

๒ กรณีศึกษา: ระบบผลิตข้าว

โครงการ การวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตร และวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กันยายน 2551

คณะวิจัย

หัวหน้าโครงการ	รศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์	ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นักวิจัย	รศ.ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	อาจารย์นันทมน วีระกุล	คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นายกฤษฎา แก่นมณี	สถาบันเพื่อการวิจัยและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยนักวิจัย	นายพีรพงษ์ ปราบรูป	สถาบันเพื่อการวิจัยและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวรัตนา แก้วเสน	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวสุพรรณิการ์ สิทธิไตรย์	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวดวงฤทัย พันธุ์กาหลง	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวทรงสุตา ยนต์นิยม	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวพนิตนาถ ทันใจ	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวรัชนก วิริยะอารีธรรม	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยบริหาร	นางสาวพิมพ์พิมล แก้วมณี	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เลขานุการโครงการ	นางสาวฐานิตา ถุงแก้ว	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวรัตนชนู อนุบัน	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวสุวิมล ทองนอก	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	นางสาวนารีรัตน์ ทนดี	ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

โครงการ “การวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เพื่อวิเคราะห์ระบบการผลิตซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอาศัยบทเรียนจากตัวอย่างที่มีวิธีปฏิบัติอัตลักษณ์ท้องถิ่น ประการที่สอง เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการผลิตสินค้าที่อยู่บนฐานอัตลักษณ์และการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง อันจะส่งผลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการผลิต และการบริหารจัดการเชิงธุรกิจบนฐานอัตลักษณ์ที่สร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และนำข้อมูลจากผลการศึกษาไปประกอบการวางแผนพัฒนาและขยายผลไปสู่ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ต่อไป

รายงานฉบับนี้เป็นหนึ่งใน 6 เรื่อง ซึ่งมุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับวิสาหกิจ โดยมีคณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัย จากสถาบันเพื่อการวิจัยและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมีกลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชนเป็นนักวิจัยร่วม ซึ่งเป็นเจ้าของข้อมูล และเป็นผู้รับผลประโยชน์จากงานวิจัยนี้โดยตรง งานวิจัยนี้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งห้วยทราย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มในระบบผลิตข้าวเพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคของกลุ่มฯ วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ และการปฏิบัติที่สอดคล้องตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ที่จะนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ในการปรับปรุงธุรกิจในระบบการผลิตข้าวบนพื้นฐานของวิถีเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

คณะวิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดร. สีสภรณ์ บัวสาย ผู้อำนวยการฝ่ายชุมชนและสังคม ซึ่งให้การสนับสนุนโครงการเป็นอย่างดี ตลอดจน ศ. ดร. อภิชัย พันธเสน ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม และหัวหน้าชุดโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการฯ จนทำให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คณะวิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการ และสมาชิกในกลุ่มฯ ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และรวบรวมข้อมูล ตลอดจนตอบข้อซักถามด้วยความเต็มใจ รายงานฉบับนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความร่วมมือของกลุ่มฯ ตลอดจนการอนุญาตให้เสนอรายงานได้ตามความเป็นจริง

คณะวิจัย

กันยายน 2551

บทคัดย่อ

การศึกษาระบบการผลิตข้าว กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษามี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนเอกสารเพื่อทราบกิจกรรมเศรษฐกิจหลัก สถานการณ์ด้านการผลิตและเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา และข้อมูลปฐมภูมิ จากการจัดเวที และจากการสำรวจภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) ซึ่งแยกเป็นการประเมินในระดับกลุ่มและการประเมินในระดับสมาชิก

ผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการ 7 ประการในระดับกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งต่ำกว่าในระดับสมาชิกที่มีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีการบริหารจัดการส่วนใหญ่ดีกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง และในระดับสมาชิกมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกันทั้งสองกลุ่ม ยกเว้นด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนที่ดีกว่า ด้านความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ในระดับกลุ่มพบว่า การปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทั้งจากการประเมินตนเองและเชิงประจักษ์ ในระดับสมาชิกมีคะแนนการปฏิบัติในระดับดี สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง การใช้กระบวนการหรือเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม และมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกับระดับสมาชิก โดยทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคะแนนการปฏิบัติในระดับดี ส่วนการพัฒนาทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลางและทุนกายภาพอยู่ในระดับที่ต่ำ เมื่อพิจารณารายกลุ่ม พบว่า กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนทุนทางสังคมสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีคะแนนทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงกว่า ในระดับสมาชิก พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนด้านทุนมนุษย์และทุนกายภาพอยู่ในระดับที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย

การศึกษาทั้ง 3 ด้าน พบว่าในระดับกลุ่ม ด้านการบริหารจัดการ 7 ประการและความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ในระดับกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติระดับในระดับพอใช้และปานกลางตามลำดับ ขณะที่ในระดับสมาชิกมีคะแนนการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่า เนื่องจากกิจกรรมการมีส่วนร่วมเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการดำเนินการของกลุ่ม เมื่อกลุ่มตัวอย่างไม่มีการผลิตและการจ้างแรงงาน จึงทำให้ไม่มีการจัดการในลักษณะที่เป็นองค์กรรวม ทั้งนี้ในปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีโครงการพัฒนาตนเองจากการสนับสนุนของโครงการวิจัยฯ ซึ่งจะช่วยเสริมให้กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีขึ้นได้ ส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) ในระดับกลุ่มและระดับสมาชิก ทุนมนุษย์และทุนกายภาพ มีคะแนนค่อนข้างต่ำกว่า เนื่องจากเน้นใช้แรงงานตนเองและไม่มีการสะสมทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักรอุปกรณ์ในการผลิตมากนัก ซึ่งควรมีการพัฒนาในประเด็นดังกล่าวต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนและมั่นคงตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางสำคัญที่จะต้องดำเนินการส่งเสริมให้บังเกิดผลจริง สอดคล้องกับแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) และฉบับที่ 10 และการพัฒนาในระยะยาวของประเทศที่จะดำเนินไปในอนาคต

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต โดยการบริโภคพอประมาณ มีเหตุมีผล เพื่อลดปัญหาหนี้สินและการสร้างภูมิคุ้มกันในทุกระดับ (ครัวเรือน ชุมชน และประเทศ) เพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโลกาภิวัตน์และผลกระทบจากการค้าเสรี โดยเน้นการพัฒนาที่สมดุลในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และคำนึงถึงลักษณะของแต่ละพื้นที่ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาประเทศ มีความต่อเนื่องมาถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) อันมุ่งสู่การสร้าง “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งนี้สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้แบ่งการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาประเทศเป็น 5 ประการที่สำคัญ ได้แก่ (1) การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมแห่งศีลธรรมและฐานความรู้ (2) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงสู่ระดับจังหวัดและภายนอก (3) การพัฒนาเศรษฐกิจไทยบนฐานการผลิตที่แข็งแกร่งของประเทศ (4) การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร ความหลากหลายทางชีวภาพ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ (5) การเสริมสร้างระบบวัฒนธรรม ธรรมาภิบาล และประชาธิปไตยในสังคมไทย

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความสำคัญกับการสร้างฐานรากทางเศรษฐกิจและสังคมให้เข้มแข็ง รักษาความสมดุลของทุนและทรัพยากรในมิติต่างๆ ตลอดจนสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเท่าทัน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548) โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างเครือข่ายเรียนรู้ให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบแนวคิดและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ รวมถึงเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้ประชาชนสามารถนำหลักปรัชญาฯ ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และปลูกฝังปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างฐานความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องบูรณาการในหลายมิติ ซึ่งหนึ่งในฐานความรู้ที่จำเป็นต้องได้รับการค้นคว้าหาคำตอบ คือ การบริหารจัดการระบบการผลิตในท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ท้องถิ่นหรือภาคชนบทเป็นภาคเศรษฐกิจระดับฐานรากที่สำคัญของประเทศ ในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากร แรงงาน ภูมิปัญญา โดยมีการเกษตรและวิสาหกิจชุมชน (หัตถกรรม พื้นบ้านและอาหารแปรรูปพื้นบ้าน) เป็นองค์ประกอบหลัก การศึกษาวิจัยนี้จึงมุ่งให้ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการจัดการการผลิตและการบริหารเชิงธุรกิจบนฐานอัตลักษณ์ ที่สร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบการผลิต เกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 คำถามวิจัยและสมมติฐาน

1.2.1 คำถามวิจัย

1. ปัจจัยที่เป็นเหตุให้ระบบการผลิตของวิสาหกิจมีความยั่งยืนแตกต่างกัน และวิสาหกิจควรมีระบบการบริหารจัดการการผลิตอย่างไร จึงสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืนบนฐานอัตลักษณ์
2. วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ของระบบการผลิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงควรเป็นอย่างไร

1.2.2 สมมติฐาน

วิสาหกิจชุมชน หรือ วิสาหกิจขนาดเล็ก (SE) ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองบนฐานอัตลักษณ์ และมีความพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อการเติบโตในยุคเศรษฐกิจขาขึ้น รวมทั้งสามารถพึ่งตนเองได้และอยู่รอดอย่างปลอดภัยในสภาวะวิกฤติ

1.3 เป้าหมายและวัตถุประสงค์

การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างฐานความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นต้องบูรณาการในหลายมิติ หนึ่งในฐานความรู้ที่จำเป็นต้องได้รับการค้นคว้าหาคำตอบ คือ การบริหารจัดการระบบการผลิตในท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังนี้

1.3.1 เป้าหมาย

เพื่อให้ได้ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการจัดการการผลิต และการบริหารเชิงธุรกิจบนฐานอัตลักษณ์ที่สร้างความยั่งยืนให้แก่ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

1.3.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ระบบการผลิตซึ่งนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอาศัยบทเรียนจากตัวอย่างที่มีวิธีปฏิบัติอัตลักษณ์ท้องถิ่น
2. เพื่อเสริมสร้างความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการผลิตสินค้าที่อยู่บนฐานอัตลักษณ์ และการบริหารจัดการธุรกิจชุมชนในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 พื้นที่ศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา และน่าน ซึ่งเป็นเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน

1.4.2 กิจกรรมเศรษฐกิจหลัก

กิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักของเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมในภาคเหนือตอนบนที่โครงการวิจัยนี้เลือกทำการศึกษา ประกอบด้วย กิจกรรมการผลิตเกษตร 4 ชนิด ได้แก่ ข้าว ลำไย ส้ม และโคนม และกิจกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน 2 ชนิด ได้แก่ อาหารแปรรูปพื้นบ้าน และหัตถกรรมพื้นบ้าน

1.4.3 ระบบการผลิต

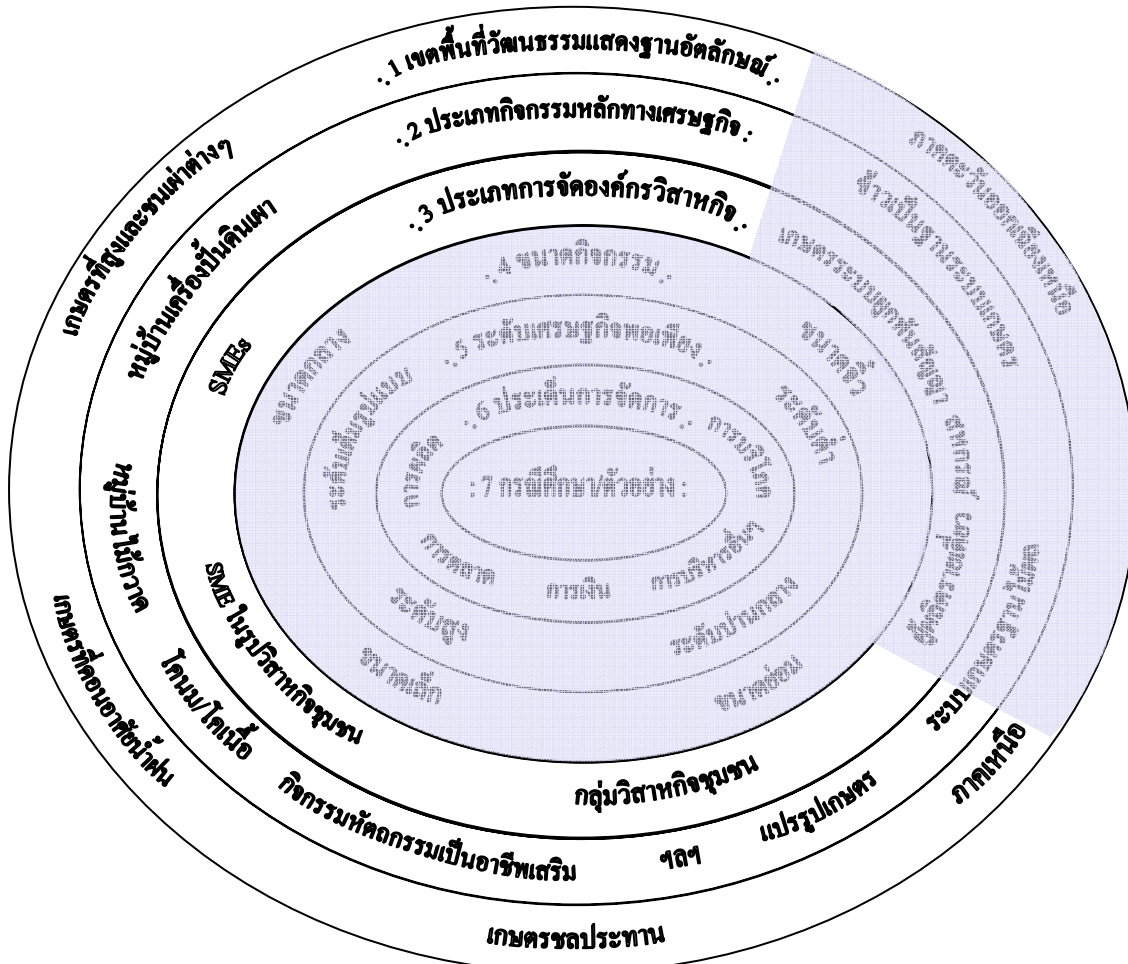
การศึกษานี้ครอบคลุมระบบการผลิต 19 ระบบ ระบบการผลิตหนึ่งถือเป็น 1 กรณีศึกษา ซึ่งหน่วยสังเกตประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจ และสหกรณ์ ทั้งนี้ได้ศึกษากิจกรรมการผลิตลำไย โคนม และ หัตถกรรมพื้นบ้าน อย่างละ 3 ระบบ อาหารแปรรูปพื้นบ้าน และส้ม อย่างละ 4 ระบบ และข้าว 2 ระบบ

ระบบการผลิตหนึ่งๆ ประกอบด้วยกิจกรรมเศรษฐกิจหลัก และ/หรือกิจกรรมเศรษฐกิจรอง เช่น ในระบบการผลิตเกษตรที่มีข้าวเป็นหลัก อาจมีระบบข้าว-ข้าว ข้าว-ข้าวโพด ข้าว-ผัก-ลำไย ข้าว-กระเทียม เป็นต้น

1.5 กรอบแนวคิด

เพื่อศึกษาศักยภาพการผลิตของเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมต่าง ๆ คำว่า “เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรม” มีความหมายในมิติเชิงพื้นที่ (area base) ในภาพกว้าง อาทิ ภาคเหนือตอนบน ภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ในแต่ละพื้นที่ย่อมมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย หากแต่สามารถบ่งชี้ได้ว่า กิจกรรมหลักของเขตพื้นที่ คืออะไร เมื่อการศึกษาจำเป็นต้องครอบคลุมความหลากหลายของพื้นที่ ย่อมพบมิติอื่น ๆ ตามมา นั่นคือ ชนิดของอาชีพหลักของคนในพื้นที่ รูปแบบการประกอบการ (รายเดี่ยวซึ่งต่างคนต่างผลิต แต่อาจเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชีพ เช่น สหกรณ์ หรือกลุ่มแม่บ้าน รูปแบบการประกอบการที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มชุมชน) หรือ SME ในรูปกลุ่มวิสาหกิจ (กลุ่มประยุกต์)) ขนาดการผลิตตั้งแต่ขนาดจิ๋ว ถึงขนาดกลาง (ในกรณีนี้กรอบงานกำหนดให้ไม่เกินขนาดเล็ก) มิติของระดับการยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแสดงดังภาพที่ 1

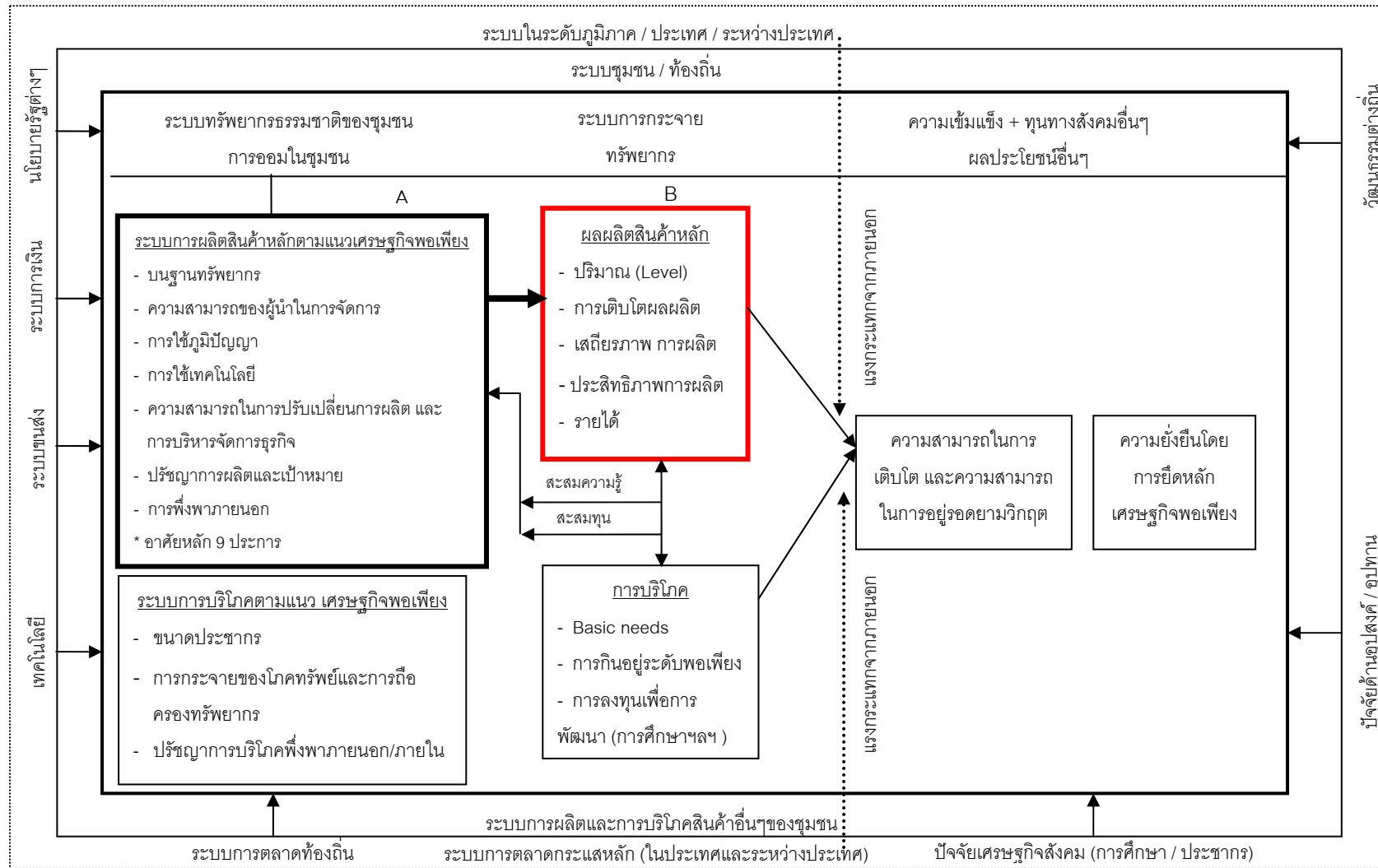
การวิเคราะห์ศักยภาพที่สมบูรณ์ควรทำการเปรียบเทียบระหว่างลักษณะการประกอบการต่าง ๆ และขนาดต่าง ๆ และสำหรับสินค้าหลักและบริบทของสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง ซึ่งการพิจารณาเปรียบเทียบครบถ้วนทุกมิติจะมีทางเลือก (combination) มากเกินไป จึงจำเป็นต้องกำหนดเป็นกรณีศึกษา ตัวอย่างเช่น ในภาคเหนือ เขตเศรษฐกิจเป็นพื้นที่ลุ่มอาศัยน้ำฝนและชลประทาน คราวเรือนเกษตรกรรมมีการเกษตรเป็นอาชีพหลักโดยมีข้าวเป็นฐานของระบบการผลิต การศึกษาระบบการผลิตจะอาศัยตัวอย่างเกษตรกร ซึ่งมีขนาดการผลิตที่แตกต่างกันบ้างเป็นสมาชิกสหกรณ์บ้าง เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพอื่นบ้าง ทั้งนี้เพื่อดำเนินการศึกษาตามแนวทางการวิเคราะห์ความยั่งยืนของระบบสินค้าหลัก (ภาพที่ 2) และขั้นตอนการศึกษาในภาพที่ 4

หมายเหตุ: ส่วนที่ทำแถบสีแสดงตัวอย่างกรณีศึกษาที่อาจมีลักษณะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะในด้านการรวมกลุ่ม/ขนาด/ระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการผลิต การบริโภค และการจัดการต่าง ๆ

แผนภาพที่ 1.1 มิติเชิงซ้อนของกรณีศึกษาระบบการผลิตและระบบธุรกิจ

ที่มา : ปรับปรุงจาก อาร์ วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (2531)

หมายเหตุ : จุดเน้นการศึกษา คือ A และ B

แผนภาพที่ 1.2 แนวคิดการผลิตเชิงระบบและสหสัมพันธ์กับความยั่งยืนของระบบการผลิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1.6 วิธีการศึกษา

1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ประกอบด้วย ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ

ข้อมูลทุติยภูมิ

การศึกษาวิจัยนี้ได้ทบทวนเอกสารเพื่อทราบและยืนยันกิจกรรมเศรษฐกิจหลักของภาคเหนือ สถานการณ์ด้านการผลิตและเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม รวมถึงข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ทั้งจากเอกสารทางวิชาการในหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เอกสารจากหน่วยราชการในท้องถิ่น และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์จากการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต

ข้อมูลปฐมภูมิ

การศึกษาวิจัยนี้ได้ทำการสำรวจภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับการบริหารจัดการของ 19 ระบบการผลิต ของ 19 กลุ่ม/สหกรณ์ที่แตกต่างกัน และผู้ผลิตซึ่งเป็น สมาชิกของกลุ่ม/สหกรณ์รวม 143 ราย รวมถึงการใช้แบบประเมินตนเองใน 5 หลักเกณฑ์ เพื่อชี้วัดความเป็น เศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ กระบวนการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และการพัฒนาที่ยั่งยืนของทุน 4 ประการ โดยผ่านการพูดคุยและถามตอบระหว่างคณะวิจัยและตัวแทนกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยประธานกลุ่ม คณะกรรมการ และสมาชิก เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองควบคู่ไป กับการคิดพิจารณาและทบทวนก่อนให้คะแนนประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้การจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อทราบความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเศรษฐกิจ พอเพียงและอัตลักษณ์ รวมทั้งเพื่อค้นหาการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ตามเกณฑ์เศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ

1.6.2 การเลือกพื้นที่ศึกษาและตัวอย่าง

การเลือกพื้นที่ศึกษาและกิจกรรมเศรษฐกิจหลัก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษากิจกรรมการผลิตข้าว เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหนึ่ง ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของเขตเศรษฐกิจวัฒนธรรมในภาคเหนือตอนบนได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ จังหวัดเชียงใหม่ และ พะเยา ได้รับเลือกเป็นพื้นที่ศึกษาด้วยความสอดคล้องกับกิจกรรมเศรษฐกิจหลักข้างต้น

ข้าว ถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญพื้นฐานของภาคเหนือตอนบน มีปริมาณผลผลิตคิดเป็นร้อยละ 51.9 ของภาคเหนือ และร้อยละ 14.8 ของประเทศ แหล่งปลูกข้าวที่สำคัญและมีพื้นที่ปลูกข้าวมาปีมากที่สุด ในภาคเหนือตอนบน คือ จังหวัดเชียงราย รองลงมา ได้แก่ จังหวัดพะเยา และเชียงใหม่ ตามลำดับ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2549: ออนไลน์)

การเลือกตัวอย่างระบบการผลิตและผู้ผลิต

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในกิจกรรมการผลิตข้าว เพื่อเปรียบเทียบความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของระบบการผลิตข้าวควบคู่กับการผลิตพืชต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบข้าวอินทรีย์ (นาปี) – ข้าวอินทรีย์ (นาปรัง) – ลำไย และข้าวอินทรีย์ (นาปี) – ผักปลอดสารพิษ – ลำไย และ 2) กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบข้าวอินทรีย์ – ถั่วดำ/ถั่วเขียว ข้าวอินทรีย์ – กระเทียม/หอมแดง และข้าวอินทรีย์ - ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่วนตัวอย่างของ

ผู้ผลิตที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม/สหกรณ์มีจำนวนกลุ่มละ 8 ราย รวม 16 ราย โดยใช้ระบบการผลิตเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก

สรุปรายชื่อของกลุ่ม/สหกรณ์ตลอดจนลักษณะของกลุ่มและระบบการผลิตของกลุ่ม/สหกรณ์ตัวอย่างสรุปได้ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 ตัวอย่างระบบการผลิต (กลุ่ม/สหกรณ์) ในระบบการผลิตวิสาหกิจชุมชนอาหารแปรรูป

กิจกรรมหลักทางเศรษฐกิจ	ระบบการผลิต (กลุ่ม/สหกรณ์ตัวอย่าง)	จังหวัด	ลักษณะเปรียบเทียบของระบบการผลิต	จำนวนสมาชิก (ราย)	จำนวนตัวอย่างสมาชิก (ราย)
เกษตรกรรม : ข้าว	1) กลุ่มเกษตรยั่งยืนห้วยทราย	เชียงใหม่	ระบบการผลิต: 1) ข้าวอินทรีย์ (นาปี)-ข้าวอินทรีย์ (นาปรัง) – ลำไย 2) ข้าวอินทรีย์ (นาปี) – ผักปลอดสารพิษ - ลำไย	24	8
	2) กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	พะเยา	ระบบการผลิต: 1) ข้าวอินทรีย์-ถั่วดำ/ถั่วเขียว (ในที่สวน/ที่ดอน เพราะถั่วทนแล้ง) 2) ข้าวอินทรีย์-กระเทียม/หอมแดง (ในที่นา มีน้ำมาก) 3) ข้าวอินทรีย์-ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	30	8

ที่มา: จากการสำรวจ

1.6.3 ระเบียบวิธีวิจัย

การจัดเวที

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการศึกษาวิจัยนี้ ประกอบด้วย 4 เวที ได้แก่

1) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระบบการผลิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งที่ 1 เพื่อให้กลุ่ม/สหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจในโครงการ และสามารถทราบพื้นฐานความรู้ความเข้าใจของกลุ่ม/สหกรณ์ที่เข้าร่วมโครงการในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมทั้งให้กลุ่ม/สหกรณ์มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศและความหมายของอัตลักษณ์ รวมถึงได้ร่วมกันประเมินถึงวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศและอัตลักษณ์ของตนเองในเบื้องต้น ได้ดำเนินการจัด 3 เวที คือ ณ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ จังหวัดเชียงใหม่

2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 2: เพื่อค้นหา best practice ในด้านการจัดการผลิตและเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อทราบถึงวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศของระบบการผลิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตภายในแต่ละระบบการผลิตและระหว่างผู้ผลิตกับนักวิชาการ

3) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 3: เพื่อค้นหา best practice ในด้านการบริหารจัดการด้านอื่นๆ (การเงิน การตลาด ฯลฯ) เพื่อทราบวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารจัดการทุกด้านของระบบการผลิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละระบบการผลิต

และ 4) การจัดเวทีเพื่อสร้างโครงการพัฒนาตนเองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บนฐานอัตลักษณ์ ทั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่ม/สหกรณ์ได้เสนอโครงการตามความต้องการขององค์กร เพื่อการสนับสนุนสมทบจากโครงการวิจัยฯ ซึ่งการจัดเวทีดังกล่าวนี้เป็นไปตามความสมัครใจของกลุ่ม/สหกรณ์ ในระหว่างการทำนิงานโครงการพัฒนาตนเอง คณะวิจัยจะติดตามผล ประสานงาน ให้คำปรึกษา และประเมินผลของแต่ละโครงการ รวมถึงจัดให้มีเวทีเสนอผลการเรียนรู้จากโครงการพัฒนาตนเองสำหรับกลุ่ม/สหกรณ์

การประเมินตนเอง

การวิเคราะห์การประเมินตนเองเพื่อชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 3 หลักเกณฑ์ ได้แก่ กระบวนการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ การพัฒนาที่ยั่งยืนของทุน 4 ประการ และการประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงจากนักวิจัย ซึ่งในการศึกษานี้ได้ให้มีการประเมินตนเองใน 2 ระดับ คือ ระดับกลุ่มและระดับสมาชิก

รายละเอียดการวิเคราะห์การประเมินตนเองในแต่ละเกณฑ์ของระดับกลุ่ม เป็นดังนี้

(1) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ

กระบวนการบริหารจัดการ 7 กระบวนการ เป็นเกณฑ์ที่ใช้ให้เห็นวิธีปฏิบัติและปัจจัยเอื้อในการบริหารจัดการของธุรกิจชุมชน 7 ด้าน การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการในการศึกษาวิจัยนี้ ได้ปรับปรุงมาจากเกณฑ์กระบวนการบริหารจัดการ 7 ประการ ใน อภิชัย พันธเสน และคณะ (2545) โดยพัฒนาคำถามย่อยในแต่ละด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(1.1) การบริหารองค์กร

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 16 ข้อ ดังนี้

1. สมาชิกมีส่วนร่วมกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน
2. สมาชิกร่วมกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการทำงานภายในองค์กรและผลตอบแทนของสมาชิก
3. มีการจัดสรรภาระหน้าที่/การแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการองค์กรของคณะกรรมการ
4. มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
5. มีการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง
6. มีสมาชิกที่เป็นเครือข่ายกับคณะกรรมการชุดปัจจุบัน
7. มักมีปัญหขัดแย้งภายในกลุ่ม
8. ในทางปฏิบัติ ผู้ที่ถือหุ้นมากไม่มีอิทธิพลมากกว่าผู้ถือหุ้นน้อย
9. มีการจัดสรรผลกำไรเพื่อเป็นเงินปันผลแก่สมาชิก
10. มีการจ่ายเงินปันผลแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
11. สมาชิกมีความรู้ความสามารถหรือมีความเข้าใจในด้านการบริหารเป็นอย่างดี

12. สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองในฐานะเป็นสมาชิกเป็นอย่างดี
13. คณะกรรมการมีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารองค์กรเป็นอย่างดี
14. คณะกรรมการมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี
15. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายในกลุ่ม/สหกรณ์
16. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายนอกกลุ่ม/สหกรณ์

(1.2) การบริหารตลาด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 14 ข้อ ดังนี้

1. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากคณะกรรมการหรือสมาชิกภายในกลุ่ม
2. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า
3. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่ายการตลาด
4. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน
5. มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
6. เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น (เพิ่มคุณภาพ)
7. เน้นการตลาดเพิ่มมากขึ้น (เพิ่มยอดขาย)
8. เน้นการทำตลาดเชิงรุก และมีความสามารถเพียงพอ
9. เน้นการทำตลาดเชิงรับ
10. มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและนำไปใช้จริง
11. การปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการฝ่ายการตลาดสอดคล้องกับหน้าที่ที่กำหนดไว้
12. คณะกรรมการฝ่ายการตลาดมีความรู้ความสามารถหรือมีความเข้าใจการบริหารการตลาดเป็นอย่างดี
13. กลุ่ม/สหกรณ์เกิดการเรียนรู้จากภายในกลุ่ม/สหกรณ์ ด้านการบริหารการตลาด
14. กลุ่ม/สหกรณ์มีการเรียนรู้จากภายนอกกลุ่ม/สหกรณ์ ในด้านการบริหารการตลาด

(1.3) การบริหารการเงิน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 17 ข้อ ดังนี้

1. ใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก
2. มักประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน
3. สามารถแก้ไขหรือจัดการปัญหาเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอเป็นอย่างดี
4. ไม่ก่อหนี้เกินความสามารถในการจัดการ
5. มีการวางแผนการเงินและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
6. มีการจัดทำบัญชี อย่างเป็นระบบ
7. ใช้บัญชีเพื่อประกอบ การวางแผนทางการเงิน
8. การปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการฝ่ายการเงินสอดคล้องกับหน้าที่ที่กำหนดไว้
9. มีผู้บริหารการเงินที่มีวุฒิการศึกษาทางบัญชีและ/หรือการเงินอย่างเพียงพอ

10. ฝ่ายการเงินมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเงินเป็นอย่างดี
11. ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเป็นอย่างดี
12. สมาชิกให้ความร่วมมือในการจัดหาทุนเพิ่ม
13. กลุ่มมีชื่อเสียงซึ่งสามารถหาเงินสนับสนุนรูปแบบต่างๆ ได้ง่าย
14. ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก
15. เรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์ในอดีต
16. ค่อยๆ ไปได้เรียนรู้ไป
17. ได้รับการฝึกอบรมบ่อยๆ จากหน่วยงานภายนอก

(1.4) การบริหารการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคนิคการผลิต

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 38 ข้อ ดังนี้

1. มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
2. มีการวางแผนการผลิตและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
3. มีการจัดการของเหลือจากการผลิตอย่างเหมาะสม
4. มีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต (ทั้งระหว่างการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์)
5. ผู้ที่รับผิดชอบในด้านการบริหารการผลิต มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี
6. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง
7. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
8. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาในด้านรูปแบบและสีสันทันเป็นอย่างดี
9. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาการบรรจุหีบห่อเป็นอย่างดี
10. เมื่อความต้องการตลาดเปลี่ยนแปลง กลุ่ม/สหกรณ์ สามารถเปลี่ยนแปลงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการตลาดเป็นอย่างดี
11. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
12. เกิดจากการลองผิดลองถูก
13. เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นภายในกลุ่ม/สหกรณ์ และการต่อยอด
14. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกกลุ่ม
15. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก โดยความริเริ่มของกลุ่ม
16. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก
17. มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิต
18. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัดต้นทุน
19. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน
20. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดเวลา
21. มีการตรวจเช็คดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ

22. เลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
23. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
24. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตอย่างเหมาะสม
25. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของกลุ่ม/สหกรณ์เป็นอย่างดี
26. สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในกลุ่ม
27. จากการลองผิดลองถูก
28. จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นและการต่อยอด
29. สมาชิกมีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกกลุ่ม/สหกรณ์
30. นำภูมิปัญญาจากท้องถิ่นอื่นมาปรับใช้ในด้านเทคโนโลยี
31. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก โดยความคิดริเริ่มของกลุ่ม
32. ได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก
33. มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการใช้งาน
34. มีจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเป็นของตนเองเพียงพอกับความต้องการใช้งาน
35. มีการขาดแคลนเทคโนโลยีการผลิต แต่สามารถหาซื้อ/ขอสนับสนุนจากภายนอกมาเสริมได้เป็นอย่างดี
36. แรงงานมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี
37. ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการต่อยอดภูมิปัญญา
38. ใช้เทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกชุมชนโดยไม่เดือดร้อน (หาง่าย ราคาไม่แพงๆ)

(1.5) การบริหารการจ้างงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 18 ข้อ ดังนี้

1. ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
2. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
3. มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
4. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต
5. ผู้ปฏิบัติงานได้มีทักษะความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น
6. ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาถูกกว่าท้องตลาด
7. มีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานเต็มความสามารถ
8. มีการตักเตือน หากผู้ปฏิบัติงานทำงานไม่เต็มความสามารถ
9. มีการกำหนดบทลงโทษ หากผู้ปฏิบัติงานทำงานไม่เต็มความสามารถ
10. มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน
11. มีการแบ่งงานตามความถนัดและเหมาะสม

12. มีการวางแผนการใช้แรงงานและนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
13. มีจำนวนแรงงานที่เป็นสมาชิกเพียงพอกับที่กลุ่ม/สหกรณ์ต้องการตลอดทั้งปี
14. มีการขาดแคลนแรงงานที่เป็นสมาชิกบ้าง แต่สามารถหาแรงงานจากภายนอกมาเสริมได้เป็นอย่างดี
15. ทักษะของแรงงานที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม/สหกรณ์ สอดคล้องกับความต้องการเป็นอย่างดี
16. มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม
17. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีชื่อเสียงและช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพในอนาคต
18. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีลักษณะเด่นที่ทำให้แรงงานที่มีคุณภาพอยากจะมาทำงานด้วย

(1.6) การบริหารวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 19 ข้อ ดังนี้

1. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชน (รวมทั้งที่เป็นของสมาชิก)
2. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากสมาชิก
3. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายนอกชุมชน
4. วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตคัดเลือก/พิจารณาจากแหล่งจำหน่ายวัตถุดิบ (ความน่าเชื่อถือ/ความคุ้นเคยของพ่อค้า)
5. วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตคัดเลือก/พิจารณาจากคุณภาพวัตถุดิบเป็นหลัก
6. มีการตรวจสอบวัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
7. มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม
8. กลุ่ม/สหกรณ์ส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
9. กลุ่ม/สหกรณ์ส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม
10. ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในปัจจุบัน
11. ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในอนาคต (10 ปี)
12. ใช้วัตถุดิบหลักจากภายนอกชุมชนได้โดยไม่เดือดร้อน
13. วัตถุดิบหลักที่ใช้ เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง)
14. วัตถุดิบหลักที่ใช้ เป็นวัตถุดิบที่สามารถเกิดทดแทนได้ แต่ใช้ระยะเวลานาน (เช่น ไม้)
15. วัตถุดิบหลักที่ใช้ เป็นวัตถุดิบที่สามารถเกิดทดแทนได้ ในระยะเวลาอันรวดเร็ว (เช่น ไม้โตเร็ว พืช สัตว์)
16. คุณภาพและมาตรฐานของวัตถุดิบหลักที่มีอยู่ภายในชุมชนตรงกับความต้องการของกลุ่ม
17. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีลักษณะเด่นที่ทำให้ผู้จำหน่ายวัตถุดิบหลักอยากจำหน่ายวัตถุดิบให้
18. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา

19. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านเป็นผู้ซื้อวัตถุดิบรายใหญ่ในชุมชนทำให้หาผู้ต้องการจำหน่ายได้ง่าย

(1.7) การบริหารสวัสดิการชุมชน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 12 ข้อ ดังนี้

1. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน
2. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
3. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน
4. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม
5. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้างเป็นอย่างดี
6. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านจัดสรรสวัสดิการให้แก่กิจกรรมที่มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวม
7. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านจัดสรรสวัสดิการโดยเน้นการจัดสรรให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
8. องค์กรของรัฐและเอกชนจากภายนอกมาส่งเสริมให้กลุ่มมีการจัดการสวัสดิการให้กับชุมชน
9. องค์กรของรัฐและเอกชนจากภายนอกช่วยสนับสนุนทางการเงินให้กลุ่มในการจัดสวัสดิการแก่ชุมชน
10. ธุรกิจของกลุ่ม/สหกรณ์มีความเข้มแข็งสามารถให้การสนับสนุนสวัสดิการชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง
11. สมาชิกในกลุ่มเน้นการให้สวัสดิการแก่สมาชิกในกลุ่มก่อน (ชุมชนหรือองค์กรภายนอก)
12. สมาชิกเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่ชุมชน

(2) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านการดำเนินการของกลุ่ม/สหกรณ์ภายใต้ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษานี้ได้ปรับปรุงเกณฑ์ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงจาก 9 ประการ (ในอภิชัย พันธเสน และคณะ, 2545) เป็น 15 ประการ และพัฒนาเกณฑ์ย่อยในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(2.1) ใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้องหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

1. เทคโนโลยีที่ใช้เหมาะสมกับขนาดการผลิต
2. ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ถูกต้องหลักวิชาการ
3. มุ่งเน้นเทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐาน (ISO GAP GMP และอื่นๆ)

(2.2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

1. มุ่งใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด
2. มีการวางแผนการผลิตและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
3. มีการจัดการของเหลือจากการผลิตอย่างเหมาะสม
4. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาช่วยประหยัดต้นทุน
5. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน
6. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดเวลา
7. มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน
8. มีการแบ่งงานตามความถนัดและเหมาะสม
9. มีการวางแผนการใช้แรงงานและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
10. มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม

(2.3) มีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 19 ข้อ ดังนี้

1. ใช้หลักบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
2. มีการจัดสรรผลกำไรเพื่อเป็นเงินปันผลแก่สมาชิก
3. มีการจ่ายเงินปันผลแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
4. ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
5. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
6. มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
7. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ ในการผลิต
8. ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาถูกกว่าท้องตลาด
9. มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม
10. วัตถุดิบหลักที่ใช้เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง)
11. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา
12. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน
13. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
14. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน
15. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม
16. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้างเป็นอย่างดี
17. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านจัดสรรสวัสดิการให้แก่กิจกรรมที่มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวม
18. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านจัดสรรสวัสดิการโดยเน้นการจัดสรรให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
19. สมาชิกเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่ชุมชน

(2.4) มีการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

1. ใช้หลักบริหารจัดการที่ และคำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
2. มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุอย่างเหมาะสม
3. กลุ่ม/สหกรณ์ส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
4. กลุ่ม/สหกรณ์ส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม
5. ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในปัจจุบัน
6. ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในอนาคต (10 ปี)
7. ใช้วัตถุดิบหลักจากภายนอกชุมชนได้โดยไม่เดือดร้อน
8. วัตถุดิบหลักที่ใช้เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง)
9. วัตถุดิบหลักที่ใช้เป็นวัตถุดิบที่สามารถเกิดทดแทนได้ แต่ใช้ระยะเวลานาน (เช่น ไม้)
10. สวัสดิการของกลุ่ม/สหกรณ์ของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

(2.5) ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

1. ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
2. มีความสามารถในการปรับ เปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
3. มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน
4. เลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
6. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตอย่างเหมาะสม
7. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของกลุ่ม/สหกรณ์เป็นอย่างดี
8. มีจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเป็นของตนเองเพียงพอกับความต้องการใช้งาน
9. แรงงานมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี
10. มีจำนวนแรงงานที่เป็นสมาชิกเพียงพอกับที่กลุ่ม/สหกรณ์ต้องการตลอดทั้งปี

(2.6) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

1. มีขนาดการผลิตที่อยู่ในวิสัยที่สามารถจะจัดการกับจำนวนสมาชิกได้
2. ขนาดการผลิตสอดคล้องกับความสามารถในการขายของกลุ่ม/สหกรณ์
3. ขนาดการผลิตเหมาะกับทุนที่มี

(2.7) ไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

1. เน้นทำกำไรสูงสุดในทุกช่วงเวลา
2. ไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
3. มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
4. เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น (เพิ่มคุณภาพ)
5. ใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก
6. ไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการจัดการ
7. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
8. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาในด้านรูปแบบและสีสันทันเป็นอย่างดี
9. ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาการบรรจุหีบห่อ เป็นอย่างดี

(2.8) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

1. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
2. มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
3. มีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต (ทั้งระหว่างการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์)

(2.9) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

1. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
2. ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
3. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
4. มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
5. มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ ในการผลิต
6. ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาสูงกว่าท้องตลาด
7. มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม

(2.10) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 2 ข้อ ดังนี้

1. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
2. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา

(2.11) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

1. กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย
2. เน้นการทำตลาดเชิงรุก และมีความสามารถเพียงพอ

3. เน้นการทำตลาดเชิงรับ
4. มีความสามารถในการปรับ เปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
5. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง
6. เมื่อความต้องการตลาดเปลี่ยนแปลง กลุ่ม/สหกรณ์ สามารถเปลี่ยนแปลงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการตลาดเป็นอย่างดี
7. ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี

(2.12) มีการบริหารความเสี่ยง

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

1. มุ่งใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้เงินเกินความสามารถในการจัดการ
2. มุ่งสร้างเครือข่ายการผลิต
3. มุ่งสร้างเครือข่ายการตลาด
4. มุ่งสร้างเครือข่ายวัตถุดิบ
5. มุ่งเน้นตลาดภายในมากกว่าตลาดภายนอก
6. มุ่งตลาดที่มีความมั่นคง
7. ทำการตลาดโดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน

(2.13) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

1. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต
2. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชน (รวมทั้งที่เป็นของสมาชิก)
3. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากสมาชิก
4. วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายนอกชุมชน
5. กลุ่ม/สหกรณ์ส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
6. กลุ่ม/สหกรณ์ส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม
7. ใช้วัตถุดิบหลักจากภายนอกชุมชนได้โดยไม่เดือดร้อน

(2.14) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 11 ข้อ ดังนี้

1. มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
2. มีการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง
3. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากคณะกรรมการหรือสมาชิกภายในกลุ่ม
4. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า
5. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่ายการตลาด
6. ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน

7. มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและนำไปใช้จริง
8. มีการวางแผนการเงินและนำแผนไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
9. ใช้บัญชีเพื่อประกอบ การวางแผนทางการเงิน
10. มีการวางแผนการผลิตและนำแผนไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
11. มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน

(2.15) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 21 ข้อ ดังนี้

1. มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2. มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
3. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายในกลุ่ม/สหกรณ์
4. สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กร จากภายนอกกลุ่ม/สหกรณ์
5. กลุ่ม/สหกรณ์เกิดการเรียนรู้จากภายในกลุ่ม/สหกรณ์ ด้านการบริหารการตลาด
6. กลุ่ม/สหกรณ์มีการเรียนรู้จากภายนอกกลุ่ม/สหกรณ์ ในด้านการบริหารการตลาด
7. ได้รับการฝึกอบรมบ่อยๆ จากหน่วยงานภายนอก
8. เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นภายในกลุ่ม/สหกรณ์ และการต่อยอด
9. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกกลุ่ม
10. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก โดยความริเริ่มของกลุ่ม
11. ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก
12. มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิต
13. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
14. สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในกลุ่ม
15. สมาชิกมีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกกลุ่ม/สหกรณ์
16. มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก โดยความคิดริเริ่มของกลุ่ม
17. ได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก
18. ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร
19. ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและครอบครัว
20. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้
21. มีการสร้างความรู้ใหม่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี

(3) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านแนวโน้มความยั่งยืนของกลุ่ม/สหกรณ์

แนวโน้มความยั่งยืนของกลุ่ม/สหกรณ์พิจารณาจากทุนสี่ประการ ได้แก่

(3.1) การพัฒนาทุนมนุษย์

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 13 ข้อ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร
2. มีผู้ที่มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์
3. ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานมากขึ้น
4. ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและครอบครัว
5. ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจชุมชนมากขึ้น
6. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้
7. มีการสร้างความรู้ใหม่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี
8. สนับสนุนสมาชิกให้ยกย่องผู้รู้มากกว่าผู้ร่ำรวย
9. สนับสนุนสมาชิกให้ยกย่องผู้มีคุณธรรมมากกว่าผู้ร่ำรวย
10. ก่อให้เกิดสวัสดิการที่เป็นผลดีต่อทรัพยากรมนุษย์ของกลุ่ม
11. มีสวัสดิการด้านการศึกษา
12. มีสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย
13. มีสวัสดิการด้านการดูแลเด็กและคนชรา

(3.2) การพัฒนาทุนทางวัตถุหรือทุนกายภาพ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

1. มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น
2. มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น แต่สงวนไว้ใช้เพื่อการผลิตของกลุ่มเท่านั้น
3. มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น และมีการให้ชุมชนได้สามารถร่วมใช้ได้ในบางโอกาส
4. มีการสะสมทุนที่เป็นตัวเงิน
5. มีการสะสมทุนที่เป็นตัวเงินซึ่งช่วยให้กลุ่มมีกองทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น
6. มีการสะสมทุนที่เป็นตัวเงิน ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีกองทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้น
7. ก่อให้เกิดการพัฒนาทุนทางวัตถุต่อชุมชน
8. ขยายกำลังการผลิตหรือลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์ใหม่ๆ ได้เพิ่มขึ้น ทำให้ใช้แรงงานในชุมชนได้มากขึ้น
9. มีการจัดสรรผลกำไรของกลุ่ม/สหกรณ์ไปใช้ในการสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติอื่นๆ ในชุมชน หรือมีการลงทุนในกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนมากขึ้น

(3.3) การพัฒนาทุนทางสังคม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

1. ทำให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันในระหว่างสมาชิกเป็นอย่างดี
2. กลุ่ม/สหกรณ์ของท่าน เป็นที่รักและกลมเกลียวกับคนในชุมชน
3. ก่อให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ภายนอกองค์กร

4. ไม่ทำให้เกิดการแข่งขันชิงดีกันระหว่างกลุ่มภายในชุมชนมากขึ้น นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม
5. ทำให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ ภายนอกชุมชนเป็นอย่างดี แต่ความสัมพันธ์ภายในชุมชนเหมือนเดิมไม่เปลี่ยนแปลง
6. ทำให้เกิดเครือข่าย หรือความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ นอกชุมชนมากขึ้น ในขณะที่ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชนก็ดีขึ้นด้วย
7. ช่วยลดปัญหาทางสังคมของชุมชน
8. ช่วยให้เศรษฐกิจของสมาชิกดีขึ้น
9. มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

(3.4) การพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

1. กระบวนการผลิตมีผลทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ภายในชุมชนลดลง
2. กระบวนการผลิตมีผลทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ภายนอกชุมชนลดลง
3. ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศเสีย กลิ่น ฟุ้งละออง น้ำเสีย เสียงดัง ขยะ อุบัติเหตุ เป็นต้น
4. มีการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนเป็นพิเศษ
5. มีความพยายามรักษาสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิม
6. มีการลงทุนเพื่อฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรขึ้นมาแทนที่ เช่น ปลูกป่า อนุรักษ์พันธุ์ปลา
7. มีการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น
8. มีการสร้างทรัพยากรใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน
9. มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรและนำแผนไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม

รายละเอียดการวิเคราะห์การประเมินตนเองในแต่ละเกณฑ์ของระดับสมาชิก มีดังนี้

(1) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ

กระบวนการบริหารจัดการ 7 กระบวนการ เป็นเกณฑ์ที่ชี้ให้เห็นวิธีปฏิบัติและปัจจัยเอื้อในการบริหารจัดการของธุรกิจ ใน 7 ด้าน ได้แก่

(1.1) การบริหารองค์กร

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 13 ข้อ ดังนี้

- 1) สมาชิกมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการกิจการเป็นอย่างดี
- 2) มีการจัดสรรภาระหน้าที่/การแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการภายในกิจการอย่างเหมาะสม
- 3) ท่านและสมาชิกมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
- 4) มีการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษร
- 5) มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
- 6) การดำเนินการบรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้

- 7) มักมีปัญหาขัดแย้งภายในกิจการ
- 8) สมาชิกมีความรู้ความสามารถหรือมีความเข้าใจในด้านการบริหารเป็นอย่างดี
- 9) สมาชิกมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองในฐานะเป็นสมาชิกเป็นอย่างดี
- 10) ท่านมีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารองค์กรเป็นอย่างดี
- 11) ท่านมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี
- 12) สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายในกิจการ
- 13) สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายนอกกิจการ

(1.2) การบริหารตลาด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 19 ข้อ ดังนี้

- 1) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากคณะกรรมการหรือสมาชิกภายในกลุ่ม
- 2) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า
- 3) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่ายการตลาด
- 4) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน
- 5) มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
- 6) เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น (เพิ่มคุณภาพ)
- 7) เน้นการหาตลาดเพิ่มมากขึ้น (เพิ่มยอดขาย)
- 8) เน้นการทำตลาดเชิงรุก และมีความสามารถเพียงพอ
- 9) เน้นการทำตลาดเชิงรับ
- 10) ผลผลิตของท่านขายในพื้นที่
- 11) ผลผลิตของท่านหากขายไม่ได้ท่านมีช่องทางอื่นเพื่อระบายสินค้า
- 12) มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและนำไปใช้จริง
- 13) กิจการของท่านใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการลดความเสี่ยงด้านการตลาดก่อนผลิตเพิ่มเติม
- 14) การแสวงหาตลาดเพิ่มขึ้นเชิงรุกเป็นการใช้ความพยายามและมุ่งมั่น
- 15) ท่านมีความรู้ความสามารถหรือมีความเข้าใจการบริหารการตลาดเป็นอย่างดี
- 16) ท่านรู้ความเคลื่อนไหวของราคาดัชนีในท้องตลาดเป็นอย่างดี
- 17) ท่านรู้ปริมาณผลผลิตในท้องตลาดเป็นอย่างดี
- 18) กิจการเกิดการเรียนรู้จากภายในกิจการ ด้านการบริหารการตลาด
- 19) กิจการมีการเรียนรู้จากภายนอกกิจการ ในด้านการบริหารการตลาด

(1.3) การบริหารการเงิน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 15 ข้อ ดังนี้

- 1) ใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก
- 2) มักประสบปัญหาการขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน
- 3) สามารถแก้ไขหรือจัดการปัญหาเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอเป็นอย่างดี
- 4) ไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการจัดการ
- 5) มีการวางแผนการเงินและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม

- 6) มีการจัดทำบัญชี อย่างเป็นระบบ
- 7) ใช้บัญชีเพื่อประกอบ การวางแผนทางการเงิน
- 8) มีผู้บริหารการเงินที่มีวุฒิการศึกษาทางบัญชีและ/หรือการเงินอย่างเพียงพอ
- 9) ฝ่ายการเงินมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเงินเป็นอย่างดี
- 10) ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเป็นอย่างดี
- 11) กลุ่มมีชื่อเสียงซึ่งสามารถหาเงินสนับสนุนรูปแบบต่างๆ ได้ง่าย
- 12) ได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก
- 13) เรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์ในอดีต
- 14) ค่อยๆ ไปเรียนรู้ไป
- 15) ได้รับการฝึกอบรมบ่อยๆ จากหน่วยงานภายนอก

(1.4) การบริหารการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคนิคการผลิต

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 49 ข้อ ดังนี้

- 1) มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
- 2) ทำการผลิตเพื่อให้มีรายได้ตลอดทั้งปี
- 3) ทำการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก
- 4) ทำการผลิตสินค้าหลากหลายเพื่อจำหน่าย
- 5) ทำสามารถทำการผลิตได้ทันเวลาโดยใช้คนครอบครัวช่วยกัน
- 6) ทำสามารถดูแลการผลิตทั้งหมดได้ทั่วถึง
- 7) ทำมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าเพื่อนบ้าน
- 8) ทำสามารถลดต้นทุนการผลิตได้มากกว่านี้
- 9) มีการวางแผนการผลิตและนำแผนไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
- 10) มีการจัดการของเหลือจากการผลิตอย่างเหมาะสม
- 11) มีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต (ทั้งระหว่างการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์)
- 12) การผลิตของท่านมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- 13) ผู้ที่รับผิดชอบในด้านบริหารการผลิต มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี
- 14) ท่านมีความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตเป็นอย่างดี
- 15) ท่านมีความรู้ใหม่ในการผลิต
- 16) ท่านถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น
- 17) มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง
- 18) ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
- 19) ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาในด้านรูปแบบและสีสันทันเป็นอย่างดี
- 20) ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาการบรรจุหีบห่อเป็นอย่างดี
- 21) เมื่อความต้องการตลาดเปลี่ยนแปลง ก็กิจการ สามารถเปลี่ยนแปลงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการตลาดเป็นอย่างดี
- 22) ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี

- 23) เกิดจากการลองผิดลองถูก
- 24) เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นภายในกิจการ และการต่อยอด
- 25) ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกกิจการ
- 26) มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก โดยความริเริ่มของกิจการ
- 27) ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก
- 28) มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิต
- 29) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัดต้นทุน
- 30) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน
- 31) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดเวลา
- 32) มีการตรวจเช็คดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ
- 33) เลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 34) ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
- 35) กิจการของท่านมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตอย่างเหมาะสม
- 36) กิจการของท่านสามารถเพิ่มผลผลิตได้โดยใช้วัตถุดิบเท่าเดิม
- 37) ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของกิจการเป็นอย่างดี
- 38) สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในกิจการ
- 39) จากการลองผิดลองถูก
- 40) จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นและการต่อยอด
- 41) สมาชิกมีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกกิจการ
- 42) นำภูมิปัญญาจากท้องถิ่นอื่นมาปรับใช้ในด้านเทคโนโลยี
- 43) มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก โดยความคิดริเริ่มของกิจการ
- 44) ได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก
- 45) มีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการใช้งาน
- 46) มีจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเป็นของตนเองเพียงพอกับความต้องการใช้งาน
- 47) แรงงานมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี
- 48) ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีการต่อยอดภูมิปัญญา
- 49) ใช้เทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกชุมชนโดยไม่เดือดร้อน

(1.5) การบริหารการจ้างงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 17 ข้อ ดังนี้

- 1) การผลิตของท่านใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก

- 2) ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
- 3) มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
- 4) มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
- 5) มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต
- 6) ผู้ปฏิบัติงานได้มีทักษะความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น
- 7) ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาสูงกว่าท้องตลาด
- 8) มีการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานเต็มความสามารถ
- 9) มีการพักผ่อน/กำหนดบทลงโทษ หากผู้ปฏิบัติงานทำงานไม่เต็มความสามารถ
- 10) มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน
- 11) มีการแบ่งงานตามความถนัดและเหมาะสม
- 12) มีการวางแผนการใช้แรงงานและนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
- 13) มีจำนวนแรงงานที่เป็นสมาชิกเพียงพอกับที่กิจการต้องการตลอดทั้งปี
- 14) ทักษะของแรงงานที่เป็นสมาชิกของกิจการ สอดคล้องกับความต้องการเป็นอย่างดี
- 15) มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม
- 16) กิจการของท่านมีชื่อเสียงและช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพในอนาคต
- 17) กิจการของท่านมีลักษณะเด่นที่ทำให้แรงงานที่มีคุณภาพอยากจะมาทำงานด้วย

(1.6) การบริหารวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 20 ข้อ ดังนี้

- 1) วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชน (รวมทั้งที่เป็นของกิจการ)
- 2) วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากกิจการ
- 3) วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายนอกชุมชน
- 4) วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตคัดเลือก/พิจารณาจากแหล่งจำหน่ายวัตถุดิบ (ความน่าเชื่อถือ/ความคุ้นเคยของพ่อค้า)
- 5) วัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตคัดเลือก/พิจารณาจากคุณภาพวัตถุดิบเป็นหลัก
- 6) มีการตรวจสอบวัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
- 7) มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม
- 8) กิจการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
- 9) กิจการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม
- 10) หากปัจจัยการผลิตใดขาดแคลนท่านสามารถหาปัจจัยอื่นมาทดแทนได้
- 11) หากปัจจัยการผลิตที่ใช้สามารถใช้วัตถุดิบอื่นทดแทนได้โดยไม่ทำให้ผลิตภัณฑ์คุณภาพต่ำลง
- 12) ท่านมีกฎเกณฑ์ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่
- 13) กฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรร่วมกันในพื้นที่ที่มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
- 14) ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในปัจจุบัน

- 15) ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในอนาคต (10 ปี)
- 16) วัตถุดิบหลักที่ใช้ เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง)
- 17) คุณภาพและมาตรฐานของวัตถุดิบหลักที่มีอยู่ภายในชุมชนตรงกับความต้องการของกิจการ
- 18) กิจการของท่านมีลักษณะเด่นที่ทำให้ผู้จำหน่ายวัตถุดิบหลักอยากจำหน่ายวัตถุดิบให้
- 19) กิจการของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา
- 20) กิจการของท่านเป็นผู้ซื้อวัตถุดิบรายใหญ่ในชุมชนทำให้ผู้ต้องการจำหน่ายได้ง่าย

(1.7) การบริหารสวัสดิการชุมชน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

- 1) สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน
- 2) สวัสดิการของกิจการของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 3) สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน
- 4) กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม
- 5) กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้างเป็นอย่างดี
- 6) องค์กรของรัฐและเอกชนจากภายนอกมาส่งเสริมให้กลุ่มมีการจัดการสวัสดิการให้กับชุมชน
- 7) กิจการมีความเข้มแข็งสามารถให้การสนับสนุนสวัสดิการชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง
- 8) ท่านเน้นการให้สวัสดิการแก่สมาชิกในกลุ่มก่อน (ชุมชนหรือองค์กรภายนอก)
- 9) สมาชิกเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่ชุมชน

(2) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษานี้ได้ปรับปรุงเกณฑ์ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงจาก 9 ข้อ เป็น 15 ข้อ ตามผลการศึกษาของอารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2549) ในโครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบเป็นดังนี้

(2.1) ใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้องหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

- 1) เทคโนโลยีที่ใช้เหมาะสมกับขนาดการผลิต
- 2) ใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ถูกต้องหลักวิชาการ
- 3) มุ่งเน้นเทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐาน (ISO GAP GMP และอื่นๆ)

(2.2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 11 ข้อ ดังนี้

- 1) มุ่งใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

- 2) มีการวางแผนการผลิตและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
- 3) ท่านมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่าเพื่อนบ้าน
- 4) กิจการสามารถเพิ่มผลผลิตโดยใช้วัตถุดิบเท่าเดิม
- 5) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัดต้นทุน
- 6) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน
- 7) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดเวลา
- 8) มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน
- 9) มีการแบ่งงานตามความถนัดและเหมาะสม
- 10) มีการวางแผนการใช้แรงงานและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
- 11) มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม

(2.3) มีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 15 ข้อ ดังนี้

- 1) ใช้หลักบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
- 2) ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
- 3) มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
- 4) มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
- 5) มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ ในการผลิต
- 6) ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาถูกกว่าท้องตลาด
- 7) มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม
- 8) วัตถุดิบหลักที่ใช้เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง)
- 9) กิจการของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา
- 10) สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน
- 11) สวัสดิการของกิจการของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 12) สวัสดิการของกิจการของท่านช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน
- 13) กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสม
- 14) กิจการของท่านมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้างเป็นนอายเป็นอย่างดี
- 15) สมาชิกเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่ชุมชน

(2.4) มีการบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

- 1) ใช้หลักบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
- 2) มีการจัดการกับเศษวัสดุ/เศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม
- 3) กิจการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
- 4) กิจการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม
- 5) ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในปัจจุบัน
- 6) ปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น (ชุมชน) มีเพียงพอเพียงในอนาคต (10 ปี)

- 7) ใช้วัตถุดิบหลักจากภายนอกชุมชนได้โดยไม่เดือดร้อน
- 8) วัตถุดิบหลักที่ใช้เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป (เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง)
- 9) สวัสดิการของกิจการของท่านเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

(2.5) ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

- 1) ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
- 2) มีความสามารถในการปรับ เปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
- 3) มีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์/เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน
- 4) เลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 5) ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
- 6) กิจการของท่านมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตอย่างเหมาะสม
- 7) ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของกิจการเป็นอย่างดี
- 8) มีจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตเป็นของตนเองเพียงพอกับความต้องการใช้งาน
- 9) แรงงานมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี
- 10) มีจำนวนแรงงานที่เป็นสมาชิกเพียงพอกับที่กิจการต้องการตลอดทั้งปี

(2.6) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 4 ข้อ ดังนี้

- 1) มีขนาดการผลิตที่อยู่ในวิสัยที่สามารถจะจัดการกับจำนวนสมาชิกได้
- 2) ขนาดการผลิตสอดคล้องกับความสามารถในการขายของกิจการ
- 3) ขนาดการผลิตเหมาะกับทุนที่มี
- 4) ท่านสามารถทำการผลิตได้ทันเวลา โดยใช้คนในครอบครัวช่วยกัน

(2.7) ไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เห็นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

- 1) เน้นทำกำไรสูงสุดในทุกช่วงเวลา
- 2) ไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
- 3) มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
- 4) เน้นการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น (เพิ่มคุณภาพ)
- 5) ใช้เงินทุนภายในของกิจการเป็นหลัก
- 6) ไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการจัดการ
- 7) ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาคุณภาพของตัวผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี
- 8) ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาในด้านรูปแบบและสีสันทันเป็นอย่างดี
- 9) ผลิตภัณฑ์ได้รับการพัฒนาการบรรจุหีบห่อ เป็นอย่างดี

(2.8) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 3 ข้อ ดังนี้

- 1) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
- 2) มีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าเป็นอย่างดี
- 3) มีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต (ทั้งระหว่างการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์)

(2.9) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

- 1) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
- 2) ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน
- 3) มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด
- 4) มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน
- 5) มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ ในการผลิต
- 6) ผู้ปฏิบัติงานได้รับแจกผลผลิต หรือซื้อผลผลิตในราคาถูกกว่าท้องตลาด
- 7) มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม

(2.10) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 2 ข้อ ดังนี้

- 1) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
- 2) กิจการของท่านมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา

(2.11) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

- 1) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย
- 2) เน้นการทำตลาดเชิงรุก และมีความสามารถเพียงพอ
- 3) เน้นการทำตลาดเชิงรับ
- 4) มีความสามารถในการปรับ เปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
- 5) มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง
- 6) เมื่อความต้องการตลาดเปลี่ยนแปลง กิจการ สามารถเปลี่ยนแปลงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการตลาดเป็นอย่างดี
- 7) ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี

(2.12) มีการบริหารความเสี่ยง

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 8 ข้อ ดังนี้

- 1) มุ่งใช้เงินทุนภายในของกิจการเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้เงินเกินความสามารถในการจัดการ
- 2) มุ่งสร้างเครือข่ายการผลิต
- 3) มุ่งสร้างเครือข่ายการตลาด
- 4) มุ่งสร้างเครือข่ายวัตถุดิบ
- 5) มุ่งเน้นตลาดภายในมากกว่าตลาดภายนอก
- 6) มุ่งตลาดที่มีความมั่นคง
- 7) ทำการตลาดโดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน
- 8) ใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการลดความเสี่ยงด้านการตลาด

(2.13) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 6 ข้อ ดังนี้

- 1) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต
- 2) วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชน (รวมทั้งที่เป็นของกิจการ)
- 3) วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากกิจการ
- 4) วัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายนอกชุมชน
- 5) กิจการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม
- 6) กิจการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม

(2.14) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 11 ข้อ ดังนี้

- 1) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
- 2) มีการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง
- 3) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง
- 4) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า
- 5) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่ายการตลาด
- 6) ได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน
- 7) มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและนำไปใช้จริง
- 8) มีการวางแผนการเงินและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
- 9) ใช้บัญชีเพื่อประกอบ การวางแผนทางการเงิน
- 10) มีการวางแผนการผลิตและนำไปปฏิบัติใช้อย่างเป็นรูปธรรม
- 11) มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน

(2.16) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกิจการ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 22 ข้อ ดังนี้

- 1) มุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

- 2) มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
- 3) สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายในกิจการ
- 4) สมาชิกมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กร จากภายนอกกิจการ
- 5) กิจการเกิดการเรียนรู้จากภายในกิจการ ด้านการบริหารการตลาด
- 6) กิจการมีการเรียนรู้จากภายนอกกิจการ ในด้านการบริหารการตลาด
- 7) ได้รับการฝึกอบรมบ่อยๆ จากหน่วยงานภายนอก
- 8) เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นภายในกิจการ และการต่อยอด
- 9) ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกกิจการ
- 10) มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก โดยความริเริ่มของกิจการ
- 11) ได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก
- 12) มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิต
- 13) ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ
- 14) สมาชิกเกิดการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตภายในกิจการ
- 15) สมาชิกมีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอกกิจการ
- 16) มีการส่งบุคลากรไปศึกษาดูงานด้านเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก โดยความคิดริเริ่มของกิจการ
- 17) ได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก
- 18) ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร
- 19) ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและครอบครัว
- 20) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้
- 21) มีการสร้างความรู้ใหม่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี
- 22) สวัสดิการของกิจการช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน

(3) การวิเคราะห์การประเมินตนเองด้านแนวโน้มความยั่งยืนของกิจการ

แนวโน้มความยั่งยืนของกิจการพิจารณาจากทุนสี่ประการ ได้แก่

(3.1) การพัฒนาทุนมนุษย์

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 12 ข้อ ดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากร
- 2) มีผู้ที่มีความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์
- 3) ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานมากขึ้น
- 4) ช่วยกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกและครอบครัว
- 5) ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจชุมชนมากขึ้น
- 6) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้
- 7) มีการสร้างความรู้ใหม่ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี

- 8) มีสวัสดิการด้านการศึกษา
- 9) มีสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย
- 10) มีสวัสดิการด้านการดูแลเด็กและคนชรา
- 11) มีการส่งเสริม/สนับสนุนด้านการศึกษา
- 12) มีการส่งเสริม/สนับสนุนด้านสุขภาพอนามัย

(3.2) การพัฒนาทุนทางวัตถุหรือทุนกายภาพ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 6 ข้อ ดังนี้

- 1) มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น
- 2) มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น แต่สงวนไว้ใช้เพื่อการผลิตของกิจการเท่านั้น
- 3) มีเครื่องมือ เครื่องจักร และอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น และมีการให้ชุมชนได้สามารถร่วมใช้ได้บ้างโอกาส
- 4) มีการสะสมทุนที่เป็นตัวเงิน
- 5) ขยายกำลังการผลิตหรือลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์ใหม่ๆ ได้เพิ่มขึ้น ทำให้ใช้แรงงานในชุมชนได้มากขึ้น
- 6) มีการจัดสรรผลกำไรของกิจการไปใช้ในการสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติอื่นๆ ในชุมชน หรือมีการลงทุนในกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนมากขึ้น

(3.3) การพัฒนาทุนทางสังคม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 6 ข้อ ดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ภายนอกองค์กร
- 2) ไม่ทำให้เกิดการแข่งขันชิงดีกันที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชน
- 3) ทำให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆ ภายนอกชุมชนเป็นอย่างดี
- 4) ทำให้ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ ภายในชุมชนก็ดีขึ้นด้วย
- 5) ช่วยลดปัญหาทางสังคมของชุมชน
- 6) มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

(3.4) การพัฒนาทุนสิ่งแวดล้อม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

- 1) กระบวนการผลิตมีผลทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปภายในชุมชนลดลง
- 2) กระบวนการผลิตมีผลทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปภายนอกชุมชนลดลง
- 3) กิจการมีการพัฒนาให้ใช้ทรัพยากรน้อยลง แต่ได้ผลผลิตเท่าเดิม/มากขึ้น
- 4) ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศเสีย กลิ่น ผุ่นละออง น้ำเสีย เสียงดัง ขยะ อุบัติเหตุ เป็นต้น
- 5) มีการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนเป็นพิเศษ
- 6) มีความพยายามรักษาสภาพแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิม

- 7) มีการลงทุนเพื่อฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรขึ้นมาแทนที่ เช่นปลูกป่า อนุรักษ์พันธุ์ปลา
- 8) มีการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น
- 9) มีการสร้างทรัพยากรใหม่ ๆ ขึ้นในชุมชน

การประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเชิงประจักษ์

การประเมินการปฏิบัติด้านเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการเชิงประจักษ์ เพื่อนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งจะมีมุมมองบางแง่มุมสะท้อนผ่านคะแนนการประเมินเชิงประจักษ์ที่กลุ่มอาจไม่ได้ตระหนักถึง ซึ่งรายละเอียดการวิเคราะห์การประเมินตนเองในแต่ละเกณฑ์ เป็นดังนี้

(1.1) การใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 12 ข้อ ดังนี้

- 1) ความเหมาะสมของกำลังการผลิตของเทคโนโลยีเมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณการผลิตในปัจจุบันของกลุ่ม และ/หรือ กลุ่มมีบทบาทส่งเสริมด้านเทคโนโลยีการให้สมาชิกใช้มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงไรเมื่อเปรียบเทียบกับกำลังการผลิต
- 2) กลุ่มมีเทคโนโลยี (ความรู้/อุปกรณ์) ที่ใช้แก้ปัญหาให้กับกลุ่ม และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยแก้ปัญหาการผลิตของสมาชิก
- 3) กลุ่มมีเทคโนโลยีที่สามารถ (ช่วย) เพิ่มคุณภาพผลผลิต และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเพิ่มคุณภาพผลผลิตให้สมาชิก
- 4) กลุ่มมีเทคโนโลยีที่ (ช่วย) เพิ่มระดับความสามารถในการเพิ่มผลผลิต และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตแก่สมาชิก
- 5) กลุ่มมีเทคโนโลยีที่ (ช่วย) เพิ่มระดับความสามารถในการลดต้นทุน และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีที่เพิ่มความสามารถในการลดต้นทุนแก่สมาชิก
- 6) กลุ่มมีเทคโนโลยีที่ (ช่วย) ยกระดับความสามารถในการลด % ความสูญเสียของผลิตภัณฑ์ และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีที่ช่วยลด % ความสูญเสียของผลิตภัณฑ์แก่สมาชิก
- 7) กลุ่มมีเทคโนโลยีที่ใช้แล้วก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม และ/หรือมีบทบาทส่งเสริมด้านเทคโนโลยีที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิก
- 8) เทคโนโลยีที่กลุ่มใช้ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ผลิต และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมเทคโนโลยีที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ผลิตแก่สมาชิก
- 9) เทคโนโลยีที่กลุ่มใช้ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมเทคโนโลยีที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้บริโภคให้แกสมาชิก
- 10) กลุ่มมีเทคโนโลยีที่เหมาะสม ง่ายแก่การใช้งานของผู้ผลิต และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมเทคโนโลยีที่เหมาะสม ง่ายแก่การใช้งานให้กับสมาชิก
- 11) ระดับความง่ายในการเข้าถึงเทคโนโลยีของกลุ่ม และ/หรือบทบาทที่กลุ่มมีส่วนช่วยเหลือสมาชิกให้เข้าถึงเทคโนโลยี

- 12) กลุ่มมีการพัฒนาหรือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยี (ทั้งการพัฒนาเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐานหรือต่อยอดภูมิปัญญา)

(1.2) การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 13 ข้อ ดังนี้

- 1) คุณภาพของวัตถุดิบหลักที่กลุ่มใช้ และ/หรือบทบาทของกลุ่มในการกลุ่มสนับสนุนด้านวัตถุดิบแก่สมาชิกให้ใช้มีคุณภาพ
- 2) กลุ่มมีการตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ และ/หรือ มีบทบาทในการส่งเสริมให้สมาชิกมีการตรวจสอบ
- 3) กลุ่มมีการใช้วัตถุดิบอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ และ/หรือมีส่วนช่วยส่งเสริมให้สมาชิกใช้วัตถุดิบอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ
- 4) กลุ่มมีส่วนสัดส่วนเศษวัตถุดิบ/วัสดุที่เหลือจากการใช้งานต่อปริมาณวัตถุดิบที่ซื้อมาทั้งหมด
- 5) กลุ่มมีการนำเศษวัตถุดิบที่เหลือจากการผลิตมาใช้ประโยชน์ และ/หรือส่งเสริมให้สมาชิกมีการนำเศษวัตถุดิบที่เหลือจากการผลิตมาใช้ประโยชน์
- 6) กลุ่มมีระบบการกำจัดของเสียจากการผลิต (เช่น น้ำเสีย ย่อมผ้า) และมีความปลอดภัยและ/หรือมีการส่งเสริมให้สมาชิกมีระบบการกำจัดของเสียจากการผลิต
- 7) กลุ่มใช้แรงงานที่มีคุณสมบัติหรือความสามารถเหมาะสมกับลักษณะงานหรือไม่
- 8) กลุ่มใช้แรงงานที่มีอยู่ในจำนวนเหมาะสมกับปริมาณงาน
- 9) กลุ่มสามารถจัดหาแรงงานได้ง่าย และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมสมาชิกในการจัดหาแรงงาน
- 10) กลุ่มระดับความสม่ำเสมอในการทำงานของแรงงานส่วนใหญ่ของกลุ่ม
- 11) สัดส่วนของแรงงานที่มีทักษะฝีมือต่อแรงงานที่ใช้ทั้งหมด
- 12) ลักษณะผลกระทบจากผลผลิตต่อสังคม
- 13) ลักษณะผลกระทบจากผลผลิตต่อสิ่งแวดล้อม

(1.3) การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

- 1) ความสามารถในการชำระหนี้ของกลุ่ม
- 2) ขนาดการผลิตเมื่อเทียบกับทุนที่มีของกลุ่ม
- 3) ขนาดการผลิตเมื่อเทียบกับความสามารถในการบริหารของกลุ่ม
- 4) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม
- 5) ลักษณะผลกระทบจากผลผลิตต่อสังคม
- 6) ลักษณะผลกระทบจากผลผลิตต่อสิ่งแวดล้อม
- 7) กลุ่มมีการจัดสรรผลกำไรเพื่อเป็นเงินปันผลแก่สมาชิก และจ่ายเงินปันผลแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
- 8) กลุ่มมีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนดอย่างเหมาะสม

- 9) กลุ่มมีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรมแก่แรงงาน
- 10) กลุ่มมีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่ชุมชนอย่างเหมาะสมจัดสรรสวัสดิการให้แก่กิจกรรมที่มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวม

(1.4) การบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 10 ข้อ ดังนี้

- 1) ผลต่อสิ่งแวดล้อมจากกระบวนการผลิตของกลุ่ม
- 2) การกำจัดของเสียที่เกิดจากการกระบวนการผลิตของกลุ่ม
- 3) ลักษณะผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากบรรจุภัณฑ์ของกลุ่ม
- 4) กลุ่มมีการใช้ต้นทุนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ตนเองสร้าง
- 5) แนวโน้มที่จะลดละเลิกการใช้ของที่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่ม และ/หรือ บทบาทของกลุ่มที่ส่งเสริมสมาชิกในการลดละเลิกการใช้ของที่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม
- 6) กลุ่มมีนโยบายในการไม่สนับสนุนสมาชิกที่รุกร้าที่ดินเขตสงวน/เขตอุทยาน
- 7) กลุ่มมีการชดเชยการสูญเสียทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมสมาชิกในการชดเชยการสูญเสียทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- 8) ปริมาณการใช้สารเคมีในการผลิตของกลุ่ม
- 9) ลักษณะการใช้สารเคมีในการผลิตของกลุ่ม
- 10) ระดับความเหมาะสมของการใช้สารเคมี (อัตรา ระยะเวลา ประเภท) ของกลุ่ม

(1.5) การใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

- 1) สัดส่วนจำนวนแรงงานตนเอง (แรงงานสมาชิก) ต่อจำนวนแรงงานที่ใช้ทั้งหมด
- 2) สัดส่วนจำนวนแรงงานจากภายในชุมชนต่อจำนวนแรงงานที่ใช้ทั้งหมด
- 3) ผลกระทบของการนำเทคโนโลยีมาใช้ต่อแรงงานการผลิต
- 4) สัดส่วนต้นทุนแรงงานต่อต้นทุนค่าเสื่อมของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องจักรทั้งหมด
- 5) กลุ่มมีการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิต และ/หรือมีบทบาทในการส่งเสริมสมาชิกในการศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการผลิต
- 6) ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของกลุ่มเป็นอย่างดี
- 7) ความเพียงพอของจำนวนเครื่องมือเครื่องจักร/อุปกรณ์การผลิตของกลุ่ม
- 8) แรงงานของกลุ่มมีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ดี
- 9) แรงงานของกลุ่มที่เป็นสมาชิกเพียงพอความต้องการตลอดทั้งปี

(1.6) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 14 ข้อ ดังนี้

- 1) อัตราเดินสะพัด หรืออัตราสภาพคล่องระยะสั้น
- 2) เงินทุนหมุนเวียน

- 3) กลุ่มปฏิบัติ/ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่ม ไม่ก่อหนี้ที่เกินความสามารถในการจัดการ
- 4) แหล่งเงินทุนของกลุ่ม
- 5) กลุ่มมีการวางแผนการผลิตและดำเนินงานตามแผน
- 6) กลุ่มมีการวางแผนการตลาดและดำเนินงานตามแผน
- 7) กลุ่มมีการวางแผนการเงิน และดำเนินงานตามแผน
- 8) กลุ่มมีการวางแผนการจัดองค์กรและดำเนินงานตามแผน
- 9) ระดับความสามารถ/ความเหมาะสมกับหน้าที่ของคณะกรรมการ/ผู้ปฏิบัติในฝ่ายผลิต
- 10) ระดับความสามารถ/ความเหมาะสมกับหน้าที่ของคณะกรรมการ/ผู้ปฏิบัติในฝ่ายการตลาด
- 11) ระดับความสามารถ/ความเหมาะสมกับหน้าที่ของคณะกรรมการ/ผู้ปฏิบัติในฝ่ายการเงิน
- 12) การปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการฝ่ายผลิต สอดคล้องกับหน้าที่ที่กำหนดไว้
- 13) การปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการฝ่ายการตลาด สอดคล้องกับหน้าที่ที่กำหนดไว้
- 14) การปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการฝ่ายการเงิน สอดคล้องกับหน้าที่ที่กำหนดไว้

(1.7) การไม่โลภจนเกินไป หรือไม่มุ่งเน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

- 1) สัดส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (debt ratio)
- 2) ลักษณะการปรับราคาสินค้าของกลุ่ม เมื่อต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและได้กำไรต่อหน่วยน้อยลง
- 3) เมื่อจำเป็นต้องเร่งทำการผลิตในบางช่วง กลุ่มประสบปัญหาด้านแรงงานไม่เพียงพอ
- 4) ระยะเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวผลผลิตหลังการฉีดพ่นสารเคมีผลผลิตทางเกษตร
- 5) เมื่อจำเป็นต้องเร่งทำการผลิตในบางช่วง กลุ่มประสบปัญหาด้านเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ
- 6) การรับคำสั่งซื้อของกลุ่ม
- 7) กรรมสิทธิ์ในที่ดินและโรงเรือนที่ใช้ในการผลิตของกลุ่มหรือที่กลุ่มสนับสนุน

(1.8) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 9 ข้อ ดังนี้

- 1) ระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์/รางวัลที่ได้รับ
- 2) กลุ่มผลิตโดยคำนึงถึงความสม่ำเสมอของผลิตภัณฑ์ตามมาตรฐาน
- 3) กลุ่มมีการปรับราคาอย่างเหมาะสม
- 4) กลุ่มมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อผู้บริโภค

- 5) กลุ่มเปิดโอกาสให้ผู้บริโภค/ผู้ซื้อตรวจสอบสินค้าได้ และเปลี่ยนสินค้าได้หากสินค้านั้นชำรุด
- 6) เมื่อต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและได้กำไรต่อหน่วยน้อยลง กลุ่มมีการปรับราคาสินค้า
- 7) กลุ่มมีระบบการตรวจสอบคุณภาพสินค้าที่ดี
- 8) การส่งเสริมการขายของกลุ่มมีความเหมาะสม
- 9) ลักษณะการปฏิบัติต่อผู้บริโภคของกลุ่ม

(1.9) ข้อสัจธรรมในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 4 ข้อ ดังนี้

- 1) กลุ่มมี/การจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรมและเหมาะสม
- 2) กลุ่มมีการจัดทำบัญชีการทำงานและสามารถตรวจสอบได้
- 3) แรงงานมีความพอใจต่อค่าแรงของกลุ่ม
- 4) กลุ่มให้สิทธิในการเข้าทำงานแก่สมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน

(1.10) ข้อสัจธรรมในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 2 ข้อ ดังนี้

- 1) การตรงต่อเวลาในการชำระค่าวัตถุดิบของกลุ่ม
- 2) ลักษณะการชำระค่าวัตถุดิบของกลุ่ม

(1.11) เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

- 1) กลุ่มมีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย
- 2) กลุ่มมีการผลิตสินค้าที่สามารถใช้เป็นวัตถุดิบ หลายผลิตภัณฑ์ได้ (เช่น กระดาษสา / มะไฟจีน)
- 3) สัดส่วนการกระจายตัวของรายได้จากผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม
- 4) มีการผลิตต่อเนื่อง (พิจารณาจากสินค้าทุกชนิด) แม้ไม่เท่ากันตลอดปี แต่ไม่ต่ำกว่า 50 % ของปริมาณการผลิตตามปกติ
- 5) กลุ่มมีการเก็บวัตถุดิบตามกำลังทุนที่มีอยู่
- 6) กลุ่มมีการวางแผนการใช้แรงงานที่สอดคล้องกับแผนการตลาด และดำเนินงานตามแผน
- 7) กลุ่มมีการพัฒนาแรงงานให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้อย่างรวดเร็ว

(1.12) มีการบริหารความเสี่ยง

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 8 ข้อ ดังนี้

- 1) กลุ่มไม่ก่อหนี้ที่เกินความสามารถในการจัดการ
- 2) ที่มาของแหล่งเงินทุนของกลุ่ม
- 3) สัดส่วนของเงินทุนตนเองต่อเงินทุนหมุนเวียนทั้งหมด

- 4) สัดส่วนทุนตนเองต่อกู้ยืม
- 5) แนวทางในการรักษาสภาพคล่องของกลุ่ม
- 6) กลุ่มมีการวางแผนธุรกิจทุกด้าน และการจัดทำบัญชี
- 7) กลุ่มมีเครือข่ายวัตถุดิบ การผลิต การตลาด (มีและใช้ประโยชน์)
- 8) กลุ่มมุ่งเน้นตลาดที่มีความมั่นคง

**(1.13) เห็นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น
ภูมิภาค ตลาดในประเทศ และต่างประเทศตามลำดับเป็นหลัก**

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 5 ข้อ ดังนี้

- 1) การใช้วัตถุดิบในชุมชน
- 2) กลุ่มมีเครือข่ายวัตถุดิบ การผลิต การตลาด (มีและใช้ประโยชน์)
- 3) สัดส่วนการผลิตวัตถุดิบใช้เอง
- 4) ลักษณะของวัตถุดิบในท้องถิ่น
- 5) สัดส่วนตลาดในท้องถิ่น ถ้าเป็นสินค้าผลิตเพื่อส่งออกอย่างเดียวให้พิจารณาตลาดในประเทศเป็นตลาดท้องถิ่น หรือ การมีตลาดต่างประเทศหลายตลาดเป็นการกระจายความเสี่ยง

(1.14) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 7 ข้อ ดังนี้

- 1) กลุ่มมีการวางแผนการผลิตและดำเนินงานตามแผน
- 2) กลุ่มมีการวางแผนการตลาดและดำเนินงานตามแผน
- 3) กลุ่มมีการวางแผนการเงิน และดำเนินงานตามแผน
- 4) กลุ่มมีการวางแผนการจัดองค์กรและดำเนินงานตามแผน
- 5) ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ของสมาชิกในกลุ่ม
- 6) กลุ่มก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในกลุ่ม
- 7) การเข้าถึงแหล่งความรู้ของกลุ่ม

(1.15) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกิจการ

คำถามย่อยในด้านนี้ประกอบด้วยคำถามรวม 8 ข้อ ดังนี้

- 1) กลุ่มให้ความสำคัญกับการเตรียมให้มีบุคลากรแทนประธานหรือ กรรมการ
- 2) กลุ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 3) กลุ่มมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิกสม่ำเสมอ
- 4) กลุ่มมีการเรียนรู้ด้วยการดูงานหรือส่งบุคลากรไปฝึกอบรม
- 5) ลักษณะการศึกษาดูงานหรือฝึกอบรมของกลุ่มมีความเหมาะสม
- 6) กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ระหว่างสมาชิก
- 7) กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก
- 8) ระดับสมาชิกที่เป็นผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ

การวิเคราะห์การประเมินตนเองนี้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่ม/สหกรณ์ โดยใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) การทดสอบกระบวนการบริหารจัดการของกลุ่ม/สหกรณ์ 7

ประการ (2) การทดสอบหลักการหรือแนวคิดการดำเนินการของกลุ่ม/สหกรณ์ ภายใต้ของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และ (3) การตรวจสอบความยั่งยืนของกลุ่ม/สหกรณ์ โดยพิจารณาจากการพัฒนาทุน 4 ประการ

คำถามในแต่ละเกณฑ์นั้น กลุ่ม/สหกรณ์ได้รับการขอร้องให้ประเมินตนเอง โดยให้กำหนดลำดับความสำคัญตามที่เห็นสมควร โดยแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็นดังนี้

คะแนน	ระดับที่มีการปฏิบัติหรือให้ความสำคัญ
5	มากที่สุด
4	มาก
3	ปานกลาง
2	น้อย
1	น้อยที่สุด
0	ไม่สำคัญ/ไม่มี

ในแต่ละองค์ประกอบ มีจำนวนคำถามหรือองค์ประกอบย่อยไม่เท่ากัน โดยได้กำหนดน้ำหนักคะแนนสำหรับแต่ละองค์ประกอบย่อยหรือแต่ละข้อคำถามเท่ากัน เช่นองค์ประกอบ “การบริหารองค์กร” มี 16 ข้อ แต่ละข้อมีคะแนนเต็ม 5 คะแนนรวมขององค์ประกอบนี้จะถูกปรับให้มีคะแนนสูงสุดเท่ากับ 5 และเป็นฐานเดียวกันกับองค์ประกอบ “การบริหารการตลาด” และอื่นๆ ต่อไป อยู่บนฐานเดียวกันที่ 5 คะแนน

วิธีการพิจารณากลุ่ม/สหกรณ์ที่มีการผลิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงใช้คะแนนเฉลี่ยของคะแนนรวมทั้งหมดเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นวิธีเดียวกันกับที่ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2545) ใช้ในการพิจารณารัฐกิจชุมชนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศและการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา ซึ่งอารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2548) ใช้พิจารณาระดับความเป็นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่ม/สหกรณ์

ตัวอย่างการคำนวณคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบ

ในองค์ประกอบของการบริหารองค์กร มีข้อคำถามหรือคำถามย่อย รวมทั้งสิ้น 16 ข้อคำถามคะแนนเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มตัวอย่างคำนวณจากผลรวมของคะแนนทั้ง 16 ข้อ หาค่าด้วย 16 จะได้คะแนนขององค์ประกอบการบริหารองค์กรของกลุ่มนั้นๆ ถือว่าเป็น weighted average ทุกกลุ่ม/สหกรณ์ทั้ง 19 กลุ่ม ส่วนคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบการบริหารองค์กรของกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม/สหกรณ์ทั้ง 19 กลุ่ม เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม/สหกรณ์กับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเปรียบเทียบระหว่างระบบการผลิต ซึ่งจะใช้วิธีการเดียวกันในการพิจารณาในทุกองค์ประกอบ

การวิเคราะห์เชิงประจักษ์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่ม/สหกรณ์ตัวอย่าง ประกอบด้วย การวิเคราะห์โครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด และโครงสร้างทางการเงิน ของกลุ่ม/สหกรณ์ ซึ่งวิธีการวิเคราะห์นี้ได้มีการนำไปใช้แล้วโดย ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2547) และอารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ (2549)

ในการศึกษาโครงสร้างแต่ละด้านของกลุ่ม/สหกรณ์ ประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ทางด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) การจัดองค์กรและการบริหารงาน

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงานกลุ่มแต่ละกลุ่มให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่ม ปรัชญาและวัตถุประสงค์การจัดตั้ง และลักษณะของกลุ่ม การศึกษาคอบคลุมรูปแบบการจัดองค์กร ขนาดของกลุ่มโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิก ลักษณะการกระจายการถือหุ้น และความสอดคล้องกันระหว่างหน้าที่ตามตำแหน่งงานกับงานที่ปฏิบัติจริง ปรัชญาพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม และพิจารณาการดำเนินงานว่าสอดคล้องกับปรัชญาที่ตั้งไว้เพียงไร และเพราะเหตุใด ทั้งนี้โดยใช้ลักษณะ 7 ประการของ “วิสาหกิจชุมชน” เป็นฐาน

(2) โครงสร้างการผลิตและการบริหารการผลิต

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการผลิต ประกอบด้วยความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต และความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต รวมถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ อันประกอบด้วย ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย ศักยภาพทางด้านยอดขาย และศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

- ชนิดและสัดส่วนของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เพื่อแสดงถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์
- การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต ศึกษาโดยการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ว่ากลุ่มมีวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร
- ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต เช่น ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วยหรือต่อครั้ง เป็นต้น
- ความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต
- ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย เช่น อัตรากำไรต่อราคาขาย และอัตรากำไรต่อต้นทุน เป็นต้น
- ศักยภาพทางด้านยอดขาย พิจารณาจากยอดขายต่อปี
- ศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม เช่น การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม ซึ่งประกอบด้วย ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อปี อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) หลักต่อ ยอดขายผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ทั้งหมด อัตรากำไรจากอาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ ยอดขายรวมต่อปี และยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ต่อปี ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์หลัก หมายถึง ผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูป (สินค้าเกษตรหรือหัตถกรรม) ที่มีศักยภาพมากที่สุดของหน่วยประกอบการ และมีการผลิตเป็นระยะเวลานานพอสมควร

(3) โครงสร้างทางการเงินและการบริหารการเงิน

การศึกษาถึงโครงสร้างการเงินนั้น ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกักเงิน การวางแผนการใช้เงินทุน และศักยภาพทางการเงิน

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกักเงิน และการวางแผนการใช้เงินทุนนั้น จะใช้ข้อมูลรายกลุ่ม นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และสรุปเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้พิจารณาประกอบกับข้อมูลด้านศักยภาพทางการเงิน (ในการวิเคราะห์ระดับนโยบาย)

การศึกษาศักยภาพทางการเงินนั้น จะมีการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงินของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

1. อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratio) อัตราส่วนแสดงสภาพคล่องชี้ให้เห็นถึงสภาพคล่องระยะสั้นของธุรกิจ ประกอบด้วยอัตราส่วนต่าง ๆ อาทิ
  - 1.1 อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (หรืออัตราส่วนเงินสะพัด)
  - 1.2 อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้น
  - 1.3 อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด
  - 1.4 เงินทุนหมุนเวียนสุทธิ
2. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity / efficiency Ratio) อัตราส่วนต่อไปนี้ชี้ให้เห็นประสิทธิภาพและสภาพคล่องระยะยาวของธุรกิจ เช่น
  - 2.1 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า
  - 2.2 ระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้
  - 2.3 1 รอบธุรกิจ
  - 2.4 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด
3. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการกู้ยืม หรือความเสี่ยงในการกู้ยืม (Debt Ratio or Leverage Ratio) เช่น อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ทั้งหมด และอัตราส่วนทางการเงินอื่น ๆ ที่สำคัญ

(4) โครงสร้างการตลาดและการบริหารการตลาด

การวิเคราะห์การบริหารการตลาดของกลุ่ม ครอบคลุมการวางแผนการตลาด ช่องทางการจัดจำหน่าย ความสามารถในการพัฒนาตลาดและผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์การตลาดของกลุ่ม การตั้งราคา และการส่งเสริมการขาย ตลอดจนความสามารถในด้านการตลาดของบุคลากร

1.6.4 ขั้นตอนการศึกษา

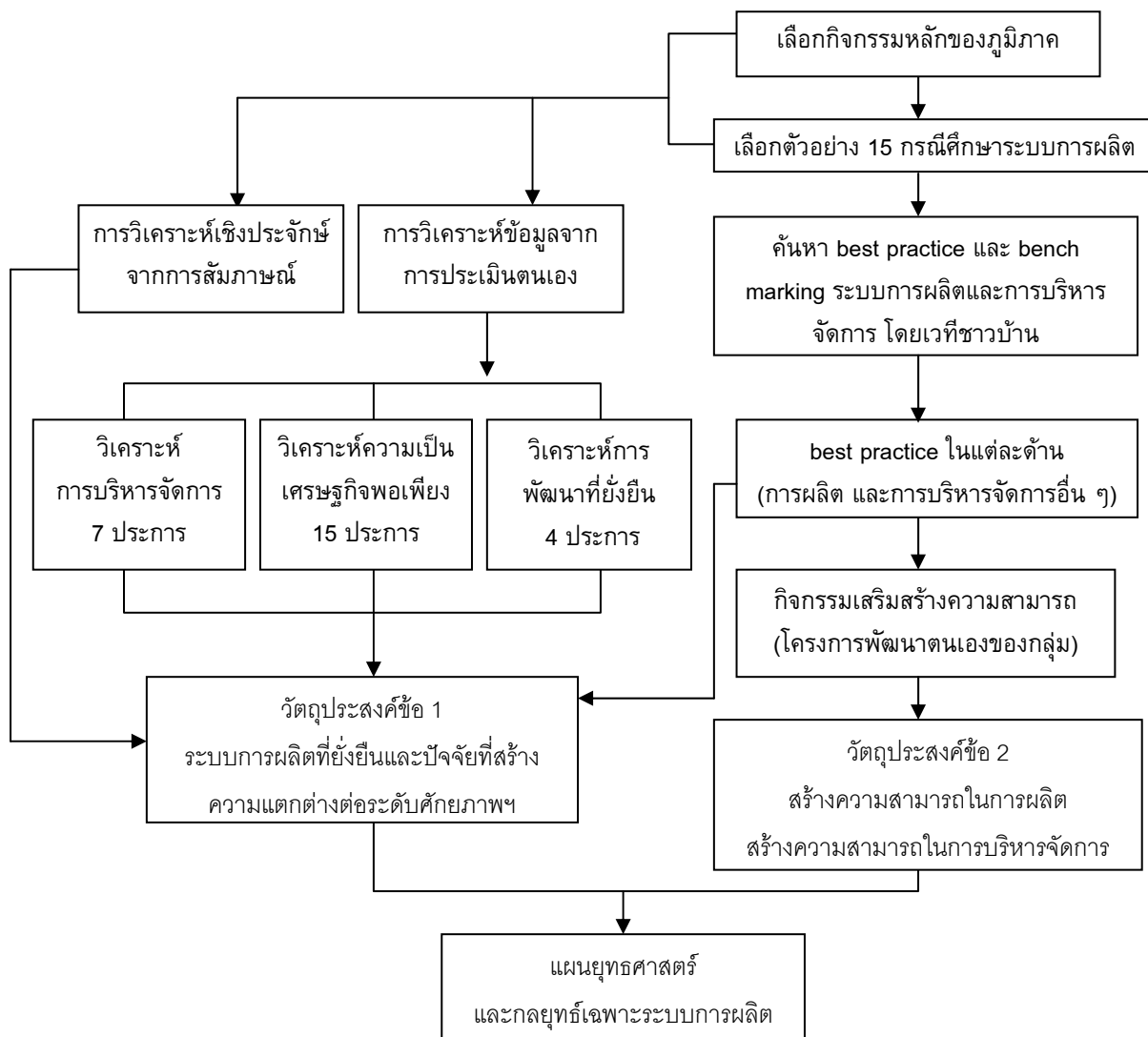
เพื่อตอบวัตถุประสงค์ พร้อมทั้งตอบคำถามวิจัยดังกล่าวข้างต้น การวิจัยจึงมีขั้นตอนดังภาพที่ 4 ซึ่งขั้นตอนการวิจัยประกอบด้วยการค้นหาข้อมูลเชิงลึกด้วยวิธีการเก็บข้อมูล 3 แนวทาง คือ (1) จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิต การบริหารจัดการทุกด้าน รายได้ และการใช้จ่าย ของตัวอย่างกลุ่ม/สหกรณ์ และตัวอย่างผู้ผลิต (สมาชิก) เป็นรายบุคคล (2) จากการจัดเวทีผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งแนวทางนี้ได้มีการปฏิบัติมาแล้วโดย อภิชัย พันธเสน และคณะ (2545) เวทีชาวบ้านดังกล่าวนี้เป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้กลุ่ม/สหกรณ์ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การค้นหาอัตลักษณ์ของตนเอง และการค้นหาการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ของระบบการผลิต และ (3) จากการ

ประเมินตนเองของตัวอย่างกลุ่ม/สหกรณ์ และตัวอย่างผู้ผลิตรายบุคคล ใน 5 หลักเกณฑ์ เพื่อชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ กระบวนการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และการพัฒนาที่ยั่งยืนของทุน 4 ประการ ซึ่งกลุ่ม/สหกรณ์และผู้ผลิตจะเกิดกระบวนการวิเคราะห์ตนเอง ควบคู่ไป ในระหว่างการตัดสินใจให้คะแนนประเมินตนเอง วิธีการนี้จะสะท้อนถึงการปฏิบัติที่เป็นเลิศ และเกณฑ์มาตรฐาน (bench marking) ในมุมมองของกลุ่ม/สหกรณ์และผู้ผลิตเอง และทำให้กลุ่ม/สหกรณ์และผู้ผลิต เรียนรู้และตระหนักได้ด้วยตนเองถึงความสามารถและศักยภาพที่แท้จริงของตน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลทั้ง 3 แนวทางจะนำไปสู่คำตอบของคำถามวิจัยทั้ง 2 ข้อ และวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ต่อไป

นอกจากนี้เพื่อให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาวิสาหกิจด้วยความรู้ฝังลึกของวิสาหกิจเอง จึงนำ กระบวนการจัดการความรู้มาใช้ในขั้นตอนการจัดการความรู้สู่การปฏิบัติด้วย โดยการจัดโครงการพัฒนาตนเองของแต่ละตัวอย่างกลุ่ม/สหกรณ์ขึ้น เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในด้าน เทคโนโลยีการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจ ตามความต้องการของชุมชน/วิสาหกิจ ซึ่งเป็นการตอบ วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

ท้ายสุดจึงนำผลการวิเคราะห์ที่ได้จากทั้ง 3 แนวทาง และบทเรียนที่ได้จากโครงการพัฒนาตนเองมาประมวลผลและสังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการจัดการการผลิต และการบริหารธุรกิจบนฐานอัตลักษณ์ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงกลยุทธ์เฉพาะประเภทระบบการผลิต ซึ่งเป็นการตอบคำถามวิจัยทั้ง 2 ข้อ และวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ได้อย่างชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในเชิงนโยบาย

แผนภาพที่ 1.3 ขั้นตอนการดำเนินงานแสดงถึงการผสมผสานระหว่างการใช้การจัดการความรู้ (KM: Knowledge Management) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจอย่างเป็นทางการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการ

1.7 นิยามศัพท์

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548) ดังนี้

(1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมอง

โลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

(2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

(3) คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

(4) การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- ความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
- คุณธรรม ที่จะเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

วิสาหกิจชุมชน

ในงานศึกษาวิจัยนี้มีความหมายครอบคลุมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มชุมชน) กลุ่มวิสาหกิจ (กลุ่มประยุกต์) และสหกรณ์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (กลุ่มชุมชน)

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือเรียกชื่อย่อว่า “กลุ่มชุมชน” หมายถึง หน่วยประกอบการที่ดำเนินงานในรูปแบบกลุ่มชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิก ซึ่งอาจเป็นในด้านการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว การรวมตัวกันเพื่อการผลิต หรือการรวมตัวกันเพื่อการตลาด กลุ่มชุมชนมีรูปแบบโครงสร้างการจัดองค์กรและการดำเนินงานแบบกลุ่มอย่างชัดเจน มีการตัดสินใจในการบริหารงานร่วมกันระหว่างประธานคณะกรรมการ และสมาชิก และส่วนใหญ่มีการจัดสรรประโยชน์ให้แก่คณะกรรมการและสมาชิก ซึ่งนอกเหนือจากค่าจ้างผลิตแล้ว ยังจะได้รับประโยชน์ในรูปของเงินปันผล ค่าตอบแทน และสวัสดิการต่าง ๆ นอกจากนี้กลุ่มจะจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเพื่อเป็นทุนในการดำเนินงานของกลุ่มต่อไป

SME ในรูปกลุ่ม

SME ในรูปกลุ่ม หมายถึง หน่วยประกอบการที่จัดตั้งขึ้นในรูปแบบกลุ่มชุมชน มีโครงสร้างการจัดองค์กรแบบกลุ่ม แต่มีลักษณะการดำเนินงานแบบกิจการส่วนตัว กลุ่มในลักษณะนี้มักเป็นกิจการส่วนตัวอยู่ก่อนแล้ว และได้รับคำแนะนำให้จัดตั้งในรูปกลุ่มเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานรัฐ โดยเจ้าของกิจการจะดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำกลุ่ม มีสิทธิขาดในการบริหารจัดการ สมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สมาชิกได้รับเพียงค่าจ้างและสวัสดิการต่าง ๆ เท่านั้น ผลตอบแทนสุทธิจากการดำเนินงานมักจะเป็นของผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นเจ้าของทุนส่วนใหญ่ หรือทั้งหมดของกลุ่ม

กิจกรรมการผลิต

กิจกรรมการผลิตของกลุ่ม/สหกรณ์ตัวอย่างในการศึกษาวิจัยนี้ ครอบคลุมตั้งแต่กิจกรรมการจัดหาวัตถุดิบเพื่อจำหน่ายให้แก่สมาชิก กิจกรรมการผลิต กิจกรรมการบริหารการตลาด เช่น การคัดเกรด ซึ่งทำให้ผลผลิตมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งถึงกิจกรรมการค้าขาย (ทั้งในรูปแบบการซื้อमाขายไป และการจำหน่ายผลผลิตที่ผลิตขึ้นเอง) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของกลุ่ม/สหกรณ์นั้นๆ

1.8 องค์ประกอบของรายงาน

รายงานการวิจัยโครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 7 บท เริ่มจากบทนำ ซึ่งชี้แจงหลักการและเหตุผล คำถามวิจัยและสมมติฐาน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ขอบเขตการศึกษา กรอบแนวคิด ตลอดจนวิธีการศึกษา และนิยามศัพท์ ต่อเนื่องด้วยบทที่ 2 ซึ่งสรุปถึงภาพรวมข้อมูลพื้นฐานของระบบการผลิตที่ศึกษาและข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง และประเด็นการบริหารจัดการ 7 ประการ ตลอดจนวิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศในแต่และด้าน ถูกนำเสนอในบทที่ 3 จากนั้นบทที่ 4 และ 5 ครอบคลุมการอภิปรายผลการประเมินตนเองของกลุ่ม/สหกรณ์และระดับสมาชิกเพื่อชี้วัดถึงการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และผลการประเมินตนเองของกลุ่ม/สหกรณ์และระดับสมาชิกตามการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือทุน 4 ประการ ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์จากบทที่ 3 4 และ 5 จะถูกนำมาสรุปเชื่อมโยงในบทที่ 6 เพื่อชี้วัดถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาของแต่ละกลุ่ม/สหกรณ์ รวมถึงในระดับสมาชิกซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์แบบองค์รวมมากขึ้น และในบทที่ 7 เป็นการสรุปผลการศึกษารวมถึงข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของกลุ่ม/สหกรณ์รวมถึงในระดับสมาชิกตามหรือบริบทของแต่ละระบบการผลิต เพื่อไปสู่การพัฒนาและขยายผลต่อไป

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของระบบการผลิตข้าว

ข้อมูลพื้นฐานของระบบการผลิตข้าวประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง และความเชื่อมโยงของระบบการผลิตกับภูมิสังคม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าวที่โครงการวิจัยฯ ทำการศึกษามีทั้งหมด 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงปัจจุบันมีสมาชิก 30 คน กระจายตัวอยู่ในหมู่บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีสมาชิก 24 ครัวเรือน กระจายตัวอยู่ใน หมู่ที่ 1 2 และ 3 ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2.1 ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง

2.1.1 ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 8 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัด 22 กิโลเมตร อาณาเขตติดต่อ (องค์การบริหารส่วนตำบล สันโค้ง, 2548) มีดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลดงสุพรรณ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลดอนศรีชุม และตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอปง จังหวัดพะเยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลดอนศรีชุม และตำบลสว่างอารมณ์ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

สภาพทางกายภาพหมู่บ้านเป็นที่ราบสลับภูเขา แหล่งน้ำมาจากน้ำฝน บ่อบาดาล ฝายทดน้ำ และสระเก็บน้ำในหมู่บ้าน ไม่มีต้นน้ำขนาดใหญ่หรือแม่น้ำไหลผ่าน และไม่มีเขื่อนชลประทานในพื้นที่ เส้นทางคมนาคมติดต่อกับชุมชนอื่นๆ ภายในตำบลเดียวกันที่เป็นถนนคอนกรีตเดินทางได้สะดวกมี 3 เส้น

ร้านค้าในหมู่บ้านมีจำนวนทั้งหมด 4 ร้านแบ่งเป็น ร้านขายของชำ 3 ร้าน ร้านอาหาร 1 ร้าน สถานพยาบาลที่อยู่ใกล้หมู่บ้านที่สุด คือ สถานีอนามัย จำไ้ ซึ่งมีระยะห่างจากหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร ธนาคารที่ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุด คือ ธนาคารกรุงไทย อยู่ที่อำเภอดอกคำใต้ ห่างจากหมู่บ้าน 8 กิโลเมตร แหล่งเงินทุนที่สำคัญของประชากรในหมู่บ้าน คือ กองทุนเงินล้าน หน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้าน คือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ด้านสาธารณูปโภค มีไฟฟ้าใช้ 70 ครัวเรือน ประปา 170 ครัวเรือน โทรศัพท์เคลื่อนที่ 70 ครัวเรือน

ประชากรในหมู่บ้านมี 170 ครัวเรือน จำนวน 803 คน แบ่งเป็นชาย 414 คน และหญิง 389 คน ขนาดครัวเรือนโดยเฉลี่ย 5 คน อายุประชากรแบ่งตามช่วงอายุต่างๆ คือ ช่วงอายุไม่เกิน 13 ปี จำนวน 138 คน (ร้อยละ 17.18) ช่วงอายุ 14 – 19 ปี จำนวน 80 คน (ร้อยละ 9.96) ช่วงอายุ 20 – 44 ปี จำนวน 349 คน (ร้อยละ 43.46) ช่วงอายุ 45 – 60 ปี จำนวน 152 คน (ร้อยละ 18.92) และช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป

จำนวน 84 คน (ร้อยละ 10.46) ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มวัยแรงงานมีมากกว่ากลุ่มเด็กและผู้สูงอายุ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ช่วงอายุประชากร บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ช่วงอายุ	จำนวน (คน)	สัดส่วน (ร้อยละ)
ไม่เกิน 13 ปี	138	17.18
14 -19	80	9.96
20 - 44	349	43.46
45 - 60	152	18.92
60 ปีขึ้นไป	84	10.46

ที่มา: จากการสำรวจ

รายได้ของประชากรในหมู่บ้านโดยเฉลี่ย 100,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี หรือ 20,000 บาทต่อคนต่อปี ประชากรที่มีงานทำ 744 คน ไม่มีประชากรที่ว่างงาน อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย จักสาน ทอผ้า และเย็บผ้า

ครัวเรือนที่มีที่ดินทำกินของตนเองร้อยละ 90 เช่าที่ดิน เฉลี่ยครัวเรือนละ 10 ไร่ ในรายที่ไม่มีที่ดินทำกินส่วนใหญ่เช่าจากนายทุน เฉลี่ยจำนวน 20 ไร่ ค่าเช่าที่นาหรือที่ไร่ เฉลี่ย 1,000 บาทต่อไร่ ส่วนที่สวน 800 บาทต่อไร่

กลุ่มเศรษฐกิจหรือกองทุนในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มยุวเกษตรกร กลุ่มหัตถกรรม กองทุนต่างๆ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนเงินล้าน กองทุนออมทรัพย์ กลุ่มเศรษฐกิจในหมู่บ้านบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง แสดงดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 กลุ่มเศรษฐกิจในหมู่บ้าน หรือกองทุนต่าง ๆ

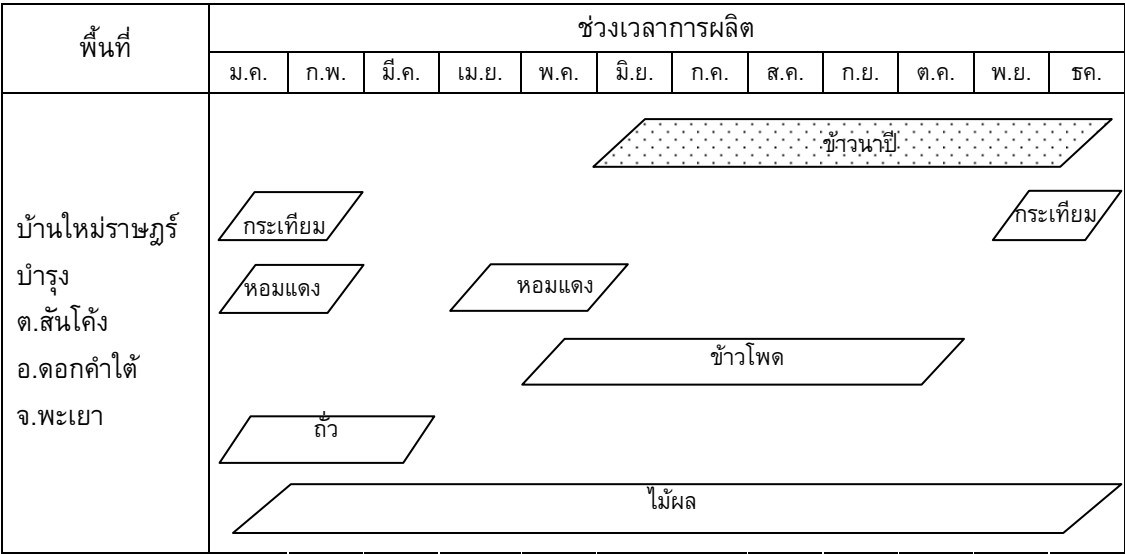
กลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	บทบาท/หน้าที่ต่อชุมชน
1. กลุ่มยุวเกษตรกร		เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการเกษตรของเยาวชน
2. กลุ่มหัตถกรรม	2545	เป็นงานเสริมรายได้ให้กับครอบครัว
3. กองทุน		
- ธนาคารหมู่บ้าน	2547	เป็นแหล่งเก็บออมเงินของประชากรในหมู่บ้านให้รู้จักเก็บออม
- กองทุนเงินล้าน	2535	เป็นแหล่งเงินทุนของชาวบ้าน
- กองทุนออมทรัพย์	2535	เป็นแหล่งที่ทำให้คนในหมู่บ้านรู้จักออมทรัพย์ และเป็นแหล่งเงินทุน

ที่มา: จากการสำรวจ

การผลิตภาคเกษตร มีการทำนาปลูกข้าวนาปีในฤดูฝน ส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเจ้าไว้จำหน่าย (ร้อยละ 75) ปลูกข้าวเหนียวไว้บริโภค (ร้อยละ 25) เกษตรกรนิยมปลูกข้าวพันธุ์หอมมะลิ 105 กข 6 และ กข 15 เพื่อจำหน่ายให้กับโรงสี พ่อค้าในท้องถิ่น และจำหน่ายกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

(รทส.) หลังทำนาจะมีการปลูกกระเทียม (พฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์) หอมแดง (มกราคม ถึง พฤษภาคม) และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงพฤศจิกายน หลังปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์จะมีการปลูกถั่วเขียว และถั่วดำ นอกจากนี้ยังปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น ได้แก่ มะม่วง มะขาม ลำไย ส้มเขียวหวาน ลิ้นจี่ และไม้สัก ดังแผนภาพที่ 2.1

การทำปศุสัตว์ในพื้นที่ สมัยก่อนเลี้ยงโค กระบือ ไว้ใช้ในงานเกษตร แต่ต่อมามีการเลี้ยงน้อยลงเนื่องจากพื้นที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์มีน้อยลง ส่วนใหญ่จึงเป็นการเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้า เช่น สุกร ไก่พื้นเมือง

หมายเหตุ: พืชหลัก พืชรอง

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลสันโค้ง, 2548

แผนภาพที่ 2.1 ระบบการผลิตพืชบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง จังหวัดพะเยา

2.1.2 ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งห้วยทราย

กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งห้วยทราย ตั้งอยู่ในเขตตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในอดีตเป็นที่ราบ มีประชากรอยู่เป็นกลุ่มไม่หนาแน่น เนื่องจากบางส่วนของพื้นที่เป็นห้วย และมีทรายอยู่มาก ชาวบ้านได้นำไปขายหรือไปทำประโยชน์ ทำให้ทรายน้อยลงประชากรจึงขยายสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดเป็นหมู่บ้านและตำบลในที่สุด จึงตั้งชื่อตำบลตามเหตุการณ์ว่า “ตำบลห้วยทราย” ตำบลห้วยทราย ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอสันกำแพง มีเนื้อที่ทั้งหมด 30,121 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่นดังนี้ (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย, 2550)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลองัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลแม่ปู้คา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ภูมิประเทศของตำบลห้วยทราย เป็นที่ราบลุ่ม สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 210 เมตร ลาดเอียงมาทางทิศตะวันตก ลักษณะโครงสร้างดินมีความหลากหลาย ตั้งแต่ดินชุดที่ 5 ชุดดินที่ 22 ชุดดินที่ 44 และชุดดินที่ 62 ลักษณะของดินในพื้นที่ตำบลห้วยทราย ส่วนใหญ่จะเป็นชุดดินปากช่อง (ตารางที่ 2.3) เป็นดินที่พบบริเวณพื้นที่มีการพังทลายของหน้าดิน แหล่งน้ำทางการเกษตรที่สำคัญประกอบด้วยชลประทานแม่แก้ว และน้ำจากอ่างเก็บน้ำห้วยแม่พริก พื้นที่ป่าไม้ของตำบลห้วยทราย เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีพื้นที่ประมาณร้อยละ 70.5 ของพื้นที่ทั้งตำบล เป็นป่าลักษณะป่าเสื่อมโทรม ลักษณะภูมิอากาศของตำบลห้วยทรายอยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้กับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีฝนตกชุกในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน และในเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง ฝนจะเริ่มตกประมาณต้นเดือนพฤษภาคม เดือนที่มีปริมาณฝนตกชุก คือ เดือนพฤษภาคม กรกฎาคม สิงหาคม และกันยายน

ตารางที่ 2.3 ข้อมูลชุดดินและกลุ่มชุดดิน และพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ ตำบลห้วยทราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

หน่วยที่ดิน กลุ่มชุดดิน	ความเหมาะสม	ข้อเสนอแนะในการจัดการ
3, 4 ,5 ,6 ,7 ,15	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับข้าว หลังเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ไร่ปลูกพืชผักหรือพืชล้มลุก ถั่วต่างๆ ได้ หรือปลูกข้าวนาปรังหากมีแหล่งน้ำ	ควรใช้ปุ๋ยบำรุง เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน
16, 17, 21, 22, 59	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับข้าวและอ้อย แต่เนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย และมีการระบายน้ำไม่ค่อยดี	ควรมีการใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ และช่วยคุณสมบัติทางกายภาพของดินให้ดีขึ้น ตลอดจนมีการยกทรง เพื่อให้ปลูกอ้อยมีการระบายน้ำดีขึ้น
62	เป็นพื้นที่สูงชัน หรือพื้นที่ภูเขา ที่ไม่เหมาะสมในการที่จะนำมาใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ	ควรสงวนไว้เป็นพื้นที่ป่าไม้หรือพื้นที่ต้นน้ำลำธาร
44, 44B, 44C, 47B, 47C, 48, 48 B, 48C, 49B, 49C	พื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับอ้อยและหญ้าเลี้ยงสัตว์แต่ดินมีก้อนกรวด	ควรมีการใช้ปุ๋ยเพื่อเพิ่มผลผลิตควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อลดการชะล้างพังทลายของดิน

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง, 2550

แหล่งน้ำธรรมชาติ รับน้ำจากโครงการชลประทานแม่แก้วที่ไหลมาจากอำเภอดอยสะเก็ด ส่วนทางด้านตะวันออกคลองชลประทานเป็นบริเวณภูเขา ได้รับน้ำจากลำห้วยไหลลงจากเขา ได้แก่ ลำห้วยแม่พริก แหล่งน้ำที่สร้างขึ้นสำหรับใช้อุปโภคบริโภคในตำบล ประชาชนนิยมใช้บ่อน้ำบาดาล บ่อน้ำบาดาลน้ำดื่มทั้งหมด 530 บ่อ ใช้การได้ 505 บ่อ บ่อน้ำบาดาลส่วนตัว 480 บ่อ ใช้การได้ 465 บ่อ บ่อน้ำบาดาลเพื่อเกษตรที่ทางราชการขุดเจาะมี 2 บ่อ

ตำบลห้วยทรายแบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านแม่ตาด หมู่ที่ 2 บ้านหนองสะ หมู่ที่ 3 บ้านลั่นตอง หมู่ที่ 4 บ้านสันเข้าแคบ หมู่ที่ 5 บ้านหม้อ หมู่ที่ 6 บ้านดอยขิว หมู่ที่ 7 บ้านป่าตึง หมู่ที่ 8 บ้านห้วยทราย จำนวนประชากรมีทั้งหมด 7,059 คน แยกเป็นชาย 3,794 คน หญิง 3,265 คน มีจำนวน

ครัวเรือนทั้งหมด 1,838 ครัวเรือน จำนวนสมาชิกของครัวเรือนเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน แบ่งเป็นครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด 1,084 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 58.97 ของครัวเรือนทั้งหมด จำนวนเกษตรกร 3,967 คน คิดเป็นร้อยละ 61.41 ของประชากรทั้งหมด แรงงานที่มีอยู่ในตำบลมีทั้งแรงงานในภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม โดยแรงงานในครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ในภาคเกษตรกร เป็นแรงงานในครอบครัวซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตจะทำการจ้างแรงงานที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ค่าจ้างเฉลี่ยประมาณวันละ 120 บาทต่อวันต่อคน มีการอพยพไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ในตำบลและอำเภอ โดยเดินทางไปเช้าเย็นกลับ

สิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่เป็นถาวรวัตถุในแต่ละหมู่บ้านของตำบลห้วยทราย ได้แก่ วัด จำนวน 7 แห่ง โรงงานอุตสาหกรรมผ้า 1 แห่ง ศาลาหมู่บ้าน 2 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่ง ศูนย์เด็กเล็ก 2 แห่ง โรงผลิตปุ๋ย 1 แห่ง โรงผลิตยาสมุนไพร 1 แห่ง และโรงผลิตสุรา 1 แห่ง

สิทธิในที่ดินทำกินของเกษตรกร เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเอง จำนวน 934 ครัวเรือน (จากครัวเรือนทั้งหมด 1,084 ครัวเรือน) พื้นที่ 4,766 ไร่ ชาวที่ดินทำกิน จำนวน 253 ครัวเรือน พื้นที่ 1,695 ไร่ เจ้าของที่ดินให้ทำฟรี จำนวน 160 ครัวเรือน พื้นที่ 713 ไร่ ขนาดพื้นที่ถือครองที่ดินแสดงดังตารางที่ 2.4

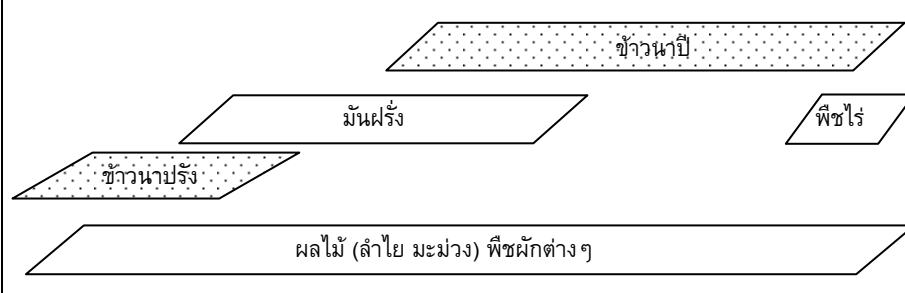
ตารางที่ 2.4 ขนาดพื้นที่ถือครองและจำนวนครัวเรือนที่ถือครองที่ดิน

พื้นที่ถือครอง (ไร่)	จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)
1 - 10	934
11 - 20	12
21 - 30	7
31 - 40	1
41 - 50	0

ที่มา: จากการสำรวจ

การรวมกลุ่มทางการเกษตร ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จำนวน 8 กลุ่ม กลุ่มยุวเกษตรกร จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มผลิตสมุนไพร จำนวน 1 กลุ่ม กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์เคมี จำนวน 1 กลุ่ม แหล่งสินเชื่อเพื่อการเกษตร คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การเกษตร ธนาคารพาณิชย์ และพ่อค้า

สัตว์เศรษฐกิจของตำบลห้วยทราย มี 6 ชนิด ประกอบด้วย โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร ไก่ และเป็ด สำหรับการเลี้ยงไก่และเป็ด ส่วนมากจะเป็นการเลี้ยงเพื่อการบริโภคในครัวเรือนและเหลือขายบ้างเล็กน้อย แต่สำหรับการเลี้ยงโคนม โคนม กระบือและสุกร เป็นการเลี้ยงเชิงธุรกิจ ด้านการประมง มีการประกอบอาชีพการเลี้ยงปลากระจ่ายอยู่ทุกหมู่บ้าน แต่มักจะเป็นการเลี้ยงในลักษณะใช้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นอาชีพเสริม พืชเศรษฐกิจของตำบลมี 7 ชนิด ประกอบด้วยข้าวนาปี ข้าวนาปรัง มันฝรั่ง ไม้ดอก มะม่วง ลำไย และพืชผัก ระยะเวลาในการผลิตดังแผนภาพที่ 2.2

พื้นที่	ช่วงเวลาการผลิต											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธค.
ต.ห้วยทราย อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่												

หมายเหตุ: พืชหลัก พืชรอง

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทราย, 2550

แผนภาพที่ 2.2 ระบบการผลิตพืชตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

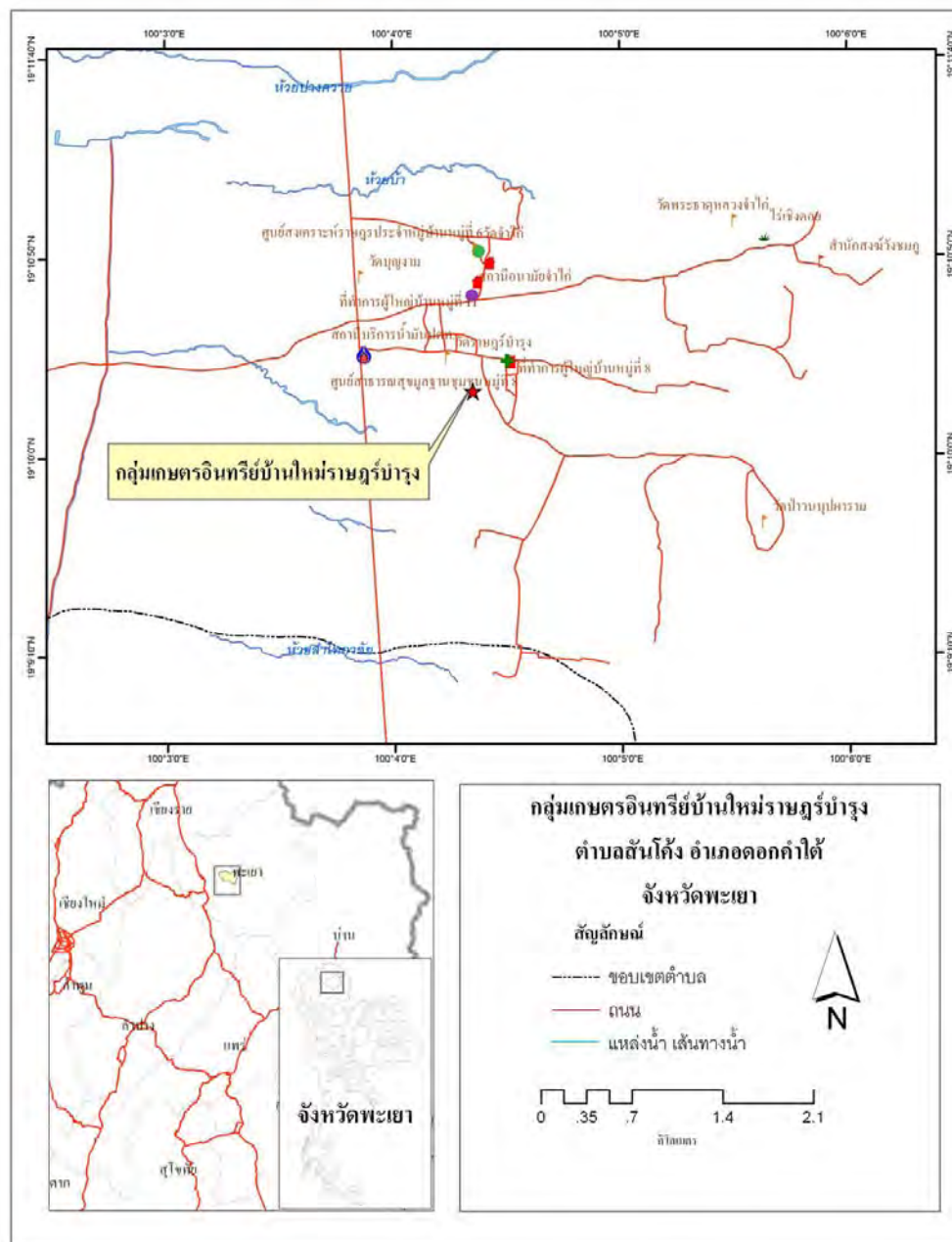
2.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 189 หมู่ที่ 5 ตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นบ้านของนายบุญจันทร์ กุลชาติ ประธานกลุ่ม เบอร์โทรศัพท์ 0-8719-13035 ตั้งอยู่ห่างที่ว่าการอำเภอ 8 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัด 22 กิโลเมตร (แผนภาพที่ 2.3) ผู้นำคนสำคัญของกลุ่ม คือ นายบุญจันทร์ กุลชาติ ซึ่งเป็นทั้งประธานกลุ่มและผู้ใหญ่บ้าน บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

กลุ่มเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2546 เนื่องจากในพื้นที่มีการใช้สารเคมี มานานกว่า 10 ปี ชาวบ้านเริ่มตระหนักถึงอันตรายในการใช้สารเคมีต่อสุขภาพและเกรงอันตรายจากการแพ้สารเคมี เมื่อผู้นำกลุ่ม นายบุญจันทร์ กุลชาติ มีการปลูกข้าวและลำไยปลอดภัยจากสารเคมี โดยไม่ใช้สารเคมีและใช้ปุ๋ยพืชสดแทน ซึ่งสามารถลดต้นทุนการผลิตจากการใช้สารเคมีได้ ทำให้สมาชิกกลุ่มเริ่มสนใจ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว จากผู้ว่าราชการจังหวัด จึงเกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงขึ้น โดยมีสมาชิกเริ่มต้น 50 คน เป้าหมายของการก่อตั้งกลุ่ม คือ ให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น และสร้างความพออยู่พอกิน ซึ่งกลุ่มมีการจัดหาวัตถุดิบเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับสมาชิก โดยที่สมาชิกกลุ่มสามารถยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ในลักษณะของธนาคารข้าว คือ ยืมในอัตราส่วน ยืม 1 ส่วน ใช้น 2 ส่วน และมีการส่งเสริมความรู้ให้แก่สมาชิกด้วยการจัดทำแปลงสาธิตเพื่อให้สมาชิกได้เรียนรู้ในการทำการผลิตแบบอินทรีย์ นอกจากนี้กลุ่มยังมีการจำหน่ายข้าวกล้องในนามของกลุ่มซึ่งบรรจุถุงที่มีตราสัญลักษณ์อีกด้วย

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีบทบาททำให้ชุมชนหันมาสนใจในเรื่องของการทำเกษตรที่ปลอดสารเคมี เพื่อความปลอดภัยต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค และช่วยลดต้นทุนการผลิตจากการใช้สารเคมี ช่วยสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและชุมชน ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีโดยการใช้ธรรมชาติรักษาธรรมชาติ

ที่มา: จากการสำรวจ, 2550

แผนภาพที่ 2.3 ที่ตั้งของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

2.2.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย

กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย ตั้งอยู่เลขที่ 151/1 หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เบอร์โทรศัพท์ 0-5381-1812 อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 20 กิโลเมตร และอยู่ทางทิศเหนือของ ที่ว่าการอำเภอสันกำแพง ห่างออกไปประมาณ 3 กิโลเมตร (แผนภาพที่ 2.4)

ในช่วงปี พ.ศ. 2536 นายเจริญ สามิของนางพวงทอง (สมาชิกรายหนึ่งของกลุ่ม) มีปัญหาสุขภาพเนื่องจากแพ้สารเคมี (ฟูราดาน) ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบประสาท ทำให้ไม่สามารถทำงานหนักได้ จึงหันมาให้ความสำคัญกับเกษตรปลอดสาร ประกอบกับเยาวชนในพื้นที่ได้เห็นการรวมกลุ่มชมรมผักปลอดภัยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จึงได้เริ่มสนใจรวมกับชาวบ้านในการปลูกผักปลอดสารพิษ และเนื่องด้วยบุตรชายของนางพวงทอง มีเพื่อนที่ทำเกษตรปลอดสารพิษและเป็นเครือข่ายกลุ่มแม่ทา จึงไปปรึกษาและจัดตั้งกลุ่ม โดยประสานกับสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด มาอบรมให้ จึงจัดตั้งกลุ่มภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อลดต้นทุนการผลิต ลดปัญหาสุขภาพของสมาชิกในครัวเรือน และลดปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อม (ปัญหาดินเสื่อม) จากการใช้สารเคมี นอกจากนี้ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อลดการเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางอีกด้วย สมาชิกเริ่มต้นมีจำนวน 24 ครัวเรือน ซึ่งอาศัยอยู่ในละแวกเดียวกัน ปรชาชนกลุ่มในปัจจุบันคือ นายสมาน ดวงดี กิจกรรมที่สำคัญของกลุ่ม ได้แก่ การรวมกันจำหน่ายผักปลอดสาร การรวบรวมข้าว 2 พันธุ์ คือ พันธุ์หอมนิล และหอมมะลิแดง ที่ได้ทำสัญญาขายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด และกิจกรรมการออมทรัพย์

การก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย เป็นการเพิ่มแหล่งเรียนรู้ในการทำเกษตรแบบอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานให้กับคนในชุมชน โดยคนในชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่ม รวมถึงสามารถแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าวกับสมาชิกกลุ่มได้ อีกทั้งกฎระเบียบของกลุ่มที่กำหนดให้สมาชิกต้องทำการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ช่วยทำให้ชีวิตของคนในชุมชนมีคุณภาพ ได้บริโภคผักที่ปลอดสารเคมี ปลอดภัยจากการใช้สารเคมี และได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

2.3 ความเชื่อมโยงของระบบการผลิตกับภูมิสังคม

เกษตรกรในภาคเหนือส่วนใหญ่ ปลูกข้าวนาสวนในที่ราบระหว่างภูเขา และปลูกข้าวไร่ในที่ดอนและที่สูงบนภูเขา เพราะไม่มีน้ำขังในพื้นที่ปลูก ส่วนมากชนิดของข้าวที่ปลูกเป็นทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า และในบางท้องที่มีการปลูกข้าวนาปรังด้วย (เครือข่ายกาญจนาภิเษก, 2548) โดยที่ข้าวอินทรีย์ทางภาคเหนือกระจายอยู่ในจังหวัดเชียงราย พะเยา เชียงใหม่ เพชรบูรณ์และอุทัยธานี ปัจจุบันผู้บริโภคตื่นตัวและห่วงใยต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การผลิตสินค้าเกษตรโดยพึ่งพาสารเคมีเริ่มถูกปฏิเสธและถูกกีดกันมากขึ้น ทำให้สินค้าเกษตรอินทรีย์ซึ่งเป็นการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้รับความสนใจและจะทวีความสำคัญยิ่งๆ ขึ้นในอนาคต

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตั้งอยู่หมู่บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มภูเขา แหล่งน้ำมาจากน้ำฝน บ่อบาดาล ฝายทดน้ำและสระเก็บน้ำในหมู่บ้าน ไม่มีต้นน้ำขนาดใหญ่หรือแม่น้ำไหลผ่าน และไม่มีเขื่อนชลประทานในพื้นที่ ทำให้ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง จึงผลิตข้าวเพียงครั้งเดียวต่อปี (ข้าวนาปี) พืชหลังฤดูทำนาจึงเป็นพืชทนแล้ง หากจะใช้น้ำก็ต้องมีการขุดสระเพิ่ม คนในพื้นที่เป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นฐานจากภาคอีสานมาอยู่ภาคเหนือ จึงบริโภคข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียวเพื่อบริโภคข้าวเจ้าเพื่อจำหน่าย และในพื้นที่การเกษตร เกษตรกรนิยมปลูกข้าวพันธุ์หอมมะลิ 105 กข 6 กข10 และกข 15 สอดคล้องกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงที่สมาชิกของกลุ่มเลือกปลูกพืชตามสภาพพื้นที่ คือปลูกข้าว ตามด้วยถั่วดำหรือถั่วเขียว ในที่สวนหรือที่ดอน เพราะสามารถทนแล้งได้ ปลูกข้าวตามด้วยกระเทียมหรือหอมแดงในที่นามีน้ำมาก ปลูกข้าวโพดตามด้วยกระเทียมหรือหอมแดง และปลูกข้าวเพียง 1 ครั้ง (นาปี) นอกจากนี้ยังปลูกข้าวหอมมะลิ 105 ไร่ชา และปลูกข้าว กข 6 ไร่กิน ด้านความสัมพันธ์ของความเป็นผู้นำกลุ่มกับการพัฒนาระบบการผลิตนั้น กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้ใหญ่บ้าน จึงทราบลักษณะการผลิตของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ทำให้การผลิตสัมพันธ์กับระบบการผลิตของคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน แต่เนื่องจากกลุ่มเพิ่งเริ่มก่อตั้งและความรู้ความเข้าใจในการทำเกษตรอินทรีย์ยังไม่ชัดเจน จึงทำให้การผลิตของสมาชิกกลุ่มยังไม่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ทำให้ผลผลิตที่จำหน่ายยังเป็นราคาของสินค้าเกษตรปกติทั่วไป ซึ่งปัจจุบันกลุ่มพยายามที่จะขยายแนวคิดการตลาดใช้สารเคมีในการทำเกษตรภายในชุมชน

กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย สมาชิกปลูกข้าวและผักเป็นหลัก โดยปลูกข้าว 2 ครั้งต่อปี คือ นาปีและนาปรัง ตามระบบน้ำชลประทานที่มีตลอดทั้งปี ระบบการผลิตของสมาชิก คือ ที่นาปลูกข้าวนาปีตามด้วยข้าวนาปรัง หรือข้าวนาปีตามด้วยผัก ที่ดอนปลูกลำไย หรือปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมือง และปลูกข้าวเหนียวไว้กิน ปลูกข้าวเจ้าไว้ขาย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับคนในพื้นที่ตำบลห้วยทราย ที่ปลูกข้าวนาปี ข้าวนาปรัง มันฝรั่ง ไม้ดอก มะม่วง ลำไย และพืชผัก เป็นพืชเศรษฐกิจ แนวคิดในการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเริ่มจากคนที่มีความคิดการทำเกษตรปลอดสารเคมี ขยายไปสู่การรวมเป็นกลุ่ม แต่เนื่องจากผู้นำกลุ่มไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน เช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง จึงทำให้ความร่วมมือเริ่มจากกลุ่มเล็กพัฒนาไปสู่ชุมชน อย่างไรก็ดี กลุ่มสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์จากหน่วยงานต่างๆ ที่ให้การสนับสนุนได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกลุ่มเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัด ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้อต่อการผลิตของกลุ่มที่มีการพัฒนาความรู้การทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้กลุ่มพัฒนาไปสู่มาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์

กล่าวโดยสรุปแล้ว ระบบการผลิตของกลุ่มตัวอย่างในระบบข้าว มีลักษณะที่สอดคล้องกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีการลดการใช้สารเคมีในการผลิตซึ่งเป็นกระแสที่ตลาดต้องการ ทั้งยังช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตามการผลิตของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติให้ได้ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยังไม่ชัดเจนนัก ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายซึ่งเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด จึงทำให้ได้รับการสนับสนุนความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี และได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในที่สุด

บทที่ 3

การประเมินการบริหารจัดการที่ดี

การประเมินการบริหารจัดการที่ดี ประกอบด้วย การวิเคราะห์ลักษณะการบริหารจัดการและศักยภาพในการบริหารจัดการด้านต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 7 ด้าน โดยการวิเคราะห์ศักยภาพในการบริหารจัดการแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค 2) การประเมินตนเอง และ 3) วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศในด้านต่างๆ พิจารณาทั้งในระดับกลุ่มและระดับสมาชิก โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในรายกลุ่มหรือรายสมาชิกกับค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มในแต่ละองค์ประกอบ (ดัชนีขององค์ประกอบนำเสนอในบทที่ 1) จากนั้นจึงวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติ ซึ่งระดับการปฏิบัติแบ่งช่วงชั้นการอธิบายผลดังนี้ ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.50 - 2.49 พอใช้ 2.50 - 3.49 ปานกลาง 3.50 - 4.49 ดี และ 4.50 - 5.00 ดีมาก โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า Normalized mean / sharp ratio และค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) ใช้ประกอบเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับคะแนนที่นำมาพิจารณา

การประเมินตนเองในระดับกลุ่ม พบว่าการปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับพอใช้ การบริหารจัดการด้านที่มีคะแนนสูงสุด คือ ระดับปานกลาง มีด้วยกัน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการองค์กร ด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบ และด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มพบว่า กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติที่ดีกว่าในด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติที่ดีกว่าในด้านการบริหารจัดการองค์กร การบริหารจัดการการตลาด การบริหารจัดการการเงิน และการบริหารจัดการการผลิต

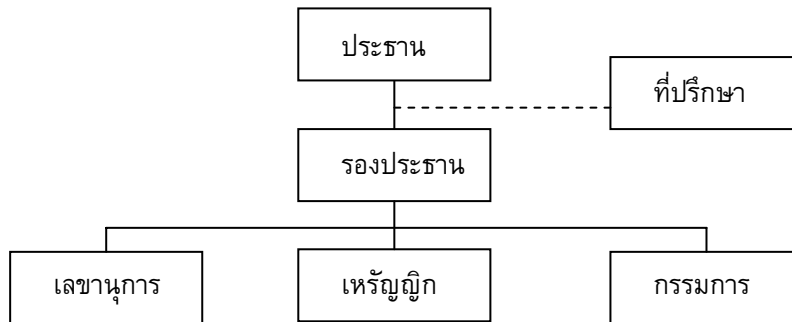
การประเมินตนเองในระดับสมาชิก พบว่าการปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลางซึ่งดีกว่าในระดับกลุ่ม และการบริหารจัดการด้านต่างๆ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง โดยการบริหารจัดการด้านที่มีคะแนนสูงสุด ในระดับดีมากมีเพียงด้านเดียว คือ การบริหารจัดการองค์กร และการบริหารจัดการด้านที่มีคะแนนต่ำสุดในระดับพอใช้ คือ การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มพบว่า สมาชิกทั้งสองกลุ่มมีการบริหารจัดการอยู่ในระดับเดียวกันทุกด้าน ยกเว้นด้านการบริหารจัดการการผลิตซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดการอยู่ในระดับที่ดีกว่า

3.1 การบริหารองค์กร

3.1.1 การบริหารจัดการองค์กร

โครงสร้างองค์กรของทั้งสองกลุ่มมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก แต่ในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีตำแหน่งที่ปรึกษาเพิ่มมาอีกหนึ่งตำแหน่ง เนื่องจากกลุ่มขาดผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการติดต่อประสานงานกับทางราชการ ดังนั้นเจ้าหน้าที่อนามัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่และมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับชาวบ้านเป็นอย่างดี จึงได้เข้ามาช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานให้ โครงสร้างองค์กรแสดงดังแผนภาพที่ 3.1 รูปแบบโครงสร้างองค์กรของกลุ่มในระบบการผลิตข้าวมาจากประสบการณ์ที่ได้ไปศึกษาดูงาน แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพกลุ่ม โดยกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ศึกษารูปแบบมาจากสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ซึ่งกลุ่มเป็นสมาชิกอยู่ ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง รูปแบบของกลุ่มมาจากการที่เกษตรกรอำเภอพาไปดูงานกลุ่มอื่นๆ 2-3 ครั้ง แล้วนำมาเป็นแนวคิดในการวางโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.1 โครงสร้างองค์กรของกลุ่มตัวอย่างในระบบผลิตข้าว

การคัดเลือกคณะกรรมการของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มจะเสนอชื่อบุคคลที่เห็นว่าเหมาะสมในแต่ละตำแหน่ง โดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับตำแหน่ง และให้สมาชิกลงมติคัดเลือกโดยใช้เสียงข้างมากในที่ประชุม กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของเกษตรกรที่มีแนวคิดการทำเกษตรแบบอินทรีย์ การคัดเลือกจึงอาศัยทั้งความคุ้นเคยกันและพิจารณาจากประสบการณ์ด้านการเกษตรอินทรีย์ ความพร้อมในการทำงานให้กลุ่ม ตลอดจนความสมัครใจของบุคคลดังกล่าวที่รับตำแหน่งกรรมการด้วย ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงเป็นกลุ่มระดับหมู่บ้านที่ถูกขับเคลื่อนด้วยผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ดังนั้นกรรมการจึงประกอบด้วยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ (รูปที่ 2.1 ภาคผนวก ก.) ทั้งนี้วาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการทั้งสองกลุ่มเท่ากัน คือ 2 ปี โดยไม่มีค่าตอบแทน

การจัดสรรภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการกลุ่มในระบบการผลิตข้าว นั้น มีการจัดสรรตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย โดยในกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย แม้จะมีการแบ่งหน้าที่กัน แต่จะหมุนเวียนสลับหน้าที่การทำงานกัน เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้งานในตำแหน่งต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถทำงานแทนกันได้ ในขณะที่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจะทำงานตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการประชุมทุกวันที่ 10 ของเดือน ซึ่งจะปรึกษากันทั้งในด้านการกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการทำงานภายในกลุ่ม ด้านการผลิต ผลตอบแทนและสวัสดิการของสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของผลตอบแทนและสวัสดิการต่าง ๆ จะมีการนำเข้าที่ประชุมเพื่อปรึกษากันก่อนทุกครั้ง สวัสดิการที่กลุ่มจัดตั้งขึ้น ได้แก่ เงินให้กู้ยืมสำหรับสมาชิก เพื่อใช้เป็นค่าเล่าเรียนบุตรจากเงินออมทรัพย์ภายในกลุ่ม และเงินให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ คือ ร้อยละ 1 บาทต่อเดือน จากกองทุนเกษตรกรกรรมยั่งยืน ที่ได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด รวมถึงเงินปันผลสิ้นปีที่เกิดจากดอกเบี้ยในการกู้เงินออมทรัพย์ของกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการประชุมปรึกษาหารือกัน ทั้งในด้านการผลิต เช่น การผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี การจัดทำแปลงสาธิต การผลิตหัวเชื้อจุลินทรีย์ และในด้านสวัสดิการของสมาชิก เช่น การยืมเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งสมาชิกสามารถยืมได้ในอัตราส่วน ยืม 2 ส่วน ใช้คืน 1 ส่วน

การพัฒนาความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นศึกษาดูงานร่วมกับสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์

เชียงใหม่จำกัดที่กลุ่มเป็นสมาชิก นอกจากนี้เมื่อคณะกรรมการหรือแกนนำของกลุ่มมีโอกาสเข้ารับการอบรมในเรื่องต่างๆ จะนำมาถ่ายทอดและขยายผลให้แก่สมาชิกได้รับทราบ เช่น การศึกษารูปแบบการจัดองค์กรของเครือข่าย การเรียนรู้วิธีการทำการเกษตรแบบอินทรีย์และสามารถนำมาปรับใช้กับกิจกรรมทางการเกษตรของตนเองได้ มีการนำมาเผยแพร่ความรู้ที่ได้ให้กับเพื่อนสมาชิก กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงแม้จะได้รับการอบรมด้านความรู้ความสามารถหรือความเข้าใจในการบริหารจัดการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการถ่ายทอดให้สมาชิก แต่กลุ่มยังต้องพึ่งพางบประมาณสนับสนุนในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับองค์กร ซึ่งการสนับสนุนส่วนใหญ่ที่ได้รับเป็นในเรื่องของการผลิต จึงทำให้การพัฒนาความรู้ในด้านนี้ยังไม่เต็มที่

แผนการบริหารจัดการองค์กรในอนาคตของกลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าวนั้น กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีแผนในการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการตามความเหมาะสม ทุก 2 ปี และขยายแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ โดยมีแผนที่จะประชาสัมพันธ์ ธรรมค์ สร้างความเข้าใจให้ชุมชนมากขึ้น ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจะทำการจดทะเบียนกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนภายในปี 2550 เพื่อให้กลุ่มมีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น เช่น ด้านราคาผลผลิต การจัดซื้อปัจจัยการผลิต เป็นต้น และในระยะปานกลาง (3 – 5 ปี) กลุ่มยังมีเป้าหมายในการจัดตั้งที่ทำการกลุ่มอย่างถาวรและมีผู้จ้างที่เป็นของกลุ่มเองอีกด้วย

ปัญหาการจัดการองค์กรของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย คือ สมาชิกบางส่วนยังไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานตามตำแหน่งได้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาของกลุ่มในอนาคตส่วนปัญหาด้านการจัดการองค์กรที่พบในกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ สมาชิกยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้อย เนื่องจากเป็นช่วงเริ่มแรกในการบริหารงานของกลุ่ม ที่เน้นในด้านการผลิตมากกว่าการบริหารจัดการองค์กร

หน่วยงานและองค์กรที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม เป็นหน่วยงานภายในจังหวัด โดยเน้นการให้ความช่วยเหลือด้านการผลิตเป็นหลัก ทั้งเรื่องความรู้ เงินสนับสนุน และการจัดหาวัตถุดิบในการผลิต ซึ่งจะสอดคล้องกับกิจกรรมของแต่ละกลุ่มและทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปได้อย่างดียิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จาก กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ได้รับเงินกองทุนพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนจากสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ซึ่งกลุ่มได้นำมาเป็นเงินที่ให้สมาชิกสามารถกู้ยืมได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว 50 ถุง จากผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา กลุ่มได้นำมาให้สมาชิกยืมแล้วนำมาคืน ในอัตราส่วน ยืม 1 ส่วน ใช้คืน 2 ส่วน โดยกิจกรรมนี้นำมาซึ่งทุนหมุนเวียนที่ใช้ภายในกลุ่มอีกด้วย นอกจากนี้ความช่วยเหลือที่ได้รับยังมีด้านที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วย เช่น กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายได้รับการฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านการเกษตรจากศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนโดยกองทัพภาคที่ 3 และกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงที่ได้รับความรู้เรื่องการทำบัญชีครัวเรือนจากสำนักงานเกษตรตำบลสันโค้ง เป็นต้น รายละเอียดของแหล่งให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่ม แสดงดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แหล่งให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	หน่วยงาน	ความช่วยเหลือที่ได้รับ
กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย	สหกรณ์การเกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่ จำกัด	- สนับสนุนเงินกองทุนพัฒนา เกษตรกรมัยยั้งยั้ง ซึ่งเป็นเงินช่วยเหลือ แบบให้เปล่า - ให้ความรู้ เทคนิค การทำน้ำหมัก ชีวภาพ และอบรมการทำบัญชี
	โครงการเชียงใหม่อาหารปลอดภัย ร่วมกับ สสส.	- สนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุง ระบบน้ำเพื่อการผลิตจำนวน 15,000 บาท - สนับสนุนด้านตลาดทางเลือกและสร้าง โรงเรือนบางส่วน เป็นเงิน 30,000 บาท
	กองทัพภาคที่ 3	สนับสนุนการฝึกอบรมและศึกษาดูงาน ด้านการเกษตร ณ ศูนย์เศรษฐกิจ พอเพียง
	ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา	เมล็ดพันธุ์ข้าวเจ้าพันธุ์ 105 จำนวน 50 ถุง ถุงละ 25 กิโลกรัม รวมทั้งสิ้น 1,250 กิโลกรัม จากสำนักงานเกษตรอำเภอ ดอกคำใต้
	สำนักงานเกษตรตำบลสันโค้ง	อบรมเรื่องการจำแนกแมลงที่เป็น ประโยชน์ต่อข้าว พร้อมทั้งมีการสาธิต และปฏิบัติจริง
	สถานีอนามัยจำไก่อ	ให้คำแนะนำเรื่องการป้องกันตนเองใน การใช้ปุ๋ยและสารเคมี (ประมาณ 1-2 ครั้งต่อเดือน)
	สำนักงานเกษตรอำเภอดอกคำใต้	หัวเชื้อ กากน้ำตาล EM
	องค์การบริหารส่วนตำบลสันโค้ง	สนับสนุนยาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่องโรค ข้าว (โรคใบด่างและใบไหม้)
	สำนักงานเกษตรตำบลสันโค้ง	- แจกเมล็ดพันธุ์ถั่วเขียว - การทำบัญชีครัวเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ

การบริหารองค์กรของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างนั้น สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการ โดยมีการปรึกษากันภายในครอบครัวอยู่เสมอ ทั้งในด้านการจัดสรรภาระหน้าที่หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ ซึ่งจะคำนึงถึงลักษณะงาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละ

คน เช่น งานหนักเป็นหน้าที่ของผู้ขายส่วนงานเขาเป็นหน้าที่ของผู้หญิง สามีทำงานส่วนที่หนัก ภรรยาจะนำผักไปขายตลาดและทำงานเบาๆในสวน

สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง โดยเข้าร่วมอบรมหาความรู้เพิ่มเติมกับกลุ่ม เมื่อไปอบรมจะนำมาพูดคุยเพื่อเพิ่มเติมความรู้ให้แก่สมาชิกในครอบครัว และเพื่อปรับปรุงผลผลิตเกษตรให้ดีกว่าเดิม นอกจากนี้ยังมีการฝึกให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้คิด เช่น หากผลผลิตปีนี้ไม่ดี จะมีวิธีอย่างไรที่จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น เป็นต้น และได้ร่วมทดลองปฏิบัติในเรื่องที่ได้รับความรู้อีกด้วย

การจัดทำแผนการบริหารจัดการของสมาชิก ไม่ได้เป็นการวางแผนในระยะยาว และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเฉพาะการวางแผนผลิต แต่แผนในส่วนๆ อื่น มีเพียงการพูดคุยกันเท่านั้น โดยในส่วนของวางแผนการบริหารจัดการของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการวางแผนในเรื่องต่าง ๆ เช่น วางแผนแบ่งพื้นที่ว่าจะปลูกอะไรในช่วงเวลาใด โดยพิจารณาจากสถานการณ์ของตลาด หรือวางแผนแบ่งหน้าที่ของแต่ละคนว่าวันไหนต้องช่วยทำอะไรบ้าง เป็นต้น

3.1.2 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่ม

การวิเคราะห์ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่ม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการ และวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการบริหารจัดการองค์กร โดยมีการประชุม ปรึกษาพูดคุย ร่วมกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการทำงานภายในองค์กรและผลตอบแทนของสมาชิกเป็นประจำ ซึ่งนอกจากทำให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสในการทำงานของกลุ่มด้วย อีกทั้งยังไม่มีปัญหาขัดแย้งกันภายในกลุ่มสมาชิกมีความสามัคคี มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ซึ่งทำให้การทำงานเป็นไปได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีประธานและคณะกรรมการกลุ่ม มีความเสียสละ มุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนากลุ่มให้อยู่รอดได้ พึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งมีตำแหน่งที่ปรึกษา ที่ช่วยให้การติดต่อประสานงานกับทางราชการเป็นไปได้อย่างขึ้น และความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นแบบเครือญาติ ทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ อีกทั้งคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้นำชุมชนเป็นผลดีต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มกับชุมชน ส่วนกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มได้ง่าย ซึ่งจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น และกลุ่มยังมีแผนขยายแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ โดยสร้างความเข้าใจให้ชุมชนมากขึ้น จะทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับชุมชนเข้มแข็งขึ้น การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มรวมกลุ่มโดยมีแนวคิดที่จะผลิตผลิตภัณฑ์อินทรีย์ซึ่งเข้ากับกระแสใส่ใจคุณภาพ จะทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนมากขึ้น รวมทั้งมีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่กลุ่มอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดีกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีปัญหาในการจัดการ เช่น กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย กรรมการบางฝ่ายยังไม่เข้าใจหน้าที่และความรับผิดชอบของตัวเอง ทำให้ต้องมีการสลับหมุนเวียนหน้าที่กันทำงาน การแบ่งงานจึงไม่เป็นไปตามหน้าที่ที่วางไว้ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรค คือ กลุ่มคนที่คำนึงถึงผลกระทบของการใช้สารเคมีในการผลิตและเห็นความสำคัญกับเกษตรอินทรีย์ในชุมชนยังเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ

ทำให้การขยายแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายเป็นไปได้อีก ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงการเรียนรู้ของสมาชิกเกี่ยวกับเรื่ององค์การจากภายในกลุ่มส่วนใหญ่จะเรียนรู้ด้านการผลิต (ทำปุ๋ยหมัก ไถ การปลูก) ทำให้ความรู้ด้านองค์การยังมีน้อย (เมื่อเทียบกับด้านการผลิต) และยังคงพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนในเรื่องการผลิตด้วยเช่นกัน ทำให้การพัฒนาความรู้ด้านองค์การไม่มากเท่าที่ควร

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับกลุ่ม

	กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. มีการศึกษาพูดคุย ประชุม ร่วมกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการทำงานภายในองค์กร และผลตอบแทนของสมาชิกเป็นประจำ 2. มีแผนในการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการตามความเหมาะสม ทุก 2 ปี เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มได้ทำงานจะช่วยให้กลุ่มมีบุคลากรที่มีความรอบรู้มากขึ้น 3. การรวมกลุ่ม เป็นการรวมตัวของผู้ที่ตระหนักถึงผลกระทบของการใช้สารเคมี ทำให้สมาชิกมีการปฏิบัติตามกฎระเบียบในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มได้เป็นอย่างดี 4. มีกิจกรรมออมทรัพย์ที่นำเงินมาเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ช่วยทำให้สมาชิกมีความรู้สึกมีส่วนร่วมในกลุ่มมากขึ้น 5. ไม่มีปัญหาขัดแย้งกันภายในกลุ่ม	1. ประธานและคณะกรรมการกลุ่ม มีความเสียสละมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนากลุ่มให้อยู่รอดได้ พึ่งพาตนเองได้ 2. สมาชิกไว้วางใจและเชื่อฟังผู้นำ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดีเนื่องจากมีความตั้งใจจริงในการรวมกลุ่มทำให้มีความสามัคคีภายในกลุ่ม 3. มีตำแหน่งที่ปรึกษา ที่ช่วยให้การติดต่อประสานงานกับทางราชการเป็นไปได้อย่างขึ้น 4. ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นแบบเครือญาติ ทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ 5. คณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้นำชุมชนเป็นผลดีต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มกับชุมชน 6. ไม่มีปัญหาขัดแย้งกันภายในกลุ่ม
จุดอ่อน	1. กรรมการบางฝ่ายยังไม่เข้าใจหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง ทำให้ต้องมีการสลับหมุนเวียนหน้าที่กันทำงาน การแบ่งงานจึงไม่เป็นไปตามหน้าที่ที่วางไว้ 2. การจัดทำแผนองค์กรยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม มีเพียงการบันทึกแผนการผลิต ทำให้ยังไม่มีแผนการจัดการองค์กรที่จะสามารถนำไปใช้ได้จริง	1. การเรียนรู้ของสมาชิกเกี่ยวกับเรื่ององค์การจากภายในกลุ่มส่วนใหญ่จะเรียนรู้ด้านการผลิต (ทำปุ๋ยหมัก ไถ การปลูก) ทำให้ความรู้ด้านองค์การยังมีน้อย (เมื่อเทียบกับด้านการผลิต) 2. สมาชิกยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านองค์กรน้อย 3. ยังไม่มีการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษร และยังไม่มีการนำไปใช้จริง 4. การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกทำให้การพัฒนาความรู้ด้านองค์การไม่มากเท่าที่ควร

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

	กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนหลายราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
โอกาส	1. กลุ่มเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่มได้ง่าย ซึ่งจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากขึ้น 2. การรวมกลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตผลิตภัณฑ์อินทรีย์ซึ่งเข้ากับกระแสใส่ใจคุณภาพ จะทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนมากขึ้น 3. กลุ่มมีแผนขยายแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ โดยสร้างความเข้าใจให้ชุมชนมากขึ้น จะทำให้ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับชุมชนเข้มแข็งขึ้น 4. มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่กลุ่มอย่างต่อเนื่อง	1. การจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มในอนาคต จะทำให้กลุ่มมีโอกาสได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ จากหน่วยงานภายนอกองค์กรมากขึ้น 2. การรวมกลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตผลิตภัณฑ์อินทรีย์ซึ่งเข้ากับกระแสใส่ใจคุณภาพ จะทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนมากขึ้น 3. มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือแก่กลุ่มอย่างต่อเนื่อง
อุปสรรค	ผู้ที่คำนึงถึงผลกระทบของการใช้สารเคมีในการผลิตและเห็นความสำคัญกับเกษตรอินทรีย์ในชุมชนยังเป็นเพียงกลุ่มเล็กๆ ทำให้การขยายแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์เป็นไปได้ช้า	กลุ่มยังมีการพัฒนาความรู้ด้านองค์กรไม่เต็มที่ เนื่องจากต้องพึ่งพางบสนับสนุนในด้านการแสวงหาความรู้จากภายนอก

ที่มา : จากการสำรวจ

การบริหารองค์กรของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง เป็นการบริหารงานภายในครอบครัว ซึ่งสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการ มีการปรึกษากันภายในครอบครัวอยู่เสมอ และมีการจัดสรรภาระหน้าที่หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงลักษณะงาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละคน นอกจากนี้สมาชิกมีการหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอทำให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ซึ่งการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านต่างๆ ก็จะได้รับ การสนับสนุนด้วยเช่นกัน เช่น การที่กลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตผลิตภัณฑ์อินทรีย์ซึ่งเข้ากับกระแสใส่ใจคุณภาพ ซึ่งจะทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนมากขึ้น จึงเป็นผลดีต่อผู้ที่เป็นสมาชิกและครอบครัวด้วย ทั้งนี้ในการบริหารจัดการยังมีจุดอ่อน คือ การจัดทำแผนการบริหารจัดการ ไม่ได้วางในระยะยาว และไม่ เป็นลายลักษณ์อักษรส่วนใหญ่มิเพียงการพูดคุยกันเท่านั้น อาจทำให้ไม่สามารถจดจำรายละเอียดที่จะต้องจัดการได้ทั้งหมด

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับสมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. สมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการ มีการปรึกษากันภายในครอบครัวอยู่เสมอ 2. มีการจัดสรรภาระหน้าที่หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงลักษณะงาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละคน 3. สมาชิกมีการหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอทำให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น	1. สมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการ มีการปรึกษากันภายในครอบครัวอยู่เสมอ 2. มีการจัดสรรภาระหน้าที่หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงลักษณะงาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละคน 3. สมาชิกมีการหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอทำให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น
จุดอ่อน	การจัดทำแผนการบริหารจัดการ ไม่ได้วางในระยะยาว และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรส่วนใหญ่มีเพียงการพูดคุยกันเท่านั้น อาจทำให้ลืมรายละเอียดในบางเรื่องได้	การจัดทำแผนการบริหารจัดการ ไม่ได้วางในระยะยาว และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรส่วนใหญ่มีเพียงการพูดคุยกันเท่านั้น อาจทำให้ลืมรายละเอียดในบางเรื่องได้
โอกาส	1. เป็นสมาชิกกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย ซึ่งกลุ่มเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ด้านต่างๆ ได้ง่าย 2. กลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตผลิตภัณฑ์อินทรีย์ซึ่งเข้ากับกระแสใส่ใจคุณภาพ จะทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนมากขึ้นซึ่งเป็นผลดีต่อผู้ที่เป็นสมาชิกและครอบครัวด้วย	1. มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่กลุ่มอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลดีต่อผู้ที่เป็นสมาชิกและครอบครัวด้วย 2. กลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตผลิตภัณฑ์อินทรีย์ซึ่งเข้ากับกระแสใส่ใจคุณภาพ จะทำให้กลุ่มได้รับการสนับสนุนมากขึ้นซึ่งเป็นผลดีต่อผู้ที่เป็นสมาชิกและครอบครัวด้วย

ที่มา : จากการสำรวจ

การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการองค์กร

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารจัดการองค์กรพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (2.88 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีส่วนร่วมกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการทำงานภายในองค์กรและผลตอบแทนของสมาชิกเป็นอย่างดี คือ มีการประชุมเป็นประจำ นอกจากนี้ยังไม่มีปัญหาขัดแย้งภายในกลุ่ม คณะกรรมการมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดีสามารถทำงานได้ตามที่แบ่งภาระหน้าที่ มีความตั้งใจและสนใจในการทำงาน อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังขาดการระดมทุนภายในกลุ่ม และไม่มีจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จึงทำให้กลุ่มทั้งสองมีคะแนนในเกณฑ์ย่อยเหล่านี้ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ในการบริหารจัดการโดยรวม กลุ่ม

เกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (3.44 คะแนน) ในขณะที่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.31 คะแนน) (ตารางที่ 3.4)

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากสมาชิกยังไม่มีมีส่วนร่วมกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน เนื่องจากเป็นช่วงแรกในการทำงานของกลุ่ม ซึ่งกำลังทดลองบริหารจัดการ จึงไม่มีการจัดการเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน อีกทั้งยังไม่มีภาระคทุนภายในกลุ่ม และไม่มีการปันผลให้แก่สมาชิก นอกจากนี้สมาชิกยังมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายในและภายนอกกลุ่มน้อย เพราะส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้ด้านการผลิต เช่น การทำปุ๋ยหมัก การไถ การปลูก เป็นต้น และการเรียนรู้จากภายนอกกลุ่มยังมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนน้อย: ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่มีการระดมทุนเช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง แต่มีการให้คะแนนในเรื่องการจัดสรรผลกำไรเพื่อเป็นเงินปันผลแก่สมาชิก เนื่องจากกลุ่มมีการปันผลจากกิจกรรมการอบรมของสมาชิก และมีการจ่ายเงินปันผลอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้กลุ่มยังมีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรจากภายนอกกลุ่ม ด้วยการเข้าไปร่วมการอบรมของกลุ่มเครือข่ายเมื่อมีโอกาส โดยจะมีการหมุนเวียนไปอบรมในแต่ละกิจกรรม แล้วนำกลับมาแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงควรส่งเสริมให้สมาชิกได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรมากขึ้น โดยการศึกษาจากกลุ่มที่มีการบริหารงานที่ประสบผลสำเร็จแล้ว และลดการพึ่งพางบประมาณจากภายนอก เพื่อให้องค์กรมีความเข้มแข็งและสามารถเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความยั่งยืนได้ ส่วนกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ควรจะปรับปรุงเรื่องการจัดทำแผนเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง เนื่องจากกลุ่มมีเพียงการบันทึกแผนการผลิต ซึ่งเป็นเพียงส่วนย่อยของแผนองค์กรเท่านั้น

ตารางที่ 3.4 คะแนนด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.31	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.44	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.88	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.80	
Normalize mean / sharp ratio	3.61	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	27.67	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (4.04 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีเช่นเดียวกัน ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.87 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 4.21 คะแนน (ตารางที่ 3.5)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการบริหารภายในครอบครัว โดยที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการเป็นอย่างดี คือ มีการปรึกษารื้อกันภายในครอบครัวก่อนที่จะตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดสรรภาระหน้าที่ หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการภายในกิจการ โดยคำนึงถึงลักษณะ

งาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละคน อีกทั้งยังมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกมีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารองค์กร นอกจากนี้ในการบริหารจัดการยังไม่พบปัญหาขัดแย้งกัน ซึ่งอาจมีบ้างที่ความคิดเห็นไม่ตรงกัน แต่ไม่ถึงกับเป็นปัญหา เนื่องจากเป็นคนในครอบครัว และสมาชิกในครอบครัวยังมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างยังไม่มีการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีเพียงการพูดคุยกันเท่านั้น ไม่ได้วางในระยะยาว และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองจึงควรปรับปรุง เรื่องการจัดทำแผนองค์กรเป็นลายลักษณ์อักษร เพราะการที่ไม่ได้จัดบันทึกไว้เมื่อเวลาผ่านไป อาจทำให้ลืมรายละเอียดในบางเรื่องได้ และการจัดบันทึกรายละเอียดต่างๆ เอาไว้ จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาคือเคยเกิดขึ้นมาแล้วได้อย่างรวดเร็วขึ้น

ตารางที่ 3.5 คะแนนด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับสมาชิก

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.87	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.21	ดี
คะแนนเฉลี่ย	4.04	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.24	
Normalize mean / sharp ratio	16.57	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (cv)(ร้อยละ)	6.04	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการองค์กร

การปฏิบัติที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการองค์กร คือ การก่อตั้งองค์กรเริ่มต้นจากการเป็นกลุ่มระดับหมู่บ้าน ไม่เน้นจำนวนสมาชิกมากทำให้การจัดการเป็นได้งายในขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยมีการศึกษารูปแบบโครงสร้างองค์กรจากกลุ่มต่างๆ แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพกลุ่ม ซึ่งเมื่อกลุ่มขาดศักยภาพในการติดต่อกับทางราชการมีการเพิ่มเติมตำแหน่งที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ช่วยให้การติดต่อประสานงานกับทางราชการ ทำให้การขอความร่วมมือจากราชการเป็นไปได้ อย่างราบรื่นขึ้น(กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง) หรือเมื่อรูปแบบโครงสร้างกลุ่มที่นำมาเป็นต้นแบบมีความซับซ้อนหรือมีตำแหน่งคณะกรรมการที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะกิจกรรมที่กลุ่มมี ก็มีการปรับรูปแบบให้เหมาะสมแทน อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการเปิดโอกาสให้ สมาชิกมีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น การคัดเลือกคณะกรรมการและผลตอบแทนหรือสวัสดิการของสมาชิก รวมไปถึงการสลับหน้าที่ให้มีการได้เรียนรู้งานในตำแหน่งต่างๆ(กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) นอกจากนี้การที่กลุ่มมีกิจกรรมการออมเงินหรือให้ยืมเมล็ดพันธุ์ข้าวในลักษณะธนาคารข้าวเพื่อใช้เป็นสวัสดิการกลุ่ม การที่กลุ่มไม่มีการขัดแย้งกัน มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน และการที่กลุ่มเข้ารับการอบรมศึกษาดูงานแล้วนำมาแลกเปลี่ยนกับสมาชิกคนอื่น ยังเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการองค์กรของสมาชิก คือ การที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปรึกษากันภายในครอบครัวอยู่เสมอ โดยที่สมาชิกใน

ครอบครัวมีส่วนร่วมตัดสินใจในการวางแผนและการบริหารจัดการ รวมทั้งมีการจัดสรรภาระหน้าที่หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ โดยคำนึงถึงลักษณะงาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละคน นอกจากนี้การปฏิบัติที่ส่งผลดีของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีการหาความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติมอยู่เสมอทำให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านต่างๆ ก็ได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน

3.2 การบริหารการตลาด

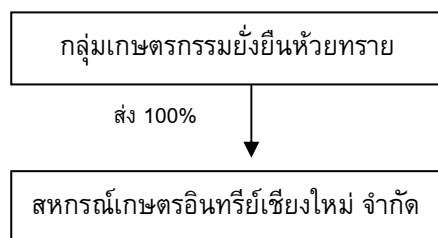
3.2.1 การบริหารจัดการการตลาด

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าวอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจำหน่ายในรูปแบบข้าวกล้องบรรจุถุง ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายจำหน่ายเป็นข้าวเปลือกที่ทำสัญญาซื้อขายกับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด พันธุ์ข้าวที่จำหน่ายแตกต่างกันไปตามพื้นที่ ซึ่งผ่านการคัดเลือกมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ โดยข้าวของกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย เป็นข้าวเจ้า 2 พันธุ์ คือ ข้าวหอมนิล และข้าวหอมมะลิแดง มีการคัดเลือกพันธุ์ก่อนปลูกและจัดหาให้โดยสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ที่มีการรวบรวมมาจากสมาชิกต้นแบบ 7 ราย (อยู่ในช่วงเริ่มต้นในการผลิต) ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงปลูกข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ซึ่งได้พันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดพะเยา ที่ให้ผลผลิตค่อนข้างดี มีสัดส่วนข้าวหักน้อยกว่าเมล็ดพันธุ์จากแหล่งอื่น มีบรรจุภัณฑ์ 3 ขนาด คือ 1 2 และ 5 กิโลกรัม โดยจะใช้พันธุ์ข้าวจากประธานกลุ่มและสมาชิกที่มั่นใจในความปลอดภัยจากสารเคมี นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายยังมีผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายร่วมกัน คือ ผักอินทรีย์ (รูปที่ 1.1 ภาคผนวก ก.)

การบริหารการตลาดในระดับกลุ่ม เป็นหน้าที่ของประธานและกรรมการที่มีความสามารถทางการตลาด โดยกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายจะทำการรวบรวมและจำหน่ายข้าวหอมนิลและหอมมะลิแดง ซึ่งได้ทำสัญญาขายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ที่บ้านของนางพวงทอง จินาจันทร์ และจำหน่ายผักอินทรีย์ของกลุ่มที่บ้านนายเพทาย พัฒนาไชยกุล โรงพยาบาลสันกำแพง และตลาดที่สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ซึ่งกลุ่มเป็นเครือข่ายจัดหาให้ ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจะใช้บ้านของประธานซึ่งเป็นที่ทำการของกลุ่ม เป็นจุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในนามกลุ่ม

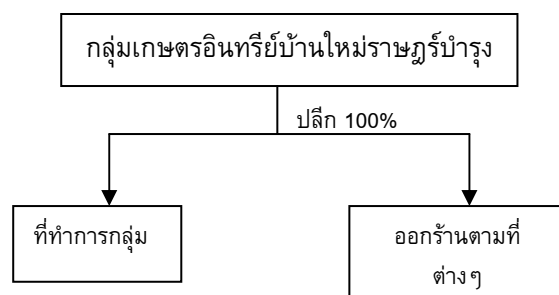
การวางแผนการตลาดในระดับกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายมีแผนจะขยายปริมาณการส่งข้าวจำหน่ายให้สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด โดยจะเพิ่มจำนวนสมาชิกที่ปลูกและให้สมาชิกเพิ่มพื้นที่ปลูก เพื่อสร้างรายได้ให้สมาชิกเพื่อนำไปชำระหนี้สิน ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง จะมุ่งเน้นหาช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่ม เช่น เพิ่มการจำหน่ายไปยังสหกรณ์การเกษตร เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ และจะพัฒนาพันธุ์ข้าวที่ตลาดต้องการ เช่น ข้าวหอมมะลิ ข้าวเจ้าแดง เป็นต้น

การจัดจำหน่ายระดับกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย มีการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายข้าวอินทรีย์ พันธุ์หอมนิล และหอมมะลิแดง ซึ่งทำสัญญาเพื่อจำหน่ายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด เพียงแห่งเดียว ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องราคาขาย และแหล่งรับซื้อได้ (แผนภาพที่ 3.2) ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ผลิตภัณฑ์ในนามของกลุ่มคือ ข้าวกล้องพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 ขายปลีกในพื้นที่ให้กับคนในพื้นที่ ณ ที่ทำการกลุ่มและออกร้านตามต่างๆ เช่น งานแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น (แผนภาพที่ 3.3)

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.2 ช่องทางการจัดจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.3 ช่องทางการจัดจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ราคาข้าวและการตั้งราคาในระบบข้าวระดับกลุ่มมี 2 รูปแบบ คือ ราคาประกันตามที่กลุ่มได้ทำข้อตกลงไว้กับกลุ่มเครือข่าย (กลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย) และราคาตามกลไกตลาด (กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง) (ตารางที่ 3.6) โดยในกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย เป็นราคาประกันของข้าวอินทรีย์ ซึ่งมีการตกลงกันระหว่างสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ในราคา 11 – 13 บาทต่อกิโลกรัม คือ พันธุ์หอมมะลิแดงราคา 11 บาทต่อกิโลกรัม และพันธุ์หอมนิลราคา 13 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งเป็นราคาที่สูงกว่าราคาข้าวปกติเล็กน้อย นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์อินทรีย์อีกประเภทของกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย คือ ผัก ราคาจำหน่าย เป็นราคามาตรฐานที่กลุ่มกำหนดขึ้นมา โดยเทียบราคาจากราคาในตลาดผักอินทรีย์ ขณะที่ราคาข้าวของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงเป็นไปตามกลไกของตลาด จำหน่ายในลักษณะข้าวกล้องราคา 30 บาทต่อกิโลกรัม กำหนดราคาโดยการประชุมสมาชิก ซึ่งไม่ใช่ราคาจำหน่ายข้าวอินทรีย์แต่เป็นราคาจำหน่ายข้าวกล้องทั่วไป

ตารางที่ 3.6 ราคาข้าวแยกตามพันธุ์ของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย		กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	
พันธุ์	ราคา(บ./กก.)	พันธุ์	ราคา(บ./กก.)
ข้าวเจ้า(ข้าวเปลือก)		ข้าวเจ้า(ข้าวกล้อง)	
- หอมมะลิแดง	11	- ขาวดอกมะลิ 105	30
- หอมนิล	13		

ที่มา: จากการสำรวจ

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการนำอัตลักษณ์ คือ หน้าผาเทวดามาสร้างเป็นตราสัญลักษณ์ของกลุ่มที่ใช้กับบรรจุภัณฑ์ข้าวในนามกลุ่ม ซึ่งได้จากการค้นหาในเวทีเรียนรู้เรื่องอัตลักษณ์จากการเข้าร่วมโครงการฯ ด้วยการชูดัชนีภูมิหลัง วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แหล่งที่มาของตนเองอย่างละเอียดรวมทั้งวิถีชีวิตชุมชน สภาพแวดล้อม และภูมิประเทศ ผูกโยงเข้ากับการผลิตของกลุ่ม เนื่องด้วยภูมิประเทศของกลุ่มติดภูเขา มีหน้าผาเทวดาซึ่งมีความลาดชันที่สุดในประเทศไทย คือ ตั้งฉากทำมุม 90 องศากับพื้นดิน จึงเป็นที่มาของอัตลักษณ์ของกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังไม่มี การนำอัตลักษณ์มาใช้ เนื่องจากยังไม่สามารถค้นหาอัตลักษณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจน

เรื่องการส่งเสริมการขายนั้น กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังไม่มี การส่งเสริมการขายข้าว เนื่องจากทางสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด จะเป็นผู้รับภาระทั้งหมด จึงเน้นการส่งเสริมการขายผักซึ่งใช้วิธีการ เช่น ออกร้าน จัดตลาด ลด แลก แจก แถม บริการส่งถึงที่ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการส่งเสริมการขายด้วยการออกร้านแสดงสินค้า เช่น ในตลาด แหล่งท่องเที่ยว งานแสดงสินค้า หรือมีการประชาสัมพันธ์ผ่าน แผ่นพับ นามบัตร สื่อวิทยุ นอกจากนี้บรรจุภัณฑ์ยังมีหลายขนาดเพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับลูกค้า คือ มีขนาดบรรจุ 3 ขนาด ได้แก่ ถุงละ 1 กิโลกรัม 2 กิโลกรัม และ 3 กิโลกรัม โดยเน้นขนาด 1 กิโลกรัม เพราะจำหน่ายได้ง่ายกว่า

การได้มาซึ่งข้อมูลทางการตลาดของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ส่วนใหญ่ได้มาจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ซึ่งกลุ่มเป็นเครือข่าย เช่น ข้อมูลในการออกร้านจำหน่ายผักอินทรีย์ ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ได้รับข้อมูลด้านการตลาดมาจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ จากคนในกลุ่ม เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หรือสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น จากการไปหาข้อมูลเอง และการส่งเสริมของภาครัฐ ซึ่งข้อมูลต่างๆ ที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มได้รับนั้น จะนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการตั้งราคา และการเลือกสถานที่จำหน่าย

ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ ผลิตข้าวอินทรีย์แต่ขายในราคาข้าวปกติ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่พบปัญหาในลักษณะนี้เนื่องจากผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์ของกลุ่ม มีการทำสัญญาขายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ในราคาประกัน และผักมีการกำหนดราคาโดยผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งพิจารณาจากราคาตามท้องตลาดทั่วไปประกอบด้วย แต่อย่างไรก็ดีกลุ่มยังมีปัญหาทางการตลาด คือ ผลผลิตผักไม่ต่อเนื่อง ทำให้ตลาดหยุดชะงักในบางช่วง

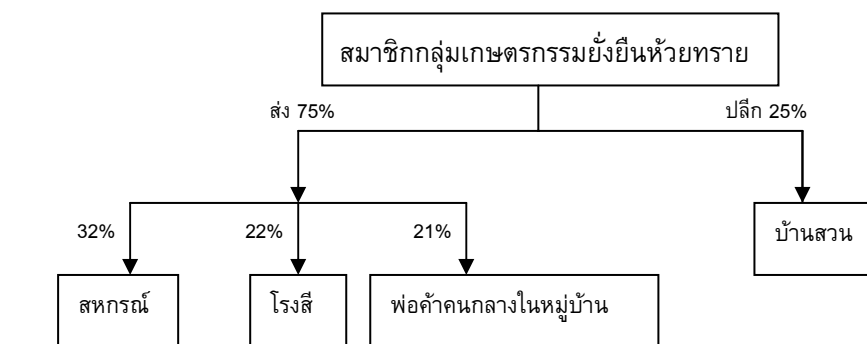
ผลิตภัณฑ์ในรายสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจำหน่ายในลักษณะของข้าวเปลือก แบ่งเป็นข้าวเจ้าและข้าวเหนียว จำหน่ายในลักษณะบรรจุใส่กระสอบหรือถัง พันธุ์ข้าวที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจำหน่ายมีข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 และข้าวเหนียวมี 3 พันธุ์ คือ พันธุ์ กข 6 กข 10 และสันป่าตอง 2 ส่วนพันธุ์ข้าวที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงปลูก คือ ข้าวเจ้าพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 และ กข 15 และข้าวเหนียวพันธุ์ กข 6 นอกจากนี้สมาชิกของแต่ละกลุ่มยังปลูกพืชรองเพื่อจำหน่าย ให้มีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี โดยพืชรองของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย คือ ผักสวนครัวและพืชหมุนเวียนชนิดต่างๆ เช่น ผักกาดขาว ผักบุ้ง ผักชี ขึ้นฉ่าย พริก มะเขือม่วง เป็นต้น และพืชรองที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง หมุนเวียนปลูก คือ ข้าวโพด กระเทียม หอมแดง ถั่วเขียว และถั่วดำ

การบริหารการตลาดของสมาชิก เป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวหรือบุคคลอื่นๆ ภายในครอบครัวที่มีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยสมาชิกบางรายของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการนำผลผลิตบางส่วน (พันธุ์หอมมะลิแดงและหอมนิล) มาให้กลุ่มรวบรวมเพื่อจำหน่ายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์

เชียงใหม่จำกัด และส่วนที่เหลือจะจำหน่ายเองตามช่องทางต่างๆ และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ภาระกลุ่มและสมาชิกบางรายจะแบ่งบางส่วนเพื่อจำหน่ายในนามของกลุ่มและส่วนที่เหลือจำหน่ายเองตามแหล่งต่างๆ

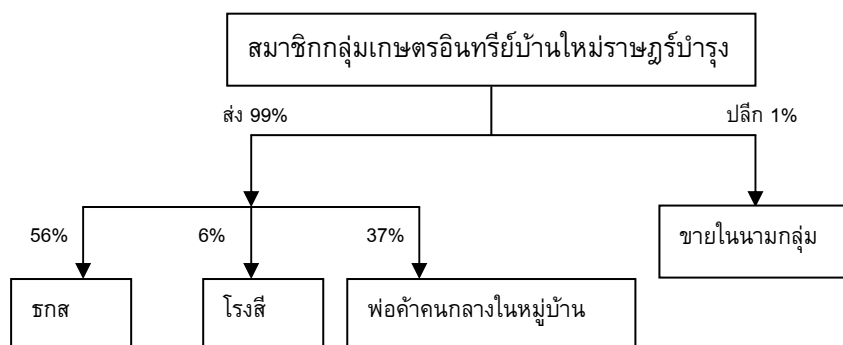
การวางแผนการตลาดในรายสมาชิกจะผลิตให้สอดคล้องกับแผนการของกลุ่ม คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจะเพิ่มปริมาณการผลิตตามที่กลุ่มจะขยายปริมาณการส่งให้กับเกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจะผลิตพันธุ์ข้าวตามที่กลุ่มจะขยายตลาด นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพข้าวให้ตรงตามความต้องการของตลาด เพื่อให้ได้ราคาที่สูงขึ้น และมีตลาดรองรับแน่นอนอีกด้วย

การจัดจำหน่ายข้าวในระดับสมาชิคนั้น จะแยกกันจำหน่ายในรูปแบบของการขายส่งภายในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ โดยสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการขายส่งร้อยละ 75 แบ่งออกเป็น การขายให้กับสหกรณ์เกษตรเชียงใหม่ จำกัด ร้อยละ 32 โรงสีภายในหมู่บ้าน ร้อยละ 22 และพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน ร้อยละ 21 ขายปลีกที่บ้านหรือที่สวน ร้อยละ 25 (แผนภาพที่ 3.3) (รูปที่ 1.2 ภาคผนวก ก.) ส่วนสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ขายส่ง ร้อยละ 99 โดยขายให้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 56 พ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 37 และโรงสีชุมชน ร้อยละ 6 ขายปลีกในนามกลุ่ม ที่ทำการกลุ่ม (แผนภาพที่ 3.4) ส่วนพืชรองนั้น สมาชิกของทั้งสองกลุ่มเน้นการจำหน่ายในหมู่บ้าน เช่น ขายที่สวน ตลาดสดในชุมชน ร้านค้ากลุ่ม พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน เป็นต้น

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.4 ช่องทางการจัดจำหน่ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.5 ช่องทางการจัดจำหน่ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ราคาข้าวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเป็นไปตามกลไกตลาด ซึ่งพ่อค้าคนกลางหรือแหล่งรับซื้อเป็นผู้กำหนดราคาขั้นสุดท้าย อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจำหน่ายให้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งราคาจะเป็นราคาประกัน หรือเป็นราคาที่มีตกลงร่วมกันกับเกษตรกร โดยราคาขายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทรายอยู่ระหว่าง 7.51 – 13.00 บาทต่อกิโลกรัม ในขณะที่ราคาขายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงอยู่ระหว่าง 8.72 – 10.10 บาทต่อกิโลกรัม (ต่างกันไปตามพันธุ์และชนิดของข้าว) นอกจากนี้ในส่วนของพืชรองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ราคาเป็นไปตามกลไกตลาด เช่นเดียวกับราคาข้าว (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 ราคาข้าวแยกตามพันธุ์ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย		กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	
พันธุ์	ราคาเฉลี่ย(บ./กก.)	พันธุ์	ราคาเฉลี่ย(บ./กก.)
ข้าวเหนียว		ข้าวเหนียว	
- กข 10	10.00	- กข 6	10.10
- สันป่าตอง 2	8.00		
ข้าวเจ้า		ข้าวเจ้า	
- ขาวดอกมะลิ 105	7.51	- ขาวดอกมะลิ 105	8.72
- หอมนิล	13.00	- กข 15	10.00
- หอมมะลิแดง	11.00		

ที่มา: จากการสำรวจ

การส่งเสริมการขายให้ลูกค้าในรายสมาชิกมีการลดราคาและแถมให้เช่นเดียวกับการจำหน่ายของกลุ่ม โดยเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการแถม เช่น การขายกระเทียม เมื่อขายเป็นกิโลกรัมจะมีการแถมให้ 2 ชีด เพื่อเป็นสินน้ำใจในการขายครั้งต่อไป และมีการลดราคาให้บ้างเมื่อมาซื้อถึงในสวน เช่น ถ้าราคา 10 บาท ก็จะขายให้ในราคา 5 บาท ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทรายมีการแถมมะพร้าวให้แก่คนที่มาซื้อข้าวที่สวน เมื่อคนมาซื้อของไปทำบุญ ก็จะแถมให้ โดยถือว่าเป็นการทำบุญด้วย

วิธีรักษาลูกค้าเก่าของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีวิธีเช่นเดียวกับในระดับกลุ่ม ได้แก่ รักษาคุณภาพ ชื่อสัตย์ต่อลูกค้า สร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า ลดราคาหรือแถมให้ และหาลูกค้าใหม่ด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ด้วยตัวเอง หาข้อมูลลูกค้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ หรือการบอกต่อของลูกค้า เป็นต้น

สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการหาข้อมูลการจัดจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง จากลูกค้า และจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทรายยังมีการหาข้อมูลจากเครือข่ายการตลาดอีกด้วยทั้งนี้การหาข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง เป็นการหาข้อมูลด้านราคา แหล่งขาย วิธีการขาย และการบรรจุสินค้า ด้วยการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานรัฐ พูดคุยกับเพื่อนบ้าน สอบถามจากผู้ขาย และรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการวิเคราะห์ โดยมีการหาข้อมูลด้านราคาเพื่อให้ต่อรองกับพ่อค้าได้ และมีการเปรียบเทียบราคาจากเพื่อนบ้านที่นำไปจำหน่ายมาก่อนแล้ว ส่วนการหาข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากลูกค้า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการหาข้อมูลจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และจากพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงบ้าน ซึ่ง

เป็นเรื่องของราคาขาย ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนหัวยทราย นอกจากจะมีการสอบถามพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นลูกค้าแล้ว ยังมีการใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ลูกค้า (ในนามกลุ่ม) ด้วย การได้ข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงได้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ในเรื่องกำหนดราคา ราคาจำนำ จำนองข้าว ซึ่งมีการประชุมทุกปี ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนหัวยทราย ได้รับข้อมูลเรื่องการจัดจำหน่ายจากโรงพยาบาลสันกำแพง เช่น การนำผักไปขายทุกวันอังคารและศุกร์ให้กับผู้ป่วยโรคเบาหวาน เป็นต้น และมีการได้รับข้อมูลจากสาธารณสุขในบางครั้ง ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนหัวยทรายซึ่งมีเครือข่ายการตลาดมีการได้รับข้อมูลจากกรรมการฝ่ายตลาดของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด อีกทั้งยังมีเครือข่ายทางการตลาดอีกแห่งหนึ่ง คือ เครือข่ายแม่กาด ซึ่งจะได้ทราบข้อมูลว่าอะไรขายได้ดีหรือไม่ดี

ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม คือ ขาดอำนาจการต่อรองราคา เนื่องจากพ่อค้าคนกลาง หรือผู้รับซื้อเป็นผู้กำหนดราคา เกษตรกรจึงทำได้เพียงเลือกที่จะขายให้กับผู้รับซื้อที่ให้ราคาดีกว่า อีกทั้งยังมีปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า เช่น ราคาถั่วดำที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงขายได้ในปี 2547 จากราคา 24 บาทต่อกิโลกรัม ลดลงเหลือ 10 บาทต่อกิโลกรัม ในปี 2549 หรือราคาข้าวขาวดอกมะลิที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนหัวยทรายขายได้ในปี 2547 จากราคา 10 บาทต่อกิโลกรัม ลดลงเหลือ 7.5 บาทต่อกิโลกรัม ในปี 2549 เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนหัวยทรายซึ่งมีผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ และโครงการอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย เมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งส่วนใหญ่มีการใช้สารเคมีในการผลิตพืชรอง ราคาข้าวของทั้งสองแห่งค่อนข้างจะใกล้เคียงกัน ซึ่งตามปกติแล้วราคาของข้าวอินทรีย์น่าจะมีความสูงกว่าข้าวทั่วไป

3.2.2 ศักยภาพทางการตลาด

การวิเคราะห์ศักยภาพทำการพิจารณาใน 3 ส่วน คือ การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการ และวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการตลาด

ด้านการบริหารจัดการการตลาด กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนหัวยทรายมีการจำหน่ายข้าวและผักอินทรีย์ซึ่งเป็นที่ต้องการและสนใจของตลาดผู้รักสุขภาพ โดยข้าวอินทรีย์ของกลุ่มทำสัญญาขายกับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ในราคาประกันทำให้มีความแน่นอนในเรื่องตลาดราคา รวมทั้งทำให้ไม่มีค่าใช้จ่ายในเรื่องส่งเสริมการขาย เพราะสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด เป็นผู้ดำเนินการให้ ส่วนผักอินทรีย์ของกลุ่มมีตลาดที่แน่นอน เช่น โรงพยาบาลสันกำแพง และมีราคาในกลุ่มสามารถกำหนดเองได้ ซึ่งเป็นจุดแข็งด้านการบริหารจัดการการตลาดของกลุ่ม นอกจากนี้การที่กลุ่มเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้ได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ได้ง่าย ขณะที่จุดแข็งของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ มีการจำหน่ายข้าวอินทรีย์แปรรูปเป็นข้าวกล้องซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดและมีราคาสูงกว่าข้าวปกติ และบรรจุภัณฑ์มีหลายขนาดให้ผู้ซื้อสามารถเลือกได้ตามความต้องการทำให้สามารถขายและกระจายสินค้าได้มากขึ้น รวมทั้งมีการใช้ตราสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์กลุ่ม ช่วยให้ผู้ซื้อจดจำได้ง่ายขึ้น ซึ่งพันธุ์ข้าวที่จำหน่าย คือ พันธุ์ข้าวดอกมะลิ 105 ที่เป็นพันธุ์ที่นิยมผลิตในข้าวอินทรีย์ เป็นผลดีกับเรื่องตลาดจำหน่าย และการที่กลุ่มมีกลุ่มหรือบริษัทข้าวอินทรีย์อยู่ในจังหวัด ในอนาคตหากกลุ่มสามารถผลิตได้ในปริมาณมากพอที่จะจำหน่ายให้ได้ จะช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องความไม่แน่นอนของราคา ตลาดรับซื้อได้

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีแหล่งเมล็ดพันธุ์มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ทำให้ผลผลิตข้าว ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสามารถมั่นใจในคุณภาพได้ และการที่รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมข้าวอินทรีย์จะช่วยสนับสนุนให้การตลาดข้าวอินทรีย์ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความมั่นคงขึ้นอีกด้วย

อย่างไรก็ดีกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีปัญหาในการบริหารจัดการ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย มีจุดอ่อนเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ผักอินทรีย์ของกลุ่ม และผลผลิตผักอินทรีย์ยังไม่ต่อเนื่อง ทำให้ตลาดชะงักในบางช่วง และมีอุปสรรค คือ คนในพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายยังเห็นความสำคัญกับสินค้าอินทรีย์น้อย และด้วยผลิตภัณฑ์อินทรีย์ราคามักจะสูงกว่าสินค้าปกติทั่วไป ขณะที่ปริมาณหรือคุณภาพที่ปรากฏไม่แตกต่างกันมากนัก จะทำให้ปริมาณการขายในพื้นที่น้อย ซึ่งจะทำให้ต้องหาตลาดที่ไกลออกไปจากพื้นที่ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายมากขึ้น ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีปัญหาข้าวกล้องที่กลุ่มจำหน่ายจัดเป็นข้าวที่ปลอดภัยจากสารเคมี แต่ขายในราคาข้าวปกติ เพราะยังไม่ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากการปฏิบัติยังไม่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์ คือ การผลิตพืชของสมาชิกยังมีการใช้สารเคมีอยู่ และมีอุปสรรค คือ ไม่มีเครือข่ายทางการตลาดอาจได้รับข้อมูลทางการตลาด เช่น ราคาหรือสถานที่จำหน่ายช้ากว่ากลุ่มที่มีเครือข่ายทางการตลาด

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคของกลุ่มตัวอย่างแสดงดังตารางที่ 3.8

ตารางที่ 3.8 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการตลาดระดับกลุ่ม

	กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. จำหน่ายข้าวและผักอินทรีย์ซึ่งเป็นที่ต้องการและสนใจของตลาดผู้รักสุขภาพ 2. กลุ่มทำสัญญาขายกับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัด ในราคาประกันทำให้มีความแน่นอนในเรื่องตลาดและราคา 3. แหล่งเมล็ดพันธุ์มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ทำให้ผลผลิตข้าว ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสามารถมั่นใจในคุณภาพได้ 4. ผักอินทรีย์ของกลุ่มมีตลาดที่แน่นอนและมีราคาที่กลุ่มสามารถกำหนดเองได้ 5. ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่ม ไม่มีค่าใช้จ่ายในเรื่องส่งเสริมการขาย เพราะสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัดเป็นผู้ดำเนินการให้	1. จำหน่ายข้าวอินทรีย์แปรรูปเป็นข้าวกล้องซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดและมีราคาสูงกว่าข้าวปกติ 2. บรรจุภัณฑ์มีหลายขนาดให้ผู้ซื้อสามารถเลือกได้ตามความต้องการทำให้สามารถขายและกระจายสินค้าได้มากขึ้น 3. แหล่งเมล็ดพันธุ์มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ทำให้ผลผลิตข้าว ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสามารถมั่นใจในคุณภาพได้ 4. พันธุ์ข้าวที่ผลิตคือพันธุ์ขาวดอกมะลิ 105 เป็นพันธุ์ที่นิยมผลิตในข้าวอินทรีย์ เป็นผลดีกับเรื่องตลาด 5. ผลผลิตของกลุ่มมีตราสัญลักษณ์ที่เป็นอัตลักษณ์กลุ่ม ช่วยให้ผู้ซื้อจดจำได้ง่ายขึ้น
จุดอ่อน	1. ผักอินทรีย์ของกลุ่มบรรจุขายในถุงพลาสติกใส ไม่มีเอกลักษณ์ที่จะทำให้จดจำได้ง่าย 2. ผลผลิตผักไม่ต่อเนื่อง ทำให้ตลาดชะงักในบางช่วง	1. ผลผลิตที่ในนามของกลุ่มอยู่ในช่วงเริ่มต้นของกิจกรรมและมาจากผู้ใหญ่วัยและสมาชิกเพียงส่วนน้อย จึงยังไม่มีการพัฒนาาร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มมากนัก 2. ข้าวกล้องที่กลุ่มจำหน่ายจัดเป็นข้าวที่ปลอดภัยจากสารเคมี แต่ขายในราคาข้าวปกติ เพราะยังไม่ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

ตารางที่ 3.8 (ต่อ)

	กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
โอกาส	1. กลุ่มเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่ จำกัด ทำให้ได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ได้ง่าย 2. รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตข้าวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น	1. มีกลุ่มหรือบริษัทข้าวอินทรีย์อยู่ในจังหวัด ในอนาคตหากกลุ่มสามารถผลิตได้ในปริมาณมากพอที่จะจำหน่ายให้ได้ จะช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องความไม่แน่นอนของราคา ตลาดรับซื้อได้ 2. รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตข้าวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น
อุปสรรค	คนในพื้นที่ยังเห็นความสำคัญกับสินค้าอินทรีย์น้อย อาจทำให้ปริมาณการขายในพื้นที่น้อย	ไม่มีเครือข่ายทางการตลาดอาจได้รับข้อมูลในด้านราคาหรือช่องทางการตลาดช้ากว่ากลุ่มที่มีเครือข่ายทางการตลาด

ที่มา : จากการสำรวจ

ในการบริหารจัดการการตลาด ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีจุดแข็ง คือ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจำหน่ายโดยเน้นตลาดในชุมชน เพราะมีความคุ้นเคย เชื่อใจกันได้มากกว่า และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง รวมทั้งยังมีผลผลิตที่จำหน่ายหลายชนิดซึ่งช่วยกระจายความเสี่ยงในเรื่องการจำหน่ายได้ เนื่องจากไม่ต้องพึ่งพารายได้จากสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว และการที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่เน้นขายผลผลิตทั้งพืชหลักและพืชรองเป็นหลัก ทำให้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพารายได้จากการขายมากนัก และมีโอกาส คือ รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตข้าวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น ซึ่งจะทำให้มีการขยายตลาดสินค้าอินทรีย์ อาจทำให้มีความแน่นอนในเรื่องราคาจำหน่ายรวมทั้งตลาดมากขึ้น อีกทั้งการที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเป็นสมาชิกของกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับผลดีตามไปด้วย นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีกลุ่มเครือข่าย ซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ได้ง่าย ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีกลุ่มหรือบริษัทข้าวอินทรีย์อยู่ในจังหวัด ในอนาคตหากกลุ่มสามารถผลิตได้ในปริมาณมากพอที่จะจำหน่ายให้ได้ จะช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องความไม่แน่นอนของราคา ตลาดรับซื้อได้

แต่ในการบริหารจัดการของสมาชิกยังมีจุดอ่อน คือ ขาดอำนาจการต่อรองราคา เนื่องจากพ่อค้าคนกลาง หรือผู้รับซื้อเป็นผู้กำหนดราคา เกษตรกรจึงทำได้เพียงเลือกที่จะขายให้กับผู้รับซื้อที่ให้ราคาดีกว่าและมีอุปสรรค คือ ราคาสินค้าตกต่ำ เมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า เช่น ราคาถั่วดำที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงขายได้ในปี 2547 จากราคา 24 บาทต่อกิโลกรัม ลดลงเหลือ 10 บาทต่อกิโลกรัม ในปี 2549 หรือราคาข้าวขาวดอกมะลิที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายขายได้ในปี 2547 จากราคา 10 บาทต่อกิโลกรัม ลดลงเหลือ 7.5 บาทต่อกิโลกรัม ในปี 2549 เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มที่คนในพื้นที่ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังเห็นความสำคัญกับสินค้าอินทรีย์น้อย อาจทำให้ปริมาณการขายในพื้นที่น้อย เช่นเดียวกับอุปสรรคที่พบในการตลาดของกลุ่ม และการที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงไม่มีเครือข่ายทางการตลาดอาจทำให้สมาชิกได้รับข้อมูลช้ากว่ากลุ่มที่มีเครือข่ายทางการตลาดไปด้วย

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.9

ตารางที่ 3.9 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการตลาดระดับ
สมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. จำหน่ายเนื้ในตลาดในชุมชน ใกล้สถานที่ผลิต ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง 2. ไม่เน้นขายเป็นหลัก ทำให้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงรายได้จากการขายมากนัก 3. มีผลผลิตที่จำหน่ายหลายชนิดซึ่งช่วยกระจายความเสี่ยงในเรื่องการจำหน่ายได้	1. จำหน่ายเนื้ในตลาดในชุมชน ใกล้สถานที่ผลิต ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง 2. มีผลผลิตที่จำหน่ายหลายชนิดซึ่งช่วยกระจายความเสี่ยงในเรื่องการจำหน่ายได้
จุดอ่อน	1. ราคาเป็นไปตามกลไกตลาดไม่สามารถกำหนดเองราคาได้ 2. ไม่มีการวางแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษร	1. ไม่สามารถต่อรองราคาได้ 2. ไม่มีการวางแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษร
โอกาส	1. ผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอินทรีย์ มีผู้สนใจเพิ่มขึ้น จะทำให้สามารถขายได้เพิ่มขึ้น 2. กลุ่มเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์ เชียงใหม่ จำกัด ทำให้ได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ได้ง่าย 3. รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับชาวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตชาวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น	1. ผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าอินทรีย์ ซึ่งมีผู้สนใจเพิ่มขึ้น จะทำให้สามารถขายได้เพิ่มขึ้น 2. มีกลุ่มหรือบริษัทชาวอินทรีย์อยู่ในจังหวัด ในอนาคตหากกลุ่มสามารถผลิตได้ในปริมาณมากพอที่จะจำหน่ายให้ได้ จะช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องความไม่แน่นอนของราคา ตลาดรับซื้อได้ 3. รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับชาวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตชาวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น
อุปสรรค	ราคาผลผลิตตกต่ำ	1. ไม่มีเครือข่ายทางการตลาดอาจได้รับข้อมูลช้ากว่ากลุ่มที่มีเครือข่ายทางการตลาด 2. ราคาผลผลิตตกต่ำ

ที่มา : จากการสำรวจ

การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการตลาด

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารจัดการตลาดของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับพอใช้ (1.75 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่เน้นการตลาดเชิงรุก ไม่มีการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อนำไปใช้จริง การปฏิบัติงานจริงของคณะกรรมการฝ่ายการตลาดยังไม่สอดคล้องกับหน้าที่ที่กำหนดไว้มากนัก ความรู้ความสามารถหรือความเข้าใจด้านการบริหารการตลาดของคณะกรรมการยังค่อนข้างน้อย โดยกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.36 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง (1.14 คะแนน) (ตารางที่ 3.10)

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย เนื่องจากกลุ่มไม่มีเครือข่ายทางด้านการตลาด ทำให้ไม่มีข้อมูลการจัดจำหน่ายสินค้าจากเครือข่าย

นอกจากนี้แม้ว่าจะมีการทำการตลาดโดยใช้ถุงพลาสติกที่มีตราสัญลักษณ์ของกลุ่มในการบรรจุข้าวกล้องเพื่อจำหน่าย แต่ยังเป็นชาวที่มาจากสมาชิกเพียงบางรายที่สามารถมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยจากการใช้สารเคมีได้ นอกจากนี้สินค้าอื่นๆ ของสมาชิกยังเป็นลักษณะแยกกันผลิตและจำหน่าย ทำให้กลุ่มมองว่ายังไม่มียุทธศาสตร์ด้านการตลาดร่วมกันอย่างแท้จริง และการที่ไม่มียุทธศาสตร์ด้านการผลิตของกลุ่ม จึงทำให้กลุ่มคิดว่าไม่มีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้าและไม่มีการหาตลาดเพื่อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเพิ่มมากขึ้นด้วย ขณะที่กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายมีเครือข่ายทางด้านการตลาด คือ สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด จึงได้รับข้อมูลในด้านการตลาดจากเครือข่าย เช่น เรื่องการเปิดตลาด และข้อมูลเกี่ยวกับการออกร้านแสดงสินค้า เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มยังมีการรวบรวมจำหน่ายข้าวที่ทำสัญญาไว้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด และมีจุดจำหน่ายผักปลอดสารพิษของกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ให้จูงใจลูกค้าเพิ่มมากขึ้นและมีการหาตลาดเพิ่มมากขึ้นด้วย ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มควรปรับปรุงในเรื่องการจัดทำแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้การนำไปใช้จริง มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งมีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายและอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง ควรมีการขยายการนำผลผลิตข้าวของสมาชิกที่จำหน่ายในนามกลุ่มมากขึ้น โดยมีการคำนึงถึงคุณภาพในความปลอดภัยจากสารเคมีควบคู่กันไปด้วย ดังเช่นที่กลุ่มทำอยู่ เพื่อให้สมาชิกรู้สึกถึงความมีส่วนร่วมในด้านการตลาดของกลุ่มมากขึ้น รวมทั้งควรมีเครือข่ายทางการตลาดเพื่อเปิดโอกาสในการรับข้อมูลด้านการตลาดต่างๆ เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 3.10 คะแนนด้านการบริหารจัดการการตลาดระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.14	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย	2.36	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	1.75	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.86	
Normalized mean / sharp ratio	2.04	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	49.06	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.14 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.16 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.11 คะแนน (ตารางที่ 3.11) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการเน้นเพิ่มคุณภาพผลิตภัณฑ์ โดยพยายามทำให้ปลอดสารพิษ และเพิ่มการดูแลเพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่ม ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการสอบถามจากเพื่อนบ้านว่าใส่ปุ๋ยชนิดใด แก่ไขเรื่องโรคแมลงอย่างไรจึงจะได้ผลผลิตดี และปลอดภัย นอกจากนี้ หอมแดงและกระเทียม ต้องรอเมื่อครบอายุเก็บเกี่ยวเพื่อให้ได้หัวขนาดใหญ่ ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย มีการปรับปรุงดินเพื่อให้ผลผลิตมีคุณภาพ ปรับการใช้ปุ๋ยเป็นปุ๋ยหมัก และรดน้ำใส่ปุ๋ยผักให้

งามเป็นที่ต้องการของลูกค้า ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเน้นขายผลผลิตในพื้นที่เป็นหลัก เพราะมีความคุ้นเคย เชื่อใจกันได้มากกว่า และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง โดยมีการหาข้อมูลในการจัดจำหน่ายสินค้าด้วยตนเอง เช่น ข้อมูลราคา แหล่งขาย วิธีการขาย และการบรรจุสินค้า จากการหาข้อมูลจากหน่วยงานรัฐ ทามเพื่อนบ้าน และจากสื่อโทรทัศน์ แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่ยังไม่มีการวางแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง เนื่องจากราคาเป็นปัจจัยที่ทำให้การวางแผนเป็นไปได้ยาก เพราะมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอด และสมาชิกบางส่วนที่มีการวางแผน ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากนี้ แม้ว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ทราบความเคลื่อนไหวของราคาผลิตภัณฑ์ในท้องตลาดเป็นอย่างดี เพราะมีการติดตามข้อมูลก่อนจำหน่าย ทั้งจากภายในและภายนอกท้องถิ่น แต่สมาชิกกลุ่มไม่เน้นการทำตลาดเชิงรุกและไม่ได้ใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการจำหน่าย ในขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เน้นการปลูกเพื่อบริโภคเป็นหลัก ที่เหลือจึงขาย จึงทำให้ไม่เป็นปัญหาหากผลผลิตขายไม่ได้ อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มเน้นการทำตลาดเชิงรับ จึงทำให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติในด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจึงควรปรับปรุง เรื่องการวางแผนเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง เช่นเดียวกับเรื่องการบริหารองค์กร เพราะหากมีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องราคาขาย จะทำให้การปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น เพราะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เคยเกิดขึ้นไว้แล้ว

ตารางที่ 3.11 คะแนนด้านการบริหารจัดการตลาดระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.16	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.11	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.14	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.03	
Normalized mean / sharp ratio	94.36	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	1.10	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก
ที่มา : จากการสำรวจ

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการการตลาด

การปฏิบัติที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารการตลาด คือ การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนให้สมาชิกมีพืชหมุนเวียนเพื่อให้มีรายได้ตลอดปี โดยมีการหาข้อมูลและสำรวจตลาดก่อนตลาดก่อนจะหาลูกค้าใหม่ลดความเสี่ยงที่จะขายไม่ได้ รวมทั้งการที่มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ที่จะบอกความจริงว่าสินค้าที่ผลิตสินค้าใดเป็นสินค้าอินทรีย์หรือสินค้าใดไม่เป็นอินทรีย์ นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังมีการทำสัญญาขายข้าวกับสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด เป็นการประกันความเสี่ยงด้านตลาดและราคาในอนาคตได้ อีกทั้งการที่กลุ่มให้ความสำคัญกับกลุ่มเครือข่าย คือ สหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ยังช่วยในเรื่องการได้รับข้อมูลทางการตลาดอีกด้วย

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารการตลาด คือ การที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเน้นจำหน่ายตลาดในชุมชน ซึ่งนอกจากจะมีความคุ้นเคย เชื่อใจกันได้มากกว่าและใกล้สถานที่ผลิตไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งแล้ว ยังเป็นการกระจายหมุนเวียนการใช้จ่ายภายในท้องถิ่นอีกด้วย โดยจำหน่ายสินค้าโดยยึดถือความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า และมีการหาข้อมูลและสำรวจตลาดก่อนจะหาลูกค้าใหม่ลดความเสี่ยงที่จะขายไม่ได้ นอกจากนี้ข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับ ยังมีการนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการผลิต และการตั้งราคา โดยคำนึงถึงลักษณะการผลิต สภาพพื้นที่ และทุนของตนเอง ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนให้มีพืชหมุนเวียนจำหน่ายทั้งปีเพื่อให้มีรายได้ตลอดปี อีกทั้งเป็นการลดการพึ่งพารายได้จากสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง และสุดท้ายที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง เมื่อกลุ่มได้รับโอกาสก็จะเป็นผลดีต่อสมาชิกด้วย เช่น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เมื่อกลุ่มมีการจำหน่ายข้าวในราคาประกันกับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้กลุ่มมีความแน่นอนในเรื่องตลาดและราคาจำหน่าย โดยกลุ่มรวบรวมข้าวจากสมาชิกมาจำหน่ายในฐานะสมาชิกจึงมีความแน่นอนในเรื่องราคาและตลาดตามไปด้วย

3.3 การบริหารการเงิน

3.3.1 การบริหารจัดการการเงิน

การบริหารจัดการการเงินของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการที่จะร่วมกันพิจารณาจัดสรรการใช้เงิน โดยมีกรรมการฝ่ายற்றுญีกรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆ ได้แก่ การจัดทำบัญชีเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และเงินที่จะใช้ในการอบรมศึกษาดูงาน การจัดทำบัญชีเป็นการบันทึกบัญชีอย่างง่าย ในส่วนของการระดมทุนของทั้งสองกลุ่ม ยังไม่มีการรวมหุ้น และไม่มีหนี้สิน

กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายซึ่งมีกิจกรรมการออมทรัพย์ ได้จัดทำบัญชีกลุ่ม คือ บัญชีการฝาก และบัญชีการกู้ยืม ซึ่งสมาชิกกู้ยืมเงินจากเงินออมทรัพย์ภายในกลุ่ม เพื่อใช้เป็นค่าเล่าเรียนบุตร และกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ คือ ร้อยละ 1 บาทต่อเดือน จากกองทุนพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนซึ่งได้รับสนับสนุนจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด รวมถึงเงินปันผล ณ สิ้นปี ที่เกิดจากดอกเบี้ยในการกู้เงินออมทรัพย์ของกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ยังไม่มีการออมทรัพย์เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนให้สมาชิกกลุ่มได้กู้ยืม ในลักษณะเดียวกับกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย แต่มีการจ่ายค่าวัตถุดิบที่กลุ่มจัดหาให้แก่สมาชิก เนื่องจากคณะกรรมการกลุ่มเป็นคณะกรรมการที่เป็นผู้นำในหมู่บ้าน กลุ่มจึงมีความใกล้ชิดกับหมู่บ้าน และเนื่องด้วยมีธนาคารหมู่บ้าน (หมู่ที่ 5 ซึ่งเป็นที่ตั้งของกลุ่ม) เมื่อสมาชิกขาดเงินทุนที่ใช้ในการเกษตรหรือเงินที่ใช้จ่ายในครอบครัวก็สามารถยืมได้ และยังมีเงินปันผลให้ด้วย

แผนการเงินของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย คือ ปรับปรุงระบบบัญชีเพื่อให้การบริหารจัดการการเงินได้มาตรฐาน ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง แผนการเงินของกลุ่มขึ้นอยู่กับแผนการผลิต คือ ในอนาคตหากมีการขยายการผลิตของสมาชิก อาจมีการลงทุนในรูปของการจัดตั้งโรงสีขนาดกลาง โดยกู้ยืมเงินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ความรู้ด้านการเงินระดับกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีบุคลากรทางการเงินที่มีประสบการณ์ในการทำงานด้านนี้มาก่อน คือ เற்றுญิก ซึ่งผ่านการอบรมทำบัญชี การทำบัญชีสหกรณ์ มีพื้นฐานการทำบัญชี และทำงานสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงความรู้ในการบริหารด้านการเงินได้มาจากการศึกษาดูงานจากกลุ่มต่างๆ

ปัญหาทางการเงินของกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย คือ ปัญหาในการชำระเงินต้นของสมาชิกที่กู้ยืมมาจากกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีปัญหาด้านเงินลงทุนทำโรงสีเพื่อสีข้าวที่จะรับสีข้าวของสมาชิก แต่เนื่องจากศักยภาพการผลิตของสมาชิกยังไม่เพียงพอที่จะผลิตให้แก่กลุ่มได้อย่างเพียงพอ กลุ่มจึงยังไม่มีเงินกู้ยืมมาใช้ในการลงทุนในขณะนี้

การบริหารการเงินของสมาชิกเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวหรือบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวที่มีส่วนร่วมตัดสินใจ ซึ่งเงินทุนที่ใช้ในการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมาจากเงินทุนของตัวเอง เงินกู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน และเงินกู้ยืมจากภายนอกชุมชน ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) แหล่งเงินกู้จากภายนอกชุมชน ได้แก่ สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด สหกรณ์การเกษตรสันกำแพง และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สมาชิกในกลุ่มตัวอย่างกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้โดยมีเงื่อนไขการชำระหลายแบบ แบ่งเป็นระยะสั้น คือ 1 ปี และระยะยาว คือ 5-10 ปี ชำระสั้นปี หรือในรอบ 1 ปี อัตราดอกเบี้ยในระยะสั้นอยู่ระหว่าง ร้อยละ 5.5 ต่อปี ถึงร้อยละ 7 ต่อปี อัตราดอกเบี้ยระยะยาวอยู่ระหว่างร้อยละ 6.5 ต่อปี ถึงร้อยละ 10 ต่อปี การกู้ยืมจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี และสหกรณ์การเกษตรสันกำแพง อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10

แผนทางการเงินรายสมาชิก แบ่งเป็นแผนในระยะสั้น และระยะปานกลาง (3-5 ปี) ซึ่งเป็นแผนที่เกี่ยวกับการชำระคืนเงินกู้ และแผนการใช้เงินในการลงทุน โดยในระยะสั้นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีการวางแผนที่จะชำระหนี้คงค้างให้หมด โดยใช้เงินทุนจากการผลิตหรือจากการกู้ยืมแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ส่วนแผนในระยะปานกลาง สมาชิกวางแผนที่จะหารายได้เพิ่มเพื่อนำมาชำระคืนเงินกู้ ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงวางแผนการเงินในระยะสั้นและระยะปานกลาง ได้แก่ ลดหรือชำระคืนเงินกู้ให้หมดด้วยการใช้หนี้เป็นเงินก้อนใหญ่เพื่อไม่ให้ดอกเบี้ยทบต้นวางแผนจัดสรรการใช้เงินเพื่อใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

เงินหมุนเวียนต่อปีของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย (อยู่ระหว่าง 10,000 ถึง 15,000 บาท) อยู่ในระดับน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง(เงินทุนหมุนเวียนต่อปีตั้งแต่ 20,000 บาทไปจนถึง 100,000 บาท) ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการเกษตร และสอดคล้องกับชนิดของพืชหลักพืชรองที่ปลูก คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายปลูกผักสวนครัวชนิดต่าง ๆ เป็นแปลงขนาดเล็กอาจปลูกในแปลงเดียวกันหรือแยกแปลงกับการปลูกข้าว จึงไม่ต้องใช้เงินลงทุนครั้งละมากๆ ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงทำการปลูกพืชรอง เช่น ข้าวโพด กระเทียม หอมแดง ถั่วดำ ถั่วเขียว ในแปลงที่มีขนาดใหญ่กว่า อาจปลูกสลับกันในแปลงเดียวกันกับการปลูกข้าว ซึ่งต้องใช้เงินทุนที่มากกว่าด้วย

ในระดับสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเคยได้รับความรู้ทางการเงินเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนมาก่อน แต่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายไม่มีการจัดทำบัญชีในปัจจุบัน เนื่องจากเคยทำในช่วงที่มีโครงการวิจัยหนี้สินเข้ามาในหมู่บ้านและกลุ่มมีการเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาทางการเงินของสมาชิกเข้าไป แต่ไม่มีการดำเนินการใดๆ สมาชิกจึงไม่เห็นประโยชน์ที่ชัดเจนของการทำบัญชีครัวเรือน แต่สมาชิกบางรายอาจมีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายได้ในอนาคต ขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ปัจจุบันสมาชิกส่วนใหญ่มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทั้งในส่วนรายรับรายจ่ายของครัวเรือนหรือเฉพาะของภาคเกษตร เนื่องจากทำให้ทราบรายรับรายจ่ายของตนเองในแต่ละเดือน ซึ่งจะทำให้การวางแผนที่จะลดรายจ่ายทำได้ง่ายขึ้น

ปัญหาทางการเงินของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีลักษณะเหมือนกัน คือ ปัญหาหนี้สินค้างชำระ และปัญหาอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง ซึ่งปัญหาเรื่องเงินที่นั้นสมาชิกแก้ไขโดยการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งในและนอกระบบ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น แต่การกู้ยืมเงินก็จะก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับหนี้สินค้างชำระ และอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูงตามมา นอกจากนี้ยังพบว่าสมาชิกบางรายมีการกู้เงินมาใช้ผิดประเภท เช่น ทำเรื่องขอกู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการลงทุน หรือนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิต แต่มีการนำเงินบางส่วนไปใช้จ่ายในบ้านหรือซื้อรถจักรยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งทำให้ไม่ก่อให้เกิดรายได้ที่จะนำมาชำระหนี้สินในที่สุด ดังนั้นเกษตรกรจึงยังคงต้องการความช่วยเหลือในเรื่องเงินให้กู้ยืมและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่ต่ำ

3.3.2 ศักยภาพทางการเงิน

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายมีรายได้เฉลี่ยรวมต่อครัวเรือนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง (แต่มีพื้นที่ในการทำการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนน้อยกว่า) มีเงินออมรวมโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนมากกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ทำให้อัตราส่วนเงินออมต่อรายได้ของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายสูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายมีหนี้สินรวมโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนน้อยกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงและเมื่อเทียบกับรายได้แล้ว พบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายมีอัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้ต่ำกว่า แสดงให้เห็นว่าในทางการเงินสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เมื่อพิจารณาจากความสามารถในการชำระหนี้ พบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายมีเงินออม เพียง 2,784 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีหนี้สิน 28,800 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ต้องใช้เวลากว่า 10.34 ปีจึงจะชำระหนี้ได้ทั้งหมด ซึ่งใช้เวลาน้อยกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ที่มีเงินออม 1,370 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีหนี้สิน 108,250 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ทำให้ต้องใช้เวลารวมถึงประมาณ 70 ปีจึงจะชำระหนี้ได้ทั้งหมด ทั้งนี้ลักษณะการออมทรัพย์ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในระบบข้าวทั้งสองกลุ่ม เป็นการออมเพื่อให้ตนเองมีสิทธิในการกู้ยืมเงินของแหล่งเงินกู้ต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน ไม่ได้ออมเพื่อให้มีรายได้เพื่อนำมาเก็บออมไว้ใช้ในอนาคต (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายออมกับกลุ่มด้วย) อย่างไรก็ตามหนี้สินของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มแบ่งออกเป็น หนี้สินจากการกู้ยืมเงินในระยะสั้น (1 เดือน-3ปี) และระยะยาว (5-10ปี) ซึ่งต้องมีการคืนเงินต้นในระยะเวลาที่กำหนดด้วย เมื่อพิจารณาจากหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนของสมาชิกแล้วพบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายมีหนี้สินโดยรวมเฉลี่ยต่อครัวเรือนน้อยกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง และส่วนใหญ่เป็นการกู้ในระยะสั้น ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีหนี้สินโดยรวมเฉลี่ยต่อครัวเรือนมากกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายและส่วนใหญ่เป็นการกู้ในระยะยาว แสดงให้เห็นว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายสามารถใช้คืนเงินได้ในระยะเวลาที่สั้นกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งสอดคล้องกับตัวเลขความสามารถในการชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม

ตารางที่ 3.12 รายได้และ เงินออมเฉลี่ย ของกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทรายได้รวม	หน่วย	กลุ่มเกษตรกรมั่งคั่ง ห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้าน ใหม่ราษฎร์บำรุง
รายได้รวม	บาท/ครัวเรือน	97,445	187,080
เงินออมรวม	บาท/ครัวเรือน	2,784	1,370
หนี้สินรวม	บาท/ครัวเรือน	28,175	108,250
ความสามารถในการชำระหนี้		10.12	79.01
อัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้	เท่า	0.29	0.58
อัตราส่วนเงินออมต่อรายได้	เท่า	0.03	0.01

ที่มา: จากการสำรวจ

จุดแข็งของกลุ่มตัวอย่างในการบริหารจัดการการเงิน คือ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีหนี้สินที่เป็นของกลุ่ม ทำให้ไม่เกิดภาระในการบริหารจัดการการเงินของกลุ่ม เนื่องจากเงินที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงใช้เพื่อจัดซื้อวัตถุดิบเพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกเป็นเงินที่ได้รับ การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งไม่มีการกู้ยืมเงินเพิ่มเติม ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมั่งคั่งห้วยทรายเงินที่กลุ่มให้สมาชิกกู้ยืมเป็นเงินที่มาจากกิจกรรมการออมทรัพย์ภายในกลุ่มและเงินที่ได้รับการสนับสนุนจาก สหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด เพื่อนำมาเป็นเงินกองทุนเกษตรกรมั่งคั่งห้วยทราย เป็นเงินในลักษณะให้เปล่า กลุ่มจึงไม่มีหนี้สินเช่นกัน นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการประชุมร่วมกันในการพิจารณา จัดสรรการใช้เงิน ทำให้มีความโปร่งใสในการจัดการการเงินของกลุ่ม และสมาชิกยังได้มีส่วนร่วมในการจัดการอีกด้วย และโอกาส คือ กลุ่มเกษตรกรมั่งคั่งห้วยทรายมีกลุ่มเครือข่ายสนับสนุนเรื่องความรู้ทางการเงิน และ หากกลุ่มมีการทำบัญชีได้มาตรฐานตามที่ตั้งเป้าไว้ จะทำให้การเงินมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ง่ายขึ้น การพัฒนาด้านนี้จะมีระบบแบบแผนชัดเจนขึ้น ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีแหล่งเงินกู้ภายในท้องถิ่นที่มีความน่าเชื่อถือและสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร

จุดอ่อน คือ การให้สมาชิกกู้ยืมเงินออมทรัพย์ของกลุ่มเกษตรกรมั่งคั่งห้วยทรายยังมี ปัญหาในด้านการจัดการการชำระคืนเงินต้นของสมาชิก ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งไม่มี กิจกรรมด้านออมทรัพย์หรือกิจกรรมทางการเงินใดๆ ที่จะทำให้มีเงินสำรองใช้ในการศึกษาหาความรู้ด้าน ต่างๆ ทำให้ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกเพียงอย่างเดียว และมีอุปสรรค คือ หากต้องพึ่งพาการ สนับสนุนด้านการเงินในลักษณะเงินให้เปล่าจากหน่วยงานภายนอกซึ่งลดน้อยลง จะทำให้การขอรับเงิน สนับสนุนทำได้ยากขึ้น

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.13

ตารางที่ 3.13 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการการเงินระดับกลุ่ม

	กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. การพิจารณาจัดสรรการใช้เงินมีการประชุมร่วมกัน ทำให้มีความโปร่งใสในการจัดการเงินของกลุ่ม และสมาชิกยังได้มีส่วนร่วมในการจัดการ 2. กลุ่มมีกิจกรรมการออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกกู้ยืม 3. กลุ่มไม่มีหนี้สิน ทำให้ไม่เกิดภาระในการบริหารจัดการการเงินของกลุ่ม 4. มีการทำบัญชีการกู้ยืมเงินออมทรัพย์ของสมาชิกและมีบุคลากรที่มีประสบการณ์ด้านนี้ ทำให้บัญชีที่กลุ่มทำ สามารถตรวจสอบได้โดยง่าย	1. การพิจารณาจัดสรรการใช้เงินมีการประชุมร่วมกัน ทำให้มีความโปร่งใสในการจัดการเงินของกลุ่ม และสมาชิกยังได้มีส่วนร่วมในการจัดการ 2. กลุ่มไม่มีหนี้สิน ทำให้ไม่เกิดภาระในการบริหารจัดการการเงินของกลุ่ม
จุดอ่อน	มีปัญหาเกี่ยวกับการชำระคืนเงินต้นของสมาชิกที่กู้ยืมเงินในกิจกรรมออมทรัพย์ของกลุ่ม	กลุ่มไม่มีกิจกรรมทางการเงินเพื่อให้มีเงินสำรองใช้ในการศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ ทำให้ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกเพียงอย่างเดียว
โอกาส	1. มีกลุ่มเครือข่ายให้การสนับสนุนเรื่องความรู้ทางการเงิน 2. หากกลุ่มมีการทำบัญชีได้มาตรฐานตามที่ตั้งเป้าไว้ จะทำให้การเงินมีความโปร่งใสตรวจสอบได้ง่ายขึ้น การพัฒนาด้านนี้จะมีระบบแบบแผนชัดเจนขึ้น	มีแหล่งเงินทุนภายในท้องถิ่น เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
อุปสรรค	การสนับสนุนด้านการเงินในลักษณะเงินให้เปล่าจากหน่วยงานภายนอกลดน้อยลง หรือทำได้ยากขึ้น	1. ขาดหน่วยงานให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทางการเงินของกลุ่ม 2. การสนับสนุนด้านการเงินในลักษณะเงินให้เปล่าจากหน่วยงานภายนอกลดน้อยลงหรือทำได้ยากขึ้น

ที่มา: จากการสำรวจ

จุดแข็งของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในการบริหารจัดการการเงิน คือ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนชำระหนี้คงค้างให้หมด โดยสมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้เงิน เช่น ในการลงทุน หรือการกู้ยืมเงิน เป็นต้น และเมื่อจำเป็นต้องกู้ยืมเงิน มีการกู้จากแหล่งเงินกู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชิงใหม่ จำกัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีการทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งทำให้เห็นรายรับรายจ่ายได้อย่างชัดเจน ช่วยให้การวางแผนทางการเงินทำได้ง่ายขึ้น และมีโอกาส คือ ในท้องถิ่นมีแหล่งเงินทุนที่น่าเชื่อถือและเป็นของรัฐหลายแห่ง เพื่อให้กู้ยืมใช้ในการผลิต

จุดอ่อนในการบริหารจัดการการเงิน คือ สมาชิกมีหนี้สินที่ยังค้างชำระ ทำให้ต้องจัดสรรเงินส่วนหนึ่งเพื่อชำระหนี้คงค้างอยู่ตลอดเวลาและในบางช่วงยังมีปัญหาไม่มีเงินลงทุนเพื่อใช้หมุนเวียนในการผลิต

นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องการนำเงินกู้มาใช้ผิดประเภท เช่น นำเงินกู้เพื่อการเกษตรมาใช้จ่ายภายในบ้าน เป็นต้น อุปสรรค คือ อัตราดอกเบี้ยสูง ทำให้ดอกเบี้ยทบต้น ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาในการชำระหนี้มากขึ้น รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.14

ตารางที่ 3.14 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการการเงินระดับสมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. มีการวางแผนชำระหนี้คงค้างให้หมด 2. สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเงิน 3. เมื่อมีการกู้ยืมเงิน มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด	1. มีการวางแผนชำระหนี้คงค้างให้หมด 2. มีการทำบัญชีครัวเรือน 3. สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเงิน 4. เมื่อมีการกู้ยืมเงิน มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
จุดอ่อน	1. สมาชิกมีหนี้ที่ยังค้างชำระ 2. ไม่มีเงินลงทุนเพื่อใช้หมุนเวียนในการผลิต ในบางช่วง 3. มีการนำเงินกู้มาใช้ผิดประเภท เช่น นำเงินกู้เพื่อการเกษตรมาใช้จ่ายภายในบ้าน	1. สมาชิกมีหนี้ที่ยังค้างชำระ 2. ไม่มีเงินลงทุนเพื่อใช้หมุนเวียนในการผลิต ในบางช่วง 3. มีการนำเงินกู้มาใช้ผิดประเภท เช่น นำเงินกู้เพื่อการเกษตรมาใช้จ่ายภายในบ้าน
โอกาส	ในท้องถิ่นมีแหล่งเงินทุนที่น่าเชื่อถือและเป็นของรัฐบาลหลายแห่ง เพื่อให้กู้ยืมใช้ในการผลิต	ในท้องถิ่นมีแหล่งเงินทุนที่น่าเชื่อถือและเป็นของรัฐบาลหลายแห่ง เพื่อให้กู้ยืมใช้ในการผลิต
อุปสรรค	อัตราดอกเบี้ยสูง ทำให้ดอกเบี้ยทบต้น	อัตราดอกเบี้ยสูง ทำให้ดอกเบี้ยทบต้น

ที่มา: จากการสำรวจ

การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการการเงิน

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารจัดการการเงินของกลุ่มพบว่า อยู่ในระดับพอใช้ (1.82 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่มีกิจกรรมการนำเงินมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในกิจกรรมกลุ่ม จึงไม่มีการระดมทุนจัดหาทุนเพิ่ม และกลุ่มยังไม่มีชื่อเสียงพอที่จะสามารถหาเงินสนับสนุนรูปแบบต่างๆ ได้โดยง่าย โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (1.06 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (2.59 คะแนน) (ตารางที่ 3.15)

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย เนื่องจากยังไม่มีมีการระดมทุนหรือมีกิจกรรมกลุ่มที่ก่อให้เกิดผลกำไร ทำให้กลุ่มไม่ได้ใช้เงินทุนภายในของกลุ่ม และไม่มีกิจกรรมการใช้จ่ายเงินเพื่อเป็นทุนหมุนเวียน จึงไม่มีการวางแผนทางการเงินและนำแผนไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังไม่มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ และไม่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ทางการเงินของกลุ่มอีกด้วย ซึ่งต่างจากกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทรายที่มีกิจกรรมด้านการเงิน คือ มีการออมทรัพย์ภายในกลุ่มและนำเงินในส่วนนี้เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียน จึงมีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังมีการวางแผนการเงินเพื่อนำไปปฏิบัติอีกด้วย

ตารางที่ 3.15 คะแนนด้านการบริหารจัดการการเงินระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.06	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.59	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.82	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	1.08	
Normalized mean / sharp ratio	1.69	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	59.31	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (2.93 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.32 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 2.54 คะแนน (ตารางที่ 3.16) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มสามารถแก้ไขหรือจัดการปัญหาเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอได้ โดยสมาชิกบางรายมีเงินรายได้จากผลผลิตต่อผลผลิตต่อเนื่องกันไปตลอด ทำให้สามารถหมุนเงินได้ทัน และบางรายใช้วิธีกู้ยืมเพื่อนำมาเป็นเงินทุนหมุนเวียน โดยมีการวางแผนการใช้และแบ่งสัดส่วนก่อนใช้เงิน นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการเรียนรู้จากปัญหาและประสบการณ์ในอดีต

ตารางที่ 3.16 คะแนนด้านการบริหารจัดการการเงินระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.32	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.54	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.93	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.55	
Normalized mean / sharp ratio	5.33	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	18.78	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนประเมินเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเล็กน้อย เพราะสมาชิกส่วนใหญ่สามารถบริหารจัดการหนี้ของตนเองได้เป็นอย่างดี ขณะที่สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังมีปัญหานี้ที่เกิดจากการนำเงินกู้มาใช้ผิดประเภท โดยการนำเงินกู้เพื่อการเกษตรมาใช้จ่ายในบ้าน เช่น ค่าเล่าเรียนของลูก เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ยังมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของครัวเรือน จึงมีบัญชีเพื่อประกอบการวางแผนทางการเงิน แต่สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่มีการจัดทำ

บัญชี สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์ยังมีบุคลากรในครอบครัวที่มีวุฒิการศึกษาทางบัญชีหรือการเงินอย่างเพียงพอ และได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานภายนอก เช่น จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอีก แต่อย่างไรก็ดีสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการใช้เงินทุนภายในกิจการมากกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจึงควรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้การเคลื่อนไหวของรายรับรายจ่ายภายในบ้าน ซึ่งจะช่วยให้การวางแผนทางการเงินเป็นไปอย่างถูกต้องและชัดเจนขึ้น

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการการเงิน

การปฏิบัติที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการการเงิน คือ การที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการออมทรัพย์เพื่อใช้เป็นเป็นสวัสดิการของสมาชิก และมีการนำเงินออมทรัพย์และเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่ามาให้สมาชิกกู้ยืม โดยที่ไม่กู้เพิ่มจากแหล่งอื่นมาให้สมาชิก ทำให้ไม่มีหนี้ ซึ่งการให้สมาชิกกู้ยืมเงินมีการพิจารณาทั้งจากสัดส่วนการออม ความจำเป็นในการใช้ โดยต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการก่อน เพื่อไม่เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกใช้เงินเกินตัว นอกจากนี้การที่กลุ่มมีการคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำบัญชีมาทำงานด้านนี้ ทำให้การจัดทำบัญชี เป็นไปอย่างมีระบบ ซึ่งช่วยให้ง่ายต่อการตรวจสอบ ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งมีการใช้เงินเพื่อจัดซื้อวัตถุดิบเพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก โดยเป็นเงินที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ซึ่งกลุ่มไม่มีการกู้ยืมเงินเพิ่มเติม ส่งผลให้กลุ่มไม่มีหนี้สิน นอกจากนี้การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการประชุมร่วมกันในการพิจารณาจัดสรรการใช้เงิน เป็นส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการจัดการอีกด้วย

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการการเงิน คือ การที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนการใช้เงิน และวางแผนชำระหนี้คงค้างให้หมด โดยเน้นการลงทุนที่ไม่เกินตัว และลงทุนที่มีความเสี่ยงน้อย รวมทั้งการที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเงิน เช่น การลงทุน หรือการกู้ยืมเงิน โดยเมื่อมีการกู้ยืมเงิน มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์ สุจริต ในเรื่องการชำระคืนเงิน ทั้งในส่วนที่ยืมมาจากกลุ่ม และที่ยืมมาจากแหล่งเงินทุนอื่นๆ นอกจากนี้กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีการเข้าร่วมการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน และนำความรู้ที่ได้มาทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้รายได้ รายจ่ายประจำวันของตนเองอีกด้วย

3.4 การบริหารการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต

3.4.1 การบริหารการผลิต ผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต

กลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าว ไม่มีกิจกรรมการผลิตร่วมกัน สมาชิกแต่ละรายจึงแยกกันทำการผลิตและบริหารการผลิตด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามกลุ่มมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต คือ การส่งบุคลากรไปฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีการผลิต เทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งการไปอบรมศึกษาดูงานดังกล่าวมีทั้งที่เกิดขึ้นโดยความริเริ่มของกลุ่มเองและมีหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุน โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ซึ่งกลุ่มเป็นเครือข่ายให้การสนับสนุน เมื่อได้รับความรู้ด้านต่างๆ มาแล้ว กลุ่มจะมีการปรึกษาหารือกันเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งด้านเทคนิคการผลิต ทำให้ผู้นำกลุ่ม รวมทั้งสมาชิกได้พัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีการใช้แปลงสาธิตเป็นจุดต้นแบบ ให้สมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตที่ลดการใช้สารเคมี รวมทั้งขั้นตอนในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์อีกด้วย

แผนการผลิตข้าวของกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย ในระยะสั้นมีเป้าหมายขยายพื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ของสมาชิก โดยวางแผนใช้พื้นที่น้อยให้ได้ผลผลิตมาก และการฝึกอบรมด้านแนวคิดในการทำเกษตรอินทรีย์ ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ในระยะปานกลาง (3-5 ปี) มีเป้าหมายที่จะเพิ่มการผลิตให้เพียงพอต่อการจำหน่าย โดยขยายพื้นที่การผลิตให้มากขึ้นภายใต้อุปสรรคเรื่องน้ำ และมีเป้าหมายในการสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ข้าวเปลือกของสมาชิกด้วยการจัดตั้งโรงสีขนาดกลางเพื่อรับสีข้าว

การบริหารการผลิตของสมาชิกเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวหรือบุคคลอื่นๆ ภายในครอบครัวที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งการผลิตระดับสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าว มี 2 รูปแบบ คือ เป็นแบบเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และระบบที่กำลังเริ่มปรับเปลี่ยนจากระบบการผลิตที่ใช้สารเคมีเป็นการผลิตที่ลดการใช้สารเคมี โดยการผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทรายเป็นการเกษตรแบบอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และมาตรฐานอาหารเชิงใหม่ปลอดภัย ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง แม้จะยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน แต่กลุ่มพยายามที่จะเข้าสู่มาตรฐานโดยการลดการผลิตที่ใช้สารเคมี

ลักษณะการผลิตระดับสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มคล้ายคลึงกัน คือ มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน โดยปลูกข้าวเป็นพืชหลัก (รูปที่ 2.2 ภาคผนวก ก.) และเลี้ยงสัตว์หรือมีการปลูกพืชรองหมุนเวียนเพื่อให้มีรายได้ตลอดทั้งปี แต่ชนิดของพืชรองและวัตถุประสงค์ในการผลิตมีความแตกต่างกัน คือ กลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย ปลูกผักสวนครัวหลายชนิดตามฤดูกาลไว้บริโภค (รูปที่ 1.3 ภาคผนวก ก.) หากเหลือจากการบริโภคจึงจะนำไปจำหน่าย ไม่มุ่งเน้นทำการผลิตเพื่อการค้า ทำให้ไม่ต้องพึ่งพาการใช้สารเคมีเพื่อที่จะเพิ่มผลผลิต ซึ่งเอื้อต่อการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปลูกพืชรองเพื่อให้มีรายได้จากพืชหนึ่งเป็นทุนในการปลูกพืชอีกชนิดหนึ่ง และเลือกปลูกพืชที่ไม่ได้บริโภคเป็นประจำ คือ เลือกปลูกข้าวโพด กระเทียม หอมแดง ถั่วดำ ถั่วเขียว ซึ่งต้องเก็บเกี่ยวให้เสร็จหรือจำหน่ายภายในคราวเดียว ไม่สามารถทยอยเก็บได้เช่นเดียวกับผักสวนครัว รวมทั้งยังปลูกในปริมาณมาก เนื่องจากมีพื้นที่ในการเพาะปลูกมาก เกษตรกรไม่ต้องการปล่อยที่ดินรกร้างโดยเปล่าประโยชน์ จึงเป็นการคำนึงถึงเรื่องปริมาณและรายได้มากกว่าทำให้ต้องพึ่งพาสารเคมีในการผลิตอยู่ นอกจากนี้ระบบน้ำในพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังคงเป็นระบบเปิดและที่ดินเป็นที่ลุ่มจึงอาจมีสารเคมีไหลจากแปลงที่ทำการเกษตรแบบใช้สารเคมีเข้าสู่แปลงอื่นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ได้ (รูปที่ 1.3 ภาคผนวก ก.) จึงยังไม่เป็นการผลิตที่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การผลิตของกลุ่มสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ เกษตรอินทรีย์ เกษตรปลอดภัยสารพิษ เกษตรใช้สารเคมี เนื่องจากเกษตรกรแต่ละรายจะปลูกข้าวหลายพันธุ์ และพืชรองหลายชนิด พืชที่ปลูกในเชิงการค้าต้องการปริมาณผลผลิตมาก จึงอาจต้องมีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารเคมี ส่วนพันธุ์ที่เน้นบริโภคไม่ต้องคำนึงถึงปริมาณที่ได้มากนัก อาจไม่ต้องใช้สารเคมีสังเคราะห์ จึงมีการผลิตทั้งประเภทที่เป็นอินทรีย์ปลอดภัยหรือใช้สารเคมีในเกษตรกรรายเดียวกัน

การผลิตข้าวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว เน้นปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังเก็บไว้เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ในการผลิตครั้งต่อไป หรือขายเป็นค่าเช่าที่นา และส่วนที่เหลือจะนำไปจำหน่าย (ตารางที่ 3.17) สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทรายส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียวเพื่อบริโภคและข้าวเจ้าเพื่อจำหน่าย พันธุ์ข้าวเจ้า ได้แก่ หอมมะลิแดง หอมนิล และขาวดอกมะลิ 105 พันธุ์

ข้าวเหนียว ได้แก่ กข 6 กข 10 และสันป่าตอง 2 ส่วนพันธุ์ข้าวที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงใช้ ได้แก่ ขาวดอกมะลิ 105 และ กข 15 ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวเจ้า ส่วนพันธุ์ข้าวเหนียว คือ กข 6

ตารางที่ 3.17 ช่องทางผลผลิตในการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	ช่องทางผลผลิต (ร้อยละ/ครัวเรือน)			
	จำหน่าย	เก็บไว้บริโภค	เก็บไว้ทำพันธุ์	จ่ายเป็นค่าเช่า
สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	54.8	31.6	2.4	11.2
สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	53.0	32.2	0.5	14.3

ที่มา: จากการสำรวจ

การปลูกข้าวมีทั้งแบบนาดำและนาหว่าน โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายทำนาดำในฤดูฝน (ข้าวนาปี) และนาหว่านในฤดูแล้ง (ข้าวนาปรัง) ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงทำนาได้เพียง 1 ครั้งต่อปี (ข้าวนาปี) เนื่องจากการเพาะปลูกในพื้นที่ต้องอาศัยน้ำฝน ส่วนการเลือกปลูกนาดำหรือนาหว่านพิจารณาจากความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ หากปริมาณน้ำมีเพียงพอจะใช้วิธีปักดำ ถ้าแล้งมากจะใช้วิธีหว่าน นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาว่าเป็นพื้นที่ของตนเองหรือเป็นพื้นที่เช่า ถ้าเช่าจะใช้วิธีหว่าน แต่หากเป็นของตนเองจะใช้วิธีปักดำ

พื้นที่ปลูกมีตั้งแต่ขนาด 1 ไร่ ไปจนถึง 10 ไร่ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.71) มีพื้นที่ปลูกข้าวน้อยกว่า 5 ไร่ (พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 3 ไร่) ในขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.71) มีพื้นที่ปลูกข้าวมากกว่า 5 ไร่ (พื้นที่ปลูกเฉลี่ย 14 ไร่)

ระบบน้ำที่ใช้ในการผลิตมี 2 ระบบ คือ ระบบชลประทานและระบบอาศัยน้ำฝน โดยพื้นที่การเกษตรของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในเขตชลประทาน ทำให้น้ำมีความสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน ไม่จำเป็นต้องมีระบบการจัดการน้ำในลักษณะกลุ่มเหมืองฝาย เนื่องจากเส้นทางน้ำไหลผ่านพื้นที่การเกษตรของสมาชิกทุกคนทำให้ปลูกสามารถข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง ในขณะที่พื้นที่การเกษตรของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงอยู่ในเขตอาศัยน้ำฝน ต้องอาศัยน้ำจากสระเพื่อใช้ในการเกษตร ดังนั้นกลุ่มจึงสามารถทำนาได้เพียงครั้งเดียวต่อปี พันธุ์ข้าวนาปีของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ได้แก่ พันธุ์ กข 6 หอมมะลิแดง หอมนิล ขาวดอกมะลิ 105 ส่วนพันธุ์ข้าวนาปรัง ได้แก่ พันธุ์ สันป่าตอง 2 และ กข 10 ส่วนข้าวนาปีของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ได้แก่ พันธุ์ กข 6 กข 15 และขาวดอกมะลิ 105

ระบบการผลิต แบ่งได้เป็น 2 ระบบ ตามสภาพพื้นที่ในการเพาะปลูก กล่าวคือ เป็นการปลูกในระบบที่นาและที่ดอน กับระบบไร่และระบบนา โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายปลูกในระบบที่นาและที่ดอน ทำการปลูกข้าวนาปีแล้วจึงตามด้วยข้าวนาปรัง หรือเป็นข้าวนาปีและผักต่างๆ ภายในแปลงเดียวกันหรือแยกแปลงกัน และในที่ดอนจะทำการปลูกไม้ผล และปลูกผักแซมหรือปลูกข้าวพันธุ์พื้นเมืองในบริเวณเดียวกัน ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงผลิตในลักษณะระบบไร่และระบบนา ในระบบนาจะมีการปลูกถั่วเขียว ทั้งแบบปลูกในแปลงเดียวกันและแยกแปลงกับข้าว โดยเกษตรกรบางรายปลูกถั่วเขียวแล้วไถกลบในระยะถั่วเขียวออกดอกเพื่อเป็นการบำรุงดินก่อนการปลูกข้าว ระบบการปลูกจะเป็น ถั่วเขียวหรือหอมแดง ตามด้วยข้าว แล้วจึงปลูกกระเทียม ตามลำดับ ส่วนการผลิตในระบบไร่นั้น หลังจากเก็บเกี่ยว

ข้าวโพดเสร็จแล้ว เกษตรกรจะหว่านถั่วดำหลังจากเก็บเกี่ยว แล้วไถกลบเพื่อบำรุงและรอกปลูกข้าวโพดในปีต่อไป นอกจากนี้สมาชิกบางรายมีการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อป้องกันศัตรูพืช บริโภค เช่น ข่า ตะไคร้ หางไหล เพื่อฆ่าเพลี้ย อีกด้วย

ปริมาณผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ยในปี 2549 ของกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย คือ 404 กิโลกรัมต่อไร่ และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง 404 กิโลกรัมต่อไร่ พื้นที่ทำการผลิตโดยเฉลี่ยของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีขนาดใหญ่กว่า คือ มีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 14 ไร่ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 3 ไร่ (ตารางที่ 3.18)

ตารางที่ 3.18 ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยในปี 2549

กลุ่มตัวอย่าง	ผลผลิตเฉลี่ย(กก/ไร่)	พื้นที่ปลูกเฉลี่ย(ไร่/ครัวเรือน)
กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย	408	3
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	404	14

ที่มา: จากการสำรวจ

ช่วงระยะเวลาการผลิตข้าวนาปีของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม เป็นช่วงฤดูฝน (พฤษภาคมถึงธันวาคม) ซึ่งเป็นช่วงเวลาในการทำนาปีโดยทั่วไป โดยกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายผลิตข้าวนาปีในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน และผลิตข้าวนาปรัง ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงผลิตข้าวนาปีในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม (ตารางที่ 3.19)

ตารางที่ 3.19 ช่วงเวลาในการผลิตข้าวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย		กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	
พันธุ์	ระยะเวลาปลูก	พันธุ์	ระยะเวลาปลูก
ข้าวนาปี		ข้าวนาปี	
หอมมะลิแดง	กค.-พย.	กข 6	พค.-ธค.
หอมนิล	กค.-พย.	กข 15	พค.-ธค.
ข้าวดอกมะลิ 105	กค.-พย.	ข้าวดอกมะลิ 105	พค.-ธค.
กข 6	กค.-พย.		
ข้าวนาปรัง			
กข 10	ก.พ. – พ.ค.		
สันป่าตอง 2	ม.ค. - พ.ค.		

ที่มา: จากการสำรวจ

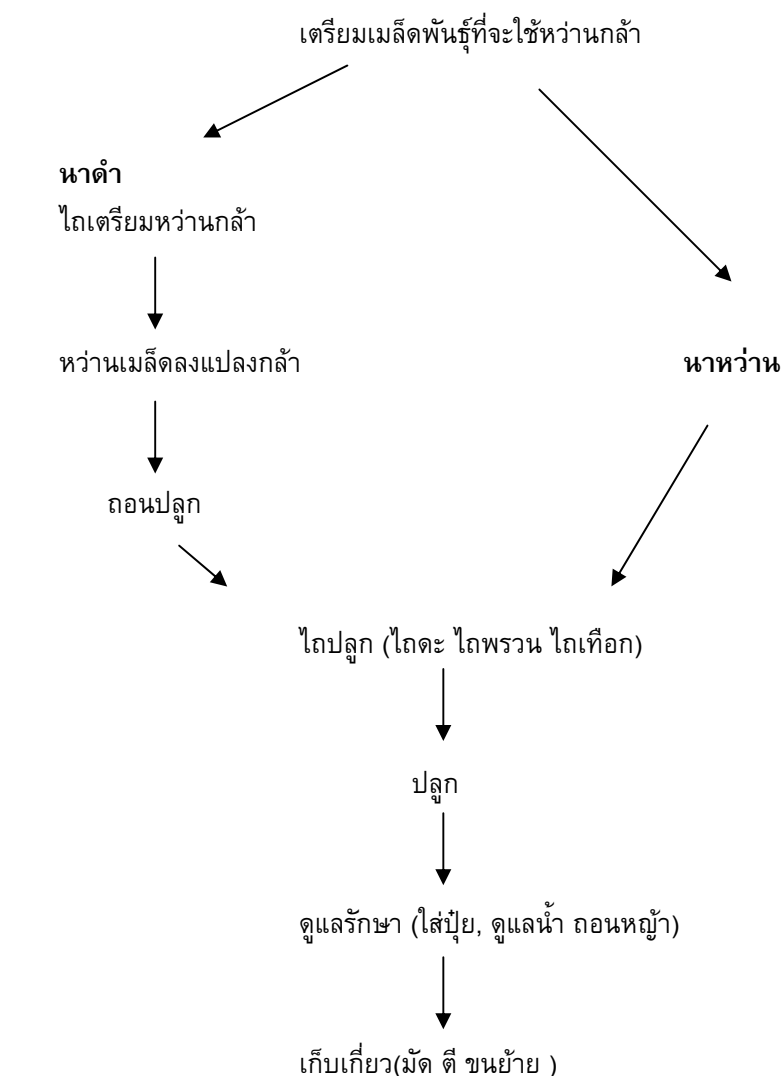
แผนการผลิตข้าวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย ได้แก่ แผนในการทำนาเส้นเดียวเพื่อลดต้นทุนเมล็ดพันธุ์ ส่วนแผนการผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ ประหยัดต้นทุนโดยใช้วิธีทำนาหว่าน โดยมีแผนในการเพิ่มชนิดและปริมาณพืชหมุนเวียนที่ปลูก ซึ่งแผนการ

ผลิตของสมาชิกแต่ละคนจะแตกต่างกันไปตามความถนัด สภาพพื้นที่ ความเคยชินที่ปฏิบัติกันมา และความต้องการของตลาด

ทั้งในระดับกลุ่มและรายสมาชิกไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ยกเว้นในส่วนที่ขายปลีกในนามกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งเดิมมีการขายปลีกเป็นกิโลกรัม เช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรกรมยั่งยืนห้วยทราย แต่ภายหลังเปลี่ยนมาใช้บรรจุภัณฑ์ลักษณะบรรจุถุงพลาสติกใสมีตราสัญลักษณ์ของกลุ่ม เพราะง่ายต่อการบรรจุและต้นทุนถูก อีกทั้งยังสามารถวางขายได้ทั่วไปอีกด้วย

กรรมวิธีการผลิตข้าวต่อการผลิต 1 ครั้ง ในระดับของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีกรรมวิธีที่คล้ายคลึงกัน จะต่างกันในระยะเวลาดำเนินขั้นตอนตามเทคนิคและความชำนาญของแต่ละคน โดยมีการปลูก 2 วิธี คือ วิธีปักดำและวิธีหว่าน ซึ่งทั้งสองวิธีมีการจัดเตรียมเมล็ดพันธุ์ที่เหมือนกัน คือ นำเมล็ดพันธุ์ที่คัดเลือกแล้ว ใส่ถุงผ้าดิบหรือกระสอบป่าน แห้ง 24 ชั่วโมง หมั่นรดน้ำให้กระสอบเปียก จากนั้นจึงเตรียมดิน ซึ่งในการปลูกโดยวิธีปักดำมี 2 ขั้นตอนคือเตรียมแปลงกล้าโดยไถตะ ทั้งไว้ 7 - 10 วัน เพื่อตากดินและกำจัดวัชพืช ไถแปรเอาหน้าเข้า คราดปรับระดับผิวแล้วทำเทือก จากนั้นหว่านเมล็ดข้าวที่เตรียมไว้ บนแปลงให้สม่ำเสมอ ต้องระวังไม่ให้น้ำท่วมแปลงกล้า แต่ให้ความชื้นเพียงพอสำหรับการงอก ขั้นตอนต่อมาคือการปักดำ เตรียมแปลงปลูกโดยไถตะ ทั้งไว้ 7-10 วัน ไถแปร เอาหน้าเข้า คราดปรับระดับผิวดินแล้วทำเทือก จากนั้นนำต้นกล้าอายุประมาณ 25 วันมาปักดำ การปลูกโดยวิธีหว่านเตรียมแปลงปลูกเช่นเดียวกับการปักดำ คือ ไถตะ ไถแปร แล้วทำเทือก จากนั้นหว่านเมล็ดข้าวที่เตรียมไว้บนแปลงให้สม่ำเสมอ แล้วจึงดูแลรักษา ซึ่งจะต้องมีการใส่ปุ๋ย ดูแลเรื่องน้ำและดูแลกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช การใส่ปุ๋ยในนาดำมีทั้งหมด 3 ครั้ง โดยใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 ในระยะปักดำหรือก่อนปักดำ 1 วัน แล้วคราดกลบ หรือใส่หลังปักดำ ครั้งที่ 2 ระยะกำเนิดช่อดอก หรือ 30 วันก่อนข้าวออกดอก และครั้งที่ 3 ระยะ 10-15 วันหลังระยะกำเนิดช่อดอก นาหว่าน ใส่ปุ๋ยครั้งที่ 1 ระยะ 20-30 วันหลังข้าวออก ครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 เช่นเดียวกับนาดำ ในด้านการดูแลเรื่องน้ำของนาดำ จะมีการดูแลน้ำในช่วงเพาะกล้า ช่วงปักดำ และหลังข้าวออกรวงร้อยละ 80 แล้วประมาณ 20 วัน ส่วนนาหว่าน จะมีการดูแลน้ำในช่วงหลังหว่านเมล็ด ช่วงกำเนิดช่อดอกถึงออกรวง และช่วงหลังข้าวออกรวง โดยรักษาระดับน้ำในนาให้เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของต้นข้าวในแต่ละช่วง เมื่อถึงระยะเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะใช้แรงงานคนหรือเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว จากนั้นจึงขนข้าวจากนาไปกองบนลานสำหรับนวดข้าว แล้วนวดข้าวโดยใช้แรงงานคนฟาดข้าวเพื่อให้เหลือเพียงเมล็ดข้าวเปลือกในภาชนะที่รองรับ หรือใช้วิธีฟาดรวงข้าวกับแคร่ หรือใช้เครื่องจักรเข้าช่วยในการนวด จากนั้นจึงนำข้าวเปลือกเทใส่กระสอบขนย้ายเพื่อนำไปเก็บรักษา นำไปสี หรือนำไปจำหน่ายต่อไป (แผนภาพที่ 3.5)

ที่มา: จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.6 ขั้นตอนในการปลูกข้าว

สภาพความเหมาะสมของการผลิตกับภูมิสังคมการผลิต กลุ่มตัวอย่างมีการตัดสินใจเลือกชนิดและวิธีการผลิต โดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่และลักษณะความเป็นอยู่ของตนเอง กล่าวคือ จะผลิตตามสภาพพื้นที่ เช่น ถ้าพื้นที่มีลักษณะเป็นที่สวนหรือที่ดอน เกษตรกรจะปลูกข้าวร่วมกับการปลูกถั่วดำหรือถั่วเขียวซึ่งเป็นพืชทนแล้ง ในที่นาซึ่งมีน้ำมาก เกษตรกรจะปลูกข้าวร่วมกับการปลูกกระเทียมหรือหอมแดง และในพื้นที่ที่ต้องอาศัยน้ำฝน เกษตรกรจะปลูกข้าวเพียง 1 ครั้ง คือ ข้าวนาปี หรือหากต้องการให้ที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้นก็จะปลูกถั่วเขียวหรือถั่วดำ เพื่อบำรุงดิน และปลูกพืชตามลักษณะความเป็นอยู่ เช่น ปลูกข้าวเหนียวเพราะมีการบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลักหรือปลูกพืชที่ตนเองบริโภคเพื่อลดรายจ่ายในส่วนนี้ ปลูกพืชที่เป็นพืชในท้องถิ่นเพราะปลูกได้ง่ายและมีตลาดรองรับ ปลูกพืชตามชนิดที่คนในชุมชนผลิต เพื่อรวมกลุ่มการผลิตและเพิ่มอำนาจต่อรองจากภายนอก ปลูกพืชที่แรงงานในครอบครัวสามารถดูแลได้ ไม่เลือกปลูกพืชที่ใช้

ทุนสูงเกินกำลังทรัพย์ของตนเอง ปลุกพืชที่ไม่ต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อลดความเสี่ยงที่เกิดจากการใช้เลือกปลูกนาดำหรือนาหวานตามแรงงานที่ตนมี

ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ผลิตที่พบ คือ ปัญหาสภาวะอากาศร้อน เย็นหรือแห้งแล้งเกินไป ทำให้ปลูกพืชไม่ขึ้น หรือโตช้า ซึ่งพบในกลุ่มเกษตรกรที่ย้ายถิ่นห้วยทราย เกษตรกรได้แก้ไขโดยนำพืชอื่นที่ทนต่อสภาพอากาศมาปลูกแทน นอกจากนี้ยังมีปัญหาความแห้งแล้งและแหล่งน้ำ พบในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งเป็นพื้นที่นาอาศัยน้ำฝน เกษตรกรได้แก้ไขปัญหาโดยการเลือกปลูกเฉพาะพืชที่ทนแล้ง หรือปรับรอบการผลิตเพื่อรอน้ำฝน และขุดสระส่วนตัวไว้ใช้ยามแล้ง เป็นต้น

เทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต แบ่งออกเป็น เทคนิคในการผลิตข้าวอินทรีย์ และเทคโนโลยีที่ช่วยให้ประหยัดแรงงาน เวลา ค่าใช้จ่าย และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น เทคนิคต่างๆ ที่ใช้ในการปลูก และเครื่องมือเครื่องจักรหรืออุปกรณ์ต่างๆ สำหรับเทคนิคในการผลิตข้าวอินทรีย์ พบมากในกลุ่มเกษตรกรที่ย้ายถิ่นห้วยทราย ส่วนเทคโนโลยีที่ช่วยให้ประหยัดแรงงาน เวลา ค่าใช้จ่าย และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พบในกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เทคโนโลยีในการผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มเกษตรกรที่ย้ายถิ่นห้วยทราย ได้แก่ เทคนิคด้านการใช้ปุ๋ยหมักอินทรีย์ ทั้งจากพืชและสัตว์ เช่น ปุ๋ยน้ำชา ปุ๋ยน้ำหวาน ปุ๋ยหมักหอยเชอรี่ ฮอร์โมนพืช เป็นต้น เทคนิคด้านการทำเกษตรผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยงทางด้านรายได้ ไม่พึ่งพารายได้จากการผลิตข้าวหรือการผลิตผักเพียงอย่างเดียว เทคนิคการแบ่งแผนที่แปลงเพื่อการจัดแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการผลิต และทำคูน้ำรอบพื้นที่แปลง เพื่อป้องกันการน้ำไหลเข้าท่วมพื้นที่และลดการปนเปื้อนมลภาวะจากพื้นที่อื่น เทคนิคการเตรียมแปลง เช่น การพักดิน หรือทำแปลงถาวร โดยการทำแปลงถาวรจะทำให้ในกรณีที่สภาพดินในพื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก จึงต้องมีการเพิ่มอินทรีย์วัตถุลงในดิน โดยจะขุดดินลึกลงไปประมาณ 1.5 – 2.5 ฟุต หรือลึกประมาณ 3 เท่าของหน้าจอบ จากนั้นนำปุ๋ยหมักใส่ลงในดินแทนที่ดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว อาจรดด้วยน้ำหมักชีวภาพเพื่อเร่งการย่อยสลาย จากนั้นนำหน้าดินมากลบทับ ทั้งไว้ 2 – 3 สัปดาห์ สามารถปลูกพืชผักลงบนพื้นที่ดังกล่าวได้ ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เทคโนโลยีที่กลุ่มใช้ ได้แก่ การใช้ยาไล่แมลงที่ทำจากสมุนไพร ใช้สวิงจับแมลงมาดูว่าเป็นแมลงที่มีประโยชน์ (ปล่อย) หรือเป็นโทษ (หาวิธีไล่) เทคนิคการทำระบบน้ำปิดในแปลงสาธิตของเกษตรกรบางราย เทคนิคการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อบำรุงดิน เช่น ปลูกถั่วเขียว ก่อนการปลูกข้าว และทำปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุจากท้องนา

เทคโนโลยีที่ช่วยให้ประหยัดแรงงาน เวลา ค่าใช้จ่าย และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของกลุ่มเกษตรกรที่ย้ายถิ่นห้วยทราย ได้แก่ เทคนิคการปลูกแบบประณีต (ปลูกข้าวเส้นเดียว) เพื่อลดต้นทุนการผลิต เทคนิคการเพิ่มความงอกให้แก่เมล็ดที่จะปลูกกล้า ด้วยการนำเมล็ดแช่น้ำไว้ 2 คืน ใส่กระสอบ วางไว้บนที่แห้ง เอาถังคลุมอบไว้ประมาณ 2 วัน กลางแดด ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ได้แก่ การเลือกเมล็ดพันธุ์ ผลิตเมล็ดพันธุ์ใช้กันเองภายในกลุ่ม การทำนาหวาน เพื่อลดต้นทุนด้านแรงงาน และให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ ซึ่งเป็นพื้นที่นาอาศัยน้ำฝน เทคนิคการทำแปลงสาธิตของเกษตรกรบางรายเพื่อให้ได้ปริมาณการผลิตที่เพิ่มขึ้นด้วยการใช้กล้าจำนวนน้อย ระยะห่างประมาณ 1 คอก แต่เป็นช่วงดำเนินการเริ่มแรกผลผลิตที่ได้ยังไม่เต็มที่ เทคโนโลยีการขุดสระเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ เทคนิคการแลกเปลี่ยนแรงงาน เพื่อเป็นการช่วยเหลือกันและลดต้นทุนด้านแรงงาน นอกจากนี้ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร เพื่อช่วยทุ่นแรง ประหยัดเวลาและลดต้นทุนการผลิต โดยเครื่องมือ/อุปกรณ์การผลิตของกลุ่มเกษตรกรที่ย้ายถิ่นห้วยทราย ได้แก่ เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า รถไถ เครื่องสีข้าว กล้อง เครื่องปั่นข้าวเปลือก ถังหมักปุ๋ยชีวภาพ ส่วนเครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง (รูปที่ 2.4 ภาคผนวก ก.) ได้แก่ เครื่องสูบน้ำ รถไถเดินตามขนาด 8-11 แรงม้า ถ้าพื้นที่ต่ำกว่า 5 ไร่ เกษตรกรจะจ้างไม่ซื้อไว้ใช้เอง เพราะคิดว่าเป็นค่า ถ้าซื้อมาต้องนำไปรับจ้างไถสร้างรายได้ได้ ด้วยจึงจะคุ้ม รถแทรกเตอร์เล็กขนาด 34 แรงงาน เกษตรกรผู้ที่มีพื้นที่ปลูก 50 ไร่ขึ้นไปจะมีใช้เอง และรับจ้างไถเป็นบางครั้ง เครื่องตัดหญ้าแบบสะพาย (มีการตัดหญ้าปีละ 3 ครั้ง) ถ้าจ้างตัดไร่ละ 100 บาท เครื่องพ่นยาส่วนใหญ่จะเป็นแบบโบโด เนื่องจากแต่ละครัวเรือนมีพื้นที่เพาะปลูกไม่มาก

นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการนำโหลพลาสติกมาล้างทำความสะอาด นำโหลมาทำอุปกรณ์ที่มีลักษณะคล้ายสกีไม่ต้องเดินและไม่ต้องเหยียบดิน แต่ให้รถลากไปในการไถนา เพื่อลดอันตรายหรือการบาดเจ็บจากการเหยียบย่ำในการดำนา การนำไปสะเดา บอระเพ็ด และลูกยอ มาหมักและฉีดพ่นข้าวเพื่อป้องกันแมลงและเพลี้ย ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย มีการใช้น้ำสะเดาพ่นกันแมลง การนำน้ำข้าวข้าวมาใช้รดผักแก้ไข้ กันเพลี้ย ซึ่งคนเฒ่าคนแก่เคยใช้กับผักพื้นบ้านมาก่อน

ปัญหาด้านเทคโนโลยีการผลิตของสมาชิก ได้แก่ การขาดเงินทุนในการจัดหาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์การผลิต เช่น รถไถเดินตาม รถแทรกเตอร์ เครื่องตัดหญ้า เป็นปัญหาที่เกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างหาทางออกได้ด้วยการจ้างหรือยืม นอกจากนี้ ยังพบปัญหาสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับเทคโนโลยี ทำให้ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เช่น การใช้การขุดสระเพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำ ไม่สามารถทำได้ตามหลักเกณฑ์ เพราะพื้นที่น้อย คือ นา 5 ไร่จะต้องขุดสระ 1 ไร่ จึงต้องมีการปรับสัดส่วนพื้นที่สระน้ำตามความเหมาะสมของพื้นที่เพาะปลูกด้วย

ของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิตของกลุ่มตัวอย่างทั้งจากพืชหลักและพืชรอง เช่น ฟางข้าว ชังข้าวโพด ต้นข้าวโพด ต้นถั่ว ซึ่งสามารถนำไปแปรสภาพได้ โดยจะมีการนำไปทำเป็นปุ๋ย หรือใช้คลุมแปลงปลูกพืช ทำเชื้อเพลิง ส่วนสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการผลิตมีวิธีจัดการ คือ จะมีการลดจำนวนครั้งในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชลง เช่น ข้าวโพดใช้ยาคุมหญ้าแค่ครั้งเดียวต่อปี และกระป๋องหรือขวดยาจะรวบรวมนำไปขายให้ร้านขายของเก่า นอกจากนี้ในการฉีดพ่นจะมีการป้องกันร่างกายโดยการแต่งกายรัดกุมมีผ้าปิดจมูก ใส่เสื้อแขนยาว กางเกงขายาว ใส่รองเท้าบูต เป็นต้น

การตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ของสมาชิก มีการตรวจสอบทั้งระหว่างการผลิตและก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีการดูแลด้านต่างๆ เช่น ด้วยการสังเกตวิธีปลูกช่วยให้ผลผลิตดี แล้วนำวิธีที่ดีที่สุดมาใช้ในการผลิต มีการตรวจและดูแลเรื่องโรค แมลง อีกทั้งก่อนนำไปขายจะมีการคัดเลือกหากผักไม่สวยก็ไม่นำไปขาย และมีการล้างทำความสะอาดก่อนด้วย นอกจากนี้ยังในการผลิตสมาชิกจะตรวจสอบกันเอง สังเกตซึ่งกันและกัน จากลักษณะการผลิตถึงความเป็นผลิตภัณฑ์อินทรีย์ ถ้าผิดกฎระเบียบ กลุ่มจะไม่ให้สมาชิกขายผักร่วมกับกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงตรวจสอบดูแลด้วยตนเองทั้งหมดเช่นเดียวกัน เช่น การตรวจคุณภาพข้าวโดยการตรวจสอบสิ่งเจือปนและความชื้นของเมล็ด เป็นต้น

ความรู้ด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิตข้าวของสมาชิก ได้มาจากการแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม และหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เช่น สาธารณสุข โรงเรียน อาสาพัฒนาชุมชน โดยความรู้ที่ได้รับเป็นเรื่องของการผลิตอย่างปลอดภัยจากสารเคมี การตรวจสอบสภาพดิน สารพิษตกค้างในผลผลิต เป็นต้น โดยกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ช่วย

สนับสนุนความรู้ด้านต่าง ๆ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีปัญหาเรื่องความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์

3.4.2 ศักยภาพการผลิต

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่กิจกรรมการผลิตจึงพิจารณาเฉพาะต้นทุนและผลตอบแทนในระดับสมาชิกเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีต้นทุนการผลิตต่อไร่สูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย คือ มีต้นทุนการผลิตรวม 2,579.94 บาทต่อไร่ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีต้นทุนการผลิตรวม 2,263.39 บาทต่อไร่ ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีต้นทุนที่เป็นเงินสดมากกว่าต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดมากกว่าต้นทุนที่เป็นเงินสด ทั้งนี้ต้นทุนเงินสดส่วนใหญ่เป็นค่าวัตถุดิบ ค่าใช้จ่ายในการผลิตอื่นๆ เช่น ค่าน้ำมันรถไถ ค่าจ้างเครื่องมือ เครื่องเกี่ยวข้าว ค่าอาหารในการแลกเปลี่ยนแรงงาน เป็นต้น ส่วนต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด ส่วนใหญ่เป็นค่าจ้างแรงงาน ค่าเสื่อมของอุปกรณ์การผลิตต่างๆ เช่น รถไถ เครื่องตัดหญ้า เครื่องสีข้าวกลอง เป็นต้น ซึ่งต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ส่วนใหญ่มาจากค่าเสื่อมของอุปกรณ์การผลิตต่างๆ ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการใช้แรงงานตนเองและแรงงานภายในครอบครัวมากกว่าเมื่อเทียบกับสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งทำให้ต้องใช้เวลาหรือจำนวนวันในกิจกรรมการผลิตมากขึ้น เมื่อคิดเป็นต้นทุนค่าเสียโอกาสหรือต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดแล้ว จึงเป็นต้นทุนที่สูงกว่าการผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง นอกจากนี้ราคาขายโดยเฉลี่ยของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายสูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการทำสัญญาขายข้าวตามราคาที่ได้ตกลงไว้กับสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ราคา 11 บาท (พันธุ์หอมมะลิแดง) และราคา 13 บาท (พันธุ์หอมนิล) และจากการผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก เมื่อมีราคาเฉลี่ยสูงกว่าจึงทำให้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีผลตอบแทนต่อไร่ที่สูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง และเมื่อพิจารณาจากต้นทุนการผลิต และผลตอบแทนเฉลี่ยต่อไร่ อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจึงสูงกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง (ตารางที่ 3.20)

ตารางที่ 3.20 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวในปี 2549 ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

ต้นทุนและผลตอบแทน	หน่วย	สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย
ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย	บาท/ไร่	2440.69	1842.57
ต้นทุนคงที่ต่อหน่วย	บาท/ไร่	456.74	420.81
ต้นทุนเงินสดต่อหน่วย	บาท/ไร่	1833.26	1058.61
ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดต่อหน่วย	บาท/ไร่	937.27	1174.24
ต้นทุนการผลิตรวม	บาท/ไร่	2579.94	2263.39
ราคาขายส่ง	บาท/ไร่	9.34	10.18
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	กก./ไร่	394.76	361.44
ผลตอบแทนต่อไร่	บาท/ไร่	1085.93	1400.66
อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวม	ร้อยละ	62.37	122.60

ที่มา: จากการคำนวณและสำรวจ

จุดแข็งด้านการจัดการผลิตของกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการส่งบุคลากรไปฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอย่างสม่ำเสมอ และมีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม ทำให้ผู้นำกลุ่มรวมทั้งสมาชิกได้มีพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองในด้านการผลิตเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายยังมีกลุ่มเครือข่ายการผลิตในการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการผลิตต่างๆ ซึ่งทำให้ความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของกลุ่มถูกต้องและชัดเจน ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการใช้แปลงสาธิตเป็นจุดต้นแบบ ให้สมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตที่ลดการใช้สารเคมี รวมทั้งขั้นตอนในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โอกาส คือ มีหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุนความรู้ด้านการผลิต

จุดอ่อน คือ กลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายยังขาดการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ทำให้ไม่มีบรรจุภัณฑ์ที่จะทำให้ลูกค้าจดจำได้โดยง่าย และมีการบันทึก แผนการผลิต การกระจายเมล็ดพันธุ์ ให้สมาชิกในกลุ่ม แต่ยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งยังไม่ได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากขาดความเข้าใจในความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์ และความรู้ด้านการผลิตที่ผู้นำกลุ่มรวมทั้งสมาชิกได้รับเป็นความรู้ที่จะช่วยให้การผลิตมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งไม่เน้นการผลิตที่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.21

ตารางที่ 3.21 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารการผลิตระดับกลุ่ม

	กลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. มีการส่งบุคลากรไปฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอย่างสม่ำเสมอ 2. กลุ่มมีเครือข่ายการผลิตในการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการผลิตต่างๆ 3. มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม ทำให้ผู้นำกลุ่มรวมทั้งสมาชิกได้มีพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น	1. มีการส่งบุคลากรไปฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอย่างสม่ำเสมอ 2. มีการปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม ทำให้ผู้นำกลุ่มรวมทั้งสมาชิกได้มีพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น 3. มีการใช้แปลงสาธิตเป็นจุดต้นแบบ ให้สมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตที่ลดการใช้สารเคมี รวมทั้งขั้นตอนในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์
จุดอ่อน	1. ยังขาดการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ 2. มีการบันทึก แผนการผลิต การกระจายเมล็ดพันธุ์ ให้สมาชิกในกลุ่ม แต่ยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม	1. การอบรมศึกษาดูงานต้องพึ่งพาหน่วยงานภายนอกให้การสนับสนุน 2. ขาดความเข้าใจในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างถูกต้อง
โอกาส	มีหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุนความรู้ด้านการผลิต	มีหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุนความรู้ด้านการผลิต

ที่มา : จากการสำรวจ

จุดแข็งและโอกาสด้านการจัดการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน ทำให้ไม่ต้องอิงรายได้จากอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีการปลูกพืชหมุนเวียนช่วยให้ไม่เป็นการสะสมโรคแมลง รวมทั้งช่วยในการปรับสภาพดิน และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยให้การผลิตมีประสิทธิภาพขึ้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ซึ่งมีผู้สนใจมากขึ้น จะทำให้ได้รับการสนับสนุนมากขึ้น และเมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนความรู้ด้าน

การผลิตต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิก ก็จะได้รับ การสนับสนุนด้วยเช่นกัน อีกทั้งรัฐมีนโยบายเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตข้าวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น

จุดอ่อนและอุปสรรค คือ สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังเข้าใจเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ไม่ชัดเจนนัก ทำให้การปลูกยังไม่ถูกหลักเกษตรอินทรีย์ โดยการเพาะปลูกพืชรองอื่นๆ ยังมี การใช้สารเคมีสังเคราะห์ ทำให้การปลูกข้าวอินทรีย์ยังไม่สามารถเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ และยังขาดหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุน เช่น เรื่องการตรวจมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้การที่ต้องอาศัยน้ำฝนในการเพาะปลูก น้ำฝน เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องกำหนดพืชที่ปลูกให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำที่มี และบางพื้นที่มีสภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับเทคโนโลยีบางอย่าง ทำให้การใช้เทคโนโลยีไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารจัดการ ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังมีปัญหาเรื่องการขาดเงินทุนเพื่อจัดหาเครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิต

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.22

ตารางที่ 3.22 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารการผลิตระดับสมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. สมาชิกมีความเข้าใจในการทำเกษตรแบบอินทรีย์เป็นอย่างดี จนได้รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 2. มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน ทำให้ไม่ต้องอิงรายได้จากอย่างใดอย่างหนึ่ง 3. การเลือกชนิดพืชที่ทำการผลิตสอดคล้องกับลักษณะการบริโภค ทำให้สามารถเน้นปลูกเพื่อกินเหลือจึงขายได้ 4. มีการปลูกพืชหมุนเวียนช่วยให้ไม่เป็นการสะสมโรคแมลง รวมทั้งช่วยปรับสภาพดิน	1. มีการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน ทำให้ไม่ต้องอิงรายได้จากอย่างใดอย่างหนึ่ง 2. มีการปลูกพืชหมุนเวียนช่วยให้ไม่เป็นการสะสมโรคแมลง รวมทั้งช่วยปรับสภาพดิน 3. มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อช่วยให้การผลิตมีประสิทธิภาพขึ้น
จุดอ่อน	ขาดเงินทุนเพื่อจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์การผลิต	1. สมาชิกกลุ่มยังเข้าใจเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ไม่ชัดเจนนัก ทำให้การปลูกยังไม่ถูกหลักเกษตรอินทรีย์ 2. การเพาะปลูกพืชรองอื่นๆ ยังมีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ทำให้การปลูกข้าวอินทรีย์ยังไม่สามารถเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้
โอกาส	1. กลุ่มเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้รับความรู้ใหม่ๆ ได้ง่าย 2. สมาชิกกลุ่มมีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ซึ่งมีผู้สนใจมากขึ้น อาจได้รับการสนับสนุนมากขึ้น	1. มีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ซึ่งมีผู้สนใจมากขึ้น อาจได้รับการสนับสนุนมากขึ้น 2. เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนความรู้ด้านการผลิตต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิก ก็ได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน 3. รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตข้าวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น

ตารางที่ 3.22 (ต่อ)

	กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
โอกาส	3. เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนความรู้ด้านการผลิตต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิก ก็จะได้รับ การสนับสนุนด้วยเช่นกัน 4. พื้นที่มีระบบน้ำแบบชลประทานทำให้สามารถทำการผลิตได้ตลอดทั้งปี 5. รัฐมีนโยบายเกี่ยวกับข้าวอินทรีย์ช่วยสนับสนุนให้การผลิตข้าวอินทรีย์มีความมั่นคงขึ้น	
อุปสรรค	-	1. ระบบน้ำเป็นแบบอาศัยน้ำฝน เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องกำหนดพืชที่ปลูกให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำที่มี 2. สภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมกับเทคโนโลยีบางอย่าง ทำให้การใช้เทคโนโลยีไม่ได้ผลเท่าที่ควร

ที่มา : จากการสำรวจ

การประเมินตนเองการบริหารจัดการผลิต

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารการผลิตของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับพอใช้ (2.47 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตของกลุ่ม ทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต แต่มีการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้หรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับด้านการผลิตเท่านั้น โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.00 คะแนน) ส่วนกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (2.94 คะแนน) (ตารางที่ 3.23)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีผู้รับผิดชอบในด้านการบริหารการผลิตที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี โดยมีการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิตระหว่างสมาชิกในกลุ่ม และมีการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องในการผลิตเพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ แต่ยังมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ค่อนข้างน้อย ซึ่งกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย มีแนวคิดที่จะพัฒนาแต่ยังไม่ได้นำไปปฏิบัติ เช่น แนวคิดในการแปรรูปข้าว เนื่องจากขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนจากภายนอก ขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงนั้น ผลิตภัณฑ์ในนามกลุ่มมาจากสมาชิกเพียงส่วนน้อยและยังไม่มี การพัฒนาร่วมกัน กลุ่มจึงมองว่ายังไม่ได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกิดขึ้น นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังไม่มีเครื่องมือ เครื่องจักรหรืออุปกรณ์การผลิตเป็นของกลุ่ม เนื่องมาจากการที่กลุ่มไม่มีการผลิตร่วมกันทำให้ไม่มีเครื่องมือที่จะใช้งานในกิจกรรมกลุ่ม เครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตจึงเป็นของสมาชิกแต่ละราย หรือเป็นหน้าที่ของสมาชิกแต่ละรายในการจัดหาเครื่องมือ/อุปกรณ์การผลิตของตนเอง

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากการไม่มีการผลิตร่วมกัน ทำให้ไม่มีการจัดการของเหลือจากการผลิต หรือการดูแลรักษาเครื่องมือ เครื่องจักรที่กลุ่มใช้ อีกทั้งยังทำให้ไม่มีการจ้างงานร่วมกัน กลุ่มจึงไม่มีการใช้แรงงานที่มีความสามารถในการ

ปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ นอกจากนี้ยังมองว่าไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายไม่มีกิจกรรมการผลิตและการจ้างงานเช่นเดียวกัน แต่กลุ่มมองจากภาพรวมของสมาชิกในกลุ่มทำให้มีคะแนนมากกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ตารางที่ 3.23 คะแนนด้านการบริหารการผลิตระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.00	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	2.94	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.47	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.66	
Normalize mean / sharp ratio	3.72	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	26.90	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.49 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี (3.66 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายอยู่ในระดับปานกลาง (3.24 คะแนน) (ตารางที่ 3.24)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มสามารถปรับเปลี่ยนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้เป็นอย่างดี โดยมีการผลิตพืชหลายชนิดเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ซื้อและเพื่อมีรายได้ตลอดทั้งปีทำการผลิตโดยเน้นการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก และมีการผลิตที่คำนึงถึงความสามารถในการดูแลของตนเองและครอบครัว จึงสามารถดูแลการผลิตทั้งหมดได้ทั่วถึงและสามารถทำได้ทันเวลา อีกทั้งยังมีการวางแผนการผลิตและนำแผนไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์ เทคโนโลยี มาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงานและประหยัดเวลา ด้วยการเลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคนเพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งเงินทุนของตนเอง ในส่วนของผลิตภัณฑ์ที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำการผลิต มีการตรวจสอบคุณภาพและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งระหว่างกระบวนการผลิต และก่อนส่งมอบผลิตภัณฑ์ เรื่องของความรู้ในการผลิต สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความรู้ความสามารถในการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยีในการผลิตเป็นอย่างดี และมีการถ่ายทอดความรู้ให้คนในครอบครัวรวมถึงผู้ที่สนใจ ทำให้มีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่มีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากลักษณะการขายส่วนใหญ่เป็นการขายส่ง จึงทำให้ไม่มีการส่งบุคคลออกไปศึกษาดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก อีกทั้งความรู้ที่ได้รับทางด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของกลุ่มกับหน่วยงานภายนอกมากกว่า

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีคะแนนน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงเพราะ สมาชิกบางส่วนไม่ได้ผลิตสินค้าหลากหลายเพื่อจำหน่ายเป็นหลัก แต่เน้นการบริโภคก่อน เรื่องการนำเครื่องจักรอุปกรณ์และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัดต้นทุนนั้น สมาชิกบางส่วนคิดว่าเครื่องจักร

อุปกรณ์บางอย่างจะเป็นการเพิ่มต้นทุนมากกว่าลดต้นทุน เช่น การใช้เครื่องสูบน้ำทำให้ค่าไฟเพิ่มขึ้น ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงเห็นว่าการใช้เทคโนโลยีช่วยลดค่าจ้างแรงงานได้มากขึ้น นอกจากนี้สมาชิกบางส่วนขาดการตรวจเช็คดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้อย่างสม่ำเสมอ เพราะเครื่องมือเครื่องจักรบางอย่างไม่ได้ใช้บ่อย จึงตรวจเช็คในช่วงที่มีการใช้งานเท่านั้น ส่วนการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตสมาชิกเกิดเรียนรู้จากภายในน้อย เพราะสมาชิกบางส่วนมีการนำเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้น้อย และเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน

เพื่อเพิ่มการปฏิบัติให้ดีขึ้น สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มควรมีการเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับบรรจุกัญท์ เมื่อมีการขายปลีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายที่มีการจำหน่ายผักสวนครัว เพราะบรรจุกัญท์ที่มีเอกลักษณ์และน่าสนใจ จะช่วยดึงดูดความสนใจของลูกค้าและเป็นการเพิ่มมูลค่าในสินค้าได้อีกด้วย

ตารางที่ 3.24 คะแนนด้านการบริหารการผลิตระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.66	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.33	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.49	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.23	
Normalize mean / sharp ratio	15.18	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	6.59	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจและคำนวณ

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการการผลิต

การปฏิบัติที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการการผลิต คือ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการส่งบุคลากรไปฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกมีความรู้ที่จะนำไปใช้ในการผลิตของตนเองเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านการผลิตต่างๆ กับเครือข่ายการผลิต ทำให้ความรู้ที่ได้มีความถูกต้องและชัดเจนขึ้น (กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) นอกจากนี้กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถในด้านการผลิตและการบริหารจัดการเป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปได้ง่ายขึ้น และทำให้กลุ่มมีโอกาสเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น รวมทั้งมีการใช้แปลงสาธิตเป็นจุดต้นแบบ ให้สมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการผลิตที่ลดการใช้สารเคมี รวมทั้งขั้นตอนในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกรายอื่นได้เห็นการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารจัดการการผลิต คือ การที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำการผลิตเพื่อพออยู่พอกิน มีกินมีอยู่ เหลือใช้ เก็บขาย มีการผลิตแบบผสมผสานไม่นำรายได้ไปอิงกับอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว และไม่เป็นการสะสมโรคแมลง รวมทั้งช่วยปรับสภาพดิน ผลิตโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ตนเอง และบุคคลอื่น โดยเลือกปลูกให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ และลักษณะความเป็นอยู่ของตนเอง

เช่น เมื่อกินข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียวไว้กิน ข้าวเจ้าไว้ขาย เป็นต้น เลือกผลิตที่แรงงานตนเองสามารถดูแลได้ เพื่อไม่ให้เป็นการต่อตนเองและผู้อื่น มีการคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น เช่น มีการปล่อยน้ำไหลลงท้ายแปลงเมื่อมีการฉีดพ่นสารเคมีเพื่อไม่ให้สร้างปัญหากับผู้อื่น ไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน มีความซื่อสัตย์สุจริต หากผลิตภัณฑ์อินทรีย์ต้องอินทรีย์จริง อีกทั้งยังมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต และมีการนำเทคโนโลยีที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ โดยมีการพิจารณาว่าเมื่อใดควรใช้เทคโนโลยีที่เป็นเครื่องจักร เมื่อใดควรใช้แรงงานคน ซึ่งการใช้แรงงานในการผลิตมีการใช้แรงงานแลกเปลี่ยน (เอามือ เอาแรง) ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการพัฒนาความรู้ โดยเข้ารับการอบรมหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่ม และมีการวางแผนการผลิตก่อนทำการผลิต โดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่ แรงงานที่มี เงินทุนที่มี

3.5 การบริหารแรงงานและการจ้างงาน

3.5.1 การบริหารแรงงานและการจ้างงาน

กลุ่มตัวอย่างไม่มีกิจกรรมด้านการผลิตร่วมกันจึงไม่มีการจ้างงานในระดับกลุ่ม การจ้างงานจึงเป็นการจ้างงานในระดับการผลิตของสมาชิก โดยการใช้แรงงานในการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมี 3 ลักษณะ คือ แรงงานในครัวเรือน แรงงานจ้าง และแรงงานแลกเปลี่ยน สมาชิกส่วนใหญ่ใช้แรงงานครัวเรือนร่วมกับจ้างหรือแลกเปลี่ยนแรงงาน โดยจะมีการจ้างงานหรือแลกเปลี่ยนแรงงานเมื่อพื้นที่ในการทำเกษตรมีมาก จำนวนแรงงานในครัวเรือนจึงมีไม่เพียงพอ หรือต้องการประหยัดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการปลูกและการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งการจ้างงานจะขึ้นอยู่กับรายได้ว่ามีเพียงพอที่จะจ้างหรือไม่ด้วยรูปแบบการใช้แรงงานต่างกันตามขั้นตอนการผลิตและขนาดของพื้นที่ เช่น ในขั้นตอนของการปลูก หากพื้นที่มีขนาดมากกว่า 5 ไร่ ส่วนใหญ่จะจ้างแรงงานเพื่อให้ทันเวลา (น้ำฝน) แต่ถ้าพื้นที่น้อยกว่า 3 ไร่ จะเป็นแรงงานแลกเปลี่ยนและแรงงานในครัวเรือน ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่จะจ้างรถเกี่ยว มีบางรายที่พื้นที่ขนาดเล็กจะจ้างแรงงาน และในขั้นตอนการดูแลรักษา จะใช้แรงงานในครัวเรือน

แรงงานจ้างหรือแรงงานแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75) เป็นแรงงานในชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่มีการจ้างแรงงานในขั้นตอนการปลูกและขั้นตอนการเก็บเกี่ยว อัตราค่าจ้างแรงงานแตกต่างกันไปตามขั้นตอนการผลิต อัตราค่าจ้างของสมาชิกแต่ละคนอาจไม่เท่ากันแม้จะเป็นขั้นตอนเดียวกัน ขึ้นอยู่กับการตกลงระหว่างผู้จ้างและแรงงานจ้าง กลุ่มเกษตรกรที่ยื่นหัวข้อย่อย มีอัตราค่าจ้างปลูกข้าว วันละ 100 ถึง 170 บาทต่อวันต่อคน อัตราค่าจ้างในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว 100 ถึง 200 บาทต่อวันต่อคน ขั้นตอนอื่นๆ ใช้ค่าจ้างแรงงานรายวันภาคเกษตรในพื้นที่เป็นเกณฑ์พื้นฐาน คือ 150 บาทต่อวันต่อคน เท่ากันทั้งชายและหญิง ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง จ้างปลูก 160 ถึง 170 บาทต่อวันต่อคน จ้างในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว 250 บาทต่อวันต่อคน ขั้นตอนอื่นๆ ใช้ค่าจ้างแรงงานรายวันภาคเกษตรในพื้นที่เป็นเกณฑ์พื้นฐาน คือ 140 บาทต่อวันต่อคน ชายและหญิงเท่ากัน นอกจากนี้ยังมีการใช้แรงงานเด็กเพื่อให้เด็กมีรายได้เสริมโดยช่วยปลูกและเก็บเกี่ยว ได้วันละ 300 ถึง 400 บาทต่อวันต่อคน รายละเอียดค่าจ้างแรงงานดังตาราง

ตารางที่ 3.25 อัตราค่าจ้างแรงงานแยกตามพื้นที่และกระบวนการผลิตในปี 2549

รายการ	อัตราค่าจ้าง (บาท/คน/วัน)	
	กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
แรงงานเกษตรในพื้นที่	150	140
ปลูกข้าว	100 – 170	160 -170
เก็บเกี่ยว(เกี่ยว/ไม่/ขนย้าย)	100 – 200	250

ที่มา: จากการสำรวจ

สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างไม่มีปัญหาในการจ้างแรงงาน เนื่องจากมีการแบ่งงานตามความเหมาะสมของแรงงานกับลักษณะงาน อีกทั้งแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานในชุมชนที่มีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ทำให้รู้ทักษะการทำงานของแต่ละคน จึงสามารถจัดสรรงานได้อย่างเหมาะสม และเนื่องจากเป็นแรงงานที่มีประสบการณ์ในการผลิตเป็นอย่างดี จึงไม่มีการพัฒนาความรู้ใหม่ จากการจ้างงานในแต่ละกระบวนการผลิต แต่จะเป็นการเพิ่มทักษะ ประสบการณ์จากการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญในกระบวนการผลิต

3.5.2 ศักยภาพการบริหารแรงงาน

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารแรงงานของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการบริหารจัดการแรงงานและการจ้างแรงงานของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีจุดแข็ง คือ มีการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก จ้างแรงงานเฉพาะที่จำเป็นทำให้ต้นทุนค่าจ้างแรงงานต่ำ และเน้นจ้างแรงงานที่เป็นคนในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งมีจำนวนเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีให้คนในชุมชน อย่างไรก็ตามแรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มที่จะลดลง อาจส่งผลให้มีแรงงานที่มีทักษะในการทำการเกษตรลดลงได้ในอนาคต

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.26

ตารางที่ 3.26 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารการจ้างงานระดับสมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. มีการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก จ้างแรงงานเฉพาะที่จำเป็นทำให้ต้นทุนค่าจ้างแรงงานต่ำ 2. มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีให้คนในชุมชน 3. เน้นจ้างแรงงานที่เป็นคนในชุมชนเป็นหลัก	1. มีการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก จ้างแรงงานเฉพาะที่จำเป็นทำให้ต้นทุนค่าจ้างแรงงานต่ำ 2. มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีให้คนในชุมชน 3. เน้นจ้างแรงงานที่เป็นคนในชุมชนเป็นหลัก 4. เปิดโอกาสให้กลุ่มเยาวชนเข้ามาเป็นแรงงานเสริมและสร้างรายได้เสริมให้กับเยาวชน

ตารางที่ 3.26 (ต่อ)

	กลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
โอกาส	มีแรงงานในท้องถิ่นอย่างเพียงพอ	มีแรงงานในท้องถิ่นอย่างเพียงพอ
อุปสรรค	แรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง	แรงงานในภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง

ที่มา : จากการสำรวจ

การประเมินตนเองด้านการบริหารแรงงานและการจ้างงาน

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารการจ้างงานของกลุ่มตัวอย่างพบว่าจะคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (0.44 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่มีการผลิตร่วมกัน การจ้างงานจึงเป็นของสมาชิกแต่ละราย ดังนั้นจึงไม่มีคะแนนประเมินการจ้างงานของกลุ่ม ยกเว้นในบางเรื่องที่กลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย มองในความคิดเห็นโดยรวมในการจ้างงานของสมาชิก เช่น การมีอิสระที่จะเลือกเวลาทำงานของแรงงาน การจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณหรือคุณภาพที่กำหนดหรือตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน การแบ่งงานตามความถนัดและความเหมาะสม เป็นต้น กลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทรายจึงมีคะแนนประเมินมากกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับต้องปรับปรุง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 0.00 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทรายมีคะแนน 0.88 คะแนน (ตารางที่ 3.27)

ตารางที่ 3.27 คะแนนด้านการบริหารการจ้างงานระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	0.00	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย	0.88	ต้องปรับปรุง
คะแนนเฉลี่ย	0.44	ต้องปรับปรุง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.62	
Normalize mean / sharp ratio	0.71	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	141.42	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.32 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.48 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทรายมีคะแนน 3.16 คะแนน (ตารางที่ 3.28) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต และจ้างงานหรือแลกเปลี่ยนแรงงานในบางกิจกรรมที่ต้องการประหยัดเวลาหรือแรงงานในครอบครัวไม่เพียงพอที่จะทำได้ทันเวลา ซึ่งจากการผลิตที่เป็นกิจการของตนเอง การใช้แรงงานซึ่งเป็นแรงงานในครอบครัวจึงมีอิสระในการ

เลือกช่วงเวลาทำงาน และสามารถที่จะแบ่งงานได้ตามความถนัดและเหมาะสมของแต่ละคน ส่วนการปฏิบัติต่อแรงงานจ้างเมื่อต้องมีการจ้างแรงงานนั้น สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม คือ มีการจ่ายค่าแรงตามค่าแรงขั้นต่ำภายในท้องถิ่น โดยจ่ายค่าตอบแทนตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต และมีการเลี้ยงน้ำ เลี้ยงอาหารอีกด้วย แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน เนื่องจากผลกำไรที่ได้จากการจำหน่าย คือ รายได้ที่นำมาใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นจึงไม่มีการแบ่งผลกำไรให้กับแรงงานจ้าง อีกทั้งสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการแจกผลผลิตให้กับแรงงานจ้างหรือมีการให้แรงงานจ้างซื้อผลผลิตได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาด เนื่องจากจ้างแรงงานเพียงบางช่วงของระยะการผลิต จึงมีระยะเวลาที่ใช้แรงงานตนเองมากกว่า รวมถึงเมื่อมีการแลกเปลี่ยนแรงงานก็มีการเลี้ยงอาหารและน้ำอยู่แล้ว และเมื่อจ้างแรงงานก็มีการจ่ายค่าแรงอย่างเป็นธรรมตามที่ได้ตกลงกันไว้ก่อน สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจึงไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการแจกผลผลิตให้กับแรงงานจ้าง นอกจากนี้เกณฑ์เรื่องหากกรณีที่ผู้ปฏิบัติงานทำงานไม่เต็มความสามารถมีวิธีการจัดการเป็นอย่างดีนั้น สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหานี้ แต่ก็มีบางส่วนมีวิธีการจัดการได้เป็นอย่างดี เช่น ใช้วิธีตักเตือน หรือไม่จ้างอีกในครั้งต่อไป การปฏิบัติจึงอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติต่างจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ในเรื่องการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจ้างงานในการผลิตพืชบางชนิดโดยคิดตามปริมาณงาน เช่น การปลูกหอมและกระเทียมที่คิดเป็นจำนวนหัว หรือกิโลกรัมต่อไร่ (รูปที่ 2.6 ภาคผนวก ก.) ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายไม่มีการผลิตพืชในลักษณะเช่นนี้ นอกจากนี้ในเรื่องการมีส่วนช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพในอนาคต สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมองว่าการจ้างแรงงานของตนมีส่วนช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพในอนาคต คือ เมื่อมีการรับจ้างปลูกหรือมีการฝึกฝนจนชำนาญแล้ว สามารถนำไปใช้ในการผลิตของตนเองได้ ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายไม่มีการพิจารณาในเรื่องนี้

ตารางที่ 3.28 คะแนนด้านการบริหารการจ้างงานระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.48	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	3.16	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.32	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.23	
Normalize mean / sharp ratio	14.53	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	6.88	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก
ที่มา : จากการสำรวจ

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการแรงงานและการจ้างงาน

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารแรงงาน คือ การที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มใช้แรงงานตนเองเป็นหลัก มีการจ้างงานหรือแลกเปลี่ยนแรงงานเมื่อมีความจำเป็น เช่น เมื่อพื้นที่ในการทำเกษตรมีมาก ทำให้ต้องประหยัดเวลาเพื่อให้ทันน้ำฝน จำนวนแรงงานในครัวเรือนจึงมีไม่เพียงพอที่จะทำได้ทันเวลา ซึ่งการจ้างแรงงานมีการคำนึงถึงรายได้ว่ามีเพียงพอที่จะจ้างหรือไม่ด้วย และเมื่อจ้างงานก็มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรมให้กับแรงงานจ้าง ส่วนการใช้แรงงานตนเองหรือครอบครัวก็มีการจัดให้มีเวลาได้พักผ่อนตามความเหมาะสมไม่หักโหมทำงานจนเกินไป โดยรูปแบบการใช้แรงงานพิจารณาตามขั้นตอนการผลิตและขนาดของพื้นที่ เช่น การดูแลรักษาใช้แรงงานตนเอง พื้นที่มากใช้เครื่องจักรหรือแรงงานจ้างร่วมกับแรงงานตนเอง ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวใช้แรงงานแลกเปลี่ยนร่วมกับแรงงานตนเอง เป็นต้น ซึ่งการแลกเปลี่ยนแรงงาน (เอามือหรือลงแขก) ซึ่งนอกจากจะช่วยให้งานของตนเสร็จเร็วแล้วยังเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการจ้างแรงงานเด็กเพื่อให้ลูกหลานได้ฝึกทำงานและรู้จักอาชีพที่บรรพบุรุษได้ทำต่อกันมาอีกด้วย

3.6 การบริหารวัตถุดิบ

3.6.1 การบริหารจัดการวัตถุดิบ

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตของกลุ่ม จึงไม่มีการจัดหาวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตของกลุ่ม สมาชิกจะจัดหาวัตถุดิบด้วยตนเอง แต่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าวและปุ๋ย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก โดยกลุ่มมีการนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ว่าราชการจังหวัด มาให้สมาชิกได้ยืมในลักษณะธนาคารข้าว คือ ยืมในอัตราส่วนยืม 1 ส่วน ใช้คืน 2 ส่วน แต่เนื่องจากปริมาณข้าวยังมีไม่เพียงพอกับสมาชิกทุกราย ดังนั้นหากสมาชิกรายอื่นๆ ต้องการเมล็ดพันธุ์ กลุ่มจะสั่งซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ขยายพันธุ์พืชเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกและเพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่ไม่มีการปลอมปนจากพันธุ์อื่นมาใช้ในการผลิต นอกจากนี้กลุ่มยังมีการจ้างโรงปุ๋ยผลิตปุ๋ยให้กลุ่ม ซึ่งสมาชิกจะซื้อได้ในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด ส่วนปัจจัยการผลิตอื่นๆ สมาชิกมีการจัดหาวัตถุดิบด้วยตนเอง เช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการสนับสนุนให้สมาชิกมีการผลิตวัตถุดิบ เช่น ปุ๋ยหมักจากเศษวัสดุการผลิตไว้ใช้เอง ซึ่งทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงที่มีจุดสาคิดในการทำปุ๋ยหมัก และสมุนไพรกำจัดแมลง เพื่อให้สมาชิกได้เพิ่มเติมความรู้ของตนเอง

การผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายซึ่งผลิตเน้นความเป็นอินทรีย์และได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และผลิตในพื้นที่ทำการเกษตรที่มีขนาดเล็กกว่าทำให้ไม่ต้องซื้อปัจจัยการผลิตในปริมาณมากและหลากหลายชนิดเหมือนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งปัจจัยการผลิตของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์ผัก และวัตถุดิบต่างๆ ในการทำปุ๋ยอินทรีย์ นอกจากนี้ ยังมีการใช้ปุ๋ยเคมี ยา ฮอร์โมน ซึ่งเป็นรายเดียวจากสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้สารเคมีในการผลิต ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดหาปัจจัยการผลิต ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์พืชไร่ พืชไร่ ปุ๋ยเคมี สารกำจัดศัตรูพืช และน้ำมันที่ใช้กับอุปกรณ์การเกษตรต่างๆ โดยสมาชิกทั้งสองกลุ่มตัวอย่างจะทำการจัดซื้อปัจจัยการผลิตทั้งพืชหลักและพืชรองในช่วงก่อนที่จะทำการเพาะปลูกทำให้

ระยะเวลาในการเก็บรักษาไม่นานนัก ยกเว้นในกรณีที่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ต้องใช้ในฤดูการเพาะปลูกถัดไป เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น วัตถุประสงค์เป็นวัตถุประสงค์ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 51-75)

การจัดซื้อเป็นการซื้อด้วยเงินสดและเงินเชื่อ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดซื้อในลักษณะเงินเชื่อมากกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีเพียงรายเดียวจากสมาชิกในกลุ่มตัวอย่างที่เก็บข้อมูลที่มีการใช้สารเคมีในการผลิตที่มีการซื้อด้วยเงินเชื่อ เป็นการซื้อปุ๋ย ยา และฮอร์โมนจากบริษัท ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซื้อด้วยเงินเชื่อ ร้อยละ 42.85 โดยที่ร้อยละ 66.67 ของการซื้อ เป็นการซื้อปุ๋ยเคมี ร้อยละ 33.33 เป็นการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว

การใช้ทรัพยากรในเรื่องที่ดิน มีการใช้พื้นที่ปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันของพืชและใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า สร้างรายได้เสริม เช่น การปลูกถั่วและการไถกลบต้นตอข้าวโพดเพื่อบำรุงดิน การปลูกสมุนไพรในสวน-ไร่นา ปลูกถั่วเขียวเพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มพื้นที่ในการใช้ที่ดินปลูกพืชอินทรีย์อีกด้วย ส่วนการใช้ น้ำ กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระบบโครงการชลประทาน ทำให้น้ำมีความสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน จึงสามารถนำมาใช้ในการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในการปลูกข้าวซึ่งปลูกได้ทั้งนาปีและนาปรัง ต่างจากกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงที่สมาชิกทั่วไปยังอาศัยน้ำฝนและการขุดสระ ให้ต้องเลือกปลูกพืชที่เหมาะสมกับการใช้น้ำในลักษณะนี้ด้วย

การจัดหาวัตถุดิบของสมาชิก คือ เมล็ดพันธุ์ข้าวได้มาจากการคัดเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรเองจากการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน ในกรณีที่บางปีผลผลิตข้าวคุณภาพไม่ดีหรือมีการปลอมปนของพันธุ์ข้าวจะซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เช่น โรงสี สหกรณ์ ร้านค้าในท้องถิ่น ศูนย์ขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร นอกจากนี้ยังได้มาจากการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ เช่น การปลูกข้าวหอมนิลและข้าวกุหลาบแดงในปีแรกของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ทางสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด จะเป็นผู้จัดหาเมล็ดพันธุ์จากกลุ่มเครือข่ายให้ ส่วนในปีต่อไป จะให้กลุ่มเป็นผู้คัดเลือกเมล็ดพันธุ์เก็บไว้ใช้ในการผลิตเอง การจัดหาวัตถุดิบอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นการจัดซื้อจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือร้านค้าในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการนำวัตถุดิบ และวัสดุที่เหลือใช้ต่างๆ ในพื้นที่ มาผลิตปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพ ไว้ใช้เอง เช่น ปุ๋ยหมักจากหอยเชอรี่ หรือปุ๋ยน้ำชาซึ่งได้จากการนำ มูลวัว ขี้ ี่ สะเดา ตะไคร้หอม กระถิน ใบฉำฉา มาหมักรวมกัน เป็นต้น (รูปที่ 1.4 ภาคผนวก ก.)

การตรวจสอบคุณภาพปัจจัยการผลิตในระดับสมาชิก สมาชิกแต่ละรายจะมีการตรวจสอบกันเอง เช่น มีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์พันธุ์โดยตรงข้าวสุกที่ยาวและเม็ดสวยมาเลย หรือคัดโดยการตัดต้นที่แปลกปลอมในแปลงออกไปก่อนข้าวสุก ปัญหาที่พบจากการตรวจสอบคุณภาพปัจจัยการผลิต เป็นปัญหาเกี่ยวกับเมล็ดพันธุ์ คือ บางปีผลผลิตข้าวคุณภาพไม่ดีหรือมีการปลอมปนของพันธุ์ข้าวซึ่งจะทำให้ได้เมล็ดพันธุ์ที่คุณภาพไม่ดีด้วย โดยเกษตรกรในกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจะแก้ไขโดยการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ โรงสี หรือร้านค้าในหมู่บ้าน ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจะตัดปัญหาด้วยการเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ข้าวทุก 3 ปี โดยจัดซื้อจากหน่วยงานของราชการที่สามารถเชื่อถือได้ คือ ศูนย์ขยายพันธุ์พืช กรมส่งเสริมการเกษตร

การเก็บรักษาปัจจัยการผลิต สมาชิกจะเก็บรักษาโดยใช้กระสอบหรือถุงปุ๋ยเก็บไว้ในที่โล่งอากาศโปร่ง ในยุ้งฉาง ใต้ถุนบ้าน แวนไวที่สูง กองทิ้งไว้ (ปุ๋ยคอก) ปัญหาที่พบจากการเก็บรักษาของ

สมาชิกบางรายของกลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทราย คือ การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักไว้ในที่เย็นเกินไปทำให้เมล็ดไม่งอก(เก็บรักษาไว้ในตู้เย็น) สมาชิกแก้ไขด้วยการเปลี่ยนยี่ห้อใหม่ ส่วนปัญหาที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงพบ คือ ปัญหามอดกัดกินเมล็ดพันธุ์ถั่วดำและถั่วเขียวที่เก็บรักษาไว้ สมาชิกกลุ่มแก้ปัญหาด้วยการนำเมล็ดพันธุ์ไปตากแดดบ่อยๆ หรือนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ โดยการนำไปตะไคร้ที่หั่นแล้ว มาตากและเก็บรักษาพร้อมกับเมล็ดพันธุ์

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีวิธีการจัดการเศษวัสดุที่เกิดจากการผลิต โดยการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอีกการผลิตหนึ่ง เช่น นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการปลูกครั้งต่อไป นำฟางข้าวมาคลุมแปลงปลูกหอมหรือเป็นวัสดุในการเพาะเห็ดฟาง (รูปที่ 1.6 ภาคผนวก ก.) โกลบตันข้าวโพดหรือต้นถั่วเพื่อให้เป็นปุ๋ยบำรุงดิน เป็นต้น หรือนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้านอื่น เช่น การนำซังข้าวโพดมาใช้เป็นเชื้อเพลิงแทนการใช้แก๊ส (รูปที่ 2.5 ภาคผนวก ก.)

การผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะที่เป็นการผลิตที่ได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และการผลิตที่กำลังเริ่มปรับเปลี่ยนจากการผลิตที่ใช้สารเคมีเป็นการผลิตที่ลดใช้สารเคมี เพื่อพัฒนาเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ ดังนั้นความรู้ที่กลุ่มตัวอย่างได้รับเกี่ยวกับผลิตซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการวัตถุดิบ จึงเป็นเรื่องของการจัดการให้มีความเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยมีการใช้วัตถุดิบทดแทนวัตถุดิบที่เป็นสารเคมี เช่น มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มได้รับความรู้จากการไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มต่างๆ แล้วนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม และได้มีการนำมาทดลองหรือปรับใช้กับกลุ่มด้วย

3.6.2 ศักยภาพด้านการบริหารวัตถุดิบ

ด้านการบริหารวัตถุดิบของกลุ่มตัวอย่างมีจุดแข็ง คือ มีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการจัดการกับเศษวัสดุกันภายในกลุ่มทำให้สมาชิกมีความรู้ความสามารถที่จะจัดการกับวัตถุดิบของตนเองมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีการจัดหาวัตถุดิบจากแหล่งที่น่าเชื่อถือและมีราคาถูกให้กับสมาชิก และกลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทรายมีความรู้ในการใช้วัตถุดิบในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี และโอกาส คือ กลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทรายได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด เช่น ความรู้ในเรื่องการจัดการเศษวัสดุหรือวัตถุดิบ ตามแนวทางของเกษตรอินทรีย์ ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงได้รับการสนับสนุนวัตถุดิบจากหน่วยงานภายนอก

จุดอ่อนในการบริหารจัดการวัตถุดิบของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ ไม่มีแหล่งเก็บรักษาวัตถุดิบของกลุ่ม และกลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทรายยังไม่มีกิจกรรมการจัดซื้อวัตถุดิบให้แก่สมาชิก ทำให้กลุ่มไม่มีการพัฒนาการบริหารจัดการในด้านนี้

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แยกกลุ่มตัวอย่างแสดงดังตารางที่

ตารางที่ 3.29 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการวัดทุติยระดับกลุ่ม

	กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. กลุ่มมีความรู้ในการใช้วัดทุติยในการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี 2. มีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการจัดการกับเศษวัสดุกันภายในกลุ่ม	1. มีการจัดหาวัดทุติยจากแหล่งที่น่าเชื่อถือและมีราคาถูกให้กับสมาชิก 2. มีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการจัดการกับเศษวัสดุกันภายในกลุ่ม
จุดอ่อน	กลุ่มไม่มีกิจกรรมการจัดซื้อวัดทุติยให้แก่สมาชิก ทำให้ไม่มีการพัฒนาการบริหารจัดการในด้านนี้ของกลุ่ม	กลุ่มไม่มีแหล่งเก็บรักษาวัดทุติยของกลุ่ม
โอกาส	ได้รับการสนับสนุนด้านความรู้จากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด	ได้รับการสนับสนุนวัดทุติยจากหน่วยงานภายนอก

ที่มา : จากการสำรวจ

จุดแข็งด้านการบริหารวัดทุติยของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม คือ มีการนำวัดทุติยเหลือใช้มาทำเป็นวัดทุติยของอีกฟืชหนึ่ง และมีการแลกเปลี่ยนวัดทุติย เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์ผัก ภายในกลุ่ม ซึ่งวัดทุติยหลักที่ใช้ ส่วนใหญ่เป็นวัดทุติยในชุมชน นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังได้รับวัดทุติยจากการจัดหาของกลุ่มทำให้เกิดความสะดวก และมั่นใจในคุณภาพได้ระดับหนึ่ง โดยมีการคำนึงถึงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ด้วยการเปลี่ยนพันธุ์ทุก 3 ปี เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ อีกทั้งสมาชิกกลุ่มยังมีการนำภูมิปัญญามาใช้ในการเก็บรักษาวัดทุติย และโอกาสในการบริหารวัดทุติย คือ เมื่อมีหน่วยงานให้การสนับสนุนแก่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มในด้านต่างๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน

จุดอ่อนและอุปสรรค คือ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีปัญหาที่เกิดจากการเก็บรักษาปัจจัยการผลิต เช่น เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักไว้ในที่เย็นเกินไป ทำให้ไม่งอก (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) ปัญหาอดกักกินเมล็ดพันธุ์ที่เก็บรักษาไว้ (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) และวัดทุติยที่สำคัญบางอย่างต้องซื้อจากภายนอกชุมชน เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวบางพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ผักบางชนิด ซึ่งราคาวัดทุติยหลักในการเกษตรมีการปรับขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ต้นทุนการซื้อวัดทุติยของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มสูงขึ้น

รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม แสดงดังตารางที่ 3.30

ตารางที่ 3.30 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการวัดถุดิบ ระดับสมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. มีการนำวัดถุดิบเหลือใช้มาทำเป็นวัดถุดิบของอีกพืชหนึ่ง 2. มีการแลกเปลี่ยนวัดถุดิบภายในกลุ่ม	1. สมาชิกได้รับวัดถุดิบจากการจัดหาของกลุ่มทำให้เกิดความสะดวก และมั่นใจในคุณภาพได้ระดับหนึ่ง
	3. วัดถุดิบหลักที่ใช้ ส่วนใหญ่เป็นวัดถุดิบในชุมชน	2. มีการแลกเปลี่ยนวัดถุดิบภายในกลุ่ม 3. มีการคำนึงถึงคุณภาพเมล็ดพันธุ์ โดยมีการเปลี่ยนพันธุ์ทุก 3 ปี เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ 4. มีการนำภูมิปัญญามาใช้ในการเก็บรักษาวัดถุดิบ 5. วัดถุดิบหลักที่ใช้ ส่วนใหญ่เป็นวัดถุดิบในชุมชน 6. มีการนำวัดถุดิบเหลือใช้มาทำเป็นวัดถุดิบของอีกพืชหนึ่ง
จุดอ่อน	1. มีปัญหาที่เกิดจากการเก็บรักษาปัจจัยการผลิต เช่น เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ผักไว้ในที่เย็นเกินไป ทำให้ไม่ออก 2. วัดถุดิบที่สำคัญบางอย่าง เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวบางพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ผักบางชนิดต้องนำเข้าจากภายนอกนอกชุมชน	1. มีปัญหาที่เกิดจากการเก็บรักษาปัจจัยการผลิต เช่น ปัญหามอดกัดกินเมล็ดพันธุ์ที่เก็บรักษาไว้ 2. วัดถุดิบที่สำคัญบางอย่างต้องนำเข้าจากภายนอกชุมชน เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์ขยายพันธุ์พืช
โอกาส	1. เมื่อมีหน่วยงานให้การสนับสนุนแก่กลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน 2. พื้นที่การผลิตอยู่ในระบบชลประทานทำให้การใช้ทรัพยากรน้ำไม่ขาดแคลน	เมื่อมีหน่วยงานให้การสนับสนุนแก่กลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน
อุปสรรค	1. ราคาวัดถุดิบหลักในการเกษตรมีการปรับขึ้นอย่างต่อเนื่อง	1. ราคาวัดถุดิบหลักในการเกษตรมีการปรับขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2. พื้นที่การผลิตไม่อยู่ในระบบชลประทานทำให้ทรัพยากรน้ำค่อนข้างขาดแคลน

ที่มา : จากการสำรวจ

การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบ

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนเฉลี่ยของระบบอยู่ในระดับปานกลาง (2.78 คะแนน) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.81 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายมีคะแนน 2.75 คะแนน (ตารางที่ 3.31)

เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนเฉลี่ยของระบบอยู่ในระดับปานกลาง (2.78 คะแนน) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.81 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายมีคะแนน 2.75 คะแนน (ตารางที่ 3.31)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการนำวัตถุดิบมาใช้ในการผลิตของกลุ่ม จึงทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการที่กลุ่มนำวัตถุดิบไปใช้ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมองว่ากลุ่มไม่มีลักษณะเด่นที่ทำให้ผู้จำหน่ายวัตถุดิบหลักอยากจำหน่ายวัตถุดิบให้ และกลุ่มไม่ได้เป็นผู้ซื้อวัตถุดิบรายใหญ่ในชุมชนที่จะทำให้หาผู้ต้องการจำหน่ายได้ง่ายการปฏิบัติจึงอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 3.31 คะแนนด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.81	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย	2.75	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.78	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.04	
Normalize mean / sharp ratio	62.93	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	1.59	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก
ที่มา : จากการสำรวจ

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย เนื่องจากกลุ่มมีการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม คือ มีการเน้นใช้พันธุ์ข้าวภายในกลุ่มที่สมาชิกกลุ่มผลิตเพิ่มขึ้นมาได้เพื่อนำมาหมุนเวียนในกิจกรรมการให้สมาชิกยืมข้าวของกลุ่ม ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายซึ่งไม่มีกิจกรรมในลักษณะนี้ มองว่ากลุ่มไม่มีการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่มเพื่อใช้ในการผลิตของกลุ่ม เนื่องจากต่างคนต่างผลิตเพื่อใช้ของตนเองเท่านั้น

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.32 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.29 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายมีคะแนน 3.34 คะแนน (ตารางที่ 3.32) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้วัตถุดิบหลักในการผลิตที่ได้มาจากภายในชุมชน รวมทั้งที่ตนเองผลิตได้ โดยมีการคัดเลือกวัตถุดิบโดยพิจารณาจากคุณภาพวัตถุดิบเป็นหลัก ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานของวัตถุดิบหลักที่มีอยู่ภายในชุมชนตรงกับความต้องการใช้ และมีปริมาณเพียงพอในปัจจุบัน และในอนาคต (10ปี) การซื้อวัตถุดิบส่วนใหญ่เป็นการเงินสดและมีการชำระเงินตรงเวลา สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจัดการกับเศษวัสดุหรือเศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม โดยนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอีกการผลิตหนึ่ง เช่น นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการปลูกครั้งต่อไป หรือนำฟางข้าวมาคลุมแปลงปลูกหอม กระเทียม (รูปที่ 2.3 ภาคผนวก ก.) หรือไถกลบต้นข้าวโพดหรือต้นถั่วเพื่อให้เป็นปุ๋ยบำรุงดิน เป็นต้น และหากปัจจัยการผลิตใดขาดแคลนสามารถใช้วัตถุดิบอื่นทดแทนได้โดยไม่ทำให้ผลิตภัณฑ์คุณภาพต่ำลง เช่น ใช้มูลหมูแทนมูลวัว ใช้เกล็ดคลุมแปลงแทนฟาง เป็นต้น แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่ได้เป็นผู้ซื้อวัตถุดิบรายใหญ่ในชุมชนที่จะทำให้หาผู้ต้องการจำหน่ายให้ได้ง่าย และไม่ได้มีลักษณะเด่นอื่นๆที่จะทำให้ผู้จำหน่ายวัตถุดิบหลักอยากที่จะมาจำหน่ายวัตถุดิบให้ นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ไม่มีกฎเกณฑ์ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย ไม่มีส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม เพราะต่างคนต่างทำ จึงทำให้การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 3.32 คะแนนด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.29	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย	3.34	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.32	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.04	
Normalize mean / sharp ratio	91.13	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	1.02	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา : จากการสำรวจ

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบ

การปฏิบัติที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารวัตถุดิบ คือ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดหาวัตถุดิบ คือ เมล็ดพันธุ์ข้าว จากแหล่งที่น่าเชื่อถือและมีราคาถูกให้กับสมาชิก (ศูนย์ขยายพันธุ์พืช) นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบ และมีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการจัดการกับเศษวัสดุกันภายในกลุ่ม

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารวัตถุดิบ คือ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มใช้วัตถุดิบหลักที่มาจากในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และเป็นการส่งเสริมกิจการของชุมชน ซึ่งการจัดหาวัตถุดิบมีพิจารณาจากแหล่งที่ใกล้ตัวก่อน เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวได้มาจากการคัดเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรเอง จากการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน ในกรณีที่บางปีผลผลิตข้าวคุณภาพไม่ดีหรือมีการปลอมปนของพันธุ์ข้าวจึงจะซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการของตนเอง เช่น จากสหกรณ์เกษตรกรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย) หรือศูนย์ขยายพันธุ์พืช (สมาชิกกลุ่มเกษตรกร

อินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง) นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการใช้พื้นที่ปลูกพืชหมุนเวียน เพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันของพืช เพื่อใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า หรือสร้างรายได้เสริม เช่น การปลูกถั่วและการไถกลบต้นตอข้าวโพดเพื่อบำรุงดิน การปลูกสมุนไพรรอในสวน หรือในไร่ นา ปลูกถั่วเขียวเพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด เป็นต้น และมีวิถีจัดการเศษวัสดุที่เกิดจากการผลิต โดยนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอีกการผลิตหนึ่ง เช่น นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการปลูกครั้งต่อไป หรือนำฟางข้าวมาคลุมแปลงปลูกหอม เป็นต้น อีกทั้งยังมีการเพิ่มเติมความรู้จากการไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มต่างๆ แล้วนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม และนำมาทดลองหรือปรับใช้ด้วย

3.7 การบริหารสวัสดิการชุมชน

3.7.1 การบริหารสวัสดิการชุมชน

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้จึงไม่มีการจัดสรรผลกำไรของกลุ่มเพื่อสนับสนุนชุมชน และแม้ว่าจะไม่มีการจัดสรรสวัสดิการชุมชนในรูปแบบที่เป็นตัวเงิน แต่กลุ่มตัวอย่างมีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่เป็นตัวเงินให้แก่คนในชุมชน ซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการให้คนในชุมชนสามารถเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มได้โดยการมาศึกษาได้จากแปลงสาธิตของกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชนในเรื่องการบริโภคผักปลอดสารพิษ และทำการเกษตรไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยคนในชุมชนสามารถเรียนรู้เทคนิคการปลูกข้าวปลอดสาร และคำแนะนำด้านสุขภาพจากกลุ่มได้ อีกทั้งยังมีการแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และสืบสานวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคีในชุมชนอีกด้วย โดยกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการเข้าร่วมการอบรมงานพัฒนาฝีมือ มีกิจกรรมการอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ เข้าร่วมปลูกป่า ทำฝายแม้ว ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีกิจกรรมที่กลุ่มเข้าร่วมกับหมู่บ้าน ได้แก่ กิจกรรมการเดินป่า ภายในชุมชน โครงการส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรีอีสาน กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า บริการนำเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวในหมู่ 5 และหมู่ 8

การจัดสรรสวัสดิการชุมชนของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ไม่มีการจัดสรรผลกำไรเพื่อสนับสนุนชุมชนเช่นเดียวกับในระดับกลุ่ม แต่การทำการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์และการลดการใช้สารเคมีในการผลิต ช่วยทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี คือ ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น และปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการส่งเสริมเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการร่วมเป็นรองประธานการปลูกป่าไม้ เข้าร่วมอบรมป่าชุมชนของกรมป่าไม้ ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการสมทบทุนซื้อที่ดิน ร่วมปลูกป่า นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชน เช่น ออกแรงในการช่วยงานต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น ร่วมบริจาคเงินเมื่อชุมชนจัดงานแล้วเงินไม่พอ เป็นต้น

3.7.2 ศักยภาพด้านการบริหารสวัสดิการชุมชน

จุดแข็งด้านการบริหารสวัสดิการชุมชนของกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนด้านการเกษตรแบบอินทรีย์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มได้ โดยการมาศึกษาได้จากแปลงสาธิตของกลุ่ม และกลุ่มมีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนหรือกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์

บ้านใหม่ราษฎรบำรุงยังมีผู้นำกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน คือ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนค่อนข้างดี และมีการเน้นส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น และ โอกาส คือ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงค่อนข้างดี ซึ่งจะช่วยให้การจัดการสวัสดิการของกลุ่มเป็นไปได้สะดวกขึ้น หากกลุ่มจะมีการจัดสรรสวัสดิการแก่ชุมชนในอนาคต

จุดอ่อนและอุปสรรค คือ ยังไม่มีการวางแผนเรื่องสวัสดิการชุมชน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่มีรายได้ที่จะจัดสรรเงินเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน และองค์กรของรัฐหรือเอกชนภายนอกขาดการสนับสนุนทางการเงินให้กลุ่มในการจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชน รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.33

ตารางที่ 3.33 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับกลุ่ม

	กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุง
จุดแข็ง	1. มีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนด้านการเกษตรแบบอินทรีย์ 2. กลุ่มมีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน 3. เน้นส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น	1. มีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มได้โดยการมาศึกษาได้จากแปลงสาธิตของกลุ่ม 2. กลุ่มมีการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มอื่นๆในชุมชน 3. มีผู้นำกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน คือ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนค่อนข้างดี 4. ส่งเสริมให้สมาชิกมีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น
จุดอ่อน	กลุ่มยังไม่มีการวางแผนเรื่องสวัสดิการชุมชน เนื่องจากกลุ่มไม่มีรายได้ที่จะจัดสรรเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน	กลุ่มยังไม่มีการวางแผนเรื่องสวัสดิการชุมชน เนื่องจากกลุ่มไม่มีรายได้ที่จะจัดสรรเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน
โอกาส	-	ความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มค่อนข้างดี ซึ่งช่วยให้การจัดการสวัสดิการของกลุ่มเป็นไปได้สะดวกขึ้น
อุปสรรค	องค์กรของรัฐหรือเอกชนภายนอกขาดการสนับสนุนทางการเงินให้กลุ่มในการจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชน	องค์กรของรัฐหรือเอกชนภายนอกขาดการสนับสนุนทางการเงินให้กลุ่มในการจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจ

จุดแข็งด้านการบริหารสวัสดิการชุมชนของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์กับคนในชุมชน และมีการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น โอกาส คือ มีหน่วยงานให้การสนับสนุนแก่กลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน

จุดอ่อนและอุปสรรค คือ ยังไม่มีการวางแผนเรื่องสวัสดิการชุมชน และขาดการสนับสนุนจากภายนอก ด้านการวางแผนการจัดสวัสดิการชุมชน รายละเอียดการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค แสดงดังตารางที่ 3.34

ตารางที่ 3.34 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับสมาชิก

	กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย	กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง
จุดแข็ง	1. มีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน 2. มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน	1. มีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำ การเกษตรอินทรีย์กับคนในชุมชน 2. มีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน
จุดอ่อน	ยังไม่มีมีการวางแผนเรื่องสวัสดิการชุมชน	ยังไม่มีมีการวางแผนเรื่องสวัสดิการชุมชน
โอกาส	มีหน่วยงานให้การสนับสนุนแก่กลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน	มีหน่วยงานให้การสนับสนุนแก่กลุ่ม ในฐานะที่เป็นสมาชิกก็จะได้รับการสนับสนุนด้วยเช่นกัน
อุปสรรค	ขาดการสนับสนุนจากภายนอก ด้านการวางแผนการจัดสวัสดิการชุมชน	ขาดการสนับสนุนจากภายนอก ด้านการวางแผนการจัดสวัสดิการชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจ

การประเมินตนเองด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน

ระดับกลุ่ม

เมื่อพิจารณาคะแนนประเมินเฉลี่ยโดยรวมด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.67 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (3.17 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.17 คะแนน) (ตารางที่ 3.35)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการจัดสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้าง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังไม่มีมีการจ้างงานที่ใช้ในกิจกรรมของกลุ่ม ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายยังไม่มีมีการจ้างงานที่ใช้ในกิจกรรมของกลุ่มเช่นเดียวกันแต่กลุ่มมองในภาพรวมของสมาชิก โดยให้เหตุผลว่าการใช้แรงงานเน้นใช้แรงงานในครัวเรือนจึงไม่มีการจัดสรรสวัสดิการให้แก่แรงงานจ้าง นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่มีการของรับของรับและเอกชนจากภายนอกช่วยสนับสนุนทางการเงินให้กลุ่มในการจัดสวัสดิการแก่ชุมชน ซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังไม่มีหน่วยงานใดๆให้การสนับสนุน ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายมองว่า การติดต่อกับทางราชการเป็นการติดต่อกันเพราะหน้าที่เกี่ยวข้องมากกว่าเป็นเรื่องการสนับสนุนทางการเงิน

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนประเมินเกือบทุกเกณฑ์สูงกว่ากลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย ยกเว้นเรื่องการเน้นฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และเน้นการจัดสรรสวัสดิการให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เนื่องจากกลุ่มคิดว่าพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ยังน้อยและยังไม่มีมีการจัดสรรสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายซึ่งมีสมาชิกทำเกษตรอินทรีย์และได้รับรองมาตรฐาน มองว่ากลุ่มมีส่วนช่วยให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น และมีการจัดสรรสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาสในระดับหนึ่งแล้ว นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายยังมองว่ากลุ่มไม่ได้มีการส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีกับคนในชุมชน ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงสามารถปรับปรุง

ได้ในเรื่องของการขยายการทำเกษตรแบบอินทรีย์ ซึ่งจะช่วยให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นได้ และกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย ควรเพิ่มการร่วมกิจกรรมที่จะช่วยให้กลุ่มเกิดความรักความสามัคคีกับคนในชุมชนมากขึ้น

ตารางที่ 3.35 คะแนนด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.17	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย	2.17	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	2.67	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.71	
Normalize mean / sharp ratio	3.77	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	26.52	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก
ที่มา : จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับพอใช้ (2.02 คะแนน) เนื่องจากสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมองว่าสวัสดิการของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชนได้เล็กน้อย เช่น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายบางคน ถ้าชุมชนมีการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ในเรื่องการผลิตเกษตรอินทรีย์ นักเรียนในชุมชนสามารถมาตัวอย่างจากสวนได้ หรือสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงบางคน มีการร่วมจัดซื้อคอมพิวเตอร์ในกิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น ส่วนสวัสดิการที่จะช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีเพียงการให้ความร่วมมือกับกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้องค์กรของรัฐและเอกชนจากภายนอกยังไม่มี การส่งเสริมให้มีการจัดการสวัสดิการให้กับชุมชนอีกด้วย โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (1.72 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระดับปานกลาง (2.32 คะแนน) (ตารางที่ 3.36)

ตารางที่ 3.36 คะแนนด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.72	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย	2.32	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.02	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.42	
Normalize mean / sharp ratio	4.78	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	20.91	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก
ที่มา : จากการสำรวจ

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีค่าน้อยกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืน ห้วยทรายในเรื่องของเน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเน้นการให้สวัสดิการแก่สมาชิกในกิจการก่อนชุมชนหรือองค์กรภายนอก การเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการให้สวัสดิการแก่ชุมชน เพราะสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจำนวนหนึ่งมองว่าตนเองไม่ได้มีการจัดสรรสวัสดิการในเรื่องต่างๆ ดังกล่าวเลย แต่ก็มีบางส่วนที่เห็นว่าการเข้าร่วมกับกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เป็นสวัสดิการที่ตนสามารถให้กับชุมชนได้ทางหนึ่ง

วิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน

การปฏิบัติที่ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารสวัสดิการชุมชน คือ แม้ว่ากลุ่มไม่มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้หรือผลกำไร แต่มีสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนด้านการเกษตรแบบอินทรีย์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มได้ โดยการมาศึกษาได้จากแปลงสาธิตของกลุ่ม นอกจากนี้ยังมีการร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี อีกทั้งการที่มีผู้นำกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับคนในชุมชน คือ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนค่อนข้างดี

การปฏิบัติที่ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ดีด้านการบริหารสวัสดิการชุมชน คือ มีสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน แม้ว่าการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างจะไม่มีการจัดสรรสวัสดิการที่เกิดจากผลกำไร เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำการเกษตรอินทรีย์กับคนในชุมชน เป็นต้น และการทำการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์และการลดการใช้สารเคมีในการผลิต ช่วยทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี คือ ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น และปลอดภัยจากสารพิษ นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น การปลูกป่า การร่วมทำบุญกับวัด เป็นต้น

3.8 สรุปภาพรวมการบริหารจัดการที่ดีของระบบผลิต

การบริหารด้านต่างๆ ของกลุ่มตัวอย่างในระบบข้าว มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับพอใช้ (2.12 คะแนน) โดยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านการบริหารองค์กร การจัดหาวัตถุดิบ และสวัสดิการชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง การบริหารด้านการผลิต การเงิน และการตลาดอยู่ในระดับพอใช้ การบริหารด้านการจ้างงานอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง (ตารางที่ 3.37 และแผนภาพที่ 3.6)

เมื่อพิจารณารายกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนมากกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ มีคะแนน 2.45 และ 1.78 คะแนน ตามลำดับ นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังมีคะแนนเกือบทุกด้านสูงกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ยกเว้นด้านการจัดหาวัตถุดิบและด้านสวัสดิการชุมชน

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิต และการจ้างงาน (กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดหาวัตถุดิบให้กับสมาชิกแต่ไม่ได้ใช้ในการผลิตของกลุ่ม) จึงขาดคะแนนประเมินในส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับทั้งสองกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจ้างแรงงาน และด้านที่ไม่มีกิจกรรมจะมีการให้คะแนนส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้ การเรียนรู้ แนวคิด แต่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของกลุ่มจะไม่มีประเมิน คะแนนประเมินรวมจึงค่อนข้างน้อย

เมื่อพิจารณาด้านการบริหารจัดการของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละด้าน ด้านการบริหารองค์กร กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนการปฏิบัติสูงกว่า และในทางปฏิบัติกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมี

ความได้เปรียบกว่าเพราะได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทั้งในด้านความรู้ การศึกษาดูงาน รวมไปถึงเงินสนับสนุนกองทุนเกษตรกรรมยั่งยืน ที่กลุ่มนำมาเป็นสวัสดิการให้สมาชิก สามารถกู้ยืมได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ

ด้านการบริหารจัดการการตลาดนั้นกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่า กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากขาดคะแนนประเมินด้านผลิตภัณฑ์และการตลาดผลิตภัณฑ์กลุ่ม ทั้งที่กลุ่มมีผลิตภัณฑ์ คือ ข้าวกล้องอินทรีย์บรรจุถุงขายในนามกลุ่ม แต่ก็ไม่ได้เกิดจากการผลิตร่วมกันของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจึงมองว่าไม่ได้มีกิจกรรมด้านนี้ร่วมกัน อย่างไรก็ตามก็ดีที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีความ ได้เปรียบทั้งในด้านความแน่นอนของราคาและแหล่งจำหน่าย เพราะมีสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ที่กลุ่มเป็นเครือข่ายให้การสนับสนุนอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับคะแนนประเมินที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมี คะแนนสูงกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ด้านการบริหารจัดการการเงิน กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีเงินที่ใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิต ของกลุ่ม กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนประเมินน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย แต่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีความได้เปรียบกว่า เนื่องจากมีเงินออมทรัพย์กลุ่มเพื่อให้สมาชิกกู้ยืม มีการปันผลจากดอกเบี้ยเงินออม มีการจัดทำบัญชีกลุ่มโดยอาศัยประสบการณ์ที่กรรมการฝ่ายเหรัญญิกมี ทำให้มีการพัฒนาการบริหารจัดการในด้านนี้มากกว่า

ด้านการบริหารจัดการการผลิตการประเมินจะมีแต่ส่วนที่เป็นความรู้ แนวคิด เพราะกลุ่มตัวอย่าง ทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิต ซึ่งกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายค่อนข้างจะมีความรู้ในการปฏิบัติใน แนวทางเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องกว่า จนทำให้สมาชิกได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ รวมทั้งจากโครงการอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย เพราะได้รับการสนับสนุนความรู้จากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ เชียงใหม่ จำกัด เป็นอย่างดี แต่แนวคิดในการปฏิบัติด้านการผลิตอื่นๆ ค่อนข้างเป็นไปในทางเดียวกัน เช่น การปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการผลิต การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ การ พัฒนาและการตรวจสอบคุณภาพผลผลิต เป็นต้น

ด้านการบริหารจัดการแรงงานและการจ้างแรงงาน กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมกลุ่มด้าน นี้ การบริหารจัดการจึงมีแต่ในส่วนของสมาชิก จึงไม่สามารถเปรียบเทียบได้ว่ากลุ่มใดมีการปฏิบัติที่ดีกว่า

ด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบ กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดหาวัตถุดิบเพื่อ สมาชิกอำนวยความสะดวกในการจัดหาวัตถุดิบให้กับสมาชิก ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการในด้าน นี้มากกว่ากลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย อย่างไรก็ตามก็ดีที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการส่งเสริมวัตถุดิบไว้ใช้เอง

ด้านสวัสดิการชุมชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนการปฏิบัติดีกว่ากลุ่ม เกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งสอดคล้องกับการที่กลุ่มมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนมากกว่า เนื่องจาก คณะกรรมการกลุ่มเป็นคณะกรรมการระดับหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้แนวคิดและบุคลิกของสมาชิก กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งมีวิธีคิดค่อนข้างสุดโต่งตามลักษณะขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) อาจทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนได้

ปัจจัยที่มีผลต่อวิธีปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติที่มีส่วนสอดคล้องกับ เศรษฐกิจพอเพียง คือ ในด้านการจัดการองค์กร กลุ่มตัวอย่างกลุ่มมีการเข้ารับการอบรมศึกษาดูงานแล้ว นำมาแลกเปลี่ยนกับสมาชิกคนอื่น นอกจากนี้ยังมีความสามัคคี ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ด้านการบริหารตลาด กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีภูมิคุ้มกันด้านความเสี่ยงในเรื่องการจัดจำหน่าย และมีเข้าถึงแหล่งความรู้

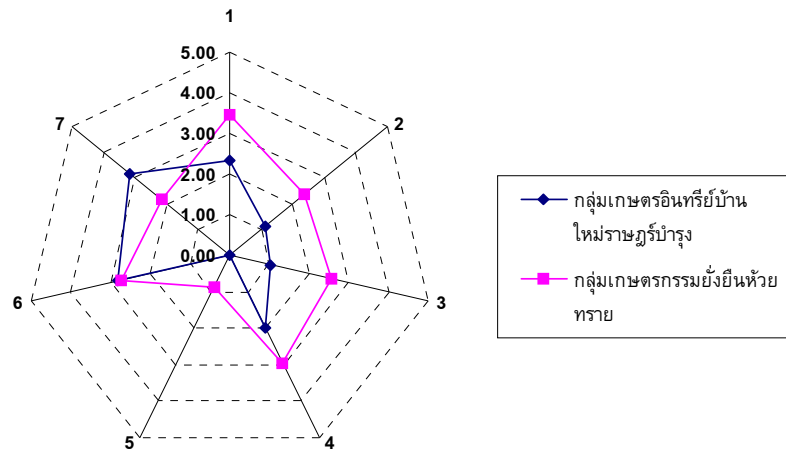
ค่อนข้างง่าย ด้านการเงินกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย การมีเงินออมทรัพย์ของกลุ่มทำให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีในด้านวัตถุ ด้านการผลิตกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายมีสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ให้การสนับสนุนด้านความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้อง ด้านการบริหารแรงงานและการจ้างงานไม่มีกิจกรรม ด้านการจัดหาวัตถุดิบกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีภูมิคุ้มกันในการจัดหาวัตถุดิบให้แก่สมาชิกทำให้สมาชิกลดความเสี่ยงด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งวัตถุดิบ โดยหาจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี มีการรวมกลุ่มในการจัดหาช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาวัตถุดิบ และมีอำนาจต่อรอง (ราคาปุ๋ย) อีกด้วย ด้านสวัสดิการกลุ่มตัวอย่างมีภูมิคุ้มกันด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คือ มีสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวแทน ซึ่งช่วยให้สิ่งแวดล้อมในชุมชน ความรู้ของชุมชนดีขึ้น และยังมีการร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีอีกด้วย

ตารางที่ 3.37 คะแนนด้านการบริหารจัดการที่ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	องค์กร	ตลาด	การเงิน	การผลิต	จ้างงาน	จัดหาวัตถุดิบ	สวัสดิการชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ระดับการปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.31	1.14	1.06	2.00	0.00	2.81	3.17	1.78	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย	3.44	2.36	2.59	2.94	0.88	2.75	2.17	2.45	พอใช้
ค่าเฉลี่ย	2.88	1.75	1.82	2.47	0.44	2.78	2.67	2.12	พอใช้
ระดับการปฏิบัติ	ปานกลาง	พอใช้	พอใช้	พอใช้	ต้องปรับปรุง	ปานกลาง	ปานกลาง	พอใช้	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.80	0.86	1.08	0.66	0.62	0.04	0.71	0.47	
Normalize mean / sharp ratio	3.61	2.04	1.69	3.72	0.71	62.93	3.77	4.52	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	27.67	49.06	59.31	26.90	141.42	1.59	26.52	22.10	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจและคำนวณ

แผนภาพที่ 3.7 การวิเคราะห์ภาพรวมด้านการบริหารจัดการที่ดีระดับกลุ่ม

การบริหารด้านต่าง ๆ ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างในระบบข้าว มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.18 คะแนน) (ตารางที่ 3.18) ซึ่งคะแนนเฉลี่ยของการปฏิบัติส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับดีเพียงด้านเดียว คือ ด้านการบริหารองค์กร และคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับพอใช้เพียงด้านเดียวเช่นกัน คือ การบริหารสวัสดิการชุมชน และด้านที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การบริหารตลาด การบริหารการเงิน การบริหารการจ้างงาน และการบริหารจัดการวัตถุดิบ (แผนภาพที่ 3.8)

เมื่อพิจารณารายกลุ่มของสมาชิกตัวอย่างพบว่า สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับปานกลาง โดยมีคะแนน 3.21 และ 3.15 คะแนนตามลำดับ (ตารางที่ 3.38 และแผนภาพที่ 3.7) นอกจากนี้สมาชิกของทั้งสองกลุ่มยังมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกันเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการบริหารการผลิต และด้านสวัสดิการชุมชน

ด้านการบริหารองค์กรสมาชิกทั้งสองกลุ่มตัวอย่างมีระดับการปฏิบัติที่ดี ซึ่งการบริหารเป็นการภายในครอบครัว ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการเป็นอย่างดี มีการแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกมีความรู้ความสามารถ อีกทั้งไม่มีปัญหาขัดแย้งกันเพราะเป็นการบริหารในครอบครัว ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านองค์กร คือ การมีการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายในครอบครัว มีการเพิ่มเติมความรู้ให้กับตนเอง และเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มตัวอย่างซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกับผู้อื่น และเป็นการเปิดโอกาสให้ตนเองได้รับความรู้เพิ่มเติมมากขึ้น

ด้านการบริหารจัดการตลาดสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับปานกลาง โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการให้ความสำคัญกับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เน้นการจำหน่ายในท้องถิ่นเป็นหลัก และมีการหาความรู้เพิ่มเติม แต่ยังไม่มีการวางแผนการตลาดเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการนำไปใช้จริง ไม่เน้นการทำตลาดเชิงรุกและไม่ได้ใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการจำหน่าย จึงมีคะแนนอยู่เพียงระดับปานกลาง ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการตลาด คือ มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า เน้นจำหน่ายตลาดในชุมชน มีการวางแผนให้มีพืชหมุนเวียนเพื่อให้มี

รายได้ตลอดปี มีการหาข้อมูลและสำรวจตลาด แล้วนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ ไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนการผลิต และการตั้งราคา โดยคำนึงถึงลักษณะการผลิต สภาพพื้นที่ และทุนของตนเอง

ด้านการบริหารจัดการการเงินสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับปานกลาง โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม สามารถแก้ไขหรือจัดการปัญหาเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอได้เป็นอย่างดี มีการวางแผนการใช้และแบ่งสัดส่วนก่อนใช้เงิน มีความรู้ความเข้าใจดีในเรื่องการเงิน แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่มียอดการภายนอกมาช่วยทำบัญชีให้ อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราส่วนทางการเงิน สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการการเงิน คือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีการวางแผนการใช้เงินและให้ สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ลงทุนไม่เกินตัวและเลือกการลงทุนที่มีความเสี่ยงน้อย กู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มีความน่าเชื่อถือ มีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้รายได้รายจ่ายประจำวันของตนเอง

ด้านการบริหารจัดการการผลิตสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีและดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเรื่องที่ทำให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีระดับการปฏิบัติที่ต่างกัน คือ การนำเครื่องจักรอุปกรณ์และเทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัดต้นทุนนั้น สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย คิดว่าการเครื่องจักรอุปกรณ์บางอย่างเป็นการเพิ่มต้นทุนมากกว่าเป็นการลดต้นทุน และเรื่องของการเรียนรู้จากภายในครอบครัว ด้านเทคโนโลยีการผลิต สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการนำเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้น้อย และเป็นเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน จึงทำให้เกิดเรียนรู้ได้น้อย แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากต้นทุนในการผลิต สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีต้นทุนในการผลิตข้าวที่น้อยกว่าและอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวมที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการการผลิต คือ ผลิตเพื่อพออยู่พอกิน เหลือใช้จึงเก็บขาย เลือกผลิตให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ ลักษณะความเป็นอยู่ของตนเอง และแรงงานตนเองสามารถดูแลได้ มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม มีการผลิตที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และผลกระทบต่อผู้อื่น มีการเพิ่มเติมความรู้ในด้านการผลิตอยู่เสมอ มีการใช้แรงงานแลกเปลี่ยนส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน

ด้านการบริหารการแรงงานและการจ้างงานสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับปานกลาง ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต จ้างงานในบางกิจกรรมที่ต้องการประหยัดเวลา จึงมีการจัดการแรงงานในครอบครัวได้เป็นอย่างดี และเมื่อมีการจ้างแรงงานก็มีการปฏิบัติกับแรงงานเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน คือ มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม มีการแบ่งปันผลผลิตให้แรงงาน แต่ด้วยลักษณะของอาชีพเกษตรกรรมซึ่งผลกำไรหมายถึงรายได้ที่นำมาใช้จ่าย และไม่ได้เป็นกิจการที่สมาชิกเป็นหุ้นส่วนหรือเป็นการรวมกลุ่มคนขึ้นมาเป็นกิจการ จึงไม่มีการแบ่งผลกำไรให้กับแรงงานจ้าง ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการแรงงานและการจ้างงาน คือ ใช้แรงงานตนเองเป็นหลักมีการจ้างงานหรือแลกเปลี่ยนแรงงานเมื่อมีความจำเป็นโดยพิจารณาตามขั้นตอนการผลิตและขนาดของพื้นที่ จ้างแรงงานโดยคำนึงถึงรายได้ของตน มีการจ้างแรงงานเด็กเพื่อให้ลูกหลานได้ฝึกทำงานและรู้จักอาชีพที่บรรพบุรุษได้ทำต่อกันมา

ด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับปานกลาง โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้วัตถุดิบหลักในการผลิตที่ได้มาจากภายใน

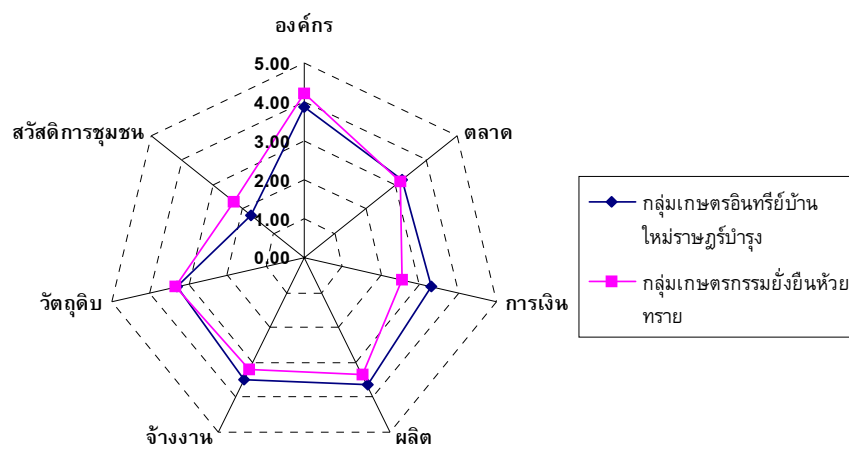
ชุมชน มีการคัดเลือกวัตถุดิบก่อนนำมาผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และมีการจัดการกับเศษวัสดุหรือเศษวัตถุดิบให้เกิดประโยชน์ แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่ได้เป็นผู้ซื้อวัตถุดิบรายใหญ่ในชุมชนที่จะทำให้หาผู้ต้องการจำหน่ายได้ง่าย และไม่ได้มีลักษณะเด่นอื่นๆที่จะทำให้ผู้จำหน่ายวัตถุดิบหลักอยากที่จะมาจำหน่ายวัตถุดิบให้ ใช้ ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบ คือ ใช้วัตถุดิบในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ มีการใช้พื้นที่ปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันของพืช และใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า มีการคัดเลือกวัตถุดิบเพื่อให้คุณภาพตรงกับความต้องการของตนเอง มีวิธีที่จะจัดการเศษวัสดุที่เกิดจากการผลิต มีการเพิ่มเติมความรู้อยู่เสมอ

ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับพอใช้ เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจำนวนหนึ่งมองว่า ตนเองไม่ได้มีการจัดสรรสวัสดิการในด้านต่างๆ ให้กับชุมชนเลย แต่ก็มีบางส่วนที่เห็นว่าการเข้าร่วมกับกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เป็นสวัสดิการที่ตนสามารถให้กับชุมชนได้ทางหนึ่ง ส่วนวิธีปฏิบัติที่ดีและสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน คือ แม้ว่าการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างจะไม่มีการจัดสรรสวัสดิการที่เกิดจากผลกำไร แต่มีสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน และให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น

ตารางที่ 3.38 คะแนนด้านการบริหารจัดการที่ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	องค์กร	ตลาด	การเงิน	การผลิต	จ้างงาน	จัดหาวัตถุดิบ	สวัสดิการชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ระดับการปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.87	3.16	3.32	3.66	3.48	3.29	1.72	3.21	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.21	3.11	2.54	3.33	3.16	3.34	2.32	3.15	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	4.04	3.13	2.93	3.49	3.32	3.32	2.02	3.18	ปานกลาง
ระดับการปฏิบัติ	ดี	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.24	0.03	0.55	0.23	0.23	0.03	0.42	0.04	
Normalize mean / sharp ratio	16.57	90.77	5.33	15.18	14.53	97.63	4.78	70.81	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	6.04	1.10	18.78	6.59	6.88	1.02	20.91	1.41	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 3.8 การวิเคราะห์ภาพรวมด้านการบริหารจัดการที่ระดับสมาชิก

บทที่ 4

การประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงมี 15 ประการ เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในรายกลุ่มหรือรายสมาชิกกับค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มในแต่ละองค์ประกอบ (ดัชนีขององค์ประกอบนำเสนอในบทที่ 1) จากนั้นจึงวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติ ซึ่งระดับการปฏิบัติแบ่งช่วงชั้นการอธิบายผลดังนี้ ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี และ 4.5 - 5 ดีมาก โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า Normalized mean / sharp ratio และค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (cv) ใช้ประกอบเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับคะแนนที่นำมาพิจารณา

การประเมินตนเองในระดับกลุ่มพบว่า การปฏิบัติโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลางทั้งจากการประเมินตนเองและเชิงประจักษ์ การประเมินตนเองมีองค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนในระดับดีและดีมาก 3 องค์ประกอบ คือ ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม (1) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น (13) และการบริหารความเสี่ยงด้านการเงิน (12) ซึ่งต่างจากการประเมินเชิงประจักษ์ที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนในระดับดีและดีมาก มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม (1) บริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น (3) บริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร (4) ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก (7) และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ (15) เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มพบว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง ความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง การมีบริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ และการมีการเน้นใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น

การประเมินตนเองในระดับสมาชิกมีคะแนนการปฏิบัติในระดับดีและดีกว่าระดับกลุ่ม โดยองค์ประกอบที่คะแนนอยู่ในระดับดีและดีมาก มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม (1) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ (2) ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม (5) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ (6) ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค (8) ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (10) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ (11) มีการบริหารความเสี่ยง (12) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น (13) เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มพบว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง การใช้กระบวนการเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่องใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม และมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

4.1 การใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (3.83 คะแนน) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.67 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 4.00 คะแนน (ตารางที่ 4.1)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่าย และเพื่อให้ผลผลิตดีมีคุณภาพ มีการคำนึงถึงความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่และตามกำลังทรัพย์ที่มี โดยใช้เทคโนโลยีในการผลิตข้าวตามหลักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และมาตรฐานอาหารเชิงใหม่ปลอดภัย (ตรวจสอบรายสมาชิก) ส่วนกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง แม้จะยังไม่ได้รับมาตรฐานแต่กลุ่มพยายามที่เข้าสู่มาตรฐานโดยการเน้นการผลิตที่ปลอดภัย

ตารางที่ 4.1 คะแนนด้านการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสมระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.67	ดี
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.00	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.83	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.24	
Normalized mean/sharp ratio	16.26	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	6.15	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (3.65 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (3.26 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระดับดี (4.05 คะแนน) (ตารางที่ 4.2)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา และเพื่อให้ผลผลิตดีมีคุณภาพ โดยใช้เทคโนโลยีตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เกษตร หรือใช้ตามที่คู่มือแนะนำ และใช้ให้เหมาะสมกับหน้าที่ของอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ เช่น ใช้รถไถในหน้าที่ของรถไถ บางครั้งอาจมีการดัดแปลงเพื่อความสะดวกเหมาะสมกับงาน ซึ่งเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงนำมาใช้ ได้แก่ เครื่องหยอดข้าวโพด เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องตัดหญ้า รถไถ โดยนำมาใช้ประหยัดการจ้างแรงงานคน การนำเทคโนโลยีมาใช้ยังช่วยให้สามารถใช้แรงงานตนเองหรือในครัวเรือนได้เต็มที่ นอกจากนี้ยังช่วยประหยัดเวลา เช่น หากใช้รถไถจะสามารถไถได้ 5 ไร่ต่อวัน ขณะที่ถ้าใช้วัวจะไถได้เพียง 1 ไร่ต่อวัน หรือในการเกี่ยวข้าวเกี่ยวข้าว 10 ไร่ หากใช้แรงงานคนดีข้าวจะใช้เวลาถึง 12 วัน ขณะที่เครื่องนวด ใช้เวลาไม่ถึง 2 ชั่วโมง หรือเครื่องตัดหญ้า จาก 3-5 วัน เหลือ 1 วัน ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเทคโนโลยีที่นำมาใช้เพื่อประหยัดแรงงาน เช่น เครื่องปั่นข้าวใช้แทนแรงงานคนในการตีข้าว

เครื่องสูบน้ำใช้สูบน้ำรดน้ำผักหรือปล่อยน้ำตามช่องผัก แทนการใช้แรงงานคนตัดรดซึ่งสามารถทำคนเดียวได้โดยไม่ต้องจ้าง และเทคโนโลยีที่ช่วยให้ประหยัดเวลา เช่น เครื่องตัดหญ้าที่ช่วยให้สามารถทำคนเดียวเสร็จ 4 ไร่ ใน 1 วัน ขณะที่หากใช้แรงงานคนจะใช้เวลา 2-3 วัน ส่วนเทคโนโลยีที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มนำมาใช้เพื่อให้ผลผลิตดีมีคุณภาพ คือ เทคนิคในการทำการเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์ เช่น การจำแนกแมลงที่เป็นประโยชน์เพื่อใช้เป็นตัวห้ำตัวเบียน การใช้สมุนไพรกำจัดแมลง เป็นต้น ซึ่งการนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้นั้น สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการคำนึงถึงความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ กำลังทรัพย์ที่มีแรงงาน และความสามารถของตนเองด้วย เช่น หากทำงานเบาๆ งานมีไม่มากจะใช้แรงงานตัวเอง หากมีพื้นที่มากก็ใช้รถไถ ต้องใช้เครื่องจักรช่วย หากพื้นที่เป็นที่ลาดเอียงอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องสูบน้ำ

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เนื่องจากการให้ความสำคัญของการมุ่งเน้นเทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐาน สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมองว่าการเข้าสู่ระบบมาตรฐาน มีความสำคัญ แต่ก็ไม่ถึงกับสำคัญมาก ที่ตนเองปฏิบัติอยู่ก็ได้อยู่แล้ว และมองว่าการมุ่งเน้นเทคโนโลยีจำเป็นต้องใช้เงินทุนเพิ่มขึ้น แต่ตนเองยังไม่มีความมั่นใจที่จะลงทุนในด้านนี้ ประกอบกับยังไม่มีหน่วยงานใดที่เข้ามาตรวจสอบหรือรับรองมาตรฐานการผลิตภายในหมู่บ้าน จึงไม่ได้ให้ความสำคัญมาก ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์และมาตรฐานอาหารเชิงใหม่ปลอดภัย และมีเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง สมาชิกส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญ และมองว่าการเข้าสู่ระบบมาตรฐาน ช่วยให้มีเม็ดเงินไหลเวียนในความปลอดภัยในการผลิต และจะทำให้จำหน่ายผลผลิตได้มากขึ้น ดังนั้นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจึงควรมุ่งเน้นเทคโนโลยีเพื่อเข้าสู่ระบบมาตรฐานให้มากขึ้น ซึ่งการใช้เทคโนโลยีที่จะเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่ไม่จำเป็นต้องเน้นการใช้เครื่องมือเครื่องจักร จำนวนมากหรือมีราคาสูงแต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากการปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย แสดงให้เห็นว่าการผลิตโดยใช้เครื่องมือเท่าที่จำเป็นและเท่าที่ตนมีก็สามารถเข้าสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือได้เช่นกัน

ตารางที่ 4.2 คะแนนด้านการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสมระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.26	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.05	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.65	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.56	
Normalized mean/sharp ratio	6.58	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	15.20	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2 การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.35 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (3.33 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (1.40 คะแนน) (ตารางที่ 4.3)

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง (1.40 คะแนน) และน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากไม่มีกิจกรรมกลุ่มด้านการผลิตและการจ้างงาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ กลุ่มจึงไม่มีคะแนนประเมินในด้านที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการจ้างแรงงาน ตัวอย่างเช่น การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน การแบ่งงานตามความถนัดและความเหมาะสม เป็นต้น ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่มีกิจกรรมกลุ่มด้านการผลิตและการจ้างงานเช่นเดียวกัน แต่กลุ่มมองในแง่ของความคิดเห็นโดยรวมของสมาชิกจึงทำให้มีคะแนนประเมินในส่วนนี้ และส่งผลให้มีคะแนนมากกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ตารางที่ 4.3 คะแนนด้านการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุดระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.40	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.30	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.35	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	1.34	
Normalized mean/sharp ratio	1.75	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	57.17	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (4.20 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 4.42 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.99 คะแนน (ตารางที่ 4.4)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการหมุนเวียนนำวัสดุคอกที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ ไม่ให้มีของเหลือ เพื่อเป็นการใช้อย่างคุ้มค่า เช่น ใช้แกนข้าวโพดเป็นเชื้อเพลิงแทนการใช้แก๊ส หรือนำเศษวัสดุคอกที่ได้จากการปลูกพืชหนึ่งใช้เป็นปุ๋ยพืชสดเพื่อปลูกพืชอีกชนิดหนึ่งต่อไป เป็นต้น ส่วนการใช้ที่ดิน มีการใช้เต็มที่ได้ต้องมีเวลาพักอย่างน้อย 1 เดือน ใน 1 ปี นอกจากนี้ยังมีการประหยัดการใช้น้ำ โดยใช้อย่างจำเป็นเพื่อไว้ใช้อย่างอื่นด้วย และประหยัดการใช้น้ำมันรถไถ โดยการนอนค้างที่ไร่ในช่วงที่มีการใช้งานรถไถในการผลิต เพื่อประหยัดน้ำมันในการเดินทางไปกลับระหว่างบ้านและไร่ ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรม

ยังยืนหยัดทรัพยากรมีการประหยัดน้ำโดย ให้น้ำแก่พืชในระยะเหมาะสมกับช่วงเวลาการเจริญเติบโต และความต้องการในการใช้น้ำของพืช มีการใช้หญ้าเพื่อคลุมดิน ช่วยรักษาหน้าดิน ใช้ปุ๋ยหมักเพื่อช่วยปรับพื้นดินให้ดินดี ใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ เช่น ปลูกผักบริเวณคันนา (รูปที่ 1.5 ภาคผนวก ก.) โดยพยายามใช้ทุกอย่างให้หมดไม่เหลือทิ้ง หากมีเศษวัสดุหรือวัตถุใดเหลือก็จะนำไปแปรรูปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เช่น กากน้ำหมักก็นำไปทำปุ๋ย เศษหญ้าก็นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยไม่ใช้วิธีเผา นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตมีประสิทธิภาพขึ้นซึ่งสามารถช่วยประหยัดแรงงานและเวลา นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการวางแผนการผลิตก่อนทำการผลิต เช่น วางแผนว่าจะปลูกอะไรให้สลับเผื่อให้มีผลผลิตให้หลากหลายตามฤดูกาล และสามารถที่ดินได้หมุนเวียนใช้ทั้งปี โดยเป็นการวางแผนที่ไม่ได้จัดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งตามปกติมีการวางแผนทำตามแผนที่วางไว้ แต่บางครั้งอาจไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้เนื่องจากมีสิ่งที่อยู่เหนือการควบคุม คือ สภาพดิน ฟ้า อากาศ ทำให้ทำตามแผนไม่ได้เต็ม 100% ซึ่งแผนการผลิตค่อนข้างมีความสอดคล้องกับความรู้ความสามารถของแรงงาน เนื่องจากแรงงานหลักเป็นแรงงานในครอบครัวจึงรู้ว่าใครควรทำอะไร ใครนัดด้านใดก็ให้ทำด้านนั้น และเมื่อมีการจ้างหรือแลกเปลี่ยนแรงงาน ก็จ้างคนที่มีความชำนาญมาทำงานแต่ละชนิด จ้างตามที่แต่ละคนนัด และส่วนใหญ่คัดเลือกจากที่เคยร่วมงานกันมา ซึ่งก็มีความรู้ความสามารถอยู่แล้ว จึงส่งผลให้มีการแบ่งงานได้ตามความถนัดและความเหมาะสม

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติต่างกันเล็กน้อย เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มองว่าการนำเครื่องจักรอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีมาใช้ ถึงแม้จะเสียค่าน้ำมันแต่สามารถลดการใช้แรงงานทำให้ประหยัดค่าจ้างมากกว่า ดังนั้นการใช้เครื่องจักรอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีจึงช่วยประหยัดต้นทุนมากกว่า แต่สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรมัยยืนหยัดทรัพยากร มองว่าเครื่องจักรอุปกรณ์บางอย่างจะเป็นการเพิ่มต้นทุนมากกว่าช่วยลดต้นทุน เพราะต้องหาเงินมาลงทุนในการจัดซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์เพิ่มขึ้น หากต้องการมีใช้เป็นของตนเอง

ตารางที่ 4.4 คะแนนด้านการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุดระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.42	ดี
กลุ่มเกษตรกรมัยยืนหยัดทรัพยากร	3.99	ดี
คะแนนเฉลี่ย	4.20	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.31	
Normalized mean/sharp ratio	13.77	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	7.26	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3 การมีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.13 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้หลักบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น อีกทั้งกิจกรรมของกลุ่มช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน แต่กลุ่มไม่มีกิจกรรมการจ้างแรงงานทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนนี้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 1.79 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 2.47 คะแนน (ตารางที่ 4.5)

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงคะแนนน้อยกว่า เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมกลุ่มด้านการผลิต การจ้างแรงงาน และการเงินที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องกิจกรรมการจ้างแรงงานและการปันผลให้สมาชิกกลุ่ม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การจัดสรรผลกำไรเพื่อเป็นเงินปันผลของสมาชิกและจ่ายอย่างสม่ำเสมอ ด้านแรงงานการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามระยะเวลาที่ใช้ในการผลิตหรือตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด มีการจ่ายค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรมหรือได้รับสิทธิพิเศษในการซื้อผลผลิตได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาด เป็นต้น ขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมองในแง่ของความคิดเห็นโดยรวมของสมาชิก และด้านการเงินมีการปันผลจากดอกเบี๋ยอมทรัพย์ จึงมีการจ่ายเงินปันผลให้กับสมาชิกด้วย แต่กลุ่มยังมีคะแนนประเมินอยู่ในระดับพอใช้ เนื่องจากมีจ้างงานเป็นรายวันจึงไม่ได้กำหนดค่าแรงตามปริมาณและคุณภาพ อีกทั้งยังไม่มีการผลิตผลิตภัณฑ์ที่จะสามารถเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกได้ด้วย

ตารางที่ 4.5 ด้านการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.79	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.47	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	2.13	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.48	
Normalized mean/sharp ratio	4.41	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	22.70	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (2.80 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.75 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 2.84 คะแนน (ตารางที่ 4.6) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับปานกลาง

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับการใช้หลักบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงทำการผลิตที่ไม่เกินกำลัง มีการกำหนดระยะเวลาในการพักผ่อนหรือทำงานอย่างเหมาะสม เมื่อเหนื่อยจึงหยุดพัก เลือกผลิตในขนาดที่สามารถใช้

แรงงานตนเองและครอบครัวสามารถดูแลหรือจัดการได้ เมื่อมีการแลกเปลี่ยนแรงงานหรือเอามือก็จะถามหรือขอผู้ที่มาช่วยก่อนล่วงหน้า เพื่อให้เขามีเวลาทำงานของเขา และเมื่อผู้อื่นมาเอามือช่วยก็จะไปช่วยคืนด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีการคำนึงถึงผู้อื่น โดยมีการกันน้ำเมื่อมีการใช้สารเคมี เพื่อไม่ให้กระทบผู้อื่น ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นโดยเลือกที่จะไม่ทำเกินกำลังและทุนของตนเอง พยายามใช้แรงงานตนเองหรือแรงงานในครอบครัวก่อน เพื่อจะได้ไม่ต้องขอให้คนอื่นมาช่วย มีเวลาให้ตนเองพักผ่อน และผลิตสินค้าที่ปลอดภัย ลดการใช้สารเคมีเพื่อไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต จ้างงานในบางกิจกรรมที่ต้องการประหยัดเวลา แรงงานซึ่งเป็นแรงงานในครอบครัวจึงมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน อีกทั้งเป็นงานเกษตรและอยู่กับบ้านตนเอง จึงเลือกเวลาในการทำงานเองได้ และถ้ามีการจ้างแรงงานก็มีการตกลงกันก่อนว่าจะสามารถทำได้ในช่วงใด ส่วนการซื้อวัตถุดิบ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มซื้อเป็นเงินสดและชำระเงินสดเวลา เช่น เมื่อซื้อเมล็ดพันธุ์จะจ่ายเงินสดในทันที หากมีการซื้อเชื่อจะชำระเงินสดเวลา แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงาน เนื่องจากผลกำไรคือรายได้ที่นำมาใช้จ่ายในครอบครัว จึงไม่ได้แบ่งผลกำไรให้กับแรงงานจ้าง นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมองว่าตนเองไม่ได้มีการจัดสรรสวัสดิการในเรื่องต่างๆ ในรูปแบบของตัวเงินให้กับชุมชน ทั้งในด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชน การช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชนและช่วยให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน แม้ว่าสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจะมีการร่วมบริจาคหรือร่วมกิจกรรมเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนก็ตาม เช่น การปลูกป่า การสร้างวัด การจัดซื้อของขวัญเนื่องในงานวันเด็ก หรือเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

ตารางที่ 4.6 คะแนนด้านการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.75	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.84	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.80	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.06	
Normalized mean/sharp ratio	43.13	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	2.32	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.4 การมีการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร อยู่ในระดับการปฏิบัติปานกลาง (3.33 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.44 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.22 คะแนน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 4.7)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้หลักบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมทั้งมีการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม และปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่นมีอย่างเพียงพอในปัจจุบัน อีกทั้งยังไม่เป็นวัตถุดิบที่ใช้แล้วหมดไป เช่น แก๊ส น้ำมันเชื้อเพลิง แต่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงไม่มีการจัดการกับเศษวัตถุดิบที่เกิดจากการผลิตร่วมกันของกลุ่ม และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่มีการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกต่างคนต่างผลิตเพื่อตัวเอง จึงทำให้คะแนนประเมินอยู่ในระดับปานกลาง

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจึงควรวางแผนที่จะจัดการกับเศษวัตถุดิบอย่างเหมาะสม เมื่อกลุ่มมีกิจกรรมในด้านนี้เกิดขึ้นในอนาคต และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายควรส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม เพื่อให้มีวัตถุดิบที่เกิดจากกิจกรรมของกลุ่ม

ตารางที่ 4.7 คะแนนด้านการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.44	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.22	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.33	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.16	
Normalized mean/sharp ratio	21.21	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	4.71	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.30 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.32 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.28 คะแนน (ตารางที่ 4.8)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับการใช้หลักบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงพยายามลดการใช้สารเคมีในผลผลิตเกษตร มีการปลูกถั่วเขียวเพื่อถ่วงกลบเป็นปุ๋ยพืชสดเพื่อไม่ให้ดินเสียหรือเกิดมลภาวะ มีการปลูกพืชสมุนไพร เพื่อป้องกันศัตรูพืช เช่น หางไหลเพื่อฆ่าเพลี้ย เมื่อต้องตัดไม้มาทำที่เก็บฟาง ก็ตัดเท่าที่ต้องใช้ มีการจัดการกับเศษวัสดุหรือเศษวัตถุดิบ ด้วยการนำเศษข้าวโพดทำเชื้อเพลิง นำกากถั่วไปโรยต้นยาง ไถกลบตอข้าวโพดเพื่อบำรุงดิน หากเหลือก็แบ่งเพื่อนเกษตรกรหรือจำหน่ายให้คนอื่น ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่ใช้วิธีเผาเศษพืชเพราะเป็นการทำลายดินและสร้างมลภาวะให้สิ่งแวดล้อม เน้นการทำเกษตรอินทรีย์ ที่มีการใช้ปุ๋ยหมัก น้ำชีวภาพ จึงไม่กระทบสิ่งแวดล้อม ส่งผลดีต่อผู้ผลิต และผู้บริโภค ส่วนบรรจุกภัณฑ์เคมียกเว้นแล้ว ปล่อยให้ย่อยสลาย แทนการเผาทำลาย จัดการกับเศษวัสดุหรือเศษวัตถุดิบ ด้วยการนำไปเป็นอาหารสัตว์ หรือทำเป็นกองปุ๋ยหมัก นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการคำนึงถึงความพอเพียงของปริมาณวัตถุดิบหลักในท้องถิ่น โดยมีการเตรียมการส่งเสริมและดูแลมากขึ้น

จึงคิดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีสวัสดิการที่เน้นการฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ตารางที่ 4.8 คะแนนด้านการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.32	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.28	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.30	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.03	
Normalized mean/sharp ratio	130.64	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	0.77	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

4.5 การใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านการใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.00 คะแนน) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.70 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.30 คะแนน (ตารางที่ 4.9)

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพดีกว่าใช้แรงงานคน แต่ต้องใช้ตามความจำเป็นและการใช้เทคโนโลยีแทนการใช้แรงงานคนในงานที่คนไม่สามารถทำได้ทันเวลาจะมีประสิทธิภาพกว่า ซึ่งแรงงานจะสามารถไปทำงานอย่างอื่นที่เกิดประโยชน์กว่าได้ นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาว่าเมื่อใดที่ควรจะใช้แรงงานคนหรือควรจะใช้เครื่องมือหรือเครื่องจักร เช่น การปลูกและเก็บเกี่ยว ในกรณีที่พื้นที่มีไม่มาก และใช้เครื่องมือหรือเครื่องจักรในกรณีที่พื้นที่มีขนาดใหญ่หรือต้องการประหยัดเวลา การใช้เครื่องตัดหญ้าแทนการใช้แรงงานคน ในกรณีที่พื้นที่ลาดเอียงก็ไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องสูบน้ำ แต่กลุ่มทั้งสองกลุ่มไม่มีการปรับปรุงเทคนิคการผลิต เพราะไม่มีกิจกรรมการผลิตของกลุ่ม นอกจากนี้ยังไม่แรงงานที่ใช้ในการผลิตของกลุ่ม จึงทำให้การปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมการจ้างแรงงาน จึงไม่มีแรงงานที่มีความสามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมองเป็นการประเมินโดยรวมของสมาชิกแต่ละคน

ตารางที่ 4.9 คะแนนด้านการบริหารใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสมระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.70	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.30	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.00	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.42	
Normalized mean/sharp ratio	7.07	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	14.14	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (4.44 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก (4.57 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระดับดี (4.31 คะแนน) (ตารางที่ 4.10)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการนำเครื่องจักรอุปกรณ์ หรือเทคโนโลยีมาใช้เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน จึงทำให้แรงงานสามารถไปทำงานอย่างอื่นที่เกิดประโยชน์กว่าได้ และช่วยให้สามารถใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักได้ โดยมีการเลือกใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นแทนแรงงานคน เพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การปลูกและเก็บเกี่ยว จะใช้เครื่องมือหรือเครื่องจักรในกรณีที่พื้นที่มีขนาดใหญ่ เพราะช่วยประหยัดเวลาได้มากกว่า โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ซึ่งจะช่วยเพิ่มความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของตนเองและสมาชิก เพื่อให้สามารถในการปรับตัวรับเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้ นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตให้เหมาะสมกับ ทุน แรงงาน สภาพพื้นที่ของตนเอง

ตารางที่ 4.10 คะแนนด้านการบริหารใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสมของสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.57	ดีมาก
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.31	ดี
คะแนนเฉลี่ย	4.44	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.18	
Normalized mean/sharp ratio	24.35	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	4.11	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5 - 5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

4.6 การมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบด้านการมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ อยู่ในระดับปานกลาง (3.00 คะแนน) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.67 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.33 คะแนน (ตารางที่ 4.11)

กลุ่มตัวอย่างมองว่ากลุ่มมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการขายของกลุ่มและเหมาะสมกับทุนที่มี ทั้งนี้เป็นการมองภาพรวมของสมาชิก ซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เพราะไม่มีกิจกรรมด้านการผลิต ทำให้ไม่มีคะแนนประเมินเรื่องการมีขนาดการผลิตที่อยู่ในวิสัยที่สามารถจะจัดการกับจำนวนสมาชิกได้ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมองเป็นการประเมินโดยรวมของสมาชิก

ตารางที่ 4.11 คะแนนด้านขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.67	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.33	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.00	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.47	
Normalized mean/sharp ratio	6.36	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	15.71	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดีมาก (4.54 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี (4.45 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระดับดีมาก (4.63 คะแนน) (ตารางที่ 4.12)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีขนาดการผลิตที่สามารถจัดการกับจำนวนสมาชิกได้ เนื่องจากการผลิตจะใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก และมีการพิจารณาระหว่างขนาดการผลิต กับแรงงาน และทุนที่มี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เลือกลงชนิดพืชและปริมาณการผลิตที่แรงงานในครอบครัวสามารถดูแลได้ ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ในการปลูกข้าว 2 ไร่เพื่อการบริโภคใช้แรงงาน 2 คนในการดูแล ปลูกเพื่อขายและบริโภค 5 ไร่ขึ้นไปใช้แรงงานในครัวเรือนร่วมกับการจ้างหรือแลกเปลี่ยนแรงงาน จึงสามารถทำการผลิตได้ทันเวลาโดยใช้แรงงานในครอบครัว นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีผลผลิตขายได้อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับความสามารถในการขายของตนเอง

ตารางที่ 4.12 คะแนนด้านขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.45	ดี
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.63	ดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	4.54	ดีมาก
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.12	
Normalized mean/sharp ratio	36.86	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	2.71	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

4.7 การไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก

ระดับกลุ่ม

คะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบด้านการไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (1.83 คะแนน) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับพอใช้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่กิจกรรมด้านการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.11 คะแนน และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 1.56 คะแนน (ตารางที่ 4.13)

กลุ่มตัวอย่างมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยไม่คำนึงถึงผลกำไรระยะสั้นเป็นหลัก เน้นรักษาผลประโยชน์ให้สมาชิกและช่วยเหลือสมาชิก และไม่ใช้สารเคมีในการผลิต โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้ผู้อื่น ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่ทำการผลิตที่ผิดธรรมชาติ เพราะจะทำให้ต้นทุนการผลิตมาก จึงเน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน

ตารางที่ 4.13 คะแนนด้านการไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลักระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.11	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	1.56	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	1.83	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.39	
Normalized mean/sharp ratio	4.67	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	21.43	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.01 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับปานกลาง โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 2.89 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.13 คะแนน (ตารางที่ 4.14)

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจำหน่ายที่ไม่เน้นขายเฉพาะหน้า โดยจะรอจำหน่ายในช่วงที่มีราคาดี หรือเลือกขายให้กับเจ้าประจำ ทำการผลิตโดยเลือกชนิดพืชที่ตนเองมีความสามารถในการผลิตและสามารถดูแลเองได้ โดยที่ไม่ทำเกินกำลังของตนเอง มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปันผู้อื่น เช่น การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนพันธุ์ข้าว หรือแลกเปลี่ยนผลผลิตอื่นๆ เพื่อการบริโภค ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย การจำหน่ายเน้นขายเรื่อยๆ ขายได้ตลอดและขายได้หมด ไม่เน้นกำไรมาก พอให้คุ้มทุน และใช้ในการลงทุนต่อไป

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการพัฒนาคุณภาพตัวผลิตภัณฑ์เพื่อให้จูงใจลูกค้ามากขึ้น ด้วยการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ และดูแลการผลิตให้มากขึ้น แต่ผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่ได้มีการบรรจุหีบห่อเป็นอย่างดี เพราะการขายสินค้าส่วนใหญ่ขายให้พ่อค้าคนกลาง ที่ไม่ต้องมีบรรจุภัณฑ์ เช่น ขายส่งหอม กระเทียม ข้าวโพด นอกจากนี้การขายผักของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ยังขายในลักษณะเป็นมัด ไซ้ตอกมัดเป็นกำ หรือ ห่อด้วยใบตอง หรือใส่ถุงและใช้ยางรัด (มะเขือ พริก มะเขือเทศ)

ตารางที่ 4.14 คะแนนด้านการไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลักระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.89	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.13	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.01	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.17	
Normalized mean/sharp ratio	18.17	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	5.50	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.8 การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบผู้บริโภค กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2.67 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (1.67 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี (3.67 คะแนน) (ตารางที่ 4.15)

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่าเนื่องจากไม่มีกิจกรรมการผลิตของกลุ่ม ทำให้ไม่มีคะแนนประเมิน ด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคและเรื่องมีการ

ตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายไม่มีกิจกรรมด้านการผลิตเช่นเดียวกันแต่เป็นการประเมินภาพรวมการปฏิบัติของสมาชิก

ตารางที่ 4.15 คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.67	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	3.67	ดี
คะแนนเฉลี่ย	2.67	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	1.41	
Normalized mean/sharp ratio	1.89	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	53.03	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (4.00 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.79 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีคะแนน 4.21 คะแนน (ตารางที่ 4.16) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดี

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบผู้บริโภค โดยการผลิตจะไม่ใช้สารเคมีหรือไม่ลักลอบใช้ และซื่อสัตย์โดยการบอกความจริงกับผู้บริโภค หากมีการใช้ก็บอกว่าใช้ และขายตามราคาที่ตกลงกันไว้ ไม่ขายแพงเกินไป นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ตลอดกระบวนการผลิต เช่น มีการคัดมีการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก เพื่อให้ได้ข้าวตรงตามลักษณะสายพันธุ์ มีการแยกส่วนที่ไม่ดีออกก่อนจะจำหน่าย เป็นต้น อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมองว่าการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าน้อย เพราะขายตามราคาที่กำหนดหรือตกลงกันไว้อยู่แล้ว นอกจากนี้สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมองว่าสินค้าส่วนมากขายให้พ่อค้าคนกลาง โดยที่ไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการขาย

ตารางที่ 4.16 คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.70	ดี
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	4.21	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.96	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.36	
Normalized mean/sharp ratio	11.06	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	9.05	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.9 การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน

ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบแรงงาน อยู่ในระดับปฏิบัติที่ต้องปรับปรุง (1.14 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (0.57 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนอยู่ระดับพอใช้ (1.71 คะแนน) (ตารางที่ 4.17)

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงอยู่ในระดับต้องปรับปรุง เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมด้านการจ้างแรงงาน ทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายไม่มีกิจกรรมกลุ่มด้านการจ้างแรงงานเช่นกัน แต่มองภาพรวมของสมาชิก กลุ่มยังมีคะแนนอยู่ในระดับพอใช้เนื่องจาก ในการปฏิบัติด้านการจ้างแรงงานนั้น ไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนแรงงานตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด เนื่องจากจ้างเป็นรายวัน ไม่มีการแบ่งผลกำไรให้แรงงานและไม่มีการแจกผลผลิตหรือซื้อผลผลิตได้ในราคาสูงกว่าท้องตลาด เนื่องจากกลุ่มไม่มีการผลิตร่วมกันทำให้ไม่มีผลิตภัณฑ์ที่สามารถแจกให้กับแรงงานหรือให้แรงงานได้ซื้อในราคาถูกได้

ตารางที่ 4.17 คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	0.57	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	1.71	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	1.14	ต้องปรับปรุง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.81	
Normalized mean/sharp ratio	1.41	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	70.71	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.16 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.32 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.00 คะแนน (ตารางที่ 4.18)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบแรงงาน โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ในกรณีที่มีจ้างแรงงาน จะไม่ใช้งานเกินกว่าเวลาที่ตกลงกันได้ หากทำล่วงเวลาก็เพิ่มค่าล่วงเวลาให้ หากงานมีความยากกว่าปกติ เช่น ปลูกหอมกลีบเล็ก ก็เพิ่มค่าแรงให้ ให้ค่าแรงตามที่ตกลงแม้แรงงานจะทำงานเสร็จก่อนกำหนด และในกรณีที่มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน ก็จะแลกเปลี่ยนแรงงานคินเอง ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย จ่ายค่าแรงตามค่าแรงในพื้นที่หรือตามที่ตกลงกันได้ มีการเลี้ยงอาหารอย่างดี มีเวลาพักตามสมควร นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการให้อิสระกับแรงงานในการเลือกช่วงเวลาทำงาน เนื่องจากมีการใช้แรงงานใน

ครอบครัวเป็นหลักในการผลิต และเป็นกิจการของตนเอง แรงงานซึ่งเป็นแรงงานในครอบครัวจึงมีอิสระในการเลือกช่วงเวลาทำงาน เมื่อมีการจ้างแรงงานจะมีการตกลงเวลาการทำงานก่อนจ้าง อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการแบ่งผลกำไรให้กับแรงงาน และไม่มีการให้สิทธิพิเศษแก่แรงงานที่จะสามารถซื้อผลผลิตถูกกว่าราคาท้องตลาด

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติต่างกันเล็กน้อย เรื่องการจ่ายค่าตอบแทนตามปริมาณและคุณภาพที่กำหนด เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายไม่มีการผลิตที่มีการจ่ายค่าตอบแทนตามปริมาณงาน ดังเช่นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทรายที่มีการปลูกหอมและกระเทียม โดยคิดค่าจ้างเป็นจำนวนหัว หรือกิโลกรัมต่อไร่ (รูปที่ 2.6 ภาคผนวก ก.)

ตารางที่ 4.18 คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงานระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.32	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทราย	3.00	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.16	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.23	
Normalized mean/sharp ratio	13.91	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	7.19	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

4.10 การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.00 คะแนน) กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนเท่ากันและมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.00 คะแนน) (ตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.00	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรมียืนห้วยทราย	2.00	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	2.00	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	-	
Normalized mean/sharp ratio	-	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	-	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนอยู่ในระดับพอใช้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ทั้งนี้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมองว่าไม่มีการจัดซื้อวัตถุดิบร่วมกันทำให้ไม่มีการประเมินในด้านนี้ และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเน้นพึ่งพาตนเองลดค่าใช้จ่ายจึงไม่ได้คำนึงถึงการชำระเงินในการจัดซื้อวัตถุดิบเป็นพิเศษ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดีมาก (4.71 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดีมาก โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 4.79 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 4.63 คะแนน (ตารางที่ 4.20)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ และมีการซื้อวัตถุดิบเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซื้อโดยไม่ผัดผ่อนซื้อขาย ไม่จ่ายขาด ซื้อตามราคาที่ผู้ขายกำหนดโดยไม่ได้ต่อรอง และยึดคติ ซื้อกินไม่หมด คดกินไม่นาน ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย แม้ซื้อจำนวนมากก็ไม่ต่อรองราคา เมื่อวัตถุดิบที่ราคาขายไม่แพงอยู่แล้ว เช่น มูลวัว ถั่วราคาและคุณภาพเหมาะสมก็จะไม่ต่อรองราคาเช่นกัน และซื้อตามราคาที่ผู้ขายหรือราคาที่ได้ตกลงกันไว้ อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมองว่าวัตถุดิบบางอย่าง เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว เมล็ดพันธุ์ผัก หรือปุ๋ยเคมี ไม่สามารถที่จะเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบได้ ในทางตรงกันข้ามผู้จำหน่ายวัตถุดิบกลับเป็นฝ่ายที่เอาเปรียบในเรื่องราคาหรือปริมาณมากกว่าที่ผู้ซื้อจะเอาเปรียบ

ตารางที่ 4.20 คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
ระดับสมาชิก

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.79	ดีมาก
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.63	ดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	4.71	ดีมาก
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.11	
Normalized mean/sharp ratio	41.41	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	2.42	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.11 การกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้

ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบการกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้อยู่ในระดับ

พอใช้ (1.78 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (1.14 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีคะแนนในระดับพอใช้ (2.43 คะแนน) (ตารางที่ 4.21)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีบรรพบุรุษหลายขนาด ส่วนกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีการจำหน่ายผักหลายชนิดตามฤดูกาล แต่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มองว่าไม่มีผลิตภัณฑ์กลุ่มและไม่ได้ทำการตลาดร่วมกัน ทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนนี้ คะแนนจึงอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง ส่วนกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย มองว่ากลุ่มเน้นการตลาดเชิงรุกน้อย และมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสินค้าหรือการผลิตได้ตรงความต้องการของตลาดน้อย จึงมีคะแนนในระดับพอใช้

ตารางที่ 4.21 คะแนนด้านการกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.14	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	2.43	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	1.78	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.91	
Normalized mean/sharp ratio	1.96	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	50.91	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (3.87 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.95 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.79 คะแนน (ตารางที่ 4.22)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เพื่อการกระจายความเสี่ยง โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดตามฤดูกาล เพื่อให้มีพืชขายและมีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย มีการปลูกทั้งไม้ผลยืนต้น ไม้พุ่ม พืชผักสวนครัว หลายชนิดเพื่อให้ขายได้และมีบริโภคทั้งปี รวมทั้งลดความเสี่ยงเรื่องราคาโรคแมลง ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปรับเปลี่ยนการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการตลาด ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง จะยึดความต้องการของตลาดก่อน ด้วยการศึกษาดูตลาดว่าพันธุ์ไหนราคาดี จึงจะได้อายุ หรือดูจากคนอื่น จึงจะทำการเปลี่ยนมาผลิตพันธุ์ที่ตลาดต้องการ ไม่ลงมือปรับเปลี่ยนทันที เช่น พันธุ์ข้าว ตลาดไม่นิยมช่วงสั้นก็เปลี่ยนพันธุ์ปลูก ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย มีการศึกษาตลาดก่อนว่าต้องการสิ่งใดจึงจะวางแผนในการผลิตต่อไป เพราะบางพืชไม่สามารถทำได้ เช่น หน้าแล้งปลูกคะน้ายาก นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการสะสมความรู้จากการทดลองลงมือปฏิบัติ ติดตามข่าวสาร หาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ แล้วนำเทคนิคที่ได้หรือเทคนิคใหม่ ๆ มาพัฒนาผลผลิต อย่างไรก็ดี

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ไม่ได้เน้นการทำตลาดเชิงรุกเนื่องจากสินค้าส่วนใหญ่มีพ่อค้ามาซื้อถึงที่ จึงไม่ค่อยได้ออกไปขายสินค้าเอง และสมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเน้นการทำตลาดเชิงรับ เนื่องจากรู้แหล่งขายอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องหาตลาด ทำการผลิตเน้นบริโภคในครอบครัว ก่อนจึงไม่รอคนมาซื้อ

ตารางที่ 4.22 คะแนนด้านการกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.95	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.79	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.87	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.12	
Normalized mean/sharp ratio	32.99	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	3.03	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.12 การมีการบริหารความเสี่ยง

ระดับกลุ่ม

คะแนนเฉลี่ยองค์ประกอบด้านการบริหารความเสี่ยง กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก (4.50 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี (4.43 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก (4.57 คะแนน) (ตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.23 คะแนนด้านการบริหารความเสี่ยงระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.43	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.57	ดีมาก
คะแนนเฉลี่ย	4.50	ดีมาก
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.10	
Normalized mean/sharp ratio	44.55	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	2.24	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้เงินทุนทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม และไม่มีหนี้สินซึ่งกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ไม่คิดแบกภาระเกินตัว ถ้ากลุ่มมีศักยภาพก็จะคิดกู้ยืม ส่วนกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ในการกู้ยืมเงินออมทรัพย์ของกลุ่ม กลุ่มมีแนวความคิดว่าหากยืมมาเกินกว่าที่

จะต้องใช้ลงทุนจริงๆ ก็จะเป็นภาระ ทำให้ไม่เกิดความพอเพียงได้ แต่บางครั้งสมาชิกอาจจะมีความจำเป็นที่ต้องใช้เงิน ต้องมีการพิจารณา ก่อน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมด้วย

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (3.94 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.76 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 4.13 คะแนน (ตารางที่ 4.24)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเน้นใช้เงินทุนภายในเป็นหลัก พยายามใช้เงินทุนตนเองก่อนโดยไม่กู้ ถ้าไม่พอจึงกู้ เมื่อกู้มาแล้วต้องสามารถคืนได้ อีกทั้งยังมุ่งเน้นตลาดภายในมากกว่าตลาดภายนอก เพราะการขายในพื้นที่ พ่อค้ามีความคุ้นเคย ไว้วางใจได้ ไม่โก่งราคา ไม่โก่งน้ำหนัก ไม่เปลี่ยนค่าขนส่ง ไม่เสียเวลา ไม่ต้องกลัวเงินปลอม และมุ่งตลาดที่มีความมั่นคง เพื่อที่จะไม่ต้องเดือดร้อนเรื่องหาตลาดใหม่ ช่วยทำให้มั่นใจในราคาผลผลิตว่าเป็นราคารับซื้อมาตรฐาน และสามารถรับซื้อผลผลิตได้ทั้งหมดเพื่อความมั่นใจสินค้าไม่ตกค้าง ไม่เอาเปรียบผู้ที่ไม่ไปจำหน่ายให้ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง จำหน่ายให้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ขายผักอินทรีย์ในตลาดโรงพยาบาลสันกำแพง เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังทำการตลาดโดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน ด้วยการผลิตของดี ปลอดภัยจำหน่ายให้ชุมชน และจำหน่ายสินค้าในชุมชนก่อน เสมือนว่าเป็นการแลกเปลี่ยนกันกัน จำหน่ายโดยไม่ให้ได้ราคาต่ำมาก เพื่อไม่เป็นการกดราคาคนอื่น ๆ ในชุมชนให้ต่ำลง อย่างไรก็ตามก็ตีสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่ได้ใช้คำสั่งซื้อเป็นหลักในการลดความเสี่ยงด้านการตลาด เนื่องจากการผลิตส่วนใหญ่ไม่มีคำสั่งซื้อ

ตารางที่ 4.24 คะแนนด้านการบริหารความเสี่ยงระดับสมาชิก

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.76	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.13	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.94	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.26	
Normalized mean/sharp ratio	15.13	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	6.61	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.13 การเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของการปฏิบัติในระดับดี (3.93 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนอยู่ในระดับดีมาก (5.00 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง (2.86 คะแนน) (ตารางที่ 4.25)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้วัตถุดิบในการผลิตที่ได้มาจากภายในชุมชน รวมทั้งจากสมาชิก ซึ่งกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายมีคะแนนอยู่ในระดับปานกลางและน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เพราะไม่มีการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่ม ต่างคนต่างผลิตเพื่อพอใช้ และวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตยังได้มาจากสมาชิกน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย สามารถที่จะเพิ่มคะแนนให้สูงขึ้นได้ด้วยการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่มและใช้วัตถุดิบหลักของสมาชิกในการผลิตเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.25 คะแนนด้านการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิตระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	5.00	ดีมาก
กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย	2.86	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.93	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	1.52	
Normalized mean/sharp ratio	2.59	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	38.57	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับดี (3.66 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.77 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทรายมีคะแนน 3.54 คะแนน (ตารางที่ 4.26)

ตารางที่ 4.26 การประเมินตนเองด้านการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิตระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.77	ดี
กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยั้งห้วยทราย	3.54	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.66	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.16	
Normalized mean/sharp ratio	22.56	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	4.43	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นนำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น และไม่ไกลจากแหล่งผลิต เพื่อความสะดวก ลดต้นทุน และประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการขนส่ง เพื่อให้เงินหมุนเวียนในท้องถิ่น เพราะไวใจได้มากกว่า ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้หาได้ง่ายในชุมชนอีกด้วย และบางอย่างหากทำเองได้ก็จะทำการผลิตเอง เช่น ปุ๋ยหมัก เป็นต้น

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติต่างกันเล็กน้อยในเรื่องการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม เนื่องจาก สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ไม่มีการส่งเสริมให้ชุมชนผลิตวัตถุดิบเพิ่ม เพราะต่างคนต่างทำ ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ เช่น ข้าวหอมกระเทียม เพื่อนำมาแลกเปลี่ยน แบ่งปันกัน

4.14 การมีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน

ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมองค์ประกอบด้านการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี อยู่ในระดับพอใช้ (1.86 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับต้องปรับปรุง (1.36 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ (2.36 คะแนน) (ตารางที่ 4.27)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี คือ มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกและเน้นการมีความรู้ที่หลากหลาย แต่ยังมีการจัดทำแผนด้านต่างๆ น้อย เช่น แผนทางการเงิน แผนการตลาด จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจึงควรมีการวางแผนและจัดทำแผนในทุกด้านอย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อให้ให้้ง่ายกับการจัดการและง่ายต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

ตารางที่ 4.27 คะแนนด้านการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1.36	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.36	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	1.86	พอใช้
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.71	
Normalized mean/sharp ratio	2.64	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	37.94	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (2.91 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.02 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 2.80 คะแนน (ตารางที่ 4.28)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเห็นความสำคัญของการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการใช้ความรู้หลากหลายมาผสมผสาน เช่น ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน แลกเปลี่ยนความรู้กันในชุมชน มีการประยุกต์ ทดลอง อบรมความรู้ ดูตัวอย่างคนอื่น แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในแบบของตนเอง ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เรียนรู้ทั้งการผลิต การขาย การเงิน โดยมองว่าการมีความรู้มากจะช่วยให้ขายได้ ช่วยแก้ปัญหาการผลิต ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนการผลิตและการตลาดแล้วจึงนำไปปฏิบัติ แต่เป็นเพียงแผนที่เกิดจากการพูดคุยกันภายในครอบครัว หรือวางแผนไว้ในใจ ไม่ได้เป็นลายลักษณ์อักษร

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองมีคะแนนต่างกันเล็กน้อย เนื่องจากสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ไม่มีการบัญชีเพื่อประกอบการวางแผนทางการเงิน เพราะไม่ได้ทำบัญชีครัวเรือน ซึ่งต่างจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงที่สมาชิกส่วนใหญ่มีการทำบัญชีครัวเรือน

ตารางที่ 4.28 คะแนนด้านการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.02	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.80	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.91	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.16	
Normalized mean/sharp ratio	17.98	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	5.56	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

4.15 การให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (2.68 คะแนน) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนอยู่ในระดับพอใช้ (2.36 คะแนน) และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง (3.00 คะแนน) (ตารางที่ 4.29)

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม โดยมีการไปศึกษาดูงาน แล้วนำความรู้ที่ได้มาใช้กับกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความรู้และเทคนิคการผลิตระหว่างเครือข่ายหรือสมาชิกภายในกลุ่ม นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ยังมีการเปลี่ยนคณะกรรมการทุก 2 ปี เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่นได้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากคนที่เป็นกรรมการจะได้รับความรู้ กระจุกตัว แต่กลุ่มตัวอย่างไม่มีการส่งบุคลากรไปดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอกโดยความริเริ่มของกลุ่ม จึงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง เนื่องจากไม่มีกิจกรรมด้านการผลิตร่วมกันทำให้ไม่มีคะแนนประเมินด้านการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ควรมีการริเริ่มให้มีการส่งบุคลากรไปดูงานการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภายนอก เพื่อให้มีการพัฒนาความรู้ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยที่ไม่ต้องอาศัยแรงกระตุ้นจากภายนอกมากนัก

ตารางที่ 4.29 คะแนนด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.36	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.00	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.68	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.45	
Normalized mean/sharp ratio	5.96	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	16.78	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมในระดับปานกลาง (3.17 คะแนน) ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติจัดอยู่ในระดับปานกลาง โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนน 3.35 คะแนน และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.00 คะแนน (ตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.30 คะแนนด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.35	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.00	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.17	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.25	
Normalized mean/sharp ratio	12.82	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	7.80	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ให้ความสำคัญกับการมุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีการไปศึกษาดูงานร่วมกับกลุ่ม ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มองว่าการที่คนมีความสามารถ จะช่วยให้ผู้อื่นเก่งตามไปด้วย จะช่วยแก้ปัญหาและทำให้ผลผลิตเยอะขึ้น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วย

ทราย มองว่าการพัฒนาคน อย่างไรก็ตามลักษณะการขยายส่วนใหญ่เป็นการขยายส่งที่ไม่ต้องอาศัยบรรพบุรุษที่จำเป็นต้องมีความสวยงามหรือมีความน่าสนใจ เช่น ขยายข้าวใส่กระสอบหรือถัง ทำให้ไม่มีการพัฒนาบรรพบุรุษ นอกจากนี้ความรู้ที่ได้รับทางด้านเทคโนโลยีการผลิตโดยการให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและบุคคลภายนอก ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของกลุ่มกับหน่วยงานภายนอกมากกว่า และไม่มีการจัดสรรสวัสดิการที่เป็นตัวเงินที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านความรู้ของคนในชุมชน

4.16 วิเคราะห์ภาพรวมความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินตนเองของกลุ่ม

จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยระดับความสอดคล้องของการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกับการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาศัยเกณฑ์การประเมินระดับเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ พบว่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ดีกว่าคือกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย ซึ่งมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้ ผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยโดยรวมสามารถแบ่งเป็น 5 ระดับดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมากมีเพียง 1 องค์ประกอบ คือ มีการบริหารความเสี่ยงต่ำ มุ่งใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้จนเกิดความสามารถในการจัดการ (12) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีการใช้เงินทุนทั้งจากภายในและภายนอกกลุ่ม และสามารถจัดการการเงินได้เป็นอย่างดี ทำให้ไม่มีหนี้สินที่เป็นของกลุ่ม

องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมี 2 องค์ประกอบ คือ ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม (1) และเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต (13) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเห็นความสำคัญของการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่าย และเพื่อให้ผลผลิตดีมีคุณภาพ อีกทั้งยังมีการคำนึงถึงความเหมาะสมกับขนาดของพื้นที่และตามกำลังทรัพย์ และมีการนำหลักเกษตรอินทรีย์มาใช้ในการผลิตอีกด้วย ทั้งนี้เป็นการมองภาพการผลิตโดยรวมของสมาชิกเนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมด้านนี้ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิต ซึ่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตได้มาจากภายในชุมชนรวมทั้งจากสมาชิก

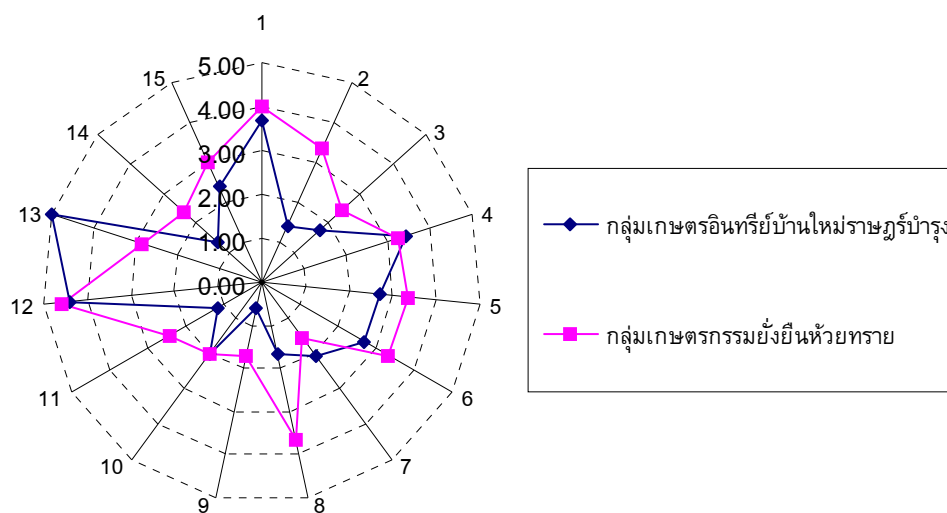
องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางมี 5 องค์ประกอบ คือ มีการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร (4) ใช้กระบวนการหรือเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม (5) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ (6) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค (8) และให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ (15) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีแนวคิดหรือมีความรู้ในการจัดการเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ เป็นอย่างดี หรือมีการมองภาพจากการรวมการปฏิบัติของสมาชิก แต่เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่มีกิจกรรมที่กลุ่มปฏิบัติจริง คือ กิจกรรมการจ้างแรงงานและการผลิต จึงทำให้ไม่มีคะแนนประเมินในส่วนนี้ คะแนนการปฏิบัติจึงอยู่ในระดับปานกลาง

องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับพอใช้มี 6 องค์ประกอบ คือ ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด (2) มีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเอง

และผู้อื่น (3) ไม่ โลกจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก (7) ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (10) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ (11) และมีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี (14) เนื่องจากการปฏิบัติเกี่ยวกับองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบนั้น มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิต ซึ่งกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตของกลุ่ม แต่มีแนวคิดหรือมีความรู้ในการจัดการที่ดี คะแนนการปฏิบัติจึงอยู่ในระดับพอใช้

องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต้องปรับปรุงมี 1 องค์ประกอบ คือ ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน (9) เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมด้านการจ้างแรงงาน ทำให้ไม่มีการปฏิบัติที่เกี่ยวกับแรงงาน จึงไม่มีคะแนนประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแรงงาน

แผนภาพที่ 4.1 การวิเคราะห์ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับกลุ่ม

หมายเหตุ: ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ประกอบด้วย

1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ
3. บริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
4. บริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
5. ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
6. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
7. ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
8. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
9. ชื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
10. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
11. กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
12. มีการบริหารความเสี่ยงต่ำ
13. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น
14. มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
15. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์

ตารางที่ 4.31 คะแนนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง(องค์ประกอบที่)															คะแนนเฉลี่ย	ระดับปฏิบัติ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.67	1.40	1.79	3.44	2.70	2.67	2.11	1.67	0.57	2.00	1.14	4.43	5.00	1.36	2.36	2.42	พอใช้
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.00	3.30	2.47	3.22	3.30	3.33	1.56	3.67	1.71	2.00	2.43	4.57	2.86	2.36	3.00	2.92	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.83	2.35	2.13	3.33	3.00	3.00	1.83	2.67	1.14	2.00	1.79	4.50	3.93	1.86	2.68	2.67	ปานกลาง
ระดับปฏิบัติ	ดี	พอใช้	พอใช้	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ต้องปรับปรุง	พอใช้	พอใช้	ดีมาก	ดี	พอใช้	ปานกลาง	ปานกลาง	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.24	1.34	0.48	0.16	0.42	0.47	0.39	1.41	0.81	-	0.91	0.10	1.52	0.71	0.45	0.35	
Normalized mean/sharp ratio	16.226	1.75	4.41	21.21	7.07	6.36	4.67	1.89	1.41	-	1.96	44.55	2.59	2.64	5.96	7.58	
ค่าสัมประสิทธิ์ผันแปร (cv)(ร้อยละ)	6.15	57.17	22.70	4.71	14.14	15.71	21.43	53.03	70.71	-	50.91	2.24	38.57	37.94	16.78	13.19	

หมายเหตุ: ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี 4.5 – 5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

การประเมินตนเองของสมาชิก

จากการพิจารณาคะแนนเฉลี่ยระดับความสอดคล้องของการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงกับการปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาศัยเกณฑ์การประเมินระดับเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ พบว่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดี สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติที่อยู่ในระดับเดียวกัน คือ ระดับดี ผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยโดยรวมสามารถแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ดีมาก ดี และปานกลาง (ตารางที่ 4.32 และ แผนภาพที่ 4.2)

องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมากมี 2 องค์ประกอบ คือ มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ (6) และซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ(10) เนื่องจากสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มผลิตโดยเน้นใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักและมีการพิจารณาระหว่างขนาดการผลิต กับแรงงาน และทุนที่มี จึงมีขนาดการผลิตที่สามารถจัดการกับจำนวนสมาชิกได้ และสอดคล้องกับความสามารถในการขายของตนเอง เมื่อมีการซื้อวัตถุดิบจะซื้อเป็นเงินสดและชำระเงินตรงเวลา ซื้อขายตามราคาที่ได้ตกลงกันไว้ เมื่อวัตถุดิบที่ราคาขายไม่แพงอยู่แล้วหรือเมื่อราคาและคุณภาพเหมาะสม แม้ซื้อจำนวนมากก็ไม่ต่อรองราคา

องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมี 8 องค์ประกอบ คือ ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม (1) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ (2) บริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร (4) ใช้กระบวนการหรือเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม (5) ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค (8) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ (12) มีการบริหารความเสี่ยงต่ำ(12) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น(13) สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการผลิตที่คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรต่างๆ ที่มี เช่น เทคโนโลยี แรงงาน น้ำ ที่ดิน ทุน เป็นต้น โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยอำนวยความสะดวก เช่น ช่วยให้ประหยัดแรงงานและประหยัดเวลา อีกทั้งยังมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชหลายชนิด เพื่อให้มีรายได้รายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปีและตรงกับความต้องการของตลาด นอกจากนี้ยังเน้นใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง

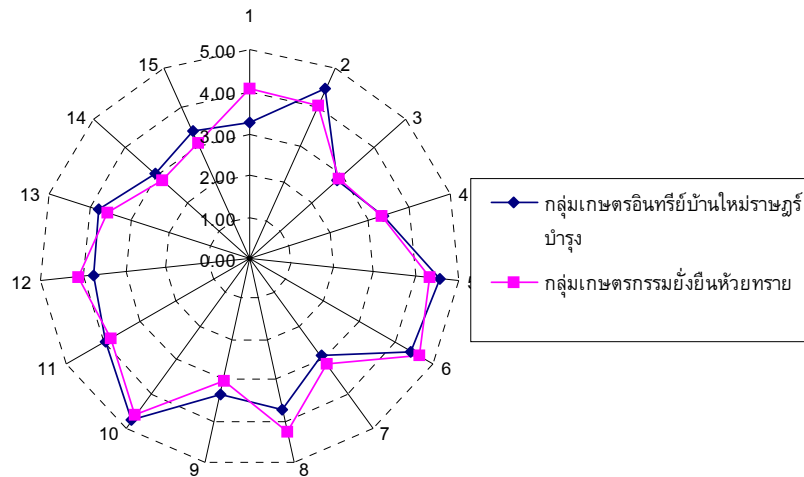
องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางมี 5 องค์ประกอบ คือ บริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น (3) ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก (7) ซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน (9) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี (14) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม (15) เนื่องจากการปฏิบัติไม่มีการจัดสรรสวัสดิการด้านต่างๆ ที่เป็นตัวเงิน ผลผลิตก็ยังยังไม่มีมีการบรรจุหรือพัฒนาให้ให้มีรูปลักษณะน่าเชื่อถือ การสนับสนุนความรู้จากหน่วยงานภายนอกด้านเทคโนโลยีเป็นในรูปกลุ่ม มีการวางแผนด้านต่างๆ แต่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร

ตารางที่ 4.32 คะแนนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการระดับสมาชิก

กลุ่มตัวอย่าง	ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง(องค์ประกอบที่)															คะแนนเฉลี่ย	ระดับปฏิบัติ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.26	4.42	2.75	3.32	4.57	4.45	2.89	3.70	3.32	4.79	3.95	3.76	3.77	3.02	3.35	3.69	ดี
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.05	3.99	2.84	3.28	4.31	4.63	3.13	4.21	3.00	4.63	3.79	4.13	3.54	2.80	3.00	3.69	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.65	4.20	2.80	3.30	4.44	4.54	3.01	3.96	3.16	4.71	3.87	3.94	3.66	2.91	3.17	3.69	
ระดับปฏิบัติ	ดี	ดี	ปานกลาง	ปานกลาง	ดี	ดีมาก	ปานกลาง	ดี	ปานกลาง	ดีมาก	ดี	ดี	ดี	ปานกลาง	ปานกลาง	ดี	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.56	0.31	0.06	0.03	0.18	0.12	0.17	0.36	0.23	0.11	0.12	0.26	0.16	0.16	0.25	0.00	
Normalized mean/sharp ratio	6.58	13.77	43.13	130.64	24.35	36.86	18.17	11.06	13.91	41.41	32.99	15.13	22.56	17.98	12.82	3633.75	
ค่าสัมประสิทธิ์ผันแปร (cv)(ร้อยละ)	15.20	7.26	2.32	0.77	4.11	2.71	5.50	9.05	7.19	2.42	3.03	6.61	4.43	5.56	7.80	0.03	

หมายเหตุ: ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี 4.5 – 5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 4.2 การวิเคราะห์ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับสมาชิก

หมายเหตุ: ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ประกอบด้วย

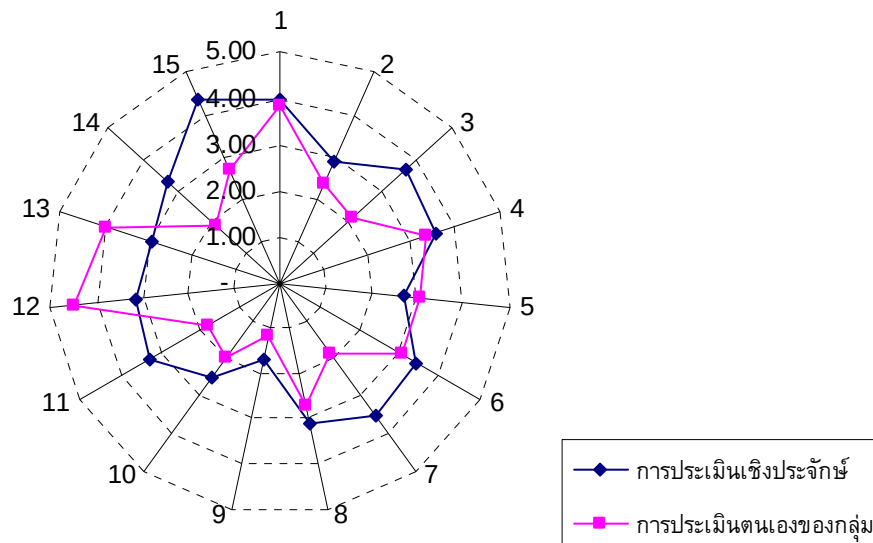
1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ
3. บริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
4. บริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
5. ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
6. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
7. ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
8. ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
9. ซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
10. ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
11. กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
12. มีการบริหารความเสี่ยง
13. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น
14. มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
15. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์

การประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเชิงประจักษ์

การประเมินกลุ่มตัวอย่างเชิงประจักษ์ในการปฏิบัติที่สอดคล้องกับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (3.18 คะแนน) และมีคะแนนเฉลี่ยในระดับปานกลางเช่นเดียวกันทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง (ตารางที่ 4.33) ซึ่งสอดคล้องกับการประเมินตนเองของกลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2.67 คะแนน) เช่นเดียวกัน โดยองค์ประกอบการประเมินเชิงประจักษ์มีคะแนนการประเมินสูงกว่าการประเมินตนเองของกลุ่มค่อนข้างมาก เป็นองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิตและการจ้างแรงงานของกลุ่ม เนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มมีส่วนเอื้อประโยชน์ให้แก่สมาชิกหรือช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติของสมาชิกดีขึ้น แม้ว่ากลุ่มจะไม่มี การปฏิบัติด้านนั้นโดยตรง องค์ประกอบเหล่านั้น ได้แก่ การบริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น (3) ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก (7) ซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน (9) ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (10) กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถใน

การปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้(11) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี (14) มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี (14) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม (15) (แผนภาพที่ 4.3)

เรื่องการมีการบริหารความเสี่ยง (12) และการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น (13) การประเมินเชิงประจักษ์ไม่สอดคล้องกับการประเมินตนเองของกลุ่ม โดยเรื่องการบริหารความเสี่ยงเกี่ยวกับการเงิน พบว่ากลุ่มมีการส่งเสริมให้สมาชิกไม่ก่อหนี้ที่เกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห่วยทราย มีการนำความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์มาใช้ในการผลิต ทำให้สมาชิกสามารถลดต้นทุนการผลิตจากการใช้สารเคมีได้ และกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีแนวทางในการลดการใช้สารเคมีในการผลิตที่จะช่วยลดต้นทุนจากการใช้สารเคมีเช่นเดียวกัน แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนร่วมกับเงินของตนเองในสัดส่วนที่สูง (ร้อยละ 50 ขึ้นไป) และทุกคนยังมีหนี้สินจากกู้ยืมเงินอยู่ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห่วยทรายมีหนี้สินเฉลี่ย 28,175 บาทต่อครัวเรือน และสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีหนี้สินเฉลี่ย 108,250 บาทต่อครัวเรือน ส่วนเรื่องการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและนำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นนั้น กลุ่มตัวอย่างมีการส่งเสริมให้สมาชิกผลิตวัตถุดิบไว้ใช้เอง เช่น ปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยหมัก สารกำจัดแมลงจากสมุนไพร แต่ในการผลิตก็ยังจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบที่ไม่สามารถผลิตเองได้เช่นกัน เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวบางพันธุ์ เมล็ดพันธุ์ผักน้ำมันที่ใช้กับเครื่องจักรต่างๆ เป็นต้น

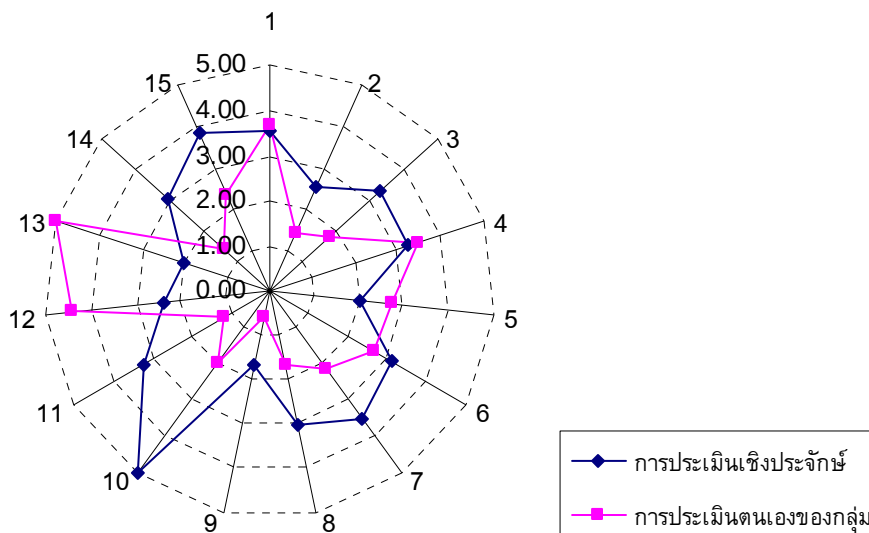
แผนภาพที่ 4.3 ภาพรวมคะแนนประเมินเชิงประจักษ์และการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง

หมายเหตุ: ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ประกอบด้วย

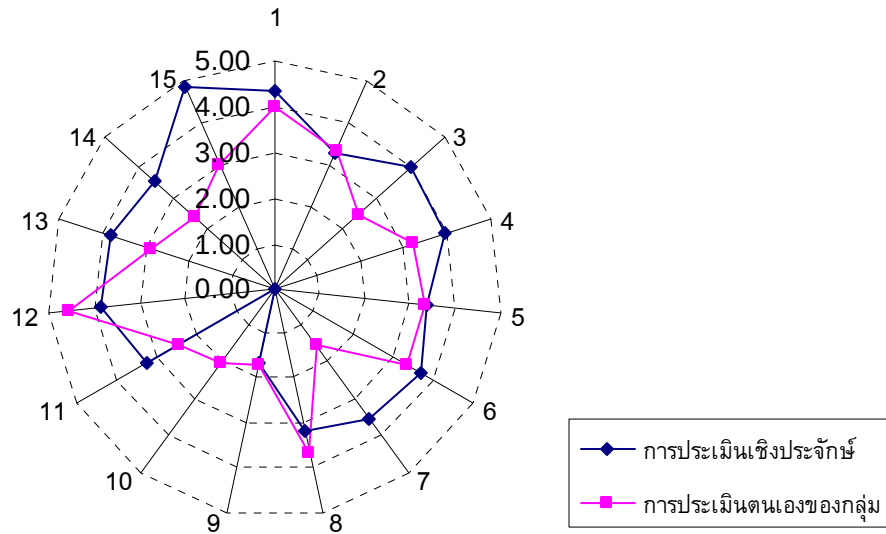
1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ
3. บริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
4. บริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
5. ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
6. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
7. ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก

8. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
9. ชื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
10. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
11. กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
12. มีการบริหารความเสี่ยง
13. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น
14. มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
15. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์

เมื่อพิจารณารายกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนเฉลี่ยโดยรวมการประเมินตนเองของกลุ่มและการประเมินเชิงประจักษ์สอดคล้องกัน คือ กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีองค์ประกอบที่นักวิจัยและการประเมินตนเองของกลุ่มต่างกันค่อนข้างมาก คือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม (15) (แผนภาพที่ 4.4) เนื่องจากนักวิจัยเห็นว่ากลุ่มมีส่วนเอื้อประโยชน์ให้แก่สมาชิกหรือช่วยส่งเสริมให้ปฏิบัติของสมาชิกดีขึ้น ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีคะแนนองค์ประกอบเชิงประจักษ์และการประเมินตนเองของกลุ่มต่างกันค่อนข้างมาก ได้แก่ ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ (10) (แผนภาพที่ 4.5) เนื่องจากกลุ่มไม่มีการจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อใช้ในการผลิตหรืออำนวยความสะดวกในการจัดซื้อให้กับสมาชิก

แผนภาพที่ 4.4 ภาพรวมคะแนนประเมินเชิงประจักษ์และการประเมินตนเองของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

แผนภาพที่ 4.5 ภาพรวมคะแนนประเมินเชิงประจักษ์และการประเมินตนเองของกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย

หมายเหตุ: ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ประกอบด้วย

1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ
3. บริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น
4. บริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
5. ใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
6. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
7. ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
8. ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค
9. ซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน
10. ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
11. กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้
12. มีการบริหารความเสี่ยง
13. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น
14. มีการจัดการความรู้แบบบูรณาการ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
15. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์

ตารางที่ 4.33 คะแนนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการเชิงประจักษ์ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง(องค์ประกอบที่)															คะแนนเฉลี่ย	ระดับปฏิบัติ
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15		
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่	3.55	2.50	3.29	3.22	2.00	3.10	3.50	3.00	1.67	5.00	3.25	2.33	2.00	3.00	3.86	3.02	ปานกลาง
ราษฎรบำรุง																	
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	4.36	3.25	4.00	3.89	3.33	3.70	3.50	3.22	1.67	0.00	3.25	3.83	3.75	3.57	4.86	3.35	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.95	2.88	3.64	3.56	2.67	3.40	3.50	3.11	1.67	2.50	3.25	3.08	2.88	3.29	4.36	3.18	
	ดี	ปานกลาง	ดี	ดี	ปานกลาง	ปานกลาง	ดี	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ดี	ปานกลาง	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.58	0.53	0.51	0.47	0.94	0.42	-	0.16	-	3.54	-	1.06	1.24	0.40	0.71	0.23	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	14.63	18.45	13.86	13.26	35.36	12.48	-	5.05	-	141.42	-	34.40	43.04	12.30	16.23	7.30	
Normalize mean/sharp ratio	6.84	5.42	7.21	7.54	2.83	8.01	-	19.80	-	0.71	-	2.91	2.32	8.13	6.16	13.70	

หมายเหตุ: ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี 4.5 – 5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

4.17 สรุปและข้อเสนอแนะ

การประเมินการปฏิบัติตามความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการของกลุ่มตัวอย่าง การประเมินเชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกับการประเมินตนเองของกลุ่ม คือ มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เช่นเดียวกัน โดยที่กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนการปฏิบัติสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงเล็กน้อย และองค์ประกอบเรื่องการมีความซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน (9) เป็นองค์ประกอบที่มีคะแนนและระดับการปฏิบัติที่ต่ำที่สุด เนื่องจากการที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตและการจ้างแรงงาน ทำให้มีเพียงความรู้ แนวคิดและการส่งเสริมการปฏิบัติให้แก่สมาชิกเท่านั้น จึงทำให้การปฏิบัติส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้องค์ประกอบเรื่องการมีการบริหารความเสี่ยง (12) และองค์ประกอบเรื่องการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และนำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น (13) การประเมินเชิงประจักษ์มีความแตกต่างกับการประเมินตนเองของกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการกู้ยืมเงินเพื่อนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนร่วมกับเงินของตนเองในสัดส่วนที่สูง ประกอบกับสมาชิกกลุ่มยังมีหนี้สินจากกู้ยืมเงินอยู่ และแม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะมีการส่งเสริมให้สมาชิกผลิตวัตถุดิบไว้ใช้เอง แต่ในการผลิตก็ยังจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบที่ไม่สามารถผลิตเองอยู่เช่นกัน จึงทำให้คะแนนประเมินมีความแตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติของกลุ่มมีความสอดคล้องกับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มควรมีการส่งเสริมการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่มที่สมาชิกจะสามารถนำไปใช้ในการผลิตของตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมผลิตซ้ำร่วมกันเท่านั้น เช่น อาจมีการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เป็นต้น เพราะนอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการช่วยลดต้นทุนในการผลิตของสมาชิกได้อีกด้วย นอกจากนี้หากมีการจัดการที่ดีแล้ว ยังจะส่งผลดีต่อการปฏิบัติตามความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงด้วย อย่างไรก็ตามปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการผลิตวัตถุดิบร่วมกันภายในกลุ่ม ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโครงการพัฒนาตนเองของโครงการวิจัยที่ส่งเสริมให้กับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม โดยในกลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย คือ โครงการ (เลี้ยงหมูหลุม) เพื่อนำมูลทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ และกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีโครงการ(ผลิตปุ๋ยและสารชีวภาพกำจัดแมลง)

การประเมินในระดับสมาชิก สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติส่วนใหญ่อยู่ในระดับเดียวกันทั้งสองกลุ่ม และมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ดีกว่าในระดับกลุ่ม เนื่องจากในระดับสมาชิกมีกิจกรรมการผลิตและกิจกรรมการใช้แรงงานที่เป็นกิจกรรมที่ไม่มีการปฏิบัติในระดับกลุ่ม โดยองค์ประกอบที่มีคะแนนสูงสุดอยู่ในระดับดีมากและองค์ประกอบที่มีคะแนนอยู่ในระดับต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งก็เป็นระดับที่ดีกว่าในระดับกลุ่มเช่นเดียวกัน

บทที่ 5

การประเมินการพัฒนาที่ยั่งยืน

การประเมินการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วยทุน 4 ประการ คือ ทุนทางมนุษย์ ทุนทางกายภาพ ทุนสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิจารณาทั้งในระดับกลุ่มและระดับสมาชิก โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในรายกลุ่มหรือรายสมาชิกกับค่าเฉลี่ยรวมของกลุ่มในแต่ละองค์ประกอบ (ดัชนีขององค์ประกอบนำเสนอในบทที่ 1) จากนั้นจึงวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติ ซึ่งระดับการปฏิบัติแบ่งช่วงชั้นการอธิบายผลดังนี้ ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี และ 4.5 - 5 ดีมาก โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า Normalized mean / sharp ratio และค่าสัมประสิทธิ์ความแปรผัน (cv) ใช้ประกอบเพื่อที่จะเปรียบเทียบความแตกต่างของระดับคะแนนที่นำมาพิจารณา

การประเมินในระดับกลุ่มพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง โดยทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับดี ส่วนทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลางและทุนกายภาพอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตร่วมกันทำให้ไม่มีการสะสมทุนทางกายภาพที่เป็นของกลุ่ม ส่งผลให้ไม่มีการพัฒนาทุนทางวัตถุ และไม่มีสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติ หรือลงทุนในกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนที่เป็นของกลุ่ม เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนด้านทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพอยู่ในระดับเดียวกัน แต่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนทุนทางสังคมสูงกว่า เนื่องจากมีคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลดีต่อความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและคนในชุมชน ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงกว่า เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตที่มีความเป็นอินทรีย์มากกว่า (ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์) ส่งผลดีต่อองค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่า

ในระดับสมาชิก สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง โดยทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับดีเช่นเดียวกับในระดับกลุ่ม แต่ทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน คือระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายกลุ่มพบว่า สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยด้านทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน ขณะที่ทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเน้นการใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักและสามารถปฏิบัติได้จริง อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับเครื่องมืออุปกรณ์การผลิตน้อยกว่าการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์

5.1 ทุนมนุษย์

ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างในระบบผลิตข้าว มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมด้านทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง(3.23 คะแนน) และมีคะแนนเท่ากันทั้งสองกลุ่มตัวอย่าง (3.23 คะแนน) (ตารางที่ 5.1) โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่ม และครอบครัว ได้เรียนรู้ และหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารในด้านต่างๆ

ทั้งด้านองค์กร การผลิต การตลาด และเทคโนโลยีในการผลิต โดยเฉพาะเรื่องการผลิตข้าวอินทรีย์และความปลอดภัยในการผลิตที่ไม่ใช้สารเคมี โดยมีการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มจากที่ได้รับการอบรมหรือศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ ส่งผลให้มีการพัฒนาความรู้ความสามารถบุคลากรเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังสนับสนุนสมาชิกให้ยกย่องผู้ที่มีความรู้และมีคุณธรรมมากกว่าผู้ร้ายอีกด้วย

ในทางตรงกันข้ามกลุ่มตัวอย่างมองว่ากิจกรรมของกลุ่มไม่ได้ก่อให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่มีการจ้างแรงงานเพื่อใช้ในกิจกรรมกลุ่ม และเมื่อมองจากภาพรวมของสมาชิกแล้วพบว่า สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างมีการผลิตที่เน้นการใช้แรงงานตัวเอง แรงงานครอบครัว และแรงงานแลกเปลี่ยนมากกว่า จึงไม่เน้นการจ้างแรงงานจ้าง อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างยังเน้นเรื่องความปลอดภัย และสุขภาพเป็นสำคัญ จึงไม่ได้มองว่าคนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจชุมชนจากกลุ่มมากขึ้นหรือไม่ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังไม่มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับสวัสดิการในการดูแลเด็กและคนชรา เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมองว่าภายในชุมชนมีระบบเครือญาติที่ดูแลทั่วถึงอยู่แล้ว จึงไม่ได้มีการจัดสรรสวัสดิการในด้านนี้เป็นพิเศษ จึงทำให้คะแนนเฉลี่ยของระบบอยู่เพียงระดับปานกลาง

ตารางที่ 5.1 คะแนนด้านทุนมนุษย์ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.23	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.23	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.23	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.00	
Normalized mean / sharp ratio	-	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	-	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างในระบบผลิตข้าว มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมด้านทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง (2.50 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (2.70 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระดับพอใช้ (2.31 คะแนน) (ตารางที่ 5.2)

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา และมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองและครอบครัวเพิ่มขึ้น เช่น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการไปอบรมศึกษาดูงาน ด้านการตลาด องค์กร การทำบัญชี การวางแผนการผลิต และการทำเกษตรแบบอินทรีย์ กับกลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาปรับใช้และแลกเปลี่ยนความรู้กันในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการสอนลูกให้รู้จักวิธีเลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก ด้วยการให้ลงมือทำไปพร้อมๆ กัน ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการทดลองทำการผลิต เมื่อพบปัญหาจึงนำมาปรับแก้ เช่น มีการเปรียบเทียบผลผลิตข้าวเหนียวกับข้าวเจ้าที่ปลูกในพื้นที่ผืนเดียวกัน ปลูกข้าวโพดพันธุ์พื้นเมืองพันธุ์ต่างๆ แล้วเปรียบเทียบผลผลิตกัน นอกจากนี้เมื่อได้รับความรู้ใหม่ๆ มา จะมีการแลกเปลี่ยนและทดลองทำพร้อมกันในครอบครัวครอบครัว หรือมีการทำให้ครอบครัวได้เห็นเป็นตัวอย่าง แต่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการจัดสรรสวัสดิการที่เป็นตัวเงิน ทั้งสวัสดิการในด้านการศึกษา สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านการดูแลเด็กและคนชรา เพราะมี

รายได้ที่พอใช้จ่ายในครอบครัว แต่ไม่มากพอที่จะจัดสรรเป็นสวัสดิการให้กับชุมชน แต่มีการบริจาคในกิจกรรมของชุมชนบ้างในบางครั้ง อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจัดสรรสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงินและให้ความร่วมมือกับกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการให้ความรู้เรื่อง การใช้สมุนไพร การบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ การทำเกษตรแบบอินทรีย์ พัฒนาสนามกีฬาเด็ก มีการให้ความช่วยเหลือศูนย์เด็กเล็กทั้งเงินและข้าว เป็นต้น ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการร่วมเป็นอาสาสมัครสาธารณะสุขหมู่บ้าน ให้การสนับสนุนและร่วมสร้างอาคารเรียน สมทบทุนสร้างส่วนประกอบอื่นๆ ให้กับสถานอนามัยและปลูกดอกไม้ทำสวนให้

สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนการปฏิบัติที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ในเรื่องการก่อให้เกิดการจ้างแรงงานมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกบางรายของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ทำการผลิตไม่มาก การทำงานส่วนมากจึงไม่ได้จ้าง เน้นแรงงานในครอบครัวและแลกเปลี่ยนแรงงานกัน และลดการจ้างให้น้อยลง ในขณะที่สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีพื้นที่ในการผลิตค่อนข้างมาก(เมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) จึงต้องมีการจ้างแรงงานมาช่วย แต่จ้างเท่าที่จำเป็น เช่น ช่วงเก็บเกี่ยว และมีการใช้แรงงานในครอบครัวร่วมด้วย

ตารางที่ 5.2 คะแนนด้านทุนมนุษย์ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.70	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.31	พอใช้
คะแนนเฉลี่ย	2.51	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.28	
Normalized mean / sharp ratio	9.08	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	11.01	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

5.2 ทุนกายภาพ

ระดับกลุ่ม

องค์ประกอบด้านทุนทางกายภาพของกลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าวมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง (0.65 คะแนน) เนื่องจากการสะสมทุนทางกายภาพเป็นของรายสมาชิกเท่านั้น ไม่มีการสะสม อุปกรณ์ เครื่องมือการผลิตต่างๆ รวมถึงทุนที่เป็นตัวเงินที่สมาชิกต้องใช้ร่วมกันภายในกลุ่ม เนื่องจากกลุ่มเพิ่งเริ่มก่อตั้ง ไม่มีกิจกรรมด้านการผลิตและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกำไรของกลุ่ม ทำให้ไม่สามารถขยายการลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์ใหม่ๆ ได้เพิ่มขึ้น อีกทั้งยังไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรและนำแผนปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้คะแนนการประเมินด้านนี้ค่อนข้างต่ำ

เมื่อพิจารณาในระดับกลุ่มพบว่า กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงและกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง โดยมีคะแนน 0.00 และ 1.30 คะแนน ตามลำดับ (ตารางที่ 5.3) ซึ่งกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนประเมินต่ำกว่ากลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เพราะนอกจากกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจะไม่มีกิจกรรมด้านการผลิตร่วมกันแล้วยังไม่มีการ

สะสมทุนที่เป็นตัวเงินด้วย ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการสะสมทุนในรูปแบบของออมทรัพย์ที่ใช้เป็นทุนหมุนเวียนตามความจำเป็นของสมาชิกในกลุ่ม แต่ก็ยังไม่มีผลกำไรเพียงพอที่จัดสรรในการสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติอื่น ๆ ในชุมชนและไม่มีการพัฒนาทุนทางวัตถุต่อชุมชนเช่นกัน

วิธีการแก้ไขปัญหาหรือปรับคะแนนด้านทุนทางกายภาพให้สูงขึ้นจึงต้องอาศัยการรวมกลุ่มให้เข้มแข็งขึ้น โดยทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มให้มากขึ้นหรือสะสมทุนที่เป็นตัวเงินที่สามารถนำมาเป็นทุนหมุนเวียนในการหาอุปกรณ์ เครื่องมือที่สมาชิกทุกคนสามารถใช้ร่วมกันได้ เช่น เครื่องสีข้าวกลอง และให้ทุกคนรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีการวางแผนการใช้และนำไปปฏิบัติด้วย อีกทั้งสนับสนุนการจัดสรรผลกำไรของกลุ่มในการสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มกับชุมชนต่อไป

ตารางที่ 5.3 คะแนนด้านทุนกายภาพระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	0.00	ต้องปรับปรุง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	1.30	ต้องปรับปรุง
คะแนนเฉลี่ย	0.65	ต้องปรับปรุง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.92	
Normalized mean / sharp ratio	0.71	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	141.42	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (2.56 คะแนน) โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (3.31 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง (1.81 คะแนน) (ตารางที่ 5.4)

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีเครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์เพิ่มมากขึ้น ตามความต้องการและความจำเป็น เช่น จากที่เคยมีแค่จอบและกระบือ ปัจจุบันมีรถไถ เพื่อความสะดวกสบายแต่ไม่เกินจำเป็น ขณะที่สมาชิกบางส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย เห็นว่ามีเครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์เพิ่มขึ้นแต่มีเพิ่มไม่กี่ชนิด อีกทั้งไม่ค่อยได้ปลูกมากจึงไม่ต้องใช้อุปกรณ์มากนัก และพยายามจะซื้อแต่ยังไม่มียังไม่มีการแบ่งปันเครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์ให้ผู้อื่น รวมทั้งคนในชุมชนได้ใช้น้อยตามไปด้วย นอกจากนี้สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ยังมีการออมทรัพย์ที่เป็นเงินฝักน้อย เงินไม่เหลือออมหรือมีแค่พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน มีการออมเป็นพืชผัก และสัตว์ มีเงินออมที่เก็บไว้เล็กน้อยให้ลูก มีการจัดสรรเงินไว้เป็นทุนแต่ก็ไม่มาก ขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงสมาชิกส่วนใหญ่มีการสะสมเงินที่เป็นตัวเงินสำหรับลงทุนเป็นอย่างดี เช่น ออมทรัพย์กับธนาคาร

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่ได้มีการใช้แรงงานในชุมชนได้มากขึ้นจากการขยายกำลังการผลิตหรือลงทุนในเครื่องจักรอุปกรณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเห็นว่า มีพื้นที่ที่จะขยายการผลิตได้ แต่ยังไม่มีความพร้อมที่จะขยายการซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น และไม่เน้นซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือที่ไม่จำเป็น อีกทั้งยังเน้นใช้แรงงานตนเองจ้างให้น้อยที่สุด เพื่อลดรายจ่าย นอกจากนี้การมีเครื่องจักรเพิ่ม ทำให้สามารถทำงานเองได้ จึงไม่ต้องจ้างแรงงานเพิ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง สมาชิกบางส่วนไม่มีความพร้อมจะลงทุนในอุปกรณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพยายามลดแรงงานเพื่อให้ใช้เวลาอันน้อยลง และการใช้เครื่องจักรใหม่เพิ่มขึ้น จะทำให้ลดการใช้แรงงานลง แต่ก็มีสมาชิกบางส่วนที่มีการสนับสนุนลูกหลานมาช่วยงานมากขึ้น คะแนนเฉลี่ยโดยรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 5.4 คะแนนด้านทุนกายภาพระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.31	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	1.81	ต้องปรับปรุง
คะแนนเฉลี่ย	2.56	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	1.06	
Normalized mean / sharp ratio	2.41	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	41.48	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

5.3 ทุนทางสังคม

ระดับกลุ่ม

การประเมินการความยั่งยืนด้านทุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี (3.67 คะแนน) (ตารางที่ 5.5) โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดีมาก (4.67 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มมีความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวทั้งระหว่างสมาชิกและคนในชุมชนเป็นอย่างดี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันกัน มีความเป็นชุมชนแบบเครือญาติ และไม่มีการแข่งขันชิงดีกันระหว่างกลุ่มภายในชุมชนที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม รวมทั้งกลุ่มยังมีส่วนช่วยลดปัญหาการว่างงาน และช่วยให้เศรษฐกิจของสมาชิกดีขึ้น มีรายได้จากการขายมาหมุนเวียนใช้จ่ายและไม่มีหนี้สินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กลุ่มยังมีการพัฒนาความสัมพันธ์ภายนอกองค์กร ด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้และขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับการปฏิบัติปานกลาง (2.67 คะแนน) เนื่องจากกลุ่มมองว่าการจัดตั้งกลุ่มนั้น ช่วยได้เฉพาะเรื่องการลดค่าใช้จ่าย และลดปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชน โดยที่ไม่ได้มองถึงเรื่องการลดปัญหาสังคมหรือทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น อีกทั้งยังเน้นให้ความร่วมมือกับกลุ่มเครือข่าย ส่งผลให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของกลุ่มกับชุมชนยังมีไม่มาก เมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

การที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายจะเพิ่มคะแนนด้านทุนทางสังคม จึงต้องอาศัยการเข้าหาชุมชนและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและสมาชิก รวมถึงกลุ่มกับชุมชนให้มากขึ้น มีการทำกิจกรรม

ของกลุ่มโดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกมากขึ้น นอกเหนือจากกลุ่มเครือข่ายที่กลุ่มให้ความสำคัญมากกว่าคนในชุมชน

ตารางที่ 5.5 คะแนนด้านทุนทางสังคมระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.67	ดีมาก
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.67	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.67	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	1.41	
Normalized mean / sharp ratio	2.59	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	38.57	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี (3.92 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 4.18 และ 3.67 คะแนน ตามลำดับ (ตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 คะแนนด้านทุนทางสังคมระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	4.18	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.67	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.93	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.36	
Normalized mean / sharp ratio	10.85	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	9.21	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการพัฒนาความสัมพันธ์ภายนอกองค์กรเป็นอย่างดี และความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆภายในชุมชนก็ดีขึ้นด้วย โดยมีแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการผลิตแบบอินทรีย์กับผู้ซื้อ กับกลุ่มอินทรีย์อื่น ๆ มีการลงแขก เอามื้อ ช่วยสร้างความสามัคคี ส่งผลให้ไม่เกิดการแข่งขันชิงดีกันที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชนมากขึ้น รวมทั้งยังช่วยลดปัญหาทางสังคมของชุมชนซึ่งมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน คือ การทำการผลิตแบบอินทรีย์ ผลผลิตเน้นขายให้ชุมชนเอง เป็นการไม่สร้างมลภาวะเพิ่ม ไม่เสี่ยงต่อการใช้สารเคมี คนในชุมชนได้บริโภคอาหารปลอดภัย การแลกเปลี่ยนแรงงาน (เอามื้อ เอามาแรง) ช่วยสร้างความรักความสามัคคี และการจ้างแรงงานช่วยให้ลดปัญหาการว่างงาน

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนต่างจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ ราษฎรบำรุงเล็กน้อยเพราะ สมาชิกบางส่วนของกลุ่มเห็นว่าการผลิตของตนไม่ได้มีส่วนทำให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆภายนอกชุมชนเพิ่มขึ้น หรือช่วยลดปัญหาทางสังคมของชุมชน และไม่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนแต่อย่างใด

5.4 ทุณฑทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับกลุ่ม

คะแนนประเมินความยั่งยืนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี (3.50 คะแนน) (ตารางที่ 5.7) เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างไม่มีการใช้ทรัพยากรในกระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยกลุ่มมีแนวคิดที่จะเน้นการลดใช้สารเคมี และให้สมาชิกเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพในกระบวนการผลิต โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนอยู่ในระดับดี (4.11 คะแนน) ซึ่งกลุ่มเน้นการผลิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และลดการใช้สารเคมี มีการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนเป็นอย่างดี เช่น มีการสำรวจป่า การดูแลรักษาป่าซึ่งเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติของชุมชน นอกจากนี้ยังมีการสร้างทรัพยากรเพิ่มขึ้นในชุมชน เช่น มีโครงการทำสวนสมุนไพร เป็นต้น แต่กลุ่มไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่ชัดเจน ขณะที่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.89 คะแนน) ซึ่งแม้ว่ากลุ่มจะไม่มีการใช้ทรัพยากรที่ก่อให้เกิดปัญหากับสิ่งแวดล้อมและยังให้ความสำคัญด้านการผลิตที่เน้นการลดใช้สารเคมีในการผลิตเช่นเดียวกับกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย แต่เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมในการลงทุนฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรขึ้นมาทดแทนเพราะสมาชิกต่างคนต่างมีการปฏิบัติในส่วนของตนเอง อีกทั้งไม่มีการสร้างทรัพยากรใหม่ๆขึ้นในชุมชน และไม่มีการมีกลุ่มเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม จึงทำให้กลุ่มมีคะแนนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงจึงต้องมีกิจกรรมกลุ่มในการฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรขึ้นมาทดแทน เช่น มีการปลูกป่าทดแทนในส่วนที่ได้ใช้ไป และมีการสร้างทรัพยากรใหม่ๆ เพิ่มขึ้นในชุมชน เช่น เพิ่มพื้นที่ในการปลูกป่า เพื่อให้คนในชุมชนได้มีแหล่งทรัพยากรใหม่ๆ ไว้ใช้ นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผนร่วมกันและนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อที่จะเพิ่มคะแนนในด้านนี้ของกลุ่มให้สูงขึ้นต่อไป

ตารางที่ 5.7 คะแนนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุง	2.89	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	4.11	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.50	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.86	
Normalized mean / sharp ratio	4.06	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	24.65	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดี (3.59 คะแนน) และสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนน 3.60 และ 3.58 คะแนน ตามลำดับ (ตารางที่ 5.8)

กระบวนการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีผลให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปภายในชุมชนลดลง ซึ่งมีการใช้น้ำมันเชื้อเพลิงกับเครื่องจักรในการผลิต แต่ไม่ได้ใช้บ่อยนัก เช่น ใช้น้ำมันกับเครื่องนวดข้าว 2 ครั้งต่อปี เครื่องตัดหญ้า 4 ครั้งต่อปี เครื่องสูบน้ำรดแปลงปลูกซึ่งไม่ได้มีการรดบ่อย จึงคิดว่าไม่น่าจะเกิดผลกระทบมากเท่าใด และสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเห็นว่าการผลิตไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะเน้นการผลิตเป็นอินทรีย์ ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรยั่งยืนห้วยทราย เห็นว่าอาจมีเสียงดังที่เกิดเครื่องสูบน้ำ และควันจากรถไถบ้าง แต่ไม่ปัญหา และสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง อาจมีดินเสื่อมโทรม ที่เกิดจากการใช้สารเคมี แต่พยายามลดการใช้ลง โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความพยายามรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น คือ กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย พยายามลดการก่อกองพิษหรือสร้างมลภาวะเพิ่ม ไม่ใช้สารเคมีในการทำเกษตร พยายามปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ พัฒนาคุณภาพดินให้ดีขึ้น มีการแนะนำผู้อื่นและปฏิบัติเพื่อให้เป็นตัวอย่างกับคนอื่น ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง พยายามไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยการลดการใช้สารเคมีที่ไม่จำเป็น มีการปลูกป่า อนุรักษ์ดินเพื่อให้สภาพดินดี ซึ่งนอกจากรักษาสภาพแวดล้อมแล้วยังมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้นด้วย คือ กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ปลูกผักอินทรีย์ และไม่ใช้สารเคมีในการทำเกษตร พัฒนาคุณภาพดินให้ดีขึ้น และร่วมมือกับหมู่บ้านในการพัฒนาถนนหนทางโดยการตัดหญ้าข้างถนน กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการส่งเสริมให้ปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ มีการปลูกต้นไม้กับโครงการปลูกต้นไม้ของนโยบายชุมชนตามจำนวนคนในครอบครัว มีส่วนส่งเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชนด้วยการขุดลอกฝายเก็บกักน้ำ รักษาความสะอาด หน้าบ้านโดยรอบ มีการตัดหญ้าไม่ให้ขึ้นรกร้างระหว่างแปลง นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรที่ใช้ขึ้นมาแทนที่อีกด้วย โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรยั่งยืนห้วยทราย มีการอนุรักษ์พันธุ์ปลาพื้นเมือง การปลูกป่าชุมชน การทำฝายแม้วในชุมชน ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการปลูกป่า ปล่อยปลาในอ่างน้ำหมู่บ้าน ปลูกถั่วแล้วไถกลบเป็นพืชสดเพื่อบำรุงดิน

อย่างไรก็ดี สมาชิกบางส่วนของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมองว่า ถ้าต้องลดการใช้ทรัพยากรลง แล้วให้ได้ผลผลิตเท่าเดิมไม่สามารถทำได้ หากลดการใช้ทรัพยากรก็จะทำให้ผลผลิตลดลงด้วย เช่น ถ้าพืชต้องการน้ำในปริมาณเท่าเดิม แต่ต้องใช้น้ำลดลงแล้วได้ผลผลิตเท่าเดิมหรือเพิ่มขึ้น เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก จึงไม่มีการพัฒนาให้ใช้ทรัพยากรน้อยลงแต่ได้ผลผลิตเท่าเดิมหรือมากขึ้น แต่ก็มีสมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ที่ขณะนี้มีการบำรุงดินด้วยการใช้ปุ๋ยหมัก ซึ่งทำให้เกิดการสะสมในดิน ปรับให้สภาพดินดีขึ้น ซึ่งจะสามารถลดปริมาณการใช้ปุ๋ยลงได้ในอนาคต นอกจากนี้เรื่องการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชน สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังไม่มีการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนเป็นพิเศษ เพราะต่างคนต่างทำในส่วนของตนเอง และสมาชิกบางส่วนของกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการดูแลทรัพยากรในชุมชนเป็นปกติ ไม่ได้จัดการอะไรเป็นพิเศษ อีกทั้งในส่วนของการใช้น้ำในการผลิตมีการใช้น้ำฝน จึงไม่มีการจัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้

ตารางที่ 5.8 คะแนนด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	คะแนน	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.60	ดี
กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	3.58	ดี
คะแนนเฉลี่ย	3.59	ดี
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.01	
Normalized mean / sharp ratio	253.85	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน(CV)(ร้อยละ)	0.39	

หมายเหตุ: คะแนน 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.5-2.49 พอใช้ 2.5-3.49 ปานกลาง 3.5 – 4.49 ดี และ 4.5-5 ดีมาก
ที่มา: จากการสำรวจ

5.5 วิเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาที่ยั่งยืน

กลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าวมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง (2.75 คะแนน) โดยมีคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบด้านทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี (3.67 และ 3.50 คะแนนตามลำดับ) รองลงมา คือ ทุนมนุษย์ และทุนกายภาพ ตามลำดับ (3.23 และ 0.65 คะแนน) (ตารางที่ 5.9) ซึ่งทุนกายภาพเป็นองค์ประกอบเดียวที่มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตร่วมกันทำให้ไม่มีการสะสมทุนทางกายภาพที่เป็นของกลุ่ม ส่งผลให้ไม่มีการพัฒนาทุนทางวัตถุ และไม่มีสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติ หรือลงทุนในกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนที่เป็นของกลุ่ม อีกทั้งยังไม่มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรและนำแผนไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้มีคะแนนประเมินในด้านนี้ค่อนข้างต่ำ ในขณะที่ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี และทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างในระบบข้าวมีการบริหารจัดการที่คำนึงถึงมนุษย์ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะไม่มีการสะสมทุนทางกายภาพค่อนข้างน้อย (แผนภาพที่ 5.1)

เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืนในรายกลุ่มพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงและกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีคะแนนเฉลี่ย 2.67 และ 2.84 ตามลำดับ โดยมีคะแนนองค์ประกอบด้านทุนทางกายภาพอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง และทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ขณะที่ทุนทางสังคมกับทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนทุนทางสังคมสูงกว่า และกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีคะแนนทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่า

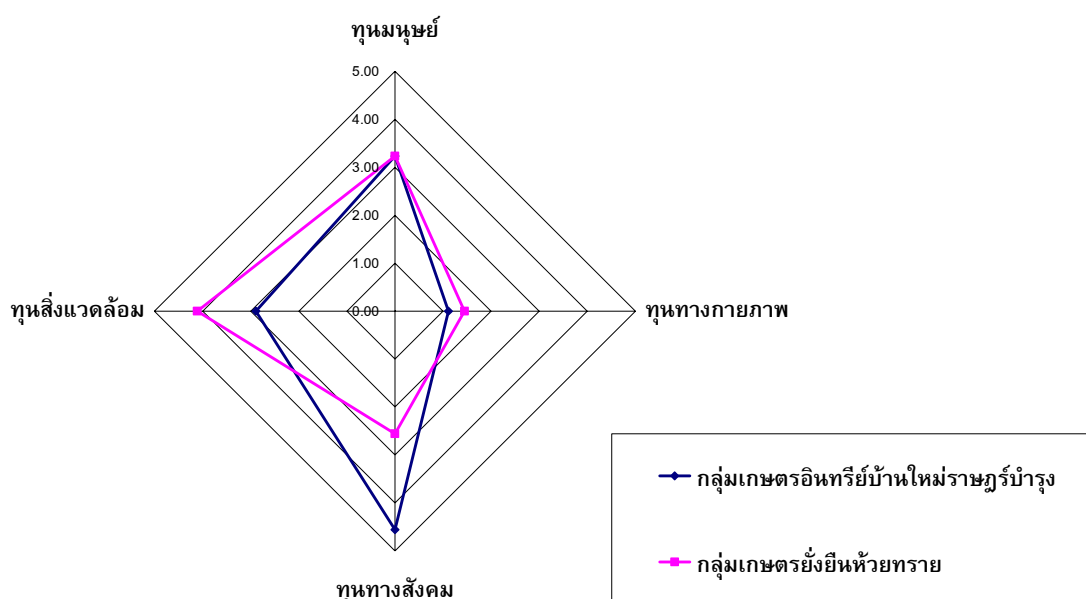
จากการพิจารณาการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่ม และครอบครัว ได้เรียนรู้ และหาความรู้ด้านต่างๆ เพิ่มเติม โดยมีการอบรมหรือศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ และนำความรู้ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม จึงทำให้คะแนนด้านทุนมนุษย์ค่อนข้างดี เช่นเดียวกันทั้งสองกลุ่มขณะที่ด้านทุนทางกายภาพ การสะสมทุนทางกายภาพเป็นของรายสมาชิกเท่านั้น ไม่มีการสะสม อุปกรณ์ เครื่องมือการผลิตต่างๆ รวมถึงทุนที่เป็นตัวเงินที่สมาชิกต้องใช้ร่วมกันภายในกลุ่ม ส่งผลให้คะแนนการปฏิบัติของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง ส่วนด้านทุนทางสังคม กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคณะกรรมการกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับหมู่บ้าน เนื่องจากผู้นำกลุ่มเป็น

ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลดีต่อทุนทางสังคม และทำให้คะแนนด้านนี้ดีกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย ส่วนการที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการทำเกษตรอินทรีย์หรือมีแนวคิดที่จะปรับเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ ส่งผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เนื่องจากกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงไม่มีกิจกรรมในการลงทุนฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรขึ้นมาทดแทน อีกทั้งไม่มีการสร้างทรัพยากรใหม่ๆ ขึ้นในชุมชนและไม่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม จึงทำให้มีคะแนนในด้านนี้ค่อนข้างน้อยและน้อยกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทรายด้วย

ตารางที่ 5.9 คะแนนการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับกลุ่ม

กลุ่มตัวอย่าง	ทุนมนุษย์	ทุนกายภาพ	ทุนทางสังคม	ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คะแนนเฉลี่ย	ระดับปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	3.23	0.00	4.67	2.89	2.67	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนห้วยทราย	3.23	1.30	2.67	4.11	2.84	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	3.23	0.65	3.67	3.50	2.75	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.00	0.92	1.41	0.86	0.12	
ระดับปฏิบัติ	ปานกลาง	ต้องปรับปรุง	ดี	ดี	ปานกลาง	
Normalized mean / sharp ratio	-	0.71	2.59	4.06	22.88	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV)(ร้อยละ)	0.00%	141.42	38.57	24.65	4.37	

หมายเหตุ: ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี และ 4.5 – 5 ดีมาก ที่มา: จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 5.1 การวิเคราะห์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับกลุ่ม

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง (3.14 คะแนน) (ตารางที่ 5.10) โดยมีคะแนนด้านทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับดี ทุนทางกายภาพและทุนมนุษย์อยู่ในระดับปานกลาง (แผนภาพที่ 5.2)

เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยของสมาชิกในรายกลุ่มพบว่า สมาชิกของทั้งสองกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้านสูงกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางกายภาพ ซึ่งมีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ต่างกัน

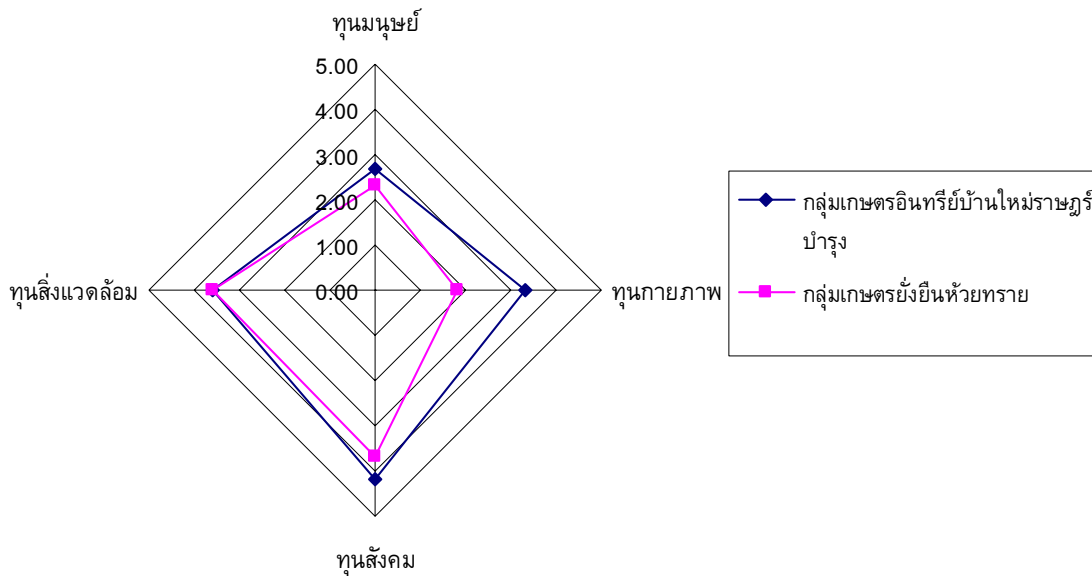
จากการพิจารณาการปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างพบว่า สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา และมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองและครอบครัวเพิ่มขึ้น แต่ไม่มีการจัดสรรสวัสดิการด้านต่างๆ ที่เป็นตัวเงิน จึงทำให้การปฏิบัติด้านทุนมนุษย์จัดอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านทุนทางกายภาพ สมาชิกมีการนำเครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์ มาใช้ในการผลิต และมีการสะสมเงินที่เป็นตัวเงินสำหรับลงทุน แต่ไม่ได้มีการใช้แรงงานในชุมชนได้มากขึ้นจากการขยายกำลังการผลิตหรือลงทุนในเครื่องจักร อุปกรณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น และสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีเครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์ เพิ่มขึ้นไม่มาก และมีการออมทรัพย์น้อย การปฏิบัติในด้านนี้จึงอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ทุนทางสังคมสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์กับภายนอกองค์กรและกลุ่มอื่นๆ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี ไม่มีการแข่งขันชิงดีกันที่นำไปสู่ความขัดแย้งภายในชุมชน อีกทั้งยังมีส่วนช่วยลดปัญหาทางสังคมของชุมชน จึงทำให้การปฏิบัติอยู่ในระดับดี และสุดท้ายด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำการผลิตโดยไม่ทำให้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปภายในชุมชนลดลง ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม มีความพยายามรักษาและพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น อีกทั้งยังมีการฟื้นฟูหรือสร้างทรัพยากรที่ใช้ขึ้นมาแทนที่อีกด้วย แต่ไม่มีการพัฒนาให้ใช้มีการทรัพยากรน้อยลงแต่ได้ผลผลิตเท่าเดิมหรือมากขึ้น และยังไม่มีการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรในชุมชนเป็นพิเศษ การปฏิบัติจึงอยู่ในระดับดี

ตารางที่ 5.10 คะแนนการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับสมาชิก

สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	ทุน มนุษย์	ทุน กายภาพ	ทุนทาง สังคม	ทุน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	คะแนน เฉลี่ย	ระดับ ปฏิบัติ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	2.70	3.31	4.18	3.60	3.45	ปานกลาง
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.31	1.81	3.67	3.58	2.84	ปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	2.51	2.56	3.93	3.93	3.14	ปานกลาง
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD)	0.28	1.06	0.36	0.02	0.43	
ระดับปฏิบัติ	ปาน กลาง	ปาน กลาง	ดี	ดี	ปาน กลาง	
Normalized mean / sharp ratio	9.08	2.41	10.85	253.85	7.31	
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV)(ร้อยละ)	11.01%	41.48	9.21	0.36	13.68	

หมายเหตุ: ช่วงคะแนน 0 - 1.49 ต้องปรับปรุง 1.5 - 2.49 พอใช้ 2.5 - 3.49 ปานกลาง 3.5 - 4.49 ดี และ 4.5 - 5 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

แผนภาพที่ 5.2 การวิเคราะห์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับสมาชิก

5.6 สรุป

การพิจารณาการประเมินตนเองตามเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับเดียวกัน ซึ่งกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนด้านทุนทางสังคมอยู่ในระดับที่ดีกว่า ขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับที่ดีกว่า และเมื่อมองภาพรวม กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่คำนึงถึงทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ทุนมนุษย์ และอันดับท้ายสุด คือ ทุนทางกายภาพ ซึ่งอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง เนื่องจากกลุ่มไม่มีการผลิตหรือมีการใช้อุปกรณ์การผลิตร่วมกัน ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาด้านทุนกายภาพเพิ่มขึ้น เพื่อที่จะทำให้การปฏิบัติของกลุ่มมีการพัฒนาครบทั้งสี่ด้าน ซึ่งจะช่วยให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น

การพิจารณาในระดับสมาชิก มีคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกับในระดับกลุ่ม โดยสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติเกือบทุกด้านอยู่ในระดับเดียวกัน ยกเว้นทุนทางกายภาพซึ่งกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนอยู่ในระดับที่ต่ำกว่า เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มองว่าตนไม่ได้มีอุปกรณ์ในการผลิตเพิ่มขึ้นมากนัก ซึ่งสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของทุนทั้งสี่ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับดี ส่วนทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติของสมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น สมาชิกกลุ่มตัวอย่างจึงควรส่งเสริมการปฏิบัติที่จะช่วยเพิ่มทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความรู้ต่างๆ ที่จะช่วยทำให้คนมีความรู้ความสามารถที่จะจัดการกับทรัพยากรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ในที่สุด

บทที่ 6

การวิเคราะห์เชิงบูรณาการการจัดการ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและทุน

การวิเคราะห์เชิงบูรณาการการจัดการ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและทุน มีการวิเคราะห์ตามเงื่อนไข 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) เพื่อให้เห็นภาพรวมการจัดการของกลุ่มตัวอย่างได้ชัดเจน และเห็นความสัมพันธ์ของหลักเกณฑ์การประเมินทั้ง 3 ด้าน

6.1 การวิเคราะห์ระดับกลุ่ม

การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาตามเงื่อนไข 3 ด้าน คือ การบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ เงื่อนไขความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน(ทุนสี่ประการ) ของกลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของเงื่อนไขความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการและเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม 2.67 และ 2.75 ตามลำดับ และมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการอยู่ในระดับพอใช้ (2.12) (ตารางที่ 6.1)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เงื่อนไขการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ และเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับเดียวกัน โดยการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ อยู่ในระดับพอใช้ และเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) อยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่เงื่อนไขความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ กลุ่มเกษตรกรยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งดีกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับพอใช้

กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการปฏิบัติที่ดีที่สุดในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นผลจากลักษณะกลุ่มที่เป็นกลุ่มผู้ผลิตเกษตรกรที่เหมาะสมในการแยกกันผลิต และมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนและผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการผลิต ส่งผลให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการที่กลุ่มต้องมีกิจกรรมการผลิตร่วมกันมีคะแนนน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการองค์กร 7 ประการ ซึ่งการผลิตมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการในด้านอื่นๆ ด้วย คือ เมื่อไม่มีการผลิตของกลุ่มนอกจากจะทำให้ไม่มีคะแนนด้านการผลิตแล้ว ยังทำให้ไม่มีคะแนนเกี่ยวกับการดำเนินงานทางการเงินเพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม และไม่มีการจ้างงานเพื่อใช้ในการผลิตของกลุ่ม นอกจากนี้ยังทำให้ไม่มีการสะสมทุนทางกายภาพที่เป็นของกลุ่มด้วยการสะสมทุนทางกายภาพจึงเป็นในรายสมาชิก และยังมีผลกับเงื่อนไขความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการอีกด้วย เนื่องจากเมื่อไม่มีการผลิตทำให้ไม่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับการผลิต เช่น การใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดเหมาะสม การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดมีประสิทธิภาพสูงสุด การมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ เป็นต้น และเมื่อไม่มีการจ้างแรงงานทำให้องค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับแรงงานมีคะแนนประเมินเช่นกัน เช่น การใช้กระบวนการหรือเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบแรงงาน เป็นต้น

ตารางที่ 6.1 คะแนนด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืนของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	การบริหารจัดการ 7 ประการ	ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง	ทุน 4 ประการ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่	1.78	2.42	2.67
ราษฎรบำรุง	(พอใช้)	(พอใช้)	(ปานกลาง)
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	2.45	2.92	2.84
	(พอใช้)	(ปานกลาง)	(ปานกลาง)
คะแนนเฉลี่ย	2.12	2.67	2.75
	(พอใช้)	(ปานกลาง)	(ปานกลาง)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)	0.47	0.35	0.12
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	22.10	16.78	4.37

หมายเหตุ: 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.5-5.00 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

การบริหารจัดการองค์กร

การบริหารจัดการองค์กรของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายค่อนข้างดีกว่า ในด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการองค์กร และเรื่องการจัดสรรสวัสดิการของสมาชิก เนื่องจากกลุ่มเป็นเครือข่ายของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ทำให้กลุ่มมีโอกาสที่จะศึกษาดูงานร่วมกับสหกรณ์ และเข้าร่วมการอบรมที่สหกรณ์จัดขึ้น หรือมีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่างๆ กับสหกรณ์ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเงินกองทุนเกษตรกรกรรมยั่งยืนที่กลุ่มนำมาเป็นสวัสดิการให้สมาชิกสามารถกู้ยืมได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำร่วมกับเงินที่มาจากกิจกรรมออมทรัพย์ของกลุ่ม ซึ่งการที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีกิจกรรมการออมเงินเพื่อใช้เป็นสวัสดิการกลุ่ม โดยที่ไม่มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นมาเพิ่มเติม ทำให้ไม่มีหนี้สิน เป็นการเพิ่มทุนทางกายภาพที่เป็นตัวเงินให้กับกลุ่ม และทำให้กลุ่มมีการพัฒนาทุนทางกายภาพที่เป็นตัวเงินมากกว่ากลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุง อีกทั้งยังสอดคล้องกับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการบริหารความเสี่ยง มุ่งใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้จนเกิดความสามารถในการจัดการด้วย นอกจากนี้การที่กลุ่มมีกิจกรรมออมทรัพย์ที่ให้สมาชิกกู้ได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ทำให้กลุ่มมีการปันผลจากเงินดอกเบี้ยและมีการจ่ายเงินปันผลอย่างสม่ำเสมอ ยังสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ในเรื่องการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

อย่างไรก็ดีกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงมีประธานและคณะกรรมการกลุ่มซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการของหมู่บ้าน ที่มีความเสียสละ มุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนากลุ่มให้อยู่รอดและพึ่งพาตนเองได้ และมีที่ปรึกษากลุ่มซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่อนามัยของหมู่บ้าน ที่เป็นผู้มีประสบการณ์ในการติดต่อประสานงานกับทางราชการ ทำให้การขอความร่วมมือจากราชการเป็นไปได้อย่างสะดวกขึ้น รวมทั้งยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในชุมชน คือ มีทั้งทุนมนุษย์และทุนทางสังคมที่ดี จึงเป็นผลดีต่อการบริหารจัดการองค์กรของกลุ่ม ทั้งในเรื่องความร่วมมือของคนในกลุ่มเอง และความร่วมมือกับภายนอกกลุ่ม รวมถึงหน่วยงานราชการต่างๆ ด้วย

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มและครอบครัว ได้เรียนรู้และหาความรู้ด้านต่างๆ เพิ่มเติม โดยมีการอบรมหรือศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ และนำความรู้ที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนภายในกลุ่ม ซึ่งเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ และสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการในเรื่องการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม

การบริหารจัดการการตลาด

กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีกิจกรรมการตลาดร่วมกันทั้งข้าวและผักอินทรีย์ โดยมีการรวบรวมจำหน่ายข้าวที่ทำสัญญาไว้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ในราคาประกัน และมีจุดจำหน่ายผักปลอดสารพิษของกลุ่ม จึงมีความได้เปรียบกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงทั้งในด้านความแน่นอนของราคาและแหล่งจำหน่าย ซึ่งเป็นการประกันความเสี่ยงด้านตลาดและราคาในอนาคตอีกด้วย นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายยังได้รับข้อมูลในด้านการตลาดจากเครือข่าย เช่น เรื่องการเปิดตลาด และข้อมูลเกี่ยวกับการออกร้านแสดงสินค้า จากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ซึ่งกลุ่มเป็นเครือข่าย แสดงให้เห็นว่าการที่กลุ่มมีทุนทางสังคมมากกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงในเรื่องเครือข่ายการตลาด ซึ่งช่วยให้การบริหารจัดการด้านการตลาดมีความได้เปรียบกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในลักษณะซึ่งสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการในเรื่องของ กระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการจำหน่ายผักต่างๆ ตามฤดูกาล ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจำหน่ายข้าวโดยใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีหลายขนาด นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการจำหน่ายสินค้า โดยมีการเปรียบเทียบราคากับราคาที่ผู้อื่นขายและมีการแถมหรือลดราคาให้กับผู้ซื้อ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่แสดงให้ถึงการไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลักของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มด้วย

การบริหารจัดการการเงิน

กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีกิจกรรมด้านการเงิน คือ การออมทรัพย์ของสมาชิกกับกลุ่มแล้วนำเงินออมทรัพย์มาให้สมาชิกกู้ยืม และการปันผลจากดอกเบี๋ยเงินออมที่สมาชิกกู้ยืม โดยกลุ่มมีการคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำบัญชีมาทำงานด้านนี้ ทำให้การจัดทำบัญชี เป็นไปอย่างมีระบบซึ่งช่วยให้ง่ายต่อการตรวจสอบ การบริหารจัดการการเงินของกลุ่มจึงเป็นระบบและมีพัฒนาการมากกว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง แสดงว่าการสะสมทุนทางกายภาพทุนที่เป็นตัวเงิน และการที่กลุ่มมีทุนมนุษย์ คือ เทร่ญญิกที่มีความรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานด้านบัญชี ทำให้กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีความได้เปรียบในด้านการบริหารจัดการการเงินมากกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการประชุมร่วมกันในการพิจารณาจัดสรรการใช้เงิน เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการจัดการ นอกจากนี้การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่มีการก่อหนี้เพิ่ม โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายใช้เงินจากการออมทรัพย์ภายในกลุ่ม ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งมีการใช้เงินเพื่อจัดซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก ใช้เงินที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ โดยที่กลุ่มไม่มีการกู้ยืมเงินเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องบริหารความเสี่ยงโดยไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการจัดการ

การบริหารการผลิต

กลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทรายค่อนข้างจะมีความรู้ในการปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์มากกว่ากลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง สังเกตได้จากการที่สมาชิกกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ และจากโครงการอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย ทั้งนี้กลุ่มได้รับการสนับสนุนด้านความรู้ การศึกษาดูงาน เป็นอย่างดีจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคม คือ กลุ่มเครือข่าย ที่กลุ่มมี มีส่วนส่งเสริมให้มีการพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีความรู้ด้านการผลิตด้วย และเมื่อสมาชิกได้รับความรู้จากกลุ่มแล้ว ยังมีการปรึกษาหารือแลกเปลี่ยนเทคนิคการผลิตระหว่างกันภายในกลุ่ม สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่มและเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยทางหนึ่ง และการที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ยังเป็นการรักษาสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้น เป็นการแสดงถึงการที่กลุ่มมีการบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร และมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบกิจการจะไม่เอาเปรียบผู้บริโภค โดยลดการใช้สารเคมีที่จะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ซึ่งเป็นการเพิ่มทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน

การบริหารจัดการวัตถุดิบ

กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการอำนวยความสะดวกในการจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับสมาชิก และเพื่อให้สมาชิกได้มีพันธุ์ข้าวที่บริสุทธิ์ใช้ในการผลิต ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ โดยมีการจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวจากแหล่งที่น่าเชื่อถือและมีราคาถูก อีกทั้งมีจุดสาธิตการทำปุ๋ยหมักเพื่อให้สมาชิกมีความรู้ในการใช้วัตถุดิบในการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ และยังเป็นการส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบภายในกลุ่มอีกด้วย ขณะที่กลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทรายไม่มีการผลิตหรือจัดหาวัตถุดิบร่วมกัน กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจึงมีการพัฒนาการจัดการในด้านนี้มากกว่ากลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทราย

ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการจัดการกับเศษวัสดุกันภายในกลุ่มเป็นการบริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกันทั้งสองกลุ่ม และในปัจจุบันกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีโครงการพัฒนาตนเองร่วมกับโครงการวิจัยฯ ที่ทำให้มีกิจกรรมการผลิตวัตถุดิบร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มมีการพัฒนาการจัดการในด้านนี้มากขึ้น

การบริหารสวัสดิการชุมชน

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการจัดสรรสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวแทนให้กับชุมชน เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน และกลุ่มเกษตรกรมียืนหัวยทราย เปิดโอกาสการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มได้ นอกจากนี้ยังมีการร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชนส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ซึ่งนอกจากจะเป็นการพัฒนาทุนทางสังคมแล้ว ยังแสดงถึงการบริหารจัดการโดยไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นอีกด้วย

6.2 การวิเคราะห์ระดับสมาชิก

การวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาตามเงื่อนไข 3 ด้าน คือ การบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ เงื่อนไข ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ และเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน(ทุนสี่ประการ) ของสมาชิกกลุ่ม ตัวอย่างในระบบการผลิตข้าว พบว่า สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการอยู่ในระดับดี (3.74) คะแนนเฉลี่ยโดยรวมของเงื่อนไขการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ และเงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ) อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวม 3.25 และ 3.14 ตามลำดับ (ตารางที่ 6.2)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เงื่อนไขการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ และเงื่อนไข ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกันทั้ง สามเงื่อนไข

ตารางที่ 6.2 คะแนนด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืนของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

สมาชิกกลุ่ม	การบริหาร จัดการ 7 ประการ	ความเป็นเศรษฐกิจ พอเพียง	ทุน 4 ประการ
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่	3.21	3.73	3.45
ราษฎร์บำรุง	(ปานกลาง)	(ดี)	(ปานกลาง)
กลุ่มเกษตรกรมัยยั่งยืนห้วยทราย	3.29	3.75	2.84
	(ปานกลาง)	(ดี)	(ปานกลาง)
คะแนนเฉลี่ย	3.25	3.74	3.14
	(ปานกลาง)	(ดี)	(ปานกลาง)
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	0.04	0.00	0.43
ค่าสัมประสิทธิ์ความแปรปรวน (CV) (ร้อยละ)	1.14	0.03	13.68

หมายเหตุ: 0-1.49 ต้องปรับปรุง 1.50-2.49 พอใช้ 2.50-3.49 ปานกลาง 3.50 – 4.49 ดี และ 4.50-5.00 ดีมาก

ที่มา: จากการสำรวจ

การบริหารจัดการองค์กรของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

การบริหารองค์กรของสมาชิกทั้งสองกลุ่มตัวอย่างเป็นการบริหารภายในครอบครัว ที่สมาชิกมีส่วนร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการเป็นอย่างดี โดยการมีการปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันภายใน ครอบครัว นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมความรู้ให้กับตนเอง โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มตัวอย่างซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกับผู้อื่น และเป็นการเปิดโอกาสให้ตนเองได้รับความรู้เพิ่มเติมมากขึ้น ช่วยให้มีการพัฒนา ทุนมนุษย์และทุนทางสังคมเพิ่มขึ้น และยังสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร ส่วนในเรื่องการจัดสรรภาระหน้าที่หรือแบ่งความรับผิดชอบในการบริหารจัดการนั้นมีการคำนึงถึงลักษณะงาน ความถนัด สถานภาพ และความพร้อมของแต่ละคน แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติที่มีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารจัดการการตลาดของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

การบริหารจัดการการตลาดสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม มีการเน้นจำหน่ายตลาดในชุมชน ซึ่งนอกจากจะมีความคุ้นเคย เชื่อใจกันได้มากกว่าและใกล้สถานที่ผลิตไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งแล้ว ยังเป็นการกระจายหมุนเวียนการใช้จ่ายภายในท้องถิ่นอีกด้วยซึ่งเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม และสอดคล้องกับหลักการมีการบริหารความเสี่ยงต่ำที่มุ่งเน้นตลาดภายในมากกว่าตลาดภายนอกและมุ่งตลาดที่มีความมั่นคง และมีการบริหารความเสี่ยงต่ำ ทำการตลาดโดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน โดยการจำหน่ายสินค้าของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการยึดถือความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า คือ ซื่อสัตย์ที่จะบอกว่าสินค้าเป็นอินทรีย์จริงหรือไม่ อีกทั้งยังมีการส่งเสริมการขายให้ลูกค้าด้วยการลด หรือแถมสินค้าให้ เป็นการปฏิบัติที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่โลภจนเกินไปหรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มยังมีการหาข้อมูลและสำรวจตลาดก่อนจะหาลูกค้าใหม่ลดความเสี่ยงที่จะขายไม่ได้ โดยข้อมูลต่างๆ ที่ได้รับ ยังมีการนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการตั้งราคาและการวางแผนการผลิต ซึ่งมีการวางแผนให้มีพืชหมุนเวียนจำหน่ายทั้งปีเพื่อให้มีรายได้ตลอดปีอีกทั้งเป็นการลดการพึ่งพารายได้จากสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย

การบริหารจัดการการเงินของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

เมื่อเปรียบเทียบกับจากอัตราส่วนทางการเงิน คือ อัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้ และเงินออมต่อรายได้ สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ มีหนี้สินต่อครัวเรือนที่น้อยกว่า และเงินออมต่อรายได้มากกว่า แต่อย่างไรก็ดีสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการสะสมทุนกายภาพที่เป็นตัวเงินน้อย เนื่องจากเงินออมของสมาชิกทั้งสองกลุ่มไม่ได้ออมเพื่อใช้ในอนาคต เป็นการออมเพื่อให้มีสิทธิในการกู้เงินเท่านั้น

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการวางแผนการใช้เงินและวางแผนชำระหนี้คงค้างให้หมด แสดงถึงการมีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี ในด้านการมีการวางแผนทางการเงินและนำแผนไปปฏิบัติ โดยการลงทุนเน้นการลงทุนที่ไม่เกินตัว และลงทุนที่มีความเสี่ยงน้อย ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่มีความเสี่ยงต่ำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเงิน เช่น การลงทุน หรือการกู้ยืมเงิน โดยเมื่อมีการกู้ยืมเงิน มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์ สุจริต ในเรื่องการชำระคืนเงิน ทั้งในส่วนที่ยืมมาจากกลุ่ม และที่ยืมมาจากแหล่งเงินทุนอื่นๆ เป็นการปฏิบัติที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีการเข้าร่วมการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน และนำความรู้ที่ได้มาทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้รายได้ รายจ่ายประจำวันของตนเองอีกด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และสอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่มตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารจัดการการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการบริหารจัดการการผลิต เมื่อพิจารณาจากต้นทุนในการผลิต สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีต้นทุนในการผลิตข้าวที่น้อยกว่าและอัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวมที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการผลิตที่ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีหรือสารกำจัดแมลงที่เป็นสารเคมีสังเคราะห์

สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติที่ด้านการบริหารการผลิต ดังนี้

1. เลือกขนาดผลิตที่แรงงานตนเองสามารถดูแลได้ เพื่อไม่ให้เป็นการระต่อตนเองและผู้อื่น และการผลิตมีการคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น เช่น มีการปล่อยน้ำไหลลงท้ายแปลงเมื่อมีการฉีดพ่นสารเคมีเพื่อไม่ให้สร้างปัญหากับผู้อื่นไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
2. เลือกปลูกให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ และลักษณะความเป็นอยู่ของตนเอง เช่น เมื่อกินข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียวไว้กิน ข้าวเจ้าไว้ขาย เป็นต้น
3. มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตซึ่งเป็นการสะสมทุนกายภาพ โดยมีการพิจารณาว่าเมื่อใดควรใช้เทคโนโลยีที่เป็นเครื่องจักร เมื่อใดควรใช้แรงงานคน สอดคล้องกับการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการหรือเทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม
4. มีการผลิตแบบผสมผสานไม่นำรายได้ไปอิงกับอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว เป็นการปฏิบัติที่แสดงถึงการมีกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย
5. มีการวางแผนการผลิตคำนึงถึงสภาพพื้นที่ แรงงานที่มี เงินทุนที่มี ซึ่งเป็นการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
6. มีการใช้แรงงานแลกเปลี่ยน (เอามือ เอาแรง) ช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีกันภายในชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือกับกลุ่มอื่นๆภายในชุมชน ช่วยลดปัญหาสังคมของชุมชน มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนเป็นการพัฒนาและสะสมทุนทางสังคม
7. มีการผลิตที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ลดการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ตนเอง และบุคคลอื่น เป็นการสะสมทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับการบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
8. มีการพัฒนาความรู้ โดยเข้ารับการอบรมหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่ม เป็นการพัฒนาทุนมนุษย์และสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม
9. มีการนำเทคโนโลยีที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ เป็นการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
10. มีความซื่อสัตย์สุจริต หากผลิตภัณฑ์อินทรีย์ต้องอินทรีย์จริง สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบผู้บริโภค

การบริหารแรงงานและการจ้างงานของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการบริหารแรงงานและการจ้างงานสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต จ้างงานในบางกิจกรรมที่ต้องการประหยัดเวลา หรือพื้นที่ในการเพาะปลูกมาก โดยรูปแบบการใช้แรงงานพิจารณาตามขั้นตอนการผลิตและขนาดของพื้นที่ เช่น การดูแลรักษาใช้แรงงานตนเอง พื้นที่มากใช้เครื่องจักรหรือแรงงานจ้างร่วมกับแรงงานตนเอง ขั้นตอนการเก็บเกี่ยวใช้แรงงานแลกเปลี่ยนร่วมกับแรงงานตนเอง เป็นต้น เป็นการปฏิบัติโดยใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งการใช้แรงงานตนเองและครอบครัว มีการจัดให้มีเวลาได้พักผ่อนตามความเหมาะสมไม่หักโหมทำงานจนเกินไป เมื่อมีการจ้างแรงงานก็มีการจ่ายค่าตอบแทนที่เป็นธรรม และมีการแบ่งปันผลผลิตให้แรงงาน และเมื่อแลกเปลี่ยนแรงงานก็มีการดูแลในเรื่องอาหารและน้ำให้กับแรงงานเป็นอย่างดี

และมีการแลกเปลี่ยนงานคืนให้อีกด้วย แสดงให้เห็นความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการไม่เอาเปรียบแรงงาน มีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งการแลกเปลี่ยนแรงงาน (เอามือหรือลงแขก) นอกจากจะช่วยให้งานของตนเสร็จเร็วแล้วยังเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชนอีกด้วยซึ่งเป็นการเพิ่มทุนทางสังคม นอกจากนี้ยังมีการจ้างแรงงานเด็กเพื่อให้ลูกหลานได้ฝึกทำงานและรู้จักอาชีพที่บรรพบุรุษได้ทำต่อกันมาอีกด้วย ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรและการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

การบริหารจัดการวัตถุดิบของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบ สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้วัตถุดิบที่มาจากในชุมชน ทำให้ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และเป็นการส่งเสริมกิจการของชุมชน ซึ่งการจัดหาวัตถุดิบมีพิจารณาจากแหล่งที่ใกล้ตัวก่อน เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าวได้มาจากการคัดเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกรเอง จากการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน เป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็นและไม่ไกลจากแหล่งผลิตในกรณีที่มีบางปีผลผลิตข้าวคุณภาพไม่ดีหรือมีการปลอมปนของพันธุ์ข้าวจึงจะซื้อจากแหล่งที่เชื่อถือได้ (เพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการของตนเอง) เช่น จากสหกรณ์ ศูนย์ขยายพันธุ์พืช เป็นต้น สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้พื้นที่ปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันของพืช และใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า และสร้างรายได้เสริม เช่น การปลูกถั่วและการไถกลบต้นตอข้าวโพดเพื่อบำรุงดิน การปลูกสมุนไพรรในสวน หรือในไร่ นา ปลูกถั่วเขียวเพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด เป็นต้น มีวิธีการจัดการเศษวัสดุที่เกิดจากการผลิต โดยการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอีกการผลิตหนึ่ง เช่น นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการปลูกครั้งต่อไป หรือนำฟางข้าวมาคลุมแปลงปลูกหอม เป็นต้น เป็นการพัฒนาและสะสมทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นการแสดงถึงการมีการบริหารจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มเติมความรู้จากการไปศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มต่างๆ แล้วนำมาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม และนำมาทดลองหรือปรับใช้ด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ และสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม

การบริหารสวัสดิการชุมชนของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการบริหารสวัสดิการชุมชน สมาชิกกลุ่มตัวอย่าง มีการจัดสรรสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน แม้ว่าการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างจะไม่มี การจัดสรรสวัสดิการที่เกิดจากผลกำไร เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์กับคนในชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น การปลูกป่า การร่วมทำบุญกับวัด เป็นต้น เป็นการเพิ่มทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมให้กับสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม และสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเรื่องการมีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

6.3 สรุป

การวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ในระดับสมาชิกมีคะแนนเฉลี่ยและระดับการปฏิบัติที่ดีกว่าในระดับกลุ่ม ทั้งในด้านการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ และด้านความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ยกเว้นด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ที่กลุ่มและสมาชิกมีระดับการปฏิบัติอยู่ใน

ระดับเดียวกัน เนื่องจากการบริหารจัดการที่ดี 7 ประการ และความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่ม เมื่อกลุ่มไม่มีกิจกรรมจึงทำให้คะแนนและการปฏิบัติต่ำกว่าในระดับสมาชิก ขณะที่เงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) เป็นสิ่งที่กลุ่มหรือสมาชิกมีอยู่แล้ว จึงทำให้การปฏิบัติของกลุ่มและสมาชิกอยู่ในระดับเดียวกัน

ส่วนในระดับสมาชิก สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกันทั้งสามเงื่อนไข (ไม่ได้เกิดจากทำแล้วไม่ดี แต่เกิดจากไม่ได้ทำ)

ในการบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มตัวอย่าง มีข้อด้อยและข้อเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่ต่างกัน คือ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีข้อด้อยในเรื่องเงินทุนที่ใช้ในกิจกรรมกลุ่มที่ต้องพึ่งพาภายนอก และความรู้เกี่ยวกับการผลิตที่ยังไม่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์ กลุ่มจึงควรมีกิจกรรมออมทรัพย์ หรือกิจกรรมที่จะนำมาซึ่งทุน เพื่อที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมกลุ่ม และลดการพึ่งพาจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว เพิ่มเติมความรู้ที่จะทำการผลิตให้ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีข้อด้อยเกี่ยวกับแนวคิดกลุ่มกับแนวคิดของคนในชุมชนที่ไม่ค่อยสอดคล้องกัน ทำให้การขยายผลสู่ชุมชนยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร กลุ่มจึงควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างกลุ่มกับคนในชุมชน เพื่อที่จะทำให้การขยายผลเป็นไปได้ง่ายขึ้น รายละเอียดข้อด้อยของกลุ่มตัวอย่างแสดงดังตารางที่ 6.3

ตารางที่ 6.3 ข้อด้อยด้านเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	ข้อด้อยด้านเศรษฐกิจพอเพียง	แนวทางแก้ไข
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1. ไม่มีเงินทุนที่มาจากภายในกลุ่มที่จะใช้ในกิจกรรมกลุ่ม 2. ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์	1. มีกิจกรรมออมทรัพย์ หรือกิจกรรมที่จะนำมาซึ่งทุน เพื่อที่จะนำมาใช้ในกิจกรรมกลุ่ม และลดการพึ่งพาจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว 2. เพิ่มเติมความรู้ที่จะทำการผลิตให้ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	แนวคิดกลุ่มกับแนวคิดของคนในชุมชนไม่ค่อยสอดคล้องกัน ทำให้การขยายผลสู่ชุมชนยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร	เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างกลุ่มกับคนในชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจ

ข้อเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง คือ กลุ่มมีคณะกรรมการที่มีความรู้ความตั้งใจในการทำงาน และเป็นคนที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและในหมู่บ้านค่อนข้างดี อีกทั้งกลุ่มยังมีการอำนวยความสะดวกในการจัดหาวัตถุดิบให้กับสมาชิก และเพื่อให้สมาชิกได้มีพันธุ์ข้าวที่บริสุทธิ์ใช้ในการผลิต ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีข้อเด่น คือ กลุ่มมีเครือข่ายการผลิต ทำให้กลุ่มมีโอกาสที่จะศึกษาดูงาน และเข้าร่วมการอบรมที่เครือข่ายจัดขึ้น หรือมีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่างๆ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเงินกองทุนที่กลุ่มนำมาเป็นสวัสดิการให้สมาชิก ส่งผลให้กลุ่มมีการบริหารจัดการที่ดีหลายด้าน นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มยังเน้นการผลิตที่

ปลูกเพื่อกินเหลือจึงขาย ทำให้ลดรายจ่ายในการบริโภคและไม่พึ่งพิงรายได้จากการจำหน่ายเพียงอย่างเดียว
รายละเอียดข้อเด่นของกลุ่มตัวอย่างแสดงดังตารางที่ 6.4

ตารางที่ 6.4 ข้อเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	ข้อเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง	การขยายผล
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	1. กลุ่มมีคณะกรรมการที่มีความรู้ความตั้งใจในการทำงาน และเป็นคนที่มีความสำคัญในหมู่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและในหมู่บ้านค่อนข้างดี เป็นการใช้ทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการ 2. มีการอำนวยความสะดวกในการจัดหาวัตถุดิบให้กับสมาชิก และเพื่อให้สมาชิกได้มีพันธุ์ข้าวที่บริสุทธิ์ใช้ในการผลิต ซึ่งจะทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ	1. เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสมาชิก ได้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการกับทรัพยากรมนุษย์ 2. จัดตั้งกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว
กลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	1. กลุ่มมีเครือข่ายการผลิต ทำให้กลุ่มมีโอกาสที่จะศึกษาดูงาน และเข้าร่วมการอบรมที่เครือข่ายจัดขึ้น หรือมีการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่าง ๆ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนเงินกองทุนที่กลุ่มนำมาเป็นสวัสดิการให้สมาชิก ส่งผลให้กลุ่มมีการบริหารจัดการที่ดีหลายด้าน 2. สมาชิกเน้นการผลิตที่ปลูกเพื่อกินเหลือจึงขาย ทำให้ลดรายจ่ายในการบริโภคและไม่พึ่งพิงรายได้จากการจำหน่ายเพียงอย่างเดียว	เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สมาชิก และคนในชุมชน ได้เห็นว่า การมีเครือข่ายทางการผลิตและการที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จะช่วยให้สามารถบริหารจัดการได้ดี และการผลิตที่เน้นบริโภคก่อน จะช่วยลดปัญหาที่จะเกิดจากผลกระทบภายนอกได้

ที่มา : จากการสำรวจ

บทบาทของกลุ่มตัวอย่างในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน คือ กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีแนวคิดที่จะลดการใช้สารเคมีในการผลิตหรือใช้ให้น้อยที่สุด และเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือสารกำจัดแมลงจากธรรมชาติที่สามารถผลิตใช้เอง ซึ่งเป็นการลดการพึ่งพาวัตถุดิบการผลิตจากภายนอกได้ทางหนึ่ง อีกทั้งยังเป็นการลดต้นทุนการผลิต และช่วยลดผลกระทบจากสารเคมีที่มีต่อผู้ผลิต รวมไปถึงผู้บริโภคได้ด้วย นอกจากนี้กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงยังมีการเปิดโอกาสคนในหมู่บ้านสามารถมาศึกษาแนวทางในการผลิตที่ลดการใช้สารเคมีจากกลุ่มได้ ส่วนกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการเน้นปลูกเพื่อกิน เหลือ

จึงขาย ทำให้ไม่ต้องพึ่งพารายได้จากภายนอกเพียงอย่างเดียวในการดำเนินชีวิตประจำวัน รายละเอียดดังตารางที่ 6.5

ตารางที่ 6.5 บทบาทของกลุ่มในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่ม	บทบาทของกลุ่มในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	กลุ่มมีแนวคิดที่จะลดการใช้สารเคมีในการผลิตหรือใช้ให้น้อยที่สุด และเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์หรือสารกำจัดแมลงจากธรรมชาติที่สามารถผลิตใช้เอง และคนในหมู่บ้านสามารถมาศึกษาแนวทางในการผลิตที่ลดการใช้สารเคมีจากกลุ่มได้
กลุ่มเกษตรกรมัยยังยืนห้วยทราย	สมาชิกกลุ่มมีการผลิตที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการเน้นปลูกเพื่อกิน เหลือจึงขาย ทำให้ไม่ต้องพึ่งพารายได้จากภายนอกเพียงอย่างเดียวในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

กลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าวที่โครงการวิจัยฯ ทำการศึกษามี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลดอกคำใต้ อำเภอสันโคง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีสมาชิก 30 คน กระจายตัวอยู่ในหมู่บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง และกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีสมาชิก 24 ครัวเรือน กระจายตัวอยู่ใน หมู่ที่ 1 2 และ 3 ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

7.1 สรุปผลการศึกษา

7.1.1 การบริหารจัดการที่ดี

การบริหารจัดการองค์กร

1. กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มก่อตั้งขึ้นจากการรวมกันของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพและทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง ทำให้ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมีความคิดที่จะแก้ไขปัญหาให้กับตัวเองอย่างแท้จริง

2. กลุ่มตัวอย่างมีกิจกรรมที่เอื้อต่อการบริหารจัดการองค์กรที่ดีในลักษณะที่ต่างกัน โดยกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีกิจกรรมจัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยมีลักษณะเป็นธนาคารข้าวหรือกองทุนเมล็ดพันธุ์ และกิจกรรมเพื่อเพิ่มความรู้ด้านการผลิตในการทำเกษตรอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนจากการใช้สารเคมี เช่น การทำแปลงสาธิตในการผลิตข้าวอินทรีย์ การทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพและการกำจัดแมลงเพื่อใช้ในการผลิต เป็นต้น ส่วนกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย คือ กิจกรรมการออมทรัพย์เพื่อนำมาเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกโดยให้สมาชิกกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำและมีเงินปันผลสิ้นปี กิจกรรมการนำผักปลอดสารพิษมาจำหน่ายร่วมกัน และการรวบรวมข้าวอินทรีย์ของสมาชิกที่ทำสัญญาจำหน่ายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเพื่อเพิ่มเติมความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยเน้นศึกษาดูงานร่วมกับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่จำกัดซึ่งกลุ่มเป็นเครือข่ายอยู่ โดยเป็นความรู้ทั้งด้านการตลาด การผลิต

3. การบริหารองค์กรของกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะต่างกันตามลักษณะของคณะกรรมการกลุ่ม โดยกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการสลับหน้าที่ หมุนเวียนหรือช่วยกันทำงาน ขณะที่กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงซึ่งกลุ่มมีผู้นำที่เป็นผู้ใหญ่บ้านคณะกรรมการหมู่บ้าน จะทำงานตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย

4. การบริหารจัดการองค์กรของสมาชิก ซึ่งเป็นการบริหารงานภายในครอบครัวโดยที่หัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ตัดสินใจโดยที่สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มส่งผลให้สมาชิกของทั้งสองกลุ่มมีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรที่ปลอดภัยเพิ่มขึ้น เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนจึงเป็นผลดีต่อสมาชิก

การบริหารจัดการตลาด

1. กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีกิจกรรมด้านการตลาดเพื่อเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายให้กับสมาชิก โดยกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายมีการจำหน่ายผักปลอดสารพิษและข้าวอินทรีย์ที่ทำสัญญาขายให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจำหน่ายปลีกข้าวกล้องในนามของกลุ่ม

2. กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายมีการทำสัญญาขายข้าวให้กับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ในราคาประกัน คือ ข้าวเจ้าพันธุ์หอมนิลในราคา 13 บาทต่อกิโลกรัม และพันธุ์หอมมะลิแดงในราคา 11 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งช่วยลดปัญหาความไม่แน่นอนของราคาขายและลดขั้นตอนในการหาตลาดของสมาชิกได้

3. ช่องทางในการจัดจำหน่ายข้าวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างเป็นการจำหน่ายในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ โดยสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทราย มีการขายส่งให้กลุ่ม ขายให้โรงสีในหมู่บ้าน และขายให้พ่อค้าคนกลางในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีการขายปลีกที่บ้านของตนเอง ส่วนข้าวของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการขายส่ง ให้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โรงสีและพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน และมีการขายปลีกในนามกลุ่ม

การบริหารจัดการการเงิน

1. กลุ่มเกษตรกรมัยยั้งยี่นห้วยทรายมีกิจกรรมการออมทรัพย์ ให้สมาชิกกู้ยืมเงินในอัตราดอกเบี้ยต่ำ คือ ร้อยละ 1 บาทต่อเดือน จากเงินออมทรัพย์ภายในกลุ่ม และจากกองทุนพัฒนาเกษตรกรรมมัยยั้งยี่นซึ่งได้รับสนับสนุนจากสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด โดยมีการปันผล จากเงินที่เกิดจากดอกเบี้ยในการกู้เงินออมทรัพย์ของกลุ่ม การทำบัญชีของกลุ่มเป็นการจดบันทึกการฝาก และการกู้ยืม

2. ในระดับสมาชิก การบริหารการเงินเป็นหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวหรือบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวที่มีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเงินทุนที่ใช้ในการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมาจากเงินทุนของตนเอง ร่วมกับเงินกู้ยืมจากแหล่งต่างๆ ซึ่งมีการบริหารจัดการที่ทำให้มีเงินทุนนำมาหมุนเวียนใช้ในการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง

3. สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบรายรับ รายจ่ายภายในครัวเรือน ซึ่งเป็นผลมาจากการได้รับการส่งเสริมความรู้จากหน่วยงานของรัฐ

การบริหารจัดการการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต

1. กลุ่มตัวอย่างในระบบการผลิตข้าว ไม่มีกิจกรรมการผลิตร่วมกัน สมาชิกแต่ละรายจึงแยกกันทำการผลิตและบริหารการผลิตด้วยตนเอง แต่กลุ่มมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต คือ การส่งบุคลากรไปฝึกอบรม ศึกษาดูงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีการผลิต เทคนิคการทำเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์

2. สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสาน โดยปลูกข้าวเป็นพืชหลัก และเลี้ยงสัตว์หรือมีการปลูกพืชรองหมุนเวียนเพื่อให้มีรายได้ตลอดทั้งปี

3. การผลิตข้าวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีทั้งการผลิตข้าวเจ้าและข้าวเหนียว เน้นปลูกเพื่อการบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังเก็บไว้เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ในการผลิตครั้งต่อไป หรือขายเป็นค่าเช่าที่นา และส่วนที่เหลือจึงจะนำไปจำหน่าย

4. สมาชิกของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการตัดสินใจเลือกชนิดและวิธีการผลิต โดยคำนึงถึงสภาพพื้นที่และลักษณะความเป็นอยู่ของตนเอง กล่าวคือ จะผลิตตามสภาพพื้นที่ เช่น ถ้าพื้นที่มีลักษณะเป็นที่สวนหรือที่ดอน เกษตรกรจะปลูกข้าวร่วมกับการปลูกถั่วดำหรือถั่วเขียวซึ่งเป็นพืชทนแล้ง (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง)

5. สมาชิกของทั้งสองกลุ่มมีการใช้เทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือ เครื่องจักร ช่วยในการผลิต เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและช่วยประหยัดแรงงาน รวมทั้งประหยัดเวลา ได้เป็นอย่างดี (คะแนนเฉลี่ยรวมในองค์ประกอบ การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ 4.20 คะแนน)

การบริหารจัดการแรงงานและการจ้างงาน

1. กลุ่มตัวอย่างไม่มีกิจกรรมมีการใช้แรงงาน การจ้างงานเป็นการจ้างงานในระดับการผลิตของสมาชิก โดยการใช้แรงงานในการผลิตของสมาชิกในระบบข้าว มี 3 ลักษณะคือ แรงงานในครัวเรือน แรงงานจ้าง และแรงงานแลกเปลี่ยน โดยจะมีการจ้างงานหรือแลกเปลี่ยนแรงงานเมื่อพื้นที่ในการทำเกษตรมีมาก จำนวนแรงงานในครัวเรือนจึงมีไม่เพียงพอ หรือต้องการประหยัดเวลา

2. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มีการจ้างหรือแลกเปลี่ยนแรงงานเฉพาะในขั้นตอนการปลูกและขั้นตอนการเก็บเกี่ยว ดังนั้นในขั้นตอนอื่นๆ ในการผลิตข้าว รวมทั้งการผลิตพืชรอง จึงใช้แรงงานตนเองหรือแรงงานในครอบครัวเป็นหลัก

3. ค่าจ้างแรงงานจะแตกต่างกันไปตามพื้นที่ และกิจกรรมการผลิต ซึ่งขึ้นอยู่กับตลาดของแรงงานจ้างกับผู้จ้าง เช่น อัตราค่าจ้างปลูกข้าวของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมัยยิ่นห้วยทราย คือ วันละ 100 ถึง 170 บาทต่อวันต่อคน และอัตราค่าจ้างในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว 100 ถึง 200 บาทต่อวันต่อคน ส่วนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง จ้างปลูก 160 ถึง 170 บาทต่อวันต่อคน และจ้างในขั้นตอนการเก็บเกี่ยว 250 บาทต่อวันต่อคน

การบริหารจัดการวัตถุดิบ

1. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจัดหาปัจจัยการผลิตเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ข้าว (ในลักษณะธนาคารข้าวให้สมาชิกได้ยืม) และปุ๋ย

2. กลุ่มทั้งสองกลุ่มมีการ ส่งเสริมให้มีการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบและมีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการจัดการกับเศษวัสดุภายในกลุ่ม

3. สมาชิกทั้งสองกลุ่มจะทำการจัดซื้อปัจจัยการผลิตทั้งพืชหลักและพืชรองในช่วงก่อนที่จะทำการเพาะปลูกทำให้ระยะเวลาในการเก็บรักษาไม่นานนัก ยกเว้นในกรณีที่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ต้องใช้ในฤดูการเพาะปลูกถัดไป เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น

4. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีวิธีการจัดการเศษวัสดุที่เกิดจากการผลิต โดยการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอีกการผลิตหนึ่ง เช่น นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการปลูกครั้งต่อไป หรือนำฟางข้าวมาคลุมแปลงปลูกหอม หรือไถกลบต้นข้าวโพดหรือต้นถั่วเพื่อให้เป็นปุ๋ยบำรุงดิน เป็นต้น

การบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองทั้งในระดับกลุ่มและระดับสมาชิกกลุ่มมีการจัดสรรสวัสดิการชุมชนเป็นรูปแบบที่ไม่ใช่ตัวเงิน ซึ่งสวัสดิการที่กลุ่มให้กับชุมชน คือ การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำเกษตรอินทรีย์กับกลุ่มโดยการศึกษาได้จากแปลงสาธิตของกลุ่ม (กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง)

ราษฎรบำรุง) เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนด้านการเกษตรแบบอินทรีย์ (กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) นอกจากนี้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น

7.1.2 ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

1. องค์ประกอบที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับสูงสุด คือระดับดีมากมีเพียง 1 องค์ประกอบคือ มีการบริหารความเสี่ยง มุ่งใช้เงินทุนภายในของกลุ่มเป็นหลัก โดยไม่ก่อหนี้เงินเกินความสามารถในการจัดการ โดยกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายซึ่งมีการใช้เงินทุนทั้งจากภายใน(จากเงินออมทรัพย์) สามารถจัดการการใช้เงินได้เป็นอย่างดี จึงไม่มีหนี้สินที่เป็นของกลุ่ม

2. กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง ความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย มีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง การบริหารจัดการโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร การมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ และการมีการเน้นใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น

3. องค์ประกอบที่สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีระดับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับดีมากมี 2 องค์ประกอบ คือ มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ และซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ

4. สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่อง การใช้กระบวนการ เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ขณะที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการปฏิบัติในระดับที่ดีกว่าในเรื่องใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสม และมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ

7.1.3 การพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ)

1. ทั้งในระดับกลุ่มและสมาชิกของตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมขององค์ประกอบการพัฒนาที่ยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง โดยในระดับกลุ่มองค์ประกอบที่มีคะแนนต่ำที่สุดมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง คือ ทุนกายภาพ เนื่องจากกลุ่มไม่มีกิจกรรมการผลิตร่วมกันทำให้ไม่มีการสะสมทุนทางกายภาพที่เป็นของกลุ่ม ส่งผลให้ไม่มีการพัฒนาทุนทางวัตถุ และไม่มีสร้างหรือดูแลสาธารณสมบัติ หรือลงทุนในกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชนที่เป็นของกลุ่ม

2. ในระดับกลุ่มและระดับสมาชิก มีคะแนนเฉลี่ยด้านทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี ส่วนทุนทางกายภาพและทุนมนุษย์อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า เนื่องจากในระดับกลุ่มไม่มีการสะสมทุนทางกายภาพที่เป็นของกลุ่มและไม่มีการจ้างแรงงาน ส่วนในระดับสมาชิกมีการสะสมทุนทางกายภาพน้อย และเน้นใช้แรงงานตนเองมากกว่าการจ้างแรงงาน

3. เมื่อพิจารณาคะแนนเฉลี่ยการพัฒนาที่ยั่งยืนในรายกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีคะแนนด้านทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพอยู่ในระดับเดียวกัน แต่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงมีคะแนนทุนทางสังคมสูงกว่า เนื่องจากกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎรบำรุงมีคณะกรรมการกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับหมู่บ้าน คือ ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการในหมู่บ้าน ซึ่งส่งผลดีต่อความสัมพันธ์กับคนในกลุ่มและคนในชุมชน ขณะที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีคะแนนทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตที่มีความเป็นอินทรีย์ (ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์)

4. สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีคะแนนเฉลี่ยด้านทุนมนุษย์และทุนทางกายภาพอยู่ในระดับที่ดีกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ขณะที่ทุนทางสังคมและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเดียวกัน

5. การที่กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการทำเกษตรอินทรีย์หรือมีแนวคิดที่จะปรับเข้าสู่เกษตรอินทรีย์ ส่งผลดีต่อองค์ประกอบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

7.2 วิธีการปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศ และบทเรียนจากการศึกษาระบบการผลิตข้าว

วิธีการปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศของกลุ่มตัวอย่าง

1. การจัดตั้งกลุ่ม มีการศึกษารูปแบบโครงสร้างองค์กรจากกลุ่มต่างๆ แล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพกลุ่ม ซึ่งเมื่อกลุ่มขาดศักยภาพในการติดต่อกับทางราชการมีการเพิ่มเติมตำแหน่งที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ช่วยให้การติดต่อประสานงานกับทางราชการ ทำให้การขอความร่วมมือจากราชการเป็นไปได้อย่างสะดวกขึ้น (กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง) หรือเมื่อรูปแบบโครงสร้างกลุ่มที่นำมาเป็นต้นแบบมีความซับซ้อนหรือมีตำแหน่งคณะกรรมการที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะกิจกรรมที่กลุ่มมี ก็มีการปรับรูปแบบให้เหมาะสม (กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย)

2. การทำสัญญาขายข้าวกับสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ของกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายเป็นการประกันความเสี่ยงด้านตลาดและราคาในอนาคต อีกทั้งการที่กลุ่มให้ความร่วมมือกับกลุ่มเครือข่าย คือ สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด ยังช่วยในเรื่องการได้รับข้อมูลทางการตลาดอีกด้วย ซึ่งเป็นผลดีต่อความแน่นอนในเรื่องราคาและตลาดของสมาชิกด้วย กลุ่มรวบรวมข้าวจากสมาชิกมาจำหน่าย

3. การที่กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทรายมีการออมทรัพย์เพื่อใช้เป็นสวัสดิการของสมาชิก และมีการนำเงินออมทรัพย์และเงินที่ได้รับการสนับสนุนแบบให้เปล่ามาให้สมาชิกกู้ยืม โดยที่ไม่กู้เพิ่มจากแหล่งอื่นมาให้สมาชิก ทำให้ไม่มีหนี้สิน

4. การเข้าร่วมการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน และนำความรู้ที่ได้มาทำบัญชีครัวเรือน เพื่อรู้รายรับ รายจ่ายประจำวันของตนเองของสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

5. การมีการแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านการผลิตต่างๆ กับเครือข่ายการผลิต(กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) ทำให้ความรู้ที่ได้มีความถูกต้องและชัดเจนขึ้น จนสมาชิกกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ภาคเหนือ และมาตรฐานอาหารเชียงใหม่ปลอดภัย

6. การที่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีผู้นำกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งจะช่วยให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปได้ง่ายขึ้น และทำให้กลุ่มมีโอกาสเข้าถึงความรู้และการสนับสนุนได้ง่ายขึ้น สมาชิกให้ความร่วมมือดี ความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นรวมทั้งคนในชุมชนก็ดีขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างทุนทางสังคมได้เป็นอย่างดี

7. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มทำการผลิตเพื่อพออยู่พอกิน เหลือใช้ เก็บขาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย ซึ่งมีการปลูกผักสวนครัวและพืชผักหมุนเวียนเป็นพืชรอง จึงสามารถที่จะนำผักที่ผลิตมาบริโภคเพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารภายในครัวเรือนได้ และเพิ่มรายได้จากการจำหน่าย ทำให้สมาชิกมีรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี

8. มีการผลิตแบบผสมผสานไม่นำรายได้ไปอิงกับอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว และไม่เป็นการสะสมโรคแมลง รวมทั้งช่วยปรับสภาพดิน ผลิตโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

9. ในการผลิตมีการลดการใช้สารเคมีที่จะเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ตนเอง และบุคคลอื่น
10. มีการเลือกปลูกให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ และลักษณะความเป็นอยู่ของตนเอง เช่น เมื่อกินข้าวเหนียวก็ปลูกข้าวเหนียวไว้กิน ข้าวเจ้าไว้ขาย เป็นต้น
11. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มใช้แรงงานตนเองเป็นหลัก ทำให้การจัดการเป็นไปได้ง่าย เพราะเป็นการบริหารงานในครอบครัว และมีการจ้างงานหรือแลกเปลี่ยนแรงงานเมื่อมีความจำเป็น เช่น เมื่อพื้นที่ในการทำเกษตรมีมาก หรือต้องการประหยัดเวลา
12. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน (เอามือหรือลงแขก) ซึ่งนอกจากจะช่วยให้งานของตนเสร็จเร็วแล้วยังเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชนด้วย
13. สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีการจ้างแรงงานเด็กเพื่อให้ลูกหลานได้ฝึกทำงานและรู้จักอาชีพที่บรรพบุรุษได้ทำต่อกันมา
14. กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการจัดหาวัตถุดิบพันธุ์ข้าวจากแหล่งที่น่าเชื่อถือและมีราคาถูกให้กับสมาชิก ซึ่งวัตถุดิบหลักที่นำมาใช้ในการผลิตพิจารณาจากแหล่งจำหน่ายที่น่าเชื่อถือ
15. มีการพิจารณาใช้วัตถุดิบหลักจากในชุมชนก่อน เพื่อที่จะได้ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และเป็นการส่งเสริมกิจการของชุมชน ซึ่งการจัดหาวัตถุดิบมีพิจารณาจากแหล่งที่ใกล้ตัวก่อน เช่น จากการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน
16. สมาชิกทั้งสองกลุ่มมีการจัดซื้อปัจจัยการผลิตทั้งพืชหลักและพืชรองในช่วงก่อนที่จะทำการเพาะปลูก ทำให้ระยะเวลาในการเก็บรักษาไม่นานนัก ยกเว้นในกรณีที่เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ต้องใช้ในฤดูกาลเพาะปลูกถัดไป เช่น เมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าวโพด เป็นต้น ซึ่งเป็นบริหารจัดการวัตถุดิบที่ดี ที่ไม่ทำให้ทุนจม
17. กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงมีจิตสาคิตการทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มเติมความรู้ให้กับสมาชิก และสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการผลิตวัตถุดิบไว้ใช้เอง เช่น การทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพโดยใช้เศษวัสดุที่เหลือจากการผลิต
18. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการใช้พื้นที่ปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ต่อกันของพืช และใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า และสร้างรายได้เสริม เช่น การปลูกถั่วและการไถกลบต้นตอข้าวโพดเพื่อบำรุงดิน การปลูกสมุนไพรในสวน หรือในไร่ นา ปลูกถั่วเขียวเพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด เป็นต้น
19. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีวิธีจัดการเศษวัสดุที่เกิดจากการผลิต โดยการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอีกการผลิตหนึ่ง เช่น นำไปหมักทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์ใช้ในการปลูกครั้งต่อไป หรือนำฟางข้าวมาคลุมแปลงปลูกหอม เป็นต้น
20. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการสวัสดิการชุมชนที่ไม่ได้เป็นตัวเงินให้กับชุมชน เช่น การแบ่งปันพันธุ์ข้าวให้คนในชุมชน (กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง) หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์กับคนในชุมชน (กลุ่มเกษตรกรรมยั่งยืนห้วยทราย) นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น การปลูกป่า การร่วมทำบุญกับวัด เป็นต้น

บทเรียนที่ได้จากการศึกษาระบบการผลิตข้าว

1. การได้รับการรับรองมาตรฐานช่วยให้มั่นใจในเรื่องความปลอดภัยได้ แต่การที่คนในชุมชนยังไม่เห็นความสำคัญ อันเนื่องมาจากไม่เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนของผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยกับใช้สารเคมีปกติ ส่งผลให้ราคาผลผลิตอินทรีย์ที่จำหน่ายไม่แตกต่างจากปกติมากนัก
2. การที่ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน คือ เป็นผู้นำชุมชน (กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง) มีผลกับความเชื่อถือในตัวผู้นำ ส่งผลดีต่อความสัมพันธ์ของกลุ่มต่อชุมชนและความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งทำให้มีโอกาสในการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐได้ง่าย
3. ปัญหาที่สำคัญด้านการตลาดผักของกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย คือ ผลผลิตไม่ต่อเนื่องทำให้ตลาดชะงัก ส่วนปัญหาของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม คือ ขาดอำนาจการต่อรองราคาเนื่องจากพ่อค้าคนกลาง หรือผู้รับซื้อเป็นผู้กำหนดราคา เกษตรกรจึงทำได้เพียงเลือกที่จะขายให้กับผู้รับซื้อที่ให้ราคาดีกว่า และปัญหาราคาสินค้าตกต่ำ
4. การมีกิจกรรมการออมทรัพย์ภายในกลุ่ม (กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย) นอกจากจะทำให้กลุ่มมีเงินที่จะหมุนเวียนให้สมาชิกได้กู้ยืมและมีเงินปันผลที่เกิดจากดอกเบี้ยที่สมาชิกกู้ยืม ยังช่วยให้สมาชิกได้เห็นถึงประโยชน์ของการออมเงิน และสามารถกู้ยืมเงินได้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ อีกทั้งก่อนการกู้ยืมจะมีการประชุมร่วมกันภายในกลุ่มก่อนถึงความจำเป็นในการกู้ยืมจึงจะให้กู้ยืม ซึ่งทำให้ผู้ที่กู้ยืมต้องมีการพิจารณาถึงเหตุผลในการกู้ยืมเงินอย่างรอบคอบก่อน
5. กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายมีความรู้ในการทำการเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้องตามหลักเกษตรอินทรีย์
6. สมาชิกในระบบผลิตข้าวส่วนใหญ่มีการกู้ยืมเงินมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิต แต่ก็สามารถจะชำระหนี้ แต่สิ่งที่จะทำให้เป็นปัญหา คือ การกู้ยืมเงินมาใช้ผิดประเภท เช่น การนำเงินกู้ยืมเงินมาใช้จ่ายในบ้าน ซึ่งการใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ทำให้เกิดปัญหาการจัดการการเงินอย่างไม่สมเหตุผล
7. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่นิยมเก็บออมเงินในธนาคาร และมีเงินออมในธนาคารน้อย(สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายมีเงินออม เพียง 2,784 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีเงินออม 1,370 บาทต่อครัวเรือนต่อปี) ออมทรัพย์ส่วนใหญ่เป็นการออมเพื่อให้มีสิทธิในการกู้ยืมเงิน
8. การมีกลุ่มเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย ทำให้กลุ่มได้รับความรู้และการสนับสนุนด้านต่าง ๆ จากกลุ่มเครือข่ายเป็นอย่างดี
9. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการเลือกชนิดพืชให้เหมาะกับภูมิสังคม เช่น เมื่อบริโภคน้ำเหี่ยวปลูกข้าวเหี่ยวด้วย เมื่อดินไม่มีความอุดมสมบูรณ์ก็เลือกปลูกพืชที่เหมาะสมกับลักษณะดินนั้น
10. การปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดตามฤดูกาล ช่วยให้มียอดได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี ลดความเสี่ยงด้านราคา ลดการสะสมโรคแมลง นำเศษวัสดุจากพืชหนึ่งไปใช้กับพืชหนึ่งได้
11. ระบบการผลิตข้าวยังคงมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน (เอามือเอแรง หรือลงแขก) ทำให้งานเสร็จเร็ว และช่วยสืบสานความสัมพันธ์แบบพี่น้องของสังคมไทย

12. การทำเกษตรอินทรีย์ โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ หรือสารกำจัดแมลงที่สามารถผลิตใช้ได้เอง นอกจากไม่เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้แล้ว ยังสามารถลดต้นทุนในการซื้อปุ๋ยเคมีและสารกำจัดแมลงได้เป็นอย่างดี

13. ลักษณะแนวคิดและบุคลิกของกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทราย ที่มีวิธีคิดค่อนข้างสุดโต่งตามลักษณะพิเศษขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGOs ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน แม้ว่ากลุ่มจะมีแนวทางการผลิตที่ดีหลายประการก็ตาม

7.3 ข้อเสนอแนะ

พัฒนาความเข้มแข็งขององค์กร

1. กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องการบริหารองค์กรไม่มากนัก เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ด้านการผลิต และต้องอาศัยหน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนในการศึกษาดูงาน ดังนั้นเพื่อให้กลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนดังที่กลุ่มตั้งเป้าหมายไว้ได้อย่างเข้มแข็ง กลุ่มจึงควรให้สมาชิกได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่ององค์กรมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกได้เข้าใจลักษณะการทำงานและการแบ่งตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบต่างๆ ที่กลุ่มอาจจะต้องมีการเพิ่มเติมในอนาคต โดยพึงพางบประมาณจากภายนอกให้น้อยที่สุด เพื่อให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ทันเวลา

2. กลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายมีปัญหาในเรื่องที่กรรมการบางฝ่ายยังไม่เข้าใจหน้าที่และความรับผิดชอบของตัวเอง ทำให้การทำงานไม่เป็นไปตามหน้าที่ที่ได้วางไว้ การพัฒนาความรู้ให้แก่กรรมการกลุ่มจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอนาคตซึ่งกลุ่มอาจมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันมากขึ้น กรรมการแต่ละฝ่ายมีภาระงานที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น การที่ไม่มีผู้รับผิดชอบที่แน่ชัด จะทำให้งานล่าช้าหรือเกิดความซ้ำซ้อนในการทำงานได้ กลุ่มจึงควรแบ่งภาระหน้าที่ให้ชัดเจน

พัฒนาการเรียนรู้ในการผลิต

ข้าวกล้องที่กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงจำหน่ายในนามของกลุ่ม ยังมีราคาเท่ากับข้าวปกติทั่วไป เนื่องจากยังไม่ได้มีการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เพราะกลุ่มยังมีการผลิตที่ไม่เป็นไปตามหลักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งการเพาะปลูกพืชไร่อื่นๆ ยังมีการใช้สารเคมีในการผลิต กลุ่มจึงควรเพิ่มเติมความรู้ที่จะทำให้การผลิตได้มาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขในการปฏิบัติของมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

พัฒนาด้านการผลิตและผลิตภัณฑ์

1. กลุ่มทั้งสองควรใช้อัตลักษณ์ของตนให้เกิดประโยชน์ ในการขาย กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุงได้นำ สภาพแวดล้อมธรรมชาติซึ่งเป็นอัตลักษณ์มาเป็นตราสัญลักษณ์ของสินค้าหลังจากค้นพบตนเองจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนกลุ่มเกษตรกรมียั่งยืนห้วยทรายยังมิได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม

2. กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง มีปัญหาด้านเงินลงทุนที่กลุ่มวางแผนจะทำโรงสีขนาดกลาง เพื่อรับซื้อข้าวของสมาชิก ดังนั้นกลุ่มควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่จะมีการลงทุน

การปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. ด้านการเงินสมาชิกกลุ่มตัวอย่างยังมีการใช้เงินกู้ผิดวัตถุประสงค์ ทำให้เกิดปัญหาการจัดการการเงินอย่างไม่สมเหตุผล เพื่อให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงควรพิจารณาการนำเงินมาใช้อย่างมีเหตุผล และมีความพอประมาณ โดยที่พยายามลดการก่อหนี้ที่ไม่ทำให้เกิดรายได้
2. สมาชิกกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มไม่นิยมเก็บออมเงินในธนาคาร และมีเงินออมในธนาคารค่อนข้างน้อย การออมทรัพย์ส่วนใหญ่เป็นการออมเพื่อให้มีสิทธิในการกู้ยืมเงิน ซึ่งหลักเศรษฐกิจพอเพียงการออมเงินถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง ดังนั้นจึงควรมีการเก็บออมเงินให้มากขึ้นเท่าที่จะทำได้

สารบัญ

	หน้า
คณะวิจัย	ก
คำนำ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 คำถามวิจัยและสมมติฐาน	2
1.2.1 คำถามวิจัย	2
1.2.2 สมมติฐาน	2
1.3 เป้าหมายและวัตถุประสงค์	2
1.3.1 เป้าหมาย	2
1.3.2 วัตถุประสงค์	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4.1 พื้นที่ศึกษา	2
1.4.2 กิจกรรมเศรษฐกิจหลัก	2
1.4.3 ระบบการผลิต	3
1.5 กรอบแนวคิด	3
1.6 วิธีการศึกษา	6
1.6.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	6
1.6.2 การเลือกพื้นที่ศึกษาและตัวอย่าง	6
1.6.3 ระเบียบวิธีวิจัย	7
1.6.4 ขั้นตอนการศึกษา	40
1.7 นิยามศัพท์	42
1.8 องค์ประกอบของรายงาน	44
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของระบบผลิตข้าว	45
2.1 ข้อมูลบริบทของพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง	45
2.1.1 ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	45
2.1.2 ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	47
2.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง	50
2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.2 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกรมัยยืนห้วยทราย	52
2.3 ความเชื่อมโยงของระบบการผลิตกับภูมิสังคม	54
บทที่ 3 การประเมินการบริหารจัดการที่ดี	57
3.1 การบริหารองค์กร	57
3.1.1 การบริหารจัดการองค์กร	57
3.1.2 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่ม	61
3.2 การบริหารการตลาด	67
3.2.1 การบริหารจัดการการตลาด	67
3.2.2 ศักยภาพทางการตลาด	72
3.3 การบริหารการเงิน	78
3.3.1 การบริหารจัดการการเงิน	78
3.3.2 ศักยภาพทางการเงิน	80
3.4 การบริหารการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต	85
3.4.1 การบริหารการผลิต ผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต	85
3.4.2 ศักยภาพการผลิต	93
3.5 การบริหารแรงงานและการจ้างงาน	99
3.5.1 การบริหารแรงงานและการจ้างงาน	99
3.5.2 ศักยภาพการบริหารแรงงาน	100
3.6 การบริหารวัตถุดิบ	103
3.6.1 การบริหารจัดการวัตถุดิบ	103
3.6.2 ศักยภาพด้านการบริหารวัตถุดิบ	105
3.7 การบริหารสวัสดิการชุมชน	110
3.7.1 การบริหารสวัสดิการชุมชน	110
3.7.2 ศักยภาพด้านการบริหารสวัสดิการชุมชน	110
3.8 สรุปภาพรวมการบริหารจัดการที่ดีของระบบผลิต	114
บทที่ 4 การประเมินความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง	121
4.1 การใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม	122
4.2 การใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด	124
4.3 การมีการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น	126
4.4 การมีการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร	127
4.5 การใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสม	129
4.6 การมีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ	131

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.7 การไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก	132
4.8 การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค	133
4.9 การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน	135
4.10 การมีความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ	136
4.11 การกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้	137
4.12 การมีการบริหารความเสี่ยง	139
4.13 การเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นนำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น และไม่ไกลจากแหล่งผลิต	140
4.14 การมีการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน	142
4.15 การให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์	143
4.16 วิเคราะห์ภาพรวมเป็นเศรษฐกิจพอเพียง	145
4.17 สรุปและข้อเสนอแนะ	155
บทที่ 5 การประเมินการพัฒนาที่ยั่งยืน	157
5.1 ทุณมนุษย์	157
5.2 ทุณกายภาพ	159
5.3 ทุณทางสังคม	161
5.4 ทุณทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	163
5.5 วิเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาที่ยั่งยืน	165
5.6 สรุป	168
บทที่ 6 การวิเคราะห์เชิงบูรณาการการจัดการ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและทุน	169
6.1 การวิเคราะห์ระดับกลุ่ม	169
6.2 การวิเคราะห์ระดับสมาชิก	173
6.3 สรุป	176
บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	181
7.1 สรุปผลการศึกษา	181
7.1.1 การบริหารจัดการที่ดี	181
7.1.2 เงื่อนไขความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง	184
7.1.3 การวิเคราะห์เงื่อนไขการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุน 4 ประการ)	184
7.2 วิธีการปฏิบัติที่ดี/เป็นเลิศ และบทเรียนจากการศึกษาระบบการผลิตข้าว	185
7.3 ข้อเสนอแนะ	188

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เอกสารอ้างอิง	191
ภาคผนวก ก. รูปภาพ	193
ภาคผนวก ข. วิธีคำนวณต้นทุนข้าว	195
ภาคผนวก ค. ต้นทุนและผลตอบแทน	199

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 1.1	ตัวอย่างระบบการผลิต (กลุ่ม/สหกรณ์) ในระบบการผลิตวิสาหกิจชุมชนอาหารแปรรูป	7
ตารางที่ 2.1	ช่วงอายุประชากร บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	46
ตารางที่ 2.2	กลุ่มเศรษฐกิจในหมู่บ้าน หรือกองทุนต่างๆ	46
ตารางที่ 2.3	ข้อมูลชุดดินและกลุ่มชุดดิน และพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ	48
ตารางที่ 2.4	ขนาดพื้นที่ถือครองและจำนวนครัวเรือนที่ถือครองที่ดิน	49
ตารางที่ 3.1	แหล่งให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่ม	60
ตารางที่ 3.2	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับกลุ่ม	62
ตารางที่ 3.3	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับสมาชิก	64
ตารางที่ 3.4	คะแนนด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับกลุ่ม	65
ตารางที่ 3.5	คะแนนด้านการบริหารจัดการองค์กรระดับสมาชิก	66
ตารางที่ 3.6	ราคาข้าวแยกตามพันธุ์ของกลุ่มตัวอย่าง	68
ตารางที่ 3.7	ราคาข้าวแยกตามพันธุ์ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	71
ตารางที่ 3.8	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการตลาดระดับกลุ่ม	73
ตารางที่ 3.9	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการตลาดระดับสมาชิก	75
ตารางที่ 3.10	คะแนนด้านการบริหารจัดการการตลาดระดับกลุ่ม	76
ตารางที่ 3.11	คะแนนด้านการบริหารจัดการตลาดระดับสมาชิก	77
ตารางที่ 3.12	รายได้และ เงินออมเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง	81
ตารางที่ 3.13	จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการการเงินระดับกลุ่ม	82
ตารางที่ 3.14	จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการการเงินระดับสมาชิก	83
ตารางที่ 3.15	คะแนนด้านการบริหารจัดการการเงินระดับกลุ่ม	84
ตารางที่ 3.16	คะแนนด้านการบริหารจัดการการเงินระดับสมาชิก	84
ตารางที่ 3.17	ช่องทางผลผลิตในการผลิตของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	87
ตารางที่ 3.18	ปริมาณผลผลิตข้าวเฉลี่ยในปี 2549	88
ตารางที่ 3.19	ช่วงเวลาในการผลิตข้าวของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	88
ตารางที่ 3.20	ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวในปี 2549 ของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	93
ตารางที่ 3.21	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการการผลิตระดับกลุ่ม	94
ตารางที่ 3.22	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการการผลิตระดับสมาชิก	95
ตารางที่ 3.23	คะแนนด้านการบริหารการผลิตระดับกลุ่ม	97
ตารางที่ 3.24	คะแนนด้านการบริหารการผลิตระดับสมาชิก	98
ตารางที่ 3.25	อัตราค่าจ้างแรงงานแยกตามพื้นที่และกระบวนการผลิตในปี 2549	100
ตารางที่ 3.26	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการจ้างงานระดับสมาชิก	100

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 3.27	คะแนนด้านการบริหารการจ้างงานระดับกลุ่ม	101
ตารางที่ 3.28	คะแนนด้านการบริหารการจ้างงานระดับสมาชิก	102
ตารางที่ 3.29	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบระดับกลุ่ม	106
ตารางที่ 3.30	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบระดับสมาชิก	107
ตารางที่ 3.31	คะแนนด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบระดับกลุ่ม	108
ตารางที่ 3.32	คะแนนด้านการบริหารจัดการวัตถุดิบระดับสมาชิก	109
ตารางที่ 3.33	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับกลุ่ม	111
ตารางที่ 3.34	การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับสมาชิก	112
ตารางที่ 3.35	คะแนนด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับกลุ่ม	113
ตารางที่ 3.36	คะแนนด้านการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชนระดับสมาชิก	113
ตารางที่ 3.37	คะแนนด้านการบริหารจัดการที่ดินระดับกลุ่ม	116
ตารางที่ 3.38	คะแนนด้านการบริหารจัดการที่ดินระดับสมาชิก	119
ตารางที่ 4.1	คะแนนด้านการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสมระดับกลุ่ม	122
ตารางที่ 4.2	คะแนนด้านการใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการและมีขนาดที่เหมาะสมระดับสมาชิก	123
ตารางที่ 4.3	คะแนนด้านการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุดระดับกลุ่ม	124
ตารางที่ 4.4	คะแนนด้านการใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุดระดับสมาชิก	125
ตารางที่ 4.5	ด้านการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นระดับกลุ่ม	126
ตารางที่ 4.6	คะแนนด้านการบริหารจัดการที่ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นระดับสมาชิก	127
ตารางที่ 4.7	คะแนนด้านการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรระดับกลุ่ม	128
ตารางที่ 4.8	คะแนนด้านการบริหารจัดการที่คำนึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรระดับสมาชิก	129
ตารางที่ 4.9	คะแนนด้านการบริหารใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสมระดับกลุ่ม	130
ตารางที่ 4.10	คะแนนด้านการบริหารใช้กระบวนการ/เทคนิคการผลิตระหว่างแรงงานและเทคโนโลยีที่เหมาะสมของสมาชิก	130
ตารางที่ 4.11	คะแนนด้านขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหาร จัดการระดับกลุ่ม	131
ตารางที่ 4.12	คะแนนด้านขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการระดับสมาชิก	132
ตารางที่ 4.13	คะแนนด้านการไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลักระดับกลุ่ม	132
ตารางที่ 4.14	คะแนนด้านการไม่โลภจนเกินไป หรือไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลักระดับสมาชิก	133
ตารางที่ 4.15	คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ระดับกลุ่ม	134

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 4.16	คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคระดับสมาชิก	134
ตารางที่ 4.17	คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงาน ระดับกลุ่ม	135
ตารางที่ 4.18	คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบแรงงานระดับสมาชิก	136
ตารางที่ 4.19	คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ระดับกลุ่ม	136
ตารางที่ 4.20	คะแนนด้านความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ระดับสมาชิก	137
ตารางที่ 4.21	คะแนนด้านการกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถ ในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ระดับกลุ่ม	138
ตารางที่ 4.22	คะแนนด้านการกระจายความเสี่ยงโดยมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย หรือมีความสามารถ ในการปรับเปลี่ยนผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการตลาดได้ระดับสมาชิก	139
ตารางที่ 4.23	คะแนนด้านการบริหารความเสี่ยงระดับกลุ่ม	139
ตารางที่ 4.24	คะแนนด้านการบริหารความเสี่ยงระดับสมาชิก	140
ตารางที่ 4.25	คะแนนด้านการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น และไม่ไกลจากแหล่งผลิตระดับกลุ่ม	141
ตารางที่ 4.26	การประเมินตนเองด้านการเน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น นำเข้าจากข้างนอกเท่าที่จำเป็น และไม่ไกลจากแหล่งผลิตระดับสมาชิก	141
ตารางที่ 4.27	คะแนนด้านการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีระดับกลุ่ม	142
ตารางที่ 4.28	คะแนนด้านการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีระดับสมาชิก	143
ตารางที่ 4.29	คะแนนด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ระดับกลุ่ม	144
ตารางที่ 4.30	คะแนนด้านการให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรของกลุ่ม/สหกรณ์ระดับสมาชิก	144
ตารางที่ 4.31	คะแนนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการระดับกลุ่ม	147
ตารางที่ 4.32	คะแนนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการระดับสมาชิก	149
ตารางที่ 4.33	คะแนนความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 15 ประการเชิงประจักษ์ระดับกลุ่ม	154
ตารางที่ 5.1	คะแนนด้านทุนมนุษย์ระดับกลุ่ม	158
ตารางที่ 5.2	คะแนนด้านทุนมนุษย์ระดับสมาชิก	159
ตารางที่ 5.3	คะแนนด้านทุนกายภาพระดับกลุ่ม	160
ตารางที่ 5.4	คะแนนด้านทุนกายภาพระดับสมาชิก	161
ตารางที่ 5.5	คะแนนด้านทุนทางสังคมระดับกลุ่ม	162
ตารางที่ 5.6	คะแนนด้านทุนทางสังคมระดับสมาชิก	162
ตารางที่ 5.7	คะแนนด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมระดับกลุ่ม	163
ตารางที่ 5.8	คะแนนด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับสมาชิก	165

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 5.9	คะแนนการพัฒนายั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับกลุ่ม	166
ตารางที่ 5.10	คะแนนการพัฒนายั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับสมาชิก	167
ตารางที่ 6.1	คะแนนด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืนของกลุ่มตัวอย่าง	170
ตารางที่ 6.2	คะแนนด้านการบริหารจัดการ 7 ประการ ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาที่ยั่งยืนของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง	173
ตารางที่ 6.3	ข้อด้อยด้านเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง	177
ตารางที่ 6.4	ข้อเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่าง	178
ตารางที่ 6.5	บทบาทของกลุ่มในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบันของกลุ่มตัวอย่าง	179

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
แผนภาพที่ 1.1	มิติเชิงซ้อนของกรณีศึกษาระบบการผลิตและระบบธุรกิจ	4
แผนภาพที่ 1.2	แนวคิดการผลิตเชิงระบบและสหสัมพันธ์กับความยั่งยืนของระบบการผลิต โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง	5
แผนภาพที่ 1.3	ขั้นตอนการดำเนินงานแสดงถึงการผสมผสานระหว่างการใช้การจัดการความรู้ (KM: Knowledge Management) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจอย่างเป็น เป็นทางการ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการ	42
แผนภาพที่ 2.1	ระยะเวลาการผลิตพืชบ้านใหม่ราษฎร์บำรุง ตำบลสันโค้ง จังหวัดพะเยา	47
แผนภาพที่ 2.2	ระยะเวลาการผลิตพืชตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	50
แผนภาพที่ 2.3	ที่ตั้งของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	51
แผนภาพที่ 2.4	ที่ตั้งของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	53
แผนภาพที่ 3.1	โครงสร้างองค์กรของกลุ่มตัวอย่างในระบบผลิตข้าว	58
แผนภาพที่ 3.2	ช่องทางการจัดจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	68
แผนภาพที่ 3.3	ช่องทางการจัดจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	68
แผนภาพที่ 3.4	ช่องทางการจัดจำหน่ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	70
แผนภาพที่ 3.5	ช่องทางการจัดจำหน่ายของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	70
แผนภาพที่ 3.6	ขั้นตอนในการปลูกข้าว	90
แผนภาพที่ 3.7	การวิเคราะห์ภาพรวมด้านการบริหารจัดการที่ดีระดับกลุ่ม	117
แผนภาพที่ 3.8	การวิเคราะห์ภาพรวมด้านการบริหารจัดการที่ดีระดับสมาชิก	120
แผนภาพที่ 4.1	การวิเคราะห์ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับกลุ่ม	146
แผนภาพที่ 4.2	การวิเคราะห์ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับสมาชิก	150
แผนภาพที่ 4.3	ภาพรวมคะแนนประเมินเชิงประจักษ์และการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง	151
แผนภาพที่ 4.4	ภาพรวมคะแนนประเมินเชิงประจักษ์และการประเมินตนเอง ของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง	152
แผนภาพที่ 4.5	ภาพรวมคะแนนประเมินเชิงประจักษ์และการประเมินตนเอง ของกลุ่มเกษตรกรกรรมยั่งยืนห้วยทราย	153
แผนภาพที่ 5.1	การวิเคราะห์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับกลุ่ม	166
แผนภาพที่ 5.2	การวิเคราะห์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ทุนสี่ประการ) ระดับสมาชิก	168

เอกสารอ้างอิง

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

2548. “เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?” [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sufficiencyeconomy.org/detail.swf> (22 ธันวาคม 2550)

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. 2548. ข่าว. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK3/chapter1/t3-1-12.htm#sect1> (19 เมษายน 2549).

ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ. 2547. รายงานการวิจัยการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่, 2550. “แผนการพัฒนาการเกษตรระดับตำบลจังหวัดเชียงใหม่ (2551 -2553).” [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://chiangmai.doae.go.th>. (ธันวาคม 2550).

องค์การบริหารส่วนตำบลสันโค้ง อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา, 2550. ข้อมูลพื้นฐานตำบล.

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่, 2550. ข้อมูลพื้นฐานตำบล.

อภิชัย พันธเสน และคณะ. 2545. “การยกระดับอุตสาหกรรมไทยอย่างก้าวกระโดดด้วยวิธีปฏิบัติเป็นเลิศและการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา”. รายงานวิเคราะห์ผลการศึกษารัฐกิจชุมชนภาคเหนือ. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

อารี วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์. 2531. “แนวทางการวิเคราะห์ความยั่งยืนของระบบเกษตร” บทความนำเสนอในการประชุมระบบฟาร์มแห่งชาติ ครั้งที่ 5 จ.นครปฐม.

อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ. 2549. รายงานการวิจัยโครงการพัฒนานักวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการไตรภาคีเพื่อยกระดับวิสาหกิจชุมชน ระยะที่ 1: ภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก ก.

รูปภาพ

1. กลุ่มเกษตรกรที่ยั่งยืนด้วยทราย

รูปที่ 1.1 กิจกรรมการตลาดผักปลอดสารเคมี

รูปที่ 1.2 เครื่องสีข้าว

รูปที่ 1.3 การปลูกผักแบบผสมผสานของสมาชิก

รูปที่ 1.4 น้ำหมักชีวภาพ

รูปที่ 1.5 การปลูกตะไคร้รับคันนาเพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รูปที่ 1.6 การนำฟางข้าวมาใช้เป็นวัสดุติบในการปลูกเห็ดฟาง

2. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

รูปที่ 2.1 ประธานและสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง

รูปที่ 2.1 แปลงปลูกข้าว ระหว่างแปลงที่ใช้สารเคมีกับแปลงที่ไม่ใช้สารเคมี

รูปที่ 2.3 กระเทียมหนึ่งในฟิรอนที่ปลูก และการนำฟางข้าวมาเป็นวัสดุที่ใช้คลุมแปลง

รูปที่ 2.4 เทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักรใช้ในการสูบน้ำ

รูปที่ 2.5 ชังข้าวโพดซึ่งเป็นเศษวัสดุจากการผลิตเก็บไว้เพื่อนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิง

รูปที่ 2.6 การจ้างแรงงานในการปลูกกระเทียม

ภาคผนวก ข. การคำนวณต้นทุน

1. ต้นทุนการผลิต

การคำนวณต้นทุนวัตถุดิบ

เป็นการคำนวณต้นทุนวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการผลิตข้าวต่อไร่

ปุ๋ยชีวภาพ

คำนวณจากราคาปุ๋ยชีวภาพคูณด้วยจำนวนที่ใช้หารด้วยพื้นที่ปลูก(ไร่)

ตัวอย่าง การคำนวณต้นทุนค่าปุ๋ยชีวภาพ/ปุ๋ยเคมีในการผลิตข้าว

ราคาปุ๋ยชีวภาพ กระสอบละ 100 บาท ปริมาณที่ใช้จำนวน 70 กระสอบ รวมเป็นมูลค่า 7,000 บาท

พื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 35 ไร่

ดังนั้นต้นทุนค่าปุ๋ยชีวภาพในการผลิตข้าว 1 ไร่ มีค่าเท่ากับ $7,000/35 = 200$ บาทต่อไร่

ฮอร์โมน

ราคาฮอร์โมน ถังละ 100 บาท ปริมาณการใช้จำนวน 1 ถัง คิดเป็นมูลค่า 100 บาท

พื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 35 ไร่

ดังนั้นต้นทุนค่าฮอร์โมนในการผลิตข้าว 1 ไร่ มีค่าเท่ากับ $100/35 = 2.86$ บาทต่อไร่

ตารางที่ ข.1 ต้นทุนวัตถุดิบ

วัตถุดิบ	หน่วย	ขนาดบรรจุ	หน่วย ขนาด บรรจุ	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	ปริมาณที่ ใช้ (หน่วย)	รวม มูลค่า (บาท)	พื้นที่ ปลูก (ไร่)	ต้นทุน วัตถุดิบ (บาท/ไร่)
พันธุ์ข้าว	กิโลกรัม	1	กก./ถุง	15.4	560	8,624	35	246.40
ปุ๋ย ชีวภาพ	กิโลกรัม	30	กก./กส	100	70	7,000	35	200.00
ปุ๋ยเคมี	กิโลกรัม	50	กก./กส	505	9.5	4,798	35	137.07
ฮอร์โมน	ถัง	50	ลิตร	100	1	100	35	2.86
ปูนขาว1	ถุง	20	กก	180	2	360	35	10.29

ที่มา: จากการคำนวณ

2. การคำนวณค่าแรงงานในการผลิต

ตัวอย่างการคำนวณค่าแรงงานในการปลูกซ่อม

ค่าจ้างแรงงานหญิงในการปลูกซ่อม มีค่าเท่ากับ 120บาทต่อคนต่อวัน

ใช้เวลาทั้งสิ้น 1 วัน โดยใช้แรงงานหญิงจำนวน 1 คนต่อวัน

ดังนั้นต้นทุนค่าแรงในการปลูกซ่อมในการผลิตข้าว 1 ไร่มีค่าเท่ากับ $(200 \times 2 \times 8)/3 = 40$ บาทต่อไร่

ตัวอย่างการคำนวณค่าจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยวข้าว

ค่าจ้างแรงงานหญิงเก็บเกี่ยวข้าวมีค่าเท่ากับ 120 บาทต่อคนต่อวัน

ใช้เวลาทั้งสิ้น 2 วัน โดยใช้แรงงานหญิงจำนวน 5 คนต่อวัน

ดังนั้นต้นทุนค่าแรงในการเก็บเกี่ยวข้าวในการผลิตข้าว 1 ไร่มีค่าเท่ากับ $(120 \times 2 \times 5)/3 = 400$ บาทต่อไร่

ตารางที่ ข.2 ต้นทุนค่าแรงงาน

กิจกรรม	จำนวนแรงงาน (คน)		ค่าแรงงานใน พื้นที่ (บาท/คน/ วัน)		จำนวน วัน (วัน)	ชั่วโมง การทำงาน (ชม.)	พื้นที่ ปลูก ข้าว (ไร่)	ต้นทุน แรงงาน (บาท/ไร่)
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง				
ใส่ปุ๋ยอินทรีย์	1	0	150	120	1	8	3	50.00
ถอนกล้า	2	1	150	120	2	2	3	17.50
ถอนหญ้า	0	1	150	120	2	8	3	80.00
การปลูกซ่อม	0	1	150	120	1	8	3	40.00
เกี่ยว	0	5	150	120	2	8	3	400.00

ที่มา: จากการคำนวณ

3. การคำนวณค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิต

ในการคำนวณค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิตเพื่อนำไปหาต้นทุนการผลิตต่อหน่วย จะคำนวณจากอุปกรณ์การผลิตที่ใช้ใน 1 รอบการผลิต (1 ปี) โดยในขั้นต้นจะหาค่าเสื่อมต่อปีของอุปกรณ์ที่ใช้ทั้งหมดก่อนที่จะนำไปคำนวณหาค่าเสื่อมราคาต่อหน่วยต่อไป ซึ่งมีวิธีการคำนวณดังนี้

การคิดค่าเสื่อมต่อหน่วย ใช้ค่าเสื่อมราคาต่อปีแล้วหารด้วยปริมาณผลผลิตที่ได้ต่อปี

รถไถขนาดเล็ก

ตัวอย่างการคำนวณค่าเสื่อมราคารถไถขนาดเล็กต่อหน่วยในการผลิตข้าว

รถไถขนาดเล็กราคาเครื่องละ 36,000 บาท อายุการใช้งาน 10 ปี ดังนั้นจะมีค่าเสื่อมราคาต่อปี

เท่ากับ $36,000/10 = 3,600$ บาท

พื้นที่ในการผลิตข้าวทั้งหมดในปี 2549 มีจำนวน 35 ไร่

สัดส่วนของจำนวนชั่วโมงในการใช้รถไถขนาดเล็กในการผลิตข้าวต่อชั่วโมงการใช้งานทั้งหมด

เท่ากับ 0.76

ต้นทุนค่าเสื่อมราคารถไถขนาดเล็กในการผลิตข้าว 1 ไร่

= (ค่าเสื่อมราคารถไถขนาดเล็กต่อปี/ พื้นที่ในการผลิต) x สัดส่วนการใช้งาน

= $(3,600/35) \times 0.76$

= 78.17 บาทต่อไร่

ตารางที่ ข.3 ต้นทุนค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิต

วัสดุ/อุปกรณ์	หน่วย	ปริมาณ	ราคาต่อ หน่วย (บาท)	อายุการ ใช้งาน (ปี)	ค่าเสื่อม ต่อปี (บาท/ปี)	พื้นที่ผลิต ข้าวในปี 2549 (ไร่)	สัดส่วน การใช้ งาน	ค่าเสื่อม ต่อไร่
รถไถขนาดเล็ก	คัน	1	36,000.00	10	3,600.00	35.00	0.76	78.17
เทเลอร์ฟวง	คัน	1	1845	10	184.50	35.00	0.40	2.11
จานไถแห้ง	ชุด	2	1300	10	260.00	35.00	0.50	3.71
จานไถน้ำ	ชุด	1	2200	10	220.00	35.00	0..50	3.14

ที่มา: จากการคำนวณ

ภาคผนวก ค.

ต้นทุนและผลตอบแทน

ตารางที่ ค.1 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตข้าวต่อไร่ (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านใหม่ราษฎร์บำรุง)

รายการ	สมาชิก				
	หน่วย	เพียง	บุญจันทร์	บุญยางค์	กี
(1) ต้นทุนการผลิต <u>ต้นทุนผันแปร</u>					
1. วัสดุคืบ	บาทต่อไร่	598.04	104.00	374.22	124.44
2. แรงงาน	บาทต่อไร่	1,052.43	1,254.00	582.01	4.75
3. ค่าใช้จ่ายในการผลิตอื่นๆ	บาทต่อไร่	608.00	142.90	434.68	2,450.00
ต้นทุนผันแปรรวม	บาทต่อไร่	2,258.47	1,500.90	1,390.91	2,611.94
<u>ต้นทุนคงที่</u>					
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิต	บาทต่อไร่	88.85	1,652.00	28.71	8.00
ต้นทุนคงที่รวม	บาทต่อไร่	88.85	1,652.00	28.71	8.00
ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย	บาทต่อไร่	2,258.47	1,500.90	1,390.91	2,611.94
ต้นทุนคงที่ต่อหน่วย	บาทต่อไร่	88.85	1,652.00	576.78	8.00
ต้นทุนเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	1,591.76	226.90	814.13	2,450.00
ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	755.57	2,926.00	605.49	169.94
ต้นทุนการผลิตของรวม	บาทต่อไร่	2,347.32	1,161.06	1,419.62	2,619.94
ราคาขายส่ง	บาทต่อกิโลกรัม	9.74	9.00	10.09	9.42
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	กิโลกรัมต่อไร่	370.29	364.80	291.79	434.44
ผลตอบแทนต่อไร่	บาทต่อไร่	1,257.41	2,122.14	1,524.54	1,472.52
อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวม	ร้อยละ	598.04	104.00	374.22	124.44

ที่มา: จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ ค.1 (ต่อ)

รายการ	สมาชิก				
	หน่วย	สังทวน	สีเทือง	สีทาส	อดุลย์
(1) ต้นทุนการผลิต <u>ต้นทุนผันแปร</u>					
1. วัตถุดิบ	บาทต่อไร่	2,167.74	327.75	138.00	1181.92
2. แรงงาน	บาทต่อไร่	127.80	217.69	1,139.85	856.44
3. ค่าใช้จ่ายในการผลิตอื่นๆ	บาทต่อไร่	764.03	1,754.23	1,224.80	1,863.04
ต้นทุนผันแปรรวม	บาทต่อไร่	3,059.58	2,299.66	2,502.65	3,901.40
<u>ต้นทุนคงที่</u>					
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิต	บาทต่อไร่	162.90	282.03	726.80	156.55
ต้นทุนคงที่รวม	บาทต่อไร่	162.90	282.03	726.80	156.55
ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย	บาทต่อไร่	3,059.58	2,299.66	2,502.65	3,901.40
ต้นทุนคงที่ต่อหน่วย	บาทต่อไร่	162.90	282.03	726.80	156.55
ต้นทุนเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	2,310.81	1,971.98	1,751.45	3,549.07
ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	444.57	609.71	1478.00	508.88
ต้นทุนการผลิตของรวม	บาทต่อไร่	3,222.48	2,581.69	3,229.45	4,057.95
ราคาขายส่ง	บาทต่อกิโลกรัม	8.30	8.35	10.00	9.85
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	กิโลกรัมต่อไร่	221.29	687.50	424.40	363.56
ผลตอบแทนต่อไร่	บาทต่อไร่	-1,385.77	3,158.94	1,014.55	-476.86
อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวม	ร้อยละ	-43.00	122.36	31.42	-11.75

ที่มา: จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ ค.2 ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิตส้มต่อไร่ (สมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์บ้านห้วยทราย)

รายการ	สมาชิก				
	หน่วย	บุญนำ	จันทร์เพ็ญ	ดวงจันทร์	พวงทอง
(1) ต้นทุนการผลิต <u>ต้นทุนผันแปร</u>					
1. วัตถุดิบ	บาทต่อไร่	88.33	169.23	52.07	193.50
2. แรงงาน	บาทต่อไร่	1,265.83	244.62	1,308.13	613.13
3. ค่าใช้จ่ายในการผลิตอื่นๆ	บาทต่อไร่	572.00	112.82	378.93	390.00
ต้นทุนผันแปรรวม	บาทต่อไร่	1,926.17	413.85	1,739.13	1,196.63
<u>ต้นทุนคงที่</u>					
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิต	บาทต่อไร่	0.00	105.64	911.86	719.00
ต้นทุนคงที่รวม	บาทต่อไร่	0.00	105.64	911.86	719.00
ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย	บาทต่อไร่	1,926.17	413.85	1739.13	1196.63
ต้นทุนคงที่ต่อหน่วย	บาทต่อไร่	0.00	105.64	911.86	719.00
ต้นทุนเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	860.33	169.23	736.00	1051.00
ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	1,065.83	350.26	1,914.98	864.63
ต้นทุนการผลิตของรวม	บาทต่อไร่	1,926.17	519.49	2,650.98	1,915.63
ราคาขายส่ง	บาทต่อกิโลกรัม	6.32	10.67	10.53	13.00
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	กิโลกรัมต่อไร่	475.00	264.31	393.57	665.00
ผลตอบแทนต่อไร่	บาทต่อไร่	1075.83	2,299.79	1,491.86	6,729.38
อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวม	ร้อยละ	55.85	442.70	56.28	351.29

ที่มา: จากการสำรวจและการคำนวณ

ตารางที่ ค.2 (ต่อ)

รายการ	สมาชิก			
	หน่วย	นงลักษณะ	สมาน	อ้าย
(1) ต้นทุนการผลิต <u>ต้นทุนผันแปร</u>				
1. วัตถุดิบ	บาทต่อไร่	0.35	1.29	2,346.34
2. แรงงาน	บาทต่อไร่	1,072.08	1,800.00	195.49
3. ค่าใช้จ่ายในการผลิตอื่นๆ	บาทต่อไร่	850.00	225.00	1131.71
ต้นทุนผันแปรรวม	บาทต่อไร่	1,922.43	2,026.29	3,673.54
<u>ต้นทุนคงที่</u>	-			
ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การผลิต	บาทต่อไร่	208.75	400.00	117.63
ต้นทุนคงที่รวม	บาทต่อไร่	208.75	400.00	117.63
ต้นทุนผันแปรต่อหน่วย	บาทต่อไร่	1,922.43	2,026.29	3,673.54
ต้นทุนคงที่ต่อหน่วย	บาทต่อไร่	208.75	882.80	117.63
ต้นทุนเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	850.35	226.29	3,517.07
ต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสดต่อหน่วย	บาทต่อไร่	1,280.83	2,682.80	60.36
ต้นทุนการผลิตของรวม	บาทต่อไร่	2,131.18	2,909.09	3791.17
ราคาขายส่ง	บาทต่อกิโลกรัม	9.00	13.00	8.75
ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่	กิโลกรัมต่อไร่	285.00	132.00	315.22
ผลตอบแทนต่อไร่	บาทต่อไร่	433.82	-1193.09	-1033
อัตราผลตอบแทนต่อต้นทุนรวม	ร้อยละ	20.36	-41.01	-27.24

ที่มา: จากการสำรวจและการคำนวณ